

ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

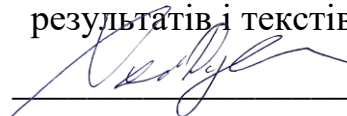
ХВІЧІЯ-ДУВЕ ГЕОРГІЙ РЕВАЗОВИЧ

УДК: 658.589:338.432

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ
ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Подається на здобуття ступеня доктора філософії
Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
Спеціальність 073 «Менеджмент»

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Г.Р. Хвічія-Дуве

Науковий керівник: д.е.н., професор Погріщук Борис Васильович

Тернопіль 2020

АНОТАЦІЯ

Хвiчiя-Дуве Г.Р. Управлiння розвитком iнновацiйної iнфраструктури пiдприємств аграрного сектора економiки України. – Квалiфiкацiйна праця на правах рукопису.

Дисертацiя на здобуття наукового ступеня кандидата економiчних наук за спецiальнiстю 073 «Менеджмент» – Захiдноукраїнський нацiональний унiверситет, Тернопiль, 2020.

Дисертацiйну роботу присвячено обґрунтуванню теоретичних, методичних та практичних засад управлiння розвитком iнновацiйної iнфраструктури пiдприємств аграрного сектора економiки України.

У дисертацiї розвинуто методологiчну базу формування системи iнфраструктурного забезпечення iнновацiйно-орiєнтованого сiльсько-господарського виробництва для розвитку, ефективної дiяльностi та пiдтримки рiзномiрних структур iнновацiйного типу, диференцiацiя характеру заходiв щодо розвитку яких ґрунтується на подiлi їх науково-iнновацiйного, виробничо-iнновацiйного та пiдприємницько-господарського потенцiалу межах формування iнституцiйного середовища

Визначено, що iнфраструктурне забезпечення – як система ринкових, виробничих та соцiальних елементiв може розглядатись через сукупнiсть зв'язкiв та економiчних вiдносин з суб'єктами господарювання, що перебувають пiд впливом чинникiв макроекономiчного середовища, а також обумовленi особливостями органiзацiї й управлiння дiяльнiстю пiдприємств. В контекстi розмежування чинникiв впливу на процес формування iнфраструктури «вiдкритого еко-типу», що визначається новiтнiми формами органiзацiї системи ведення виробничої дiяльностi й впровадженими типами екологiчних iнновацiй в умовах переходу до iнновацiйно-орiєнтованого сiльськогосподарського виробництва, видiлено принципи, що лежать в основi створення системи та розробки iнструментiв реалiзацiї механiзму розвитку iнновацiйно-орiєнтованого еколого-безпечного вiдтворення ресурсiв аграрних пiдприємств.

Встановлено, що в основі побудови механізму забезпечення ефективного функціонування інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору лежить модель інноваційного розвитку соціально-економічних систем, що базується на методологічних підходах та основних економічних теорій конкурентоспроможності у зовнішньому та внутрішньому економічному середовищі.

Управління розвитком інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору вбачається за доцільне здійснювати через систему організаційних, владних, мотиваційних, кваліфікаційних стимулів та впливів що мають організаційну єдність та перебувають у стані готовності до реалізації інновацій. Впровадження на практиці такого підходу відповідає інноваційному стилю менеджменту системи знань у циклічному взаємозв'язку «наукове середовище – освітній простір – виробничі системи», що відповідає концепції інтелектуалізації розвитку суспільства та є поєднаним з раціонально збалансованим комплексом інновативності аграрного підприємництва.

Обґрунтовано концептуальні засади управління інноваційним розвитком підприємств аграрного сектору, що ґрунтуються на наукових підходах до формування інноваційної інфраструктури підприємств, сучасних досягненнях науки і техніки, потребах аграрних підприємств в інфраструктурному розвитку та відповідають стратегічним цілям розвитку аграрного сектора економіки України

Запропоновано багаторівневу типологізацію розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору за напрямками та сферами, що дозволило сформулювати вектори результативності такого розвитку на підприємницькому, галузевому та загальнодержавному рівні за сферами інноваційних змін: організаційно-управлінська, фінансово-економічна науково-технічна, соціальна та екологічна.

Запропоновано науково-методичні підходи до визначення структурних регуляторів розвитку інноваційної інфраструктури як концептуальної складової стратегічного розвитку підприємств аграрного сектора економіки

на основі встановлення напрямів та реалізації механізмів, що використовуються у разі відхилення від визначених стратегічних орієнтирів розвитку у сфері освіти, науки, фінансово-економічної, соціальної, інформаційно-консультативної систем та державної підтримки.

Визначено, що на активність інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору економіки впливає формування його інфраструктурного забезпечення, передусім наукової складової, що визначається науковим потенціалом держави та реалізується шляхом взаємодії наукових, фінансових, виробничих, консалтингових, маркетингових, інформаційно-комунікативних, юридичних, освітніх, організацій з питань трансферу технологій тощо. Формування наукового середовища як сукупності елементів наукового простору виконує стимулюючу функцію проведення нових наукових досліджень для інноваційного розвитку та відіграє роль індикатора зростання розвитку продуктивних сил суспільства та вдосконаленні відносин у сфері виробництва, обміну та розподілу продукції.

Доведено, що розвиток інноваційної інфраструктури має забезпечуватися насамперед створенням інноваційних підприємств (інноваційних центрів, технопарків, інноваційних бізнес-інкубаторів тощо) та утворенням кластерів, взаємопов'язаних систем, необхідних для ефективного здійснення усього циклу інноваційної діяльності – від генерації ідеї до реалізації нововведення.

Обґрунтовано, що фінансування інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору є визначальною умовою сприйнятливості техніко-технологічної системи до здійснення структурних трансформацій, інноваційної спроможності, інформаційної сприйнятливості, використання природних ресурсів та має вирішальне значення для формування попиту на інновації в аграрному секторі, що визначає потребу побудови ефективної інноваційної інфраструктури як чинника зростання темпів розвитку економіки та подолання диспропорцій галузевого розвитку. розширення інтеграційних зв'язків науково-освітніх установ з товаровиробниками.

Зроблено пропозиції щодо активізації державно-приватного партнерства шляхом впровадження механізму взаємодії господарюючих суб'єктів та територіальних об'єднань щодо розв'язання найбільш важливих завдань інфраструктурного забезпечення з системно поєднаними напрямками стратегічного розвитку сільських територій та впровадження у практичній діяльності програм організації територіальної взаємодії; визначення необхідного фінансового забезпечення для інвестиційних проектів.

Доведено доцільність посилення інтегратора інноваційних змін через взаємодію державних органів влади, органів місцевого самоврядування, науково-дослідних установ, навчальних закладів, асоціацій, спілок, фондів та інших організацій у системі стратегічного управління розвитком інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору, що позиціонується на національній моделі інноваційного розвитку та має на меті підвищення ефективності діяльності суб'єктів інноваційної інфраструктури.

Обґрунтовано механізм стимулювання інфраструктурного розвитку підприємств аграрного сектору економіки через систему організаційно-правових та соціально-економічних факторів, до складу яких належать: законодавчі акти, регіональні та галузеві угоди, колективні договори, статuti діяльності підприємств, організаційно-управлінська структура, штатний розпис штатів, правила, розпорядження, положення, організація інструкцій робочих місць, фінансово-економічне забезпечення, психологічний клімат в колективі та інформаційно-інноваційне навантаження на працівника.

Встановлено, що механізми розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору базуються на інноваційності та інтелектуалізації й реалізуються через сприйнятливість до інновацій та систему попиту на них, відповідають стратегічним засадам державної аграрної політики щодо зростання рівня життя населення у сільській місцевості та ефективності господарювання в аграрному секторі.

Ключові слова: управління, розвиток, інноваційна інфраструктура, підприємства, аграрний сектор економіки.

ANNOTATION

Hvichia-Duve GR Management of development of innovative infrastructure of enterprises of agrarian sector of economy of Ukraine. - Qualification work on the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of economic sciences on a specialty 073 «Management» - the Western Ukrainian national university, Ternopil, 2020.

The dissertation is devoted to substantiation of theoretical, methodical and practical bases of management of development of innovative infrastructure of the enterprises of agrarian sector of economy of Ukraine.

The dissertation develops the methodological basis for the formation of a system of infrastructure support for innovation-oriented agricultural production to support, develop and effectively operate multi-level innovation structures, differentiating the nature of measures for the development of which is based on the division of their scientific-innovative, industrial-innovative and business-economic type. as part of the formation of a single institutional environment.

It is determined that infrastructure - as a system of production, social and market elements, can be determined by a set of economic ties and relations with economic entities that are, on the one hand, under the influence of macroeconomic factors, and on the other - due to the specifics of zonal agricultural organizations. In the context of differentiation of factors influencing the process of formation of «open eco-type» infrastructure, which is determined by the latest forms of organization of production activities and implemented types of environmental innovations in the transition to innovation-oriented agricultural production, the principles underlying the system and selection of tools for the implementation of an effective environmental and economic mechanism of conservation and innovation-oriented reproduction of production resources.

It is determined that the model of innovative development of socio-economic systems based on methodological approaches and basic economic theories of

competitiveness in the external and internal economic environment is the basis for building a mechanism to ensure the effective functioning of the innovation infrastructure of enterprises in the agricultural sector.

It is determined that the model of innovative development of socio-economic systems based on methodological approaches and basic economic theories of competitiveness in the external and internal economic environment is the basis for building a mechanism to ensure the effective functioning of the innovation infrastructure of enterprises in the agricultural sector.

We propose to implement the management system for the development of the innovation infrastructure of enterprises in the agricultural sector in a set of power, qualification, motivational, organizational stimulants, in their organizational interaction and psychological readiness for change. The implementation of such an approach is possible in a new style of knowledge management in the cycle «science – education – production», consistent with the concept of intellectualization of society in a rationally balanced combination of competence and intellectualization.

Conceptual principles of management of innovative development of enterprises of agrarian sector based on scientific approaches to formation of innovative infrastructure of enterprises, modern achievements of science and technology, needs of agrarian enterprises in infrastructural development and correspond to strategic purposes of development of agrarian sector of economy of Ukraine are substantiated.

A multilevel typology of the development of innovation infrastructure of agricultural enterprises by areas and spheres is proposed, which allowed to form vectors of effectiveness of such development at the business, sectoral and national levels in the areas of innovative change: organizational and managerial, financial and economic scientific, technical, social and environmental.

Scientific and methodological approaches to defining structural elements of regulators of innovation infrastructure development as a conceptual component of strategic development of enterprises of the agricultural sector of the economy on

the basis of establishing directions and implementing mechanisms used in case of deviation from the set strategic guidelines in education, science, financial and economic, social, information and advisory systems and state support.

It is determined that the innovative development of the economy depends on the level of development of its infrastructure, especially the scientific component, which is determined by the scientific potential of the state and implemented through the interaction of scientific, financial, production, consulting, marketing, information and communication, legal, educational, technology transfer organizations. etc. The scientific environment as a set of components of the scientific space now plays a growing role in the development of productive forces and the improvement of production relations, and new scientific research performs a stimulating function of social production.

It is proved that the development of innovation infrastructure should be ensured primarily by the creation of innovative enterprises (innovation centers, technology parks, innovation business incubators, etc.) and the formation of clusters, interconnected systems necessary for effective implementation of the entire cycle of innovation from idea generation to innovation.

It is substantiated that financial support of innovation infrastructure of agricultural sector enterprises is a determining condition for the formation of susceptibility of technical and technological system to structural transformations, development of innovation capacity, information receptivity, use of natural resources and is crucial for demand for innovation in the agricultural sector. overcoming the asymmetry of information, increasing the demand for innovation, accelerating the commercialization of innovation second, the integration of scientific and educational institutions and manufacturers.

Proposals were made to intensify the mechanism of public-private partnership by initiating cooperation between business entities and territorial associations in solving the most priority tasks of modernization of infrastructure, which are systematically combined with strategic directions of rural development and implementation of their territorial organization programs; determine the need

for modernization and approximate amounts of funding; develop investment projects; conducting competitions to select a private investor; the expediency of strengthening the integrator of innovative changes through the interaction of state authorities, local governments, research institutions, educational institutions of expert councils, associations, unions, foundations and other organizations in the system of strategic management of innovation infrastructure of agricultural sector, positioned on the national model innovative development and aims to increase the efficiency of all subjects of innovation infrastructure.

The motivational mechanism of infrastructural development of enterprises of the agricultural sector of the economy through a set of organizational, legal and socio-economic factors, which include: legal framework, sectoral and regional agreements, collective agreements, company charters, organizational structure, staffing, rules, regulations, instructions, organization of workplaces, financial and economic support, psychological climate in the team and information and innovation load on the employee.

It is established that the functional mechanisms of development of innovation infrastructure of agricultural enterprises should be based on the development of intellectualization and innovation through the system of demand for innovation and innovation susceptibility to meet the strategic direction of agricultural policy to increase rural living standards and efficiency of agriculture.

Key words: management, development, innovation infrastructure, enterprises, agricultural sector economics.

Список опублікованих праць за темою дисертації

Статті в іноземних наукових виданнях:

1. Hvichiua-Duve G.R., Pogrischuk B.V. Development of infrastructure support go agricultural sector. *Stredoevropsky vestnik provedu a vyzkum*. Praha, 2016. № 3 (39). P. 14-18. (Особистий внесок автора – узагальнено теоретико-методичні засади системи управління в аграрному секторі).

2. Hvichiua-Duve G.R., Dobizha N.V. Marketing management tools in the formation of market infrastructure. *Sciences of Europe*. Praha, Czech Republic, 2019, № 39, VOL 3, P.17-20. (Особистий внесок автора – обґрунтовано чинники та інструменти інфраструктурного розвитку).

Статті у наукових фахових виданнях:

3. Хвiчiя-Дуве Г.Р. Інституційні чинники інфраструктурного забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору України. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. 2018. Вип. 4 (86). С. 34-38.

4. Хвiчiя-Дуве Г.Р. Оцінка наукової складової інфраструктурного забезпечення інноваційного розвитку в Україні. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2018. Вип. 4. С. 27-32.

5. Хвiчiя-Дуве Г.Р., Погрiщук Б.В. Науково-інноваційна сфера як об'єкт формування інноваційної інфраструктури розвитку сучасного суспільства. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2018. Вип. 3. С. 35-45. (Особистий внесок автора – здійснено аналіз науково-інноваційної сфери розвитку інфраструктури).

6. Хвiчiя-Дуве Г. Р., Погрiщук Б. В., Добiжа Н. В. Економічна безпека як індикатор розвитку інфраструктури сучасного підприємництва. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2019. №2. С. 91-99. (Особистий внесок автора – визначено та обґрунтовано чинники індикативного впливу розвитку інфраструктури сучасного підприємництва).

Матеріали наукових конференцій:

7. Хвiчiя-Дуве Г. Р. Розвиток інноваційної інфраструктури в умовах інтеграційних процесів. *Розвиток освіти, науки, економіки в умовах*

інтеграційних процесів: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. м. Вінниця, 20 квіт. 2017 р. Вінниця: ВННІЕ ТНЕУ, 2017. С. 65-67.

8. Хвічія-Дуве Г.Р., Погріщук О. Б. Зміцнення інноваційного потенціалу аграрного сектора в умовах глобалізації. *Сучасний стан і перспективи розвитку обліку, аналізу та фінансового забезпечення підприємств агропромислового виробництва*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 9-10 листоп. 2017 р. Харків: ХНАУ, 2017. С. 306-308. (Особистий внесок автора – визначено напрями зміцнення інноваційного потенціалу аграрного сектора).

9. Хвічія-Дуве Г. Р., Погріщук Б. В. Соціально-економічний розвиток суспільства в концепції розбудови нової економіки. *Соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. м. Вінниця, 18 квіт. 2018 р. Вінниця: ВННІЕ ТНЕУ, 2018. С. 51-52. (Особистий внесок автора – визначено соціально-управлінські засади нової економіки).

10. Хвічія-Дуве Г.Р. Інвестиційне забезпечення інфраструктурного розвитку аграрного сектору. Актуальні питання економіки, фінансів, обліку та права в сучасних умовах. зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Полтава, 10 верес. 2018 р. Полтава, 2018. Ч.1. С. 24-25.

11. Хвічія-Дуве Г.Р., Добіжа Н.В. Логістичне управління розвитком інфраструктури ринку техніки. *Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, фінансів обліку, менеджменту та права*: зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Полтава, 11-12 трав. 2019 р. Полтава, 2019. Ч.5. С. 10-11. (Особистий внесок автора – обґрунтовано чинники та інструменти інфраструктурного розвитку).

12. Хвічія-Дуве Г.Р. Стратегічні орієнтири розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектора економіки. *Перспективи розвитку фінансово-економічного простору України*: зб. матер. міжнар. наук.-практ. конф. Т1.Ч.1. (м. Вінниця, 8-9 квіт. 2020 р.). Вінниця, 2020. С.177–180.

ЗМІСТ

Вступ	13
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ	22
1.1 Сутність інноваційної інфраструктури та особливості її розвитку в аграрному секторі	22
1.2 Теоретичні засади управління економічним розвитком та інноваційною інфраструктурою підприємств	42
1.3 Методичний інструментарій оцінки і діагностики чинників розвитку інноваційної інфраструктури аграрного сектора економіки	65
Висновки до розділу 1	87
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	90
2.1 Передумови розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектора економіки	90
2.2. Оцінка науково-інноваційної складової у забезпеченні інфраструктурного розвитку підприємств аграрного сектора економіки	103
2.3. Аналіз системи фінансування інноваційно-інфраструктурного розвитку підприємств аграрного сектора економіки	115
Висновки до розділу 2	132
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ	134
3.1 Обґрунтування напрямів удосконалення науково-інноваційного середовища розвитку інфраструктури	134
3.2. Формування системи інвестиційного забезпечення інноваційно-інфраструктурного розвитку підприємств	154
3.3. Стратегічні засади розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектора економіки	174
Висновки до розділу 3	198
ВИСНОВКИ	200
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	204
ДОДАТКИ	225

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Досягнення високого рівня у реалізації ухвалених рішень за усіма сферами організації управління підприємств аграрного сектору вітчизняної економіки потребує розвитку системи інфраструктурного забезпечення. Інноваційна інфраструктура є одним із системоутворюючих, інтегративних та невід'ємних складових інноваційної системи держави, що уможлиблює досягнення поставлених економічних та соціальних цілей розвитку.

Інноваційно-орієнтоване ведення сільськогосподарського виробництва вимагає заходів щодо розроблення наукової, організаційно-нормативної, правової, методичної та методологічної бази з метою розвитку для підтримки інноваційних процесів; формування науково-інтегрованих структур, бізнес-інкубаторів, агротехнопарків та інших інфраструктурних об'єктів у співпраці з вищими навчальними закладами; розширення підтримки інфраструктурного розвитку державою, надання кредитних ресурсів на довгостроковій основі за цільовими програмами; зменшення вартості кредитів комерційних банків для формування інноваційної інфраструктури сільськогосподарських товаровиробників. Практичне втілення окреслених заходів є основою створення сприятливого середовища для активної діяльності в інноваційній сфері та інтегратором формування ефективної інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору економіки, що визначає актуальність теми дослідження в сучасних умовах господарювання..

Проблемі організаційно-економічного забезпечення розвитку підприємств національного господарського комплексу присвятили свої праці такі вчені, як: О. І. Амоша, О. В. Васильєв, В. М. Геєць, О. Ю. Єрмаков, І. В. Ксьонжик, Ю. О. Лупенко, Б. В. Погрішук, П. Т. Саблук, Н. М. Сіренко Т. В. Стройко, О. Г. Шпикуляк, О. В. Шубравська та інші. Незважаючи на важливість проведених досліджень, потребують обґрунтування

організаційно-економічні засади формування інфраструктури аграрного сектора та питання впливу інноваційних змін в економіці на його структуру.

Окремі аспекти розвитку інноваційної інфраструктури розглядали в своїх працях Ю. І. Вигівська, Т. А. Власова, О. І. Волкова, О. П. Гармашова, М. П. Денисенко, О. І. Дацій, А. А. Заболотько, Д. О. Ільницький, І. О. Іртищева, О. А. Кириченко, А. О. Князевич, К. Ю. Комолова О. Є. Кузьмін, О. О. Лапко, В. В. Малойван, О. С. Марченко, М. А. Хвесик, Т. М. Шотік та інші. Проте у зв'язку з швидким перебігом інвестиційно-інноваційних процесів і різноманітними підходами до їх аналізу значна кількість питань є недостатньо висвітленими, дослідженими залишаються лише окремі аспекти управлінської діяльності підприємств, що потребує всебічного обґрунтування проблеми управління розвитком інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Основні наукові результати, отримані в межах підготовки дисертації щодо обґрунтування основних положень розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору економіки України використані в науково-дослідних роботах Західноукраїнського національного університету за темами: «Вдосконалення економічного механізму функціонування агропродовольчого ринку» (державний реєстраційний номер 0118U002269), де автором обґрунтовано управлінські засади розвитку інноваційної інфраструктури аграрних підприємств та забезпечення конкурентоспроможності в умовах формування сучасного агропродовольчого ринку; «Стратегічні напрями розвитку аграрного сектору економіки і агропродовольчого ринку у контексті викликів глобалізаційних процесів» (державний реєстраційний номер 0118U002269), яка виконується в межах основного робочого часу кафедри агрономії, екології та агроінженерії ЗУНУ, зокрема в розробці підрозділу «Удосконалення економічного механізму розвитку аграрного ринку».

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є обґрунтування теоретичних, методологічних та практичних засад управління розвитком інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору в умовах інноваційних зрушень.

Завдання дослідження передбачають:

- обґрунтування теоретико-методологічних аспектів розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектора економіки;
- визначення сутності інноваційної інфраструктури та особливостей її розвитку в аграрному секторі;
- розкриття інституційних чинників та організаційно-економічного механізму інфраструктурного забезпечення розвитку підприємств аграрного сектору України;
- обґрунтування методичного інструментарію оцінки і діагностики чинників інфраструктурного розвитку підприємств аграрного сектору;
- розкриття передумов розвитку інноваційної інфраструктури та підприємницьких зв'язків в аграрному секторі економіки;
- проведення оцінки інноваційного рівня функціональних складових забезпечення інфраструктурного розвитку;
- здійснення аналізу структури формування інноваційно-інфраструктурного розвитку аграрного сектору;
- розробку напрямів активізації розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектора України;
- формування системи інвестиційного забезпечення інноваційно-інфраструктурного розвитку підприємств;
- обґрунтування напрямів удосконалення науково-інноваційного середовища розвитку інфраструктури;
- визначення стратегічних засад розвитку інноваційної діяльності підприємств аграрного сектора економіки для ефективного реалізації заходів

щодо поліпшення рівня інновативності для ефективної реалізації заходів щодо поліпшення рівня інфраструктурного забезпечення.

Об'єктом дослідження є процес управління розвитком інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору економіки України.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та прикладні засади обґрунтування організаційно-управлінських інструментів розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору економіки.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання та системно підхід до обґрунтування процесу розвитку інноваційної інфраструктури підприємств, фундаментальні дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців щодо управління розвитком соціально-економічних систем, побудови мережі взаємозв'язків між інфраструктурними складовими та системою їх державного регулювання. Використання системного підходу під час проведення дослідження надає можливість розкриття механізму забезпечення інноваційної інфраструктури та вивчення її особливостей на основі цілісності процесу. Для реалізації поставлених завдань у дисертаційній роботі використовувалися такі прийоми і методи, як: *монографічний* – в процесі вивченні перспективного досвіду розвитку інноваційної інфраструктури; *історичний* – для опрацювання ретроспективи формування теоретичних засад розвитку інноваційної інфраструктури; *узагальнення* – для розкриття сутнісно-змістової характеристики та розробки теоретико- класифікаційного апарату дослідження; *статистико-економічний* – для збору та обробки даних статистичного характеру щодо наукового потенціалу, інноваційної активності підприємств, інформації про функціонування інфраструктурних об'єктів на ринку; *аналітичний* – для системного аналізу сучасного стану розвитку інноваційної інфраструктури аграрних підприємств; *табличний, графічний* – для наглядного представлення матеріалів дослідження та підвищення якості сприйняття наукових розробок; *порівняння* – для порівняння економічних явищ у межах різних часових періодів з метою

становлення причинно-наслідкових зв'язків, проведення порівняльного аналізу розвитку вітчизняної інноваційної інфраструктури та інфраструктури провідних країн світу; *абстрактно-логічний, конструктивний* – при розробці напрямів активізації розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектора України.

Інформацією базою дисертаційного дослідження є нормативно-правова база регулювання економічного та інноваційного розвитку, інформація Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства, статистично-аналітичні дані Державної служби статистики України, міжнародних організацій, публікації вітчизняних і зарубіжних науковців та практиків, результати власних спостережень автора щодо процесу розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору, а також джерела інформації, що розміщені у світовій комп'ютерній мережі.

Наукова новизна отриманих результатів, що виносяться на захист, полягає у розробці теоретичних, методичних засад та економічних механізмів розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору України. До основних результатів, одержаних здобувачем, належать:

Вперше:

– обґрунтовано концептуальні засади управління інноваційним розвитком підприємств аграрного сектору, що базуються на наукових підходах до формування інноваційної інфраструктури підприємств, сучасних досягненнях науки і техніки, потребах аграрних підприємств в інфраструктурному розвитку та відповідають стратегічним цілям розвитку аграрного сектору, пріоритетам державної підтримки й інституційного забезпечення економіки України, мають на меті досягнення економічних й соціальних ефектів.

Удосконалено:

– розширено методологічну базу формування системи інфраструктурного забезпечення інноваційно-орієнтованого сільсько-господарського виробництва для сприяння розвитку та ефективній

діяльності різнорівневих інноваційних структур, диференціація характеру заходів щодо розвитку яких ґрунтується на поділі їх науково-інноваційного, виробничо-інноваційного та підприємницько-господарського потенціалу формування інституційного середовища;

– запропоновано багаторівневу типологізацію розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору, що дозволило сформувати вектори результативності такого розвитку на підприємницькому, галузевому та загальнодержавному рівні за сферами інноваційних змін: організаційно-управлінська, фінансово-економічна науково-технічна, соціальна та екологічна;

– розроблено та обґрунтовано пропозиції щодо активізації державно-приватного партнерства шляхом впровадження механізму взаємодії господарюючих суб'єктів та територіальних об'єднань щодо розв'язання найбільш важливих завдань інфраструктурного забезпечення з системно поєднаними напрямками стратегічного розвитку сільських територій та впровадження у практичній діяльності програм організації територіальної взаємодії; визначення необхідного фінансового забезпечення для інвестиційних проектів; проведення конкурсних відборів;

– обґрунтовано доцільність посилення інтегратора інноваційних змін через взаємодію державних органів влади, органів місцевого самоврядування, науково-дослідних установ, навчальних закладів експертних рад, асоціацій, спілок, фондів та інших організацій у системі стратегічного управління розвитком інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору, що позиціонується на національній моделі інноваційного розвитку та має на меті підвищення ефективності діяльності усіх суб'єктів інноваційної інфраструктури.

Набуло подальшого розвитку:

– науково-методичні підходи до визначення регулятивних елементів розвитку інноваційної інфраструктури як концептуальної складової стратегічного розвитку підприємств аграрного сектора економіки на основі

встановлення напрямів та реалізації механізмів, що застосовуються у випадку відхилення від заданих стратегічних орієнтирів розвитку у сфері освіти, науки, фінансово-економічної, соціальної, інформаційно-консультативної систем та державної підтримки;

– узагальнено теоретико-методологічні підходи до інституціоналізації інноваційних процесів в аграрному секторі в умовах конкурентного середовища, що надало можливість їх оцінки за визначеними критеріями інституціонального забезпечення процесів управління інноваційним розвитком підприємств аграрного сектора економіки;

– обґрунтовано мотиваційний механізм інфраструктурного розвитку підприємств аграрного сектору економіки через систему організаційно-правових та соціально-економічних факторів, до яких віднесено: законодавчі акти, регіональні та галузеві угоди, колективні договори, статuti діяльності підприємств, організаційно-управлінську структуру, штатний розпис, правила, розпорядження, положення, інструктування робочих місць, фінансово-економічне забезпечення, психологічний клімат в колективі та інформаційно-інноваційне навантаження на працівника.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення дисертації доведені до рівня науково-практичних розробок і рекомендацій щодо удосконалення управління розвитком інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору економіки.

Департаментом агропромислового розвитку, екології та природних ресурсів Вінницької обласної державної адміністрації розглянуто і прийнято до використання пропозиції автора щодо управління розвитком інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектора економіки України, що спрямовані на розв'язання актуальних проблем його функціонування (довідка № 03-01-39/7025 від 28.09.2020 р.). Зокрема, в процесі підготовки проекту стратегії збалансованого регіонального розвитку вінницької області на період до 2027 року використано пропозиції автора щодо забезпечення конкурентоздатності регіону на основі інноваційного та сталого розвитку й

реалізації проекти із розвитку сучасної інфраструктури. Практичне значення для ефективного розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектора економіки мають пропозиції автора щодо активізації механізму державно-приватного партнерства через ініціювання взаємодії суб'єктів господарювання та територіальних об'єднань у питаннях вирішення найбільш пріоритетних завдань з модернізації інфраструктурного забезпечення, що системно поєднуються з стратегічними напрямками розвитку сільських територій та реалізацією на практиці програм їх територіальної організації.

Пропозиції автора враховано у процесі розробки Стратегії розвитку Тернопільської області на 2021-2027 роки та внесено до плану заходів з її реалізації у 2021-2023 роках, зокрема було прийнято до уваги рекомендації автора щодо реалізації стратегічних засад розвитку інноваційної інфраструктури підприємств й формування системи інвестиційного забезпечення їх інноваційно-інфраструктурного розвитку.

Розглянуто та використано результати проведеного дослідження щодо взаємодії державних органів влади, органів місцевого самоврядування, науково-дослідних установ, навчальних закладів та інших організацій у системі стратегічного управління розвитком інноваційної інфраструктури підприємств та відповідає визначеним пріоритетам у забезпеченні реалізації державної аграрної політики щодо ефективного розвитку підприємств аграрного сектору.

Результати наукового дослідження впроваджено в навчальний процес Вінницького навчально-наукового інституту економіки Західноукраїнського національного університету (довідка № 126 – 26/591 від 12.05.2020 р.). Науково-методичні результати дослідження використовуються під час підготовки та проведення лекцій, практичних занять з дисциплін «Менеджмент», «Менеджмент організації», «Стратегічне і економічне управління підприємством».

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням. Наукові положення, які викладені в роботі й виносяться на захист, отримані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, використані лише ті ідеї та положення, які є результатами особистої роботи здобувача.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дослідження доповідались та обговорювались на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Розвиток освіти, науки, економіки в умовах інтеграційних процесів» (Вінниця, 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасний стан і перспективи розвитку обліку, аналізу та фінансового забезпечення підприємств агропромислового виробництва» (м. Харків, 2017 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства» (Вінниця, 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання економіки, фінансів, обліку та права в сучасних умовах» (м. Полтава, 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, фінансів обліку, менеджменту та права» (м. Полтава, 2019 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Перспективи розвитку фінансово-економічного простору України» (м. Вінниця, 2020 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано в 12 наукових працях, загальним обсягом, загальним обсягом 2,85 д.а, з яких: 2 статті – в іноземних наукових виданнях; 4 статті – у наукових фахових виданнях України, внесених до реєстру міжнародних наукометричних баз, 6 праць апробаційного характеру.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 234 сторінки комп'ютерного тексту, з яких 203 сторінки – основний текст. Робота містить 29 рисунків, 18 таблиць, 7 додатків на 10 сторінках, а також список використаних джерел з 209 найменувань, який розміщено на 20 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

1.1. Сутність інноваційної інфраструктури та особливості її розвитку в аграрному секторі

Вивчення сутності, історії, походження усіх складових та функціональних зв'язків у межах розвитку інноваційної інфраструктури набувають виняткового значення у XXI ст.

Напочатку в 50-х років XX ст. науковці використовували поняття «інфраструктура» з метою визначення складників економічних процесів, зважаючи на їх універсальність. Проте межі економічного вжитку досліджуваного поняття досить часто корегувалися, оскільки воно ставало все частіше застосовуваним та різнофункціональним. Наукові обговорення ставали все більш поширеними та перейшли до більш диференційованого розгляду різних інфраструктурних типів (ринкової, інноваційної виробничої та ін.). Активізація досліджень щодо інноваційної інфраструктури обумовлена суттєвими змінами у напрямі оновлення векторів розвитку як національної так і світової економічної структур, посиленням впливу економічного чинника на розвиток соціуму, потребою удосконалення ринкових постулатів та організаційних засад побудови господарських систем, посилення ролі науки та знань у світовому економічному просторі.

Втім явище «інфраструктурного розвитку» своїм початком має значно глибше корінні, порівняно з термінологічною фіксацією, що була здійснена напочатку XX століття.

Поняття «інфраструктура» походить від латинських слів: «infra» – знаходиться нижче та «structura» – розміщення або побудова, що у вітчизняній економічній літературі уперше мало застосування всередині

двадцятого століття з метою окреслення сукупності загальних положень, що формувались для забезпечення ефективного розвитку господарських зв'язків та потреб споживачів.

Інноваційна інфраструктура уособлює собою сукупність служб, систем та окремих об'єктів, які забезпечують сприятливі умови ведення ефективної господарської діяльності на основі реалізації інноваційної складової таких процесів та функціональних зв'язків, що необхідні для усіх сфер матеріального виробництва й належних умов життєдіяльності людини.

Обумовленість появи економічної категорії «інноваційна інфраструктура» пояснюється появою якісних змін у національній та світовій економічній системі, характері ринкових відносин й становленні принципів та визначенні факторів економічного розвитку господарських комплексів й держави.

Сучасний інфраструктурний розвиток аграрного сектору не можливий без формування його інформаційної інфраструктури (англ. information infrastructure), що розглядається нами як комплекс програмно-технічних засобів, організаційних систем та нормативних баз, який забезпечує організацію взаємодії інформаційних потоків, функціонування та розвиток засобів інформаційної взаємодії та інформаційного простору країни або організації [27].

Однією із складових частин загального укладу економічного життя є інфраструктурне забезпечення, яке виступає в ролі допоміжного, підлеглого елемента та сприяє сталому соціально-економічному розвитку певного територіального простору, в тому числі і інноваційному розвитку аграрного сектору, а також забезпечує визначення та освоєння стратегічних і тактичних орієнтирів розвитку різних видів діяльності господарського характеру. У зв'язку із кардинальними перетвореннями в системі державного управління національним розвитком України, враховуючи зміни ринкових принципів господарювання і загалом економічної парадигми, значною мірою змінилися

підходи до дослідження ступеня інноваційного розвитку аграрного сектору, стану і розвитку інфраструктурного забезпечення.

Вважаємо, що внаслідок відсутності комплексних змін у системі управління інфраструктурним забезпеченням відбулось уповільнення розвитку останнього, що в результаті призвело до низького рівня узгодженості процедур реконструкції і будівництва об'єктів інфраструктурної сфери, високого рівня стану їх фізичної та моральної зношеності, надмірними витратами на утримання інфраструктурних мереж і значними втратами в процесі їх експлуатації, а також неналежним рівнем якості послуг інфраструктурної спрямованості. Крім того, на стан навколишнього природного середовища негативний вплив здійснюється багатьма видами інфраструктурної діяльності, що викликає тривогу у зв'язку із деградацією екологічних систем, погіршенням екологічної складової в регіонах, зменшенням тривалості життя населення. Внаслідок зазначених процесів відбувається істотне гальмування розвитку всієї соціально-економічної системи аграрного розвитку протягом останніх років.

Разом з тим, одним із визначальних елементів забезпечення стійких умов розвитку всіх без винятку економічних процесів у державі є саме інфраструктурне забезпечення.

Сутність поняття «інфраструктурне забезпечення» включає в себе цільовий орієнтир на реалізацію певного процесу і його подальший розвиток. Інфраструктурне забезпечення являється однією з найважливіших складових сучасного ринкового господарства, а його злагоджена діяльність визначає ефективність функціонування усіх складових інноваційного розвитку аграрного сектору та їх взаємодії загалом. Процес формування інфраструктурної складової є наближеним до формування моделі ринкової економіки, при цьому питання дослідження та вибору концептуального підходу до визначення змістового наповнення інфраструктурного забезпечення набуває особливої актуальності [43].

Інфраструктурне забезпечення багатьох розвинених держав світу є найважливішою компонентою економіки ринкового типу, що за своїм характером, обсягами й масштабами, задіяного ресурсного потенціалу у створенні національного валового об'єднує світогосподарські системи та визначає умови розвитку постіндустріального суспільства.

Важливість теоретичного комплексного обґрунтування та практична спрямованість на підвищення ефективності обумовлюється самостійністю такої система, властивістю бути притаманним усім моделям економічного розвитку. Господарські процеси, умови, що створюються соціумом мають значне цільове та функціонально-навантажувальне значення для інфраструктурної взаємодії суб'єктів визначених систем, формування зв'язків між інфраструктурними об'єктами як у межах внутрішнього так і зовнішнього простору.

У розвинених країнах система інфраструктурного забезпечення є важливою складовою ринкової економіки за рівнем впливу на структуру та динаміку валового національного продукту, за масштабами й характером ресурсів, що залучаються, а також ефективністю функціонування господарських систем та підсистем як на загальнонаціональному так і на регіональному рівнях ринкового господарства. Відтак, усвідомлення та теоретичні дослідження мають бути спрямовані на зростання його ефективності на етапі практичної реалізації. Вважаємо за необхідне приділити увагу процесам і умовам, які несуть певне функціонально-цільове навантаження та створені людиною, або ж являються наслідком взаємодії ринкових відносин внутрішнього і зовнішнього середовища визначених суб'єктів інноваційної системи.

Оскільки основним процесом нашого дослідження визначено розвиток інноваційної інфраструктури аграрного сектору, тому його основним суб'єктом буде доцільно обрати систему взаємозв'язків адміністративно-виробничого, економічно-фінансового, інженерно-екологічного характеру, що лежать в основі формування такої інфраструктури. З метою поглибленого

аналізу виникнення і подальшого впливу цих зв'язків на інноваційний розвиток аграрного сектору, необхідно провести роботу з дослідження економічної сутності основних категорій, таких як розвиток, інфраструктура тощо.

Інфраструктура є сукупністю окремих інститутів, підприємницьких структур, які функціонують на ринку забезпечують стабільність діяльності його учасників [62].

У сучасній системі економічних наук серед регіональної економіки, соціально-економічної географії, районного планування, містобудування, тощо, однією з провідних категорій є інфраструктура. Широкого застосування даний термін в економіці, а згодом і в географії набув у кінці 1940-х рр. і початково мав два значення:

- а) система споруд обслуговуючого або ж допоміжного значення;
- б) структурно-організаційні форми в економічній і політичній сферах, що перебувають в залежності від головних форм.

Згодом зміст поняття збільшувався і почав включати обслуговуючі системи соціальної та виробничої сфери. До інфраструктурної сфери стали зараховувати такі галузі виробничої інфраструктури, як будівництво, транспорт, енергетику, зв'язок й водопостачання, а до галузі соціальної інфраструктури стали відносити освіту, охорону здоров'я, житлово-комунальне обслуговування тощо [79].

Представниками класичного лібералізму інфраструктура розглядається як комплекс галузей господарства, які покликані обслуговувати сільськогосподарське і промислове виробництво, а саме: сільське господарство, енергетичну галузь, будівництво доріг, мостів, каналів, аеродромів, портів, складів, водоканалізаційне господарство; галузь освіти, науки і медицини тощо [84].

В подальшому поняття інфраструктури розглядається у якості комплексу обслуговуючих та взаємопов'язаних об'єктів чи структур, що покликані забезпечити основу функціонування окремих складових частин

певної системи [208]. На думку С. Енке інфраструктуру необхідно розглядати, як складові елементи політичного або економічного життя суспільства, які виконують допоміжну роль у забезпеченні загальної діяльності політичної або економічної системи країни [202].

Погоджуємось з визначенням О.Г. Шпикуляка, що інфраструктура представляє собою систему підприємств з обслуговування як основного виробництва, так і населення, виконуючи при цьому функції соціально-економічного характеру щодо формування необхідних умов ефективної діяльності об'єктів невиробничої сфери, галузей матеріального виробництва та суб'єктів господарювання [194, с. 147-148]. Підсумовуючи вищенаведене, вважаємо, що визначення інфраструктури згадані у нашій роботі не є вичерпними і остаточними. Заплановані нами дослідження у даному науковому напрямку сприятимуть деталізації існуючих тлумачень та їх удосконаленню.

Враховуючи вищевикладене, вважаємо, що інноваційний розвиток аграрного сектора виступає індикатором підвищення соціальної відповідальності суб'єктів господарювання й покращує відносини соціально-економічного, матеріально-технічного спрямування й фінансового забезпечення життєдіяльності населення та сприяє розвитку виробничого процесу в сільському господарстві.

Шляхом поверхневого аналізу подібних між собою економічних категорій «інфраструктура» та «інфраструктурне забезпечення» доцільність виокремлення останнього поняття не можна піддавати сумніву. Інституціональні засади поняття інфраструктури достатньо глибоко розкриті у дослідженнях сучасних науковців. При цьому, як правило, серед супровідних та другорядних питань розглядаються проблеми, що стосуються дієвості зазначених понять та позиціонування потокового та процесного підходів у забезпеченні розвитку певної економічної системи. Разом з тим, питання інноваційного розвитку аграрного сектора потребують визначення в площині економічної динаміки, оскільки, при співставленні категорій

динамічного характеру, якими являються категорії розвитку і статичних змін, і які проявляються у функціональному та інституційному аналізі інфраструктурної системи, не завжди сприяють фокусуванню уваги на питаннях прискорення розвитку та взаємодії між ними. Відтак, вважаємо за необхідність визначити метою нашого дослідження динамічне функціонування саме системи інфраструктурного забезпечення через обґрунтування її концептуального базису, здійснення аналізу відповідності окремих елементів інфраструктурного забезпечення та узгодженості пріоритетів розвитку регіональних систем [105].

Разом з тим, як у працях вітчизняних вчених-економістів, так і у зарубіжній сучасній економічній літературі відсутні тлумачення власне поняття «інфраструктурне забезпечення». По-перше, це пов'язано, на наш погляд, зі специфікою кожної галузі національної економіки, а відтак і практичного застосування даного поняття для певної сфери. По-друге, поняття «інфраструктурне забезпечення» з теоретичної точки зору являється досить розгалуженим і всеохоплюючим, оскільки формується із великої кількості складових елементів, що в результаті ускладнює процес категоризації його сутності. Враховуючи вищезазначене, розглянемо декілька варіантів визначення «інфраструктурного забезпечення».

На думку Дація О.І. інфраструктурне забезпечення необхідно розглядати як складову частину загального технологічного процесу, який забезпечує надання послуг і для якої характерною є здатність глибоко проникати у його зміст, впливаючи на якість відповідних послуг [37].

Науковці Архієреєв С.І та Дерід І.О. пропонують розглядати інфраструктурне забезпечення як «...мережу шляхів, комунікацій та сполучень (під'їзні шляхи, автомобільні та залізничні дороги, вокзали, аеродроми, комунікаційні мережі, системи зв'язку) сукупність закладів медичного, побутового та спортивного спрямування, сфери обслуговування та інших об'єктів, систем і підприємств, функціонування яких є необхідним для забезпечення належних умов життєдіяльності споживачів» [3].

Інфраструктурне забезпечення представляє собою комплексну систему доріг, інженерних споруд та комунікаційних мереж, включаючи телекомунікаційні мережі, а також суміжні сфери та підприємства, діяльність яких сприяє забезпеченню життєдіяльності, нормальному доступу до відповідних ресурсів та їх належного використання фізичними і юридичними особами, в т.ч. аграрними підприємствами та мешканцями сільських територій» [29].

На думку Ісамутдинова В.Ф: «...інфраструктурне забезпечення необхідно розглядати як комплекс інституціональних структур комерційного і некомерційного характеру, включаючи їх ресурсний потенціал, що в комплексному поєднанні сприяє ефективному веденню господарської діяльності» [63].

Васильєв О.В. вважає, що під сутністю інфраструктурного забезпечення необхідно розуміти сукупність певних економічних процесів, які покликані забезпечити утворення галузей самої інфраструктури та їх подальше функціонування. Науковець пропонує розглядати інфраструктурне забезпечення як сукупність взаємопов'язаних і вертикально-організованих структур, враховуючи їх внутрішній ресурсний потенціал, які формують комплекс умов для інноваційного розвитку аграрного сектору і його обслуговування [19].

З огляду на вищевикладене, вважаємо за доцільне запропонувати власне розуміння економічної категорії «інфраструктурне забезпечення аграрного сектору». Отже, під сутністю інфраструктурного забезпечення необхідно розглядати вертикально організовану управлінську систему державного типу, у поєднанні із виробництвом доданої вартості і механізмом фінансового забезпечення господарських процесів; комплекс підгалузей національної економіки, які організаційно відокремлені, проте функціонують в спільних територіальних кордонах. Так, серед основних завдань згаданих структурних компонентів є не виробництво нової продукції матеріально-речовинного характеру, а діяльність спрямована на обслуговування та

забезпечення ефективного функціонування базових сфер матеріального виробництва та невиробничої сфери [115].

Розкриття сутнісного змісту поняття «інфраструктурне забезпечення» представляється можливим внаслідок аналітичного дослідження аграрного сектору в якості економічної системи. Сутнісні складові інфраструктурного забезпечення, зважаючи на рівень здійснюваного аналізу, можуть кардинально відрізнятись. В умовах формування ринкових відносин істотно змінилися функції інфраструктурного забезпечення аграрного сектору. Останнім часом, існування відносно окремих галузей, до яких зараховується і сільське господарство, перетворилося на функціонування ланок багатогалузевої вітчизняної економіки, що орієнтовані на успішний кінцевий результат. Характерними ознаками такого процесу являються: наявність спільних інтересів, взаємопроникнення методів і засобів ведення господарської діяльності в межах формування нової відтворювально-господарської системи аграрного сектору.

Відтак, результатами проходження окремого етапу відтворення виступають товари і послуги проміжного характеру, які являються індикаторами наступних етапів виробництва в агропромисловому секторі. Таким чином, суспільне виробництво об'єднується в єдину систему завдяки інфраструктурі, яка покликана скоротити тривалість виробничого циклу та прискорити час обігу капіталу. Отже, однією з головних умов успішного функціонування всього процесу суспільного відтворення, включаючи агропромисловий комплекс, є своєчасне формування ефективного інфраструктурного забезпечення аграрного сектора [167].

Інноваційну інфраструктуру слід трактувати як сукупність установ, організацій, підприємств та об'єднань, незалежно від форми власності, які виконують функцію надання послуг із забезпечення реалізації інноваційної складової господарської діяльності. Складовими об'єктами інноваційної інфраструктури є інноваційні центри (регіональні, галузеві та технологічні), фінансово-кредитні установи, що залучені до реалізації інноваційних

процесів, венчурні фонди компанії та компанії, розміщені у зонах інтенсивного інноваційного розвитку (технополіси), бізнес-інкубатори, технологічні парки, науково-консультаційні фірми та ін. [184, с.28].

Інноваційний розвиток аграрного сектору, що відбувається під впливом структурно-функціонального поєднання матеріально-технічних, соціально-економічних і природно-ресурсних аспектів, потребує створення відповідних умов для усіх учасників таких процесів з метою встановлення взаємозв'язку та їх подальшої взаємодії. Складовими інноваційної діяльності підприємств аграрного сектору економіки є: дослідницька, винахідницька, раціоналізаторська діяльність щодо виробничо-господарського процесу підприємств аграрного сектору; впровадження та виготовлення інноваційної продукції для підприємства або для ринку; запровадження нових ідей та формування інноваційних знань для проведення змін організаційного характеру, що спрямовані на досягнення позитивних економічних, екологічних та соціальних ефектів; здійснення досліджень проведення маркетингового спрямування; впровадження досягнень в сфері інновацій у процес аграрного виробництва та поширення інформації науково-технічного змісту.

Варто зазначити, що в даній ситуації роль «комутатора» відіграє інфраструктурне забезпечення, яке виступає важливою умовою успішного функціонування матеріального виробництва та інноваційного розвитку аграрного сектора. Серед соціально-економічних об'єктів інфраструктурного забезпечення деякі відносяться до локального рівня, забезпечуючи внаслідок своєї діяльності потреби конкретно визначеного регіону, а деякі об'єкти відображають розвиток інфраструктури на галузевому або загальнодержавному рівнях [190].

Досвід високо розвинутих країн дає підстави вважати, що інтенсивний розвиток інфраструктурного забезпечення являється обов'язковою умовою успішного інноваційного розвитку аграрного сектору. Відтак, зважаючи на вищевикладене, можемо визначити наступні сфери впливу

інфраструктурного забезпечення на економічний та соціальний розвиток аграрного сектору:

Зростання продуктивності і ефективності сільськогосподарського виробництва можливо досягнути за рахунок оптимального розміщення об'єктів інфраструктури та підвищення якості життя населення сільських територій.

Збалансоване інфраструктурне забезпечення сприяє підвищенню рівня життєдіяльності населення сільських територій, що в свою чергу стимулює залучення висококваліфікованих кадрів та нових мешканців.

Одним із каталізаторів інвестиційно-інноваційної діяльності в аграрному секторі є інфраструктурна забезпеченість сільських територій.

Подальше стимулювання розвитку сільськогосподарського виробництва та зростання обсягів випуску продукції можливе завдяки безперебійному функціонуванню інфраструктурного забезпечення та інноваційному розвитку аграрного сектора [179].

Рівень розвитку інфраструктури визначає соціально-економічне становище сільських територій та їх мешканців й відображає якість їхнього життя, що в кінцевому результаті формує добробут суспільства загалом. За розрахунками ООН, для оцінки якості життя слід використовувати близько 150 індикаторів, які узагальнено та об'єднано у програмі міжнародної організації «Цілі розвитку на порозі тисячоліття». Визначені у даній сукупності орієнтири дають змогу здійснити оцінку рівня соціально-економічного розвитку та які доцільно застосовувати для розрахунку добробуту як окремих територій, так і визначених країн [190]. Основним з них є показник – Індекс людського розвитку, що включає цілу низку показників соціально-економічного характеру.

Щодо продуктивних сил суспільного розвитку, то його невід'ємною частиною є інфраструктурне забезпечення, яке сприяє відтворенню робочої сили та ефективному функціонуванню підприємств. Для підприємств аграрного сектору інфраструктурне забезпечення формує сукупність

виробничих, ринкових і соціальних елементів, яка здатна представити виробничі взаємовідносини як сукупність економічних зв'язків між суб'єктами господарювання, що, з одного боку, визначають специфіку зональної організації сільськогосподарського виробництва на основі врахування об'єктивних потреб регіонального розвитку, а з іншого - перебувають під впливом макроекономічних чинників [28].

Аналітичний підхід до опрацювання наукових праць сучасних економістів дозволяє стверджувати, про те, що категорія «інноваційна інфраструктура» найбільш уживаною стала на початку ХІ століття, а також було виділено широкий та вузький концептуальних підходи до тлумачення інноваційної інфраструктури як категорії, що відображає економічні процеси та явища [109, с. 31].

Виходячи із вузького підходу, інноваційна інфраструктура визначається як система організаційних структур та окремих суб'єктів різних форми власності (фізичних та юридичних осіб), функції яких зосереджені на сприянні та забезпечення здійснення інноваційних процесів, вони задіяні протягом усього інноваційного циклу, через ціленаправлене сприяння організаційно-управлінському, матеріально-технічному, фінансово-економічному розвитку, а також здійсненню інформаційно-консультативного забезпеченню діяльності аграрних підприємств. Серед науковців, що є прихильниками розгляду інноваційної інфраструктури з позиції більш вузького підходу – Гармашова О.П. [27, с. 213-220], Колеснік О.П. [82, с. 13], Нефедьєв А.Д. [115], Трібушна В.Х. [168, с. 86-88].

Вважаємо, що розглянуті підходи мають важливе методологічне значення у перспективі подальших досліджень поняття «інноваційна інфраструктура», тому що перший підхід розвиває уявлення щодо різноманітності елементів інноваційної інфраструктури за спеціалізацією, виконуваними функціональними видами діяльності та призначенням. Щодо другого підходу, то він дає відповідь на основоположні питання щодо сутності та значення поняття інноваційної інфраструктури через деталізацію

комплексу інституційних впливів, а також системи нормативно-правових відносин, у які вступають економічні суб'єкти.

В процесі розвитку інноваційної інфраструктури суб'єкти інноваційного процесу, утворюють національну інноваційну систему, що утворюється з функціональних підсистем, відносин та різноманітних зв'язків, які забезпечують їх ефективну роботу. Так, Атаманова Ю.Є. вказує на потребу поділу на та такі базові підсистеми: 1) науково-інтеграційну підсистему; 2) інноваційної інфраструктурного забезпечення; 3) підсистему техніко-технологічного забезпечення товаровиробників; 4) підсистему, що відповідає за розподіл та споживання виготовлених інноваційних продуктів [6, с. 95]. Результативність досягнення поставлених цілей інноваційної діяльності щодо створення інноваційних продуктів забезпечується шляхом злагодженої, послідовної та ефективної роботи усіх підсистем національної інноваційної системи. До важливих завдань інноваційної інфраструктури відносять: зростання рівня інноваційності сектору економічних досліджень та гарантування економічного зростання у довгостроковій перспективі; активізація соціально-економічного розвитку галузевих об'єднань; сприяння прискоренню виконання наукових досліджень та концентрації наукових розробок у галузях, що є високотехнологічними для внутрішньодержавного використання, а також можливості виходу на зовнішні ринки; стимулювання науково-технічного зростання вітчизняних аграрних підприємств; створення умов для започаткування ними нових видів господарської діяльності та ін.

Для ефективного функціонування малих інноваційних форм підприємницької діяльності та зростання рівня їх ділової активності вітчизняним підприємцям необхідна концентрація ресурсів, формування інвестиційних, венчурних та інноваційних фондів підтримки, залучення інноваційних банківських установ для виробництва конкурентоспроможної продукції, високих технологій, створення наукомісткого сектору економіки, здатного генерувати ідеї та просувати готовий продукт на ринок, у тому числі на зовнішній, досягнення можливості набуття статусу «глобального

конкурента», а також формування бази експортної продукції й збільшення таким чином валютних надходжень до держави унаслідок активізації процесів інтеграції економіки до міжнародних торгівельних операцій [93, с. 183-184].

До основних функцій інноваційної інфраструктури належать: підтримка, встановлення та сприяння налагодженню взаємозв'язків між складовими елементами реалізації інноваційного процесу; взаємодія та координація діяльності окремих підсистем інноваційної системи держави; активізація наукової діяльності; зростання рівня інноваційності аграрних підприємств; підтримка суб'єктів господарювання у науково-інноваційній, виробничо-господарській, технологічній, фінансово-кредитній та інформаційній діяльності; консультативне, кадрове та страхове забезпечення інноваційної інфраструктури; проведення сертифікації та стандартизації продукції, що є інноваційною для підприємства; мінімізація ризику шляхом диверсифікації учасників інноваційної діяльності; регуляторний вплив на усі елементи інноваційного процесу. Усі вище перелічені функції потребують відповідного організаційного механізму для їх застосування на практиці, що вимагає розвитку організаційно-економічних утворень, передусім це стосується об'єктів, що входять до інноваційної інфраструктури та мають на меті оптимізувати інноваційні процеси в економіці не лише аграрного сектору а й економіки держави.

До сучасної інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору належать такі складові: агротехнопарки; інноваційні технологічні центри; бізнес-інкубатори; об'єкти інформаційної системи; аналітичні та статистичні центри; інформаційні системи та бази даних; заклади освіти, підготовки та перепідготовки фахівців для сільського господарства; фінансові структури, що представлені страховими та венчурними фондами, бюджетними та позабюджетними проектами; об'єкти, що залучені до надання послуг з експертної оцінки, направлені на забезпечення сільськогосподарських товаровиробників, інвесторів, страхових служб щодо

надання експертних висновків, тощо; системи ліцензування, патентування й консалтингу; центри акредитації, сертифікації, стандартизації та інші виробничі й технологічні структури.

Отже, формування системи інфраструктурного забезпечення інноваційного розвитку підприємств аграрного сектора економіки має ґрунтуватись на наступних принципах:

- індивідуальний підхід до формування в державі законодавчої бази;
- підтримка з боку держави системи регіональної інфраструктури інноваційного типу, програм та проектів інвестиційного спрямування, що забезпечують реалізацію державою аспектів науково-технічної та соціально-економічної політики;
- переважне зосередження на базі кластерів науково-технологічного напрямку об'єктів інноваційної інфраструктури, що сприятиме виробництву продукції, яка буде конкурентоздатною і на зовнішньому ринку;
- формування адаптивних інвестиційних механізмів для ефективного розвитку промислового виробництва на базі регіональної інноваційної інфраструктури, з метою зменшення навантаження на державний та місцевий бюджети;
- максимальне використання компонентів наукового, виробничого, інтелектуального та ресурсного потенціалів для підвищення конкурентоздатності вітчизняного виробництва.

Формування системи інфраструктурного забезпечення інноваційно-орієнтованого сільськогосподарського виробництва – це тривалий і складний процес, що передбачає створення умов для підтримки та ефективного функціонування інноваційної інфраструктури шляхом реалізації політики центральних органів влади та місцевого самоврядування, на основі регіональних особливостей ведення сільського господарства. Зазначений процес повинен бути закріплений у нормативно-правових документах та відобразатись в стратегії формування інноваційного розвитку аграрної галузі. Серед важливих обставин, які є принципово важливими для

успішного досягнення поставленої мети, державна політика повинна бути спрямована на активну співпрацю з фінансовим, підприємницьким, виробничим та науковим секторами галузі економіки.

Особливості ведення сільського господарства мають бути враховані при формуванні нормативно-правової бази розвитку інноваційної інфраструктури аграрних підприємств, інших засадничих документах, а також стратегії інноваційного розвитку галузі. Успішне співробітництво органів влади різних рівнів, підприємницьких структур та наукового сектору повинно бути орієнтоване на активну взаємодію на шляху досягнення спільної мети щодо підвищення соціально-економічних стандартів життя.

Інноваційна інфраструктура є значно ширшою та виходить за межі інноваційної діяльності, у зв'язку з активним розвитком інноваційної складової, інфраструктура фокується на сфері надання відповідних послуг, що допомагає їй становленню як різновиду економічної діяльності у системі розподілі праці, зосередивши на собі значну частину тих видів діяльності, що були притаманні іншим галузям, що прямо не є пов'язаними з наукою та інноваціями, проте забезпечують для її реалізації відповідні умови [3, с. 83].

Особливостями інфраструктурного забезпечення є те, що воно має міжгалузевий характер та виконує завдання підтримки розвитку декількох галузей, тобто інфраструктурне забезпечення виконує функцію інтегрування між окремими виробничими галузями на рівні підприємств, галузей, регіонів та держави. Система інфраструктурного забезпечення не є інтегратором створення матеріальних благ, оскільки виконує функцію забезпечення такої діяльності. Звідси випливає необхідність впровадження сучасних моделей взаємодії інфраструктурних об'єктів. Для аграрних підприємств у розвитку інноваційної інфраструктури особливу роль відіграє забезпеченість сільських територій управлінською складовою: органи управління територіальними громадами; сільської спільноти; розпорядники коштів сільських (селищних) рад та ін.

Результативність функціонування інноваційної інфраструктури тісно пов'язана із характером суспільно-економічних відносин у суспільстві, що визначається системою різних впливів:

– нівіальний – може відбуватись за умов відсутності повної зацікавленості в удосконаленні ситуації в аграрній галузі організації та формуванні її інноваційної інфраструктури, що викликає певну розмежованість підприємств аграрного сектору та інших суб'єктів інноваційної інфраструктури, відстороненість від вітчизняних та зарубіжних економічних і політико-правових реалій. У випадку нівіального варіанту впливу інноваційної інфраструктури на розвиток соціуму можливі випадки формування певних суб'єктів інноваційної інфраструктури на визначеній території, які не покликані реалізовувати конкретні завдання, але мають документальну легалізацію. Відтак, лише одиниці з числа таких суб'єктів здатні впливати на реальний стан суспільно-економічних відносин у суспільстві та коригувати правовий аспект реалій, надаючи позитивний внесок у вагомий розвиток інноваційної інфраструктури та вітчизняної інноваційної системи в цілому.

– позитивний – досягається шляхом ефективного та повноцінного функціонування складових інноваційної інфраструктури, а також через забезпечення виконання завдань суспільно-економічного характеру, які перед нею поставлені;

– негативний – характерний у випадку відсутності дієвих механізмів досягнення поставлених цілей та у випадку відсутності сприятливих обставин щодо регулювання організації діяльності та функціонування складових інноваційної інфраструктури, а також внаслідок неспроможності вирішення наявних соціально-економічних та політико-правових проблемних питань. Відсутність зацікавленості з боку законодавця і політиків у вирішенні актуальних проблем у науково-інноваційній та науково-технічній сферах гальмує розвиток інноваційних процесів в Україні та має

деструктивний вплив на економічний та соціальний аспекти суспільних відносини;

Ми погоджуємося з позицією Поліщук Н.В, що вплив правового регулювання на відносини у сфері інноваційної діяльності не варто недооцінювати, оскільки саме праву завжди відводиться захисна роль у випадку конфлікту економічних інтересів. На думку автора, навіть найбездоганіші правові норми не здатні працювати у повну міру за відсутності відповідних економічних потреб споживачів [131].

При розгляді інноваційної інфраструктури з позиції регіонального розвитку, слід виділити низку властивостей, що її характеризують: на рівні регіону інноваційна інфраструктура слід адаптувати під специфіку його діяльності, урахувати структуру виробництва та формування регіонального ВВП, тобто функціонувати у вигляді чітко сформованої системи; інноваційна інфраструктура регіону має бути не лише складовою регіональної системи інноваційного розвитку, а й державної інноваційної системи, тобто забезпечувати виконання завдання щодо організаційного підпорядкування; здійснювати налагодження зв'язків з міжрегіонального координування [21].

Тобто, поняття управління інноваційною інфраструктурою можна визначити як систему комплексно сформованих управлінських рішень, що є організаційно-економічно обґрунтованими та базуються на взаємоузгоджені за визначеними параметрами дій між учасниками формування щодо ефективної взаємодії.

Враховуючи вищевикладене, вважаємо, що інноваційна інфраструктура підприємств аграрного сектору розвивається непланомірно, представлена досить обмеженою кількістю об'єктів, для неї характерна певна невизначеність щодо наявних інфраструктурних складових, спостерігається функціональна розбалансованість та недостатність державної підтримки, Така ситуація вимагає розробки стратегічних засад розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору на координації їх діяльності на усіх рівнях управління. Тому, нині потребує вирішення питання реалізації

низки заходів щодо сприяння формування та розвитку інфраструктурних об'єктів та забезпечення їх ефективного функціонування, що й визначає потребу для вдосконалення усієї інноваційної системи держави.

Вплив виробничих чинників на розвиток інноваційної інфраструктури має свій прояв у створенні наукомісткого виробництва, забезпеченні матеріально-технічних умов для організації та впровадженні на практиці інноваційних проектів, що може мати свій вияв у зміцненні виробничих потужностей, збільшенні кількості обладнання, робочих площ та приміщень, потрібних для здійснення завдань проектів інноваційно-інфраструктурного розширення. У межах формування системи фінансового забезпечення розвитку інноваційної інфраструктури та здійснення інноваційної діяльності підприємствами здійснюється залучення коштів з різних джерел, їх акумуляція та вкладення у певні об'єкти.

Сутність інформаційно-кадрового забезпечення розвитку інноваційної інфраструктури аграрних підприємств полягає у наступному:

а) розвитку мережі наукових організацій та установ, які забезпечать систему інноваційного розвитку високо освіченими фахівцями та формують науковий потенціал галузі;

б) наданні об'єктам інноваційної інфраструктури послуг щодо інформаційної, аутсорсингової, консалтингової підтримки та інших посередницьких послуг, які пов'язані з особливостями здійснення інноваційного підприємництва, його документально-дозвільного, комерціалізації кінцевих результатів діяльності та ін.

Потреба вітчизняних аграраріїв у розвитку сфери інфраструктурного забезпечення може варіюватися залежно від: прибутковості сільськогосподарського виробництва, стану окремих його галузей; можливостей щодо надання послуг виробничого призначення; кількості аграрних підприємств у сільськогосподарських галузях; їх зацікавленість в інноваційному розвитку та формуванні інноваційної інфраструктури.

Налагодження життєвого середовища та покращення соціально-економічного розвитку підприємств аграрного сектору на основі інфраструктурного забезпечення виявляється у його здатності реагувати на внутрішні та зовнішні виклики без шкоди для свого функціонування й, при цьому не порушувати процес виконання поставлених стратегічних завдань розвитку, а також можливість повертатися до звичного стану діяльності після деструктивних змін. Можна стверджувати про те, що розвиток інноваційної інфраструктури стримується несформованістю механізмів стимулювання та наявності інформації про функції окремих елементів інноваційної інфраструктури [65].

Вважаємо, що перешкодою на шляху розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору є відсутність комплексного підходу до регулювання та формування та інноваційних процесів й чітких програм розвитку інноваційної сфери, що виражається у відсутності всезагальних правил формування і розвитку взаємозв'язків між елементами інноваційної інфраструктури.

Актуальним на часі є й прийняття регіональних Програми розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору, розробка яких сприятиме не лише поглибленому аналізу стану регіональної інноваційної системи, але й доволить окреслити перспективу розвитку та визначити й реалізувати конкретні цілі кожної із структурних підсистем інноваційної системи регіону.

У даному контексті особливо актуальним є питання інноваційного розвитку для підприємств аграрного сектору. Справа не тільки в тому, що аграрний сектор – це та складова суспільства, стан якої визначає можливості задоволення першочергових, найбільш нагальних потреб усіх соціальних груп людей і кожної людини окремо. В основі розвитку аграрного сектора лежить прямий зв'язок людини з живою природою і землею, у результаті чого в цій галузі процес виробництва переплітається з природно-

біологічними та поновлюваними ресурсами, що й зумовлює особливості формування інноваційної інфраструктури в цьому секторі економіки.

Для ефективної організації науково-дослідницької діяльності, необхідно спрямувати зусилля науковців на активізацію фундаментальних досліджень та впровадження інновацій з метою її практичної реалізації на підприємствах аграрного сектору економіки, а також виконання державних програм науково-технічного розвитку. Для успішної інноваційної діяльності в аграрному секторі поряд із забезпеченістю факторами виробництва має величезне значення і вирішення соціально-економічних проблем, пов'язаних з життєдіяльністю людини. Як свідчить історична практика, успіх супроводжує тим структурам, де питання життєдіяльності людини вирішуються комплексно та потребує розвитку відповідної інфраструктури.

1.2. Теоретичні засади управління економічним розвитком та інноваційною інфраструктурою підприємств

В сучасних умовах розвиток економічної наукової думки характеризується переосмисленням традиційних підходів і методик управління системами різних рівнів з метою пошуку більш осучаснених варіантів. Сьогоднішні реалії управління бізнес-проектами вимагають переосмислення основних факторів економічного розвитку, в той час як в недалекому минулому оцінювання результатів господарської діяльності підприємств відбувалося на основі методів управлінської діяльності, які базувалися на показниках фінансової діяльності.

Повсякденна діяльність людини, з кожним наступним поколінням, піддається певним незворотнім змінам. Протягом свого існування людство перейшло від ручної праці до повної автоматизації господарських процесів своєї діяльності. Зазначене підтверджує безперервний вплив інформаційно-технологічного прогресу на прискорений розвиток суспільства, внаслідок

чого відбуваються постійні зміни у суспільному виробництві, при цьому економічний розвиток виступає його основною характеристикою.

Значний вплив на діяльність господарюючих суб'єктів сьогодні мають основні економічні фактори зовнішнього середовища, при цьому підвищену роль відіграє нова парадигма розвитку підприємства та управління ним. В умовах сьогодення визнання невизначеності середовища функціонування підприємства та переходу від прагнення стабільності до гнучкості, формування перспектив розвитку та прогнозування довгострокових показників з врахуванням як кількісних, так і якісних результатів діяльності виступає основною відмінністю у порівнянні з класичною парадигмою й сприяє проведенню глибоких досліджень з метою вивчення причин їх виникнення та можливих наслідків.

Визначальною ознакою сучасного етапу економічного розвитку є глибокі трансформації в усіх галузях, які визначають тип системи управління, що викликає потребу її розгляду як змінного процесу, оскільки застосовувані методи, форми та функції залежать від низки чинників: розміру підприємства, рівня доходності, наявності значних конкурентних переваг, тощо.

Поняття «управління» відображає здатність господарської системи через сукупність її складових (матеріально-технічної, організаційної, технологічної, фінансово-економічної, соціальної) забезпечувати умови динамічної рівноваги між вхідними та вихідними чинниками діяльності організації. Функціональний контент діяльності організації, в обраному контексті, відображає ставлення бізнес-учасників до соціально-економічного розвитку та умов господарювання, що є підґрунтям його трансформації і відповідності визначеним економічним пріоритетам [35].

Процес управління – це система циклічних, взаємозв'язаних та послідовних дій, що виконуються з метою створення і належного розподілу ресурсів підприємства для виконання завдань по досягненню встановленої мети діяльності. Таки дії необхідні для виживання організації, досягнення

нею успіху та визначаються виконуваними функціями. Тобто, процес управління є сукупністю усіх його функцій. Управління може трактуватись як цілеспрямоване виконання функцій менеджменту, спрямованих на формування, стабілізацію та забезпечення оптимальної діяльності і розвитку підприємств.

Дослідженню поняття «розвиток» протягом тривалого часового періоду приділяли свою увагу вітчизняні та зарубіжні науковці [26], [99], [5], [159], [17], [10], [35], [172], [177], [197], [11], [78], [100], [119], [127], [16], [111], [13], [200], [110], [120], [38], [107], [125], [7], [56], [26]. Спроби визначити категорію «розвиток» зустрічаються ще в трактатах філософів Древньої Греції: Платона, Арістотеля, Демокріта та інших. Порівняно сучасне визначення поняття «розвиток» дали прибічники історичної, класичної та неокласичної наукових шкіл, представники інституціональної, марксистської, кейнсіанської думки. Вітім перші спроби дослідження важко визнати достатньо влучними через неналежне обґрунтування з наукової точки зору.

Нині, в економічних дослідженнях можна спостерігати використання значної кількості підходів до розтлумачення сутності даної категорії. Так, в Академічному словнику української мови вказано, що процес розвитку відбувається внаслідок зміни якісних властивостей чого-небудь, зміни наявного стану речей до якісного іншого [159]. Заслуговує на увагу твердження Гапоненко О.Л. та Пакрухіна А.П., згідно якого розвиток – це поступовий рух вперед, набуття нових характеристик, поява нових структурних якостей, еволюційні зміни, покращення, прогресивні зміни, зростання, розширення, удосконалювання діяльності об'єкта [26, с. 11].

Поняття «розвиток» відображає характер змін, що притаманні підприємству. Тобто, розвиток може виражатись через певну послідовність етапів соціально-економічних змін підприємства, перехід системи з одного стану до іншого, він охоплює період від започаткування діяльності об'єкта до фактичної його ліквідації або скорочення різновиду

діяльності. Варто звернути увагу на те, що підприємство в межах своєї діяльності визначається як економічно самостійна організація, відокремлена та відкрита система соціально-економічного характеру, що взаємодіє із зовнішнім середовищем та виробляє товари (продукцію, роботи, послуги) [149].

Поширеними є думки, що категорія «розвиток» відображає суто якісні трансформації стану об'єктів; появу нових форм; період і наслідки функціонування підприємств у динамічному змінному економічному просторі [5, с. 68-79]; багатогранний та складний процес усвідомлених змін певної соціально-економічної системи через наявні механізми розвитку та саморозвитку, тривалої взаємодії з елементами оточуючого середовища [99, с. 32]; набуття нових знань та вмінь; перетворення на якісно нові зовнішніх та внутрішніх зв'язків [17, с. 15]; засіб ефективного розподілу та розподілу ресурсів у змінних пропорціях [10, с. 15-16].

Отже, розвиток – є безповоротний трансформаційним процесом переходу об'єкта з одного стану до іншого, більш сучасного, що відзначається системою змін, покращенням, підвищенням ефективності, оновленням, удосконаленням, збільшенням прибутковості та ін.

Для суб'єкта господарювання «розвиток» є процесом, що має незворотній характер, він забезпечує управлінські зміни та переходи від наявного стану до нового, через реалізацію процесу змін. Специфіка певного економічного стану організації визначається обмеженістю циклічних повторень конфігурацій розвитку, якісних властивостей, величини та різноманітності важелів впливу на визначення рівня розвитку.

Основними чинниками розвитку підприємства можна вважати систему змін, як внутрішнього так і зовнішнього характеру, що є наслідком взаємодії економічних суб'єктів їх характеристик, параметрів та властивостей. зміни у Динамічні зміни у системі соціально-економічної діяльності підприємства мають вираження в об'єктивності характеру цілей розвитку, проте не

всебічно залежать від бажань чи волевиявлення керівника підприємства (власника, голови правління, директора та ін.) [35].

Досліджуючи категорію «розвиток», слід звернути увагу на структурні особливості процесу, його окремі складові, такі як: організаційний, науковий економічний, екологічний, технологічний, соціальний розвиток та ін. (рис. 1.1). Вважаємо, що систематизація усіх перелічених складових сприятиме ефективному розвитку інфраструктури підприємств.

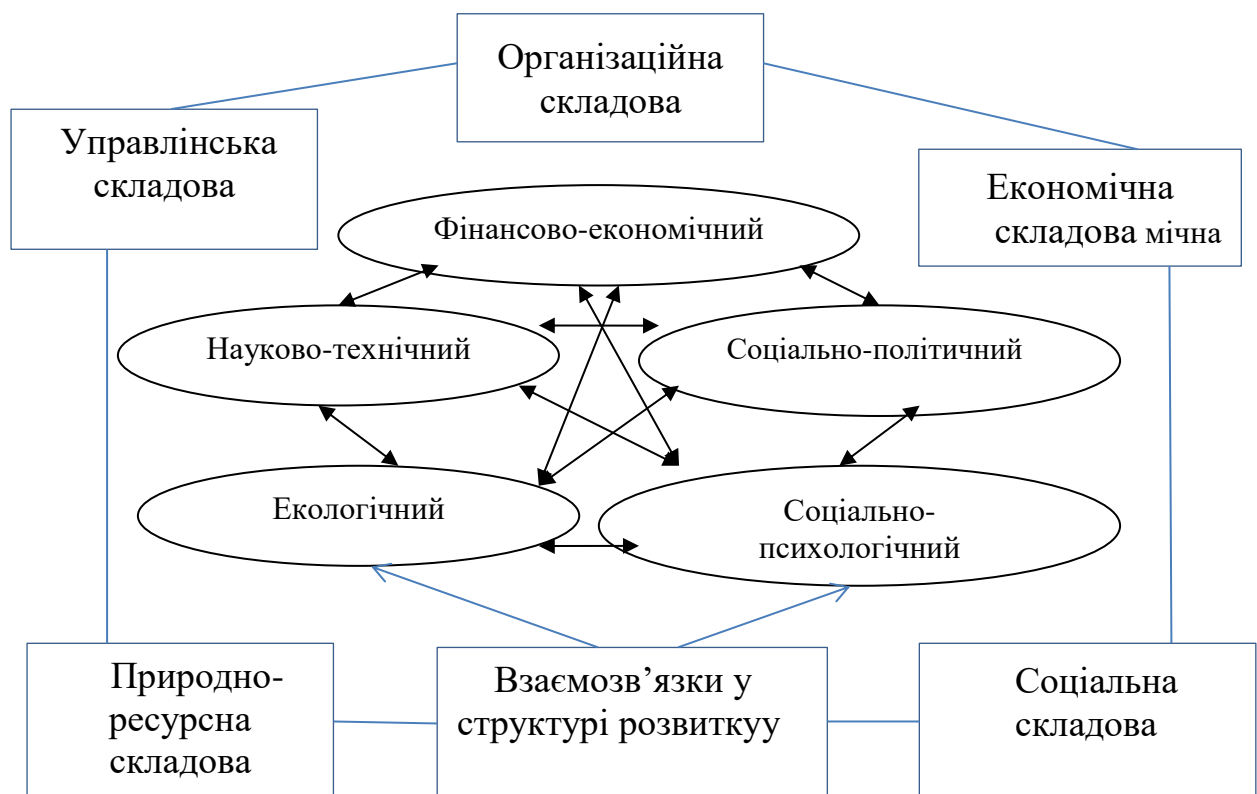

Рис. 1.1. Система взаємозв'язків у структурі розвитку та ефектів інфраструктурного забезпечення

Джерело: власні дослідження

Основним елементом розвитку при дослідженні проблеми інфраструктурного забезпечення є економічний розвиток, що слугує інтегратором зв'язків між елементами. Зважаючи на те, що визначені елементи розвитку на практиці не функціонують відокремлено, вони є міцно взаємопов'язаними, а саме економічний розвиток виконує функцію щодо об'єднання усіх інших складових розвитку.

Заслуговує на увагу висвітлення поняття «розвиток» Філіпенком А., який досить аргументовано та ґрунтовно досліджує його саме з економічної точки зору [177]. Науковець дає характеризує процес розвитку через його функцію щодо удосконалення багатьох складових суспільних, соціально-економічних та матеріально-речових відносин що отримують у процесі змін принципово відмінні та якісно нові характеристики. Він вважає, що розвиток передбачає низку змін в процесі розвитку для підприємств: зростанням прибутків і розширення виробництва, радикальні зміни в управлінській, організаційній, інституційній та соціальній структурах соціуму [172, с. 70]. З цього трактування стає зрозумілим, що розвиток – є процесом поліпшення певної системи шляхом її трансформації та модернізації.

Розглядаючи термін «економічний розвиток», слід підкреслити, що кожен з науковців має своє власне бачення та використовує свій підхід до розкриття суті даної економічної категорії, звертає свою увагу на найбільш суттєвих, виходячи з власної точки зору ознаках, чинниках, властивостях розвитку тощо.

Шумпетером Й. вперше диференціював поняття «економічний розвиток» від його інших різновидів. Економічний розвиток він розглядає, зважаючи на інноваційні потреби та пов'язує з інноваціями виникнення чогось нового [197]. Висловлена ним гіпотеза є логічно обґрунтованою, проте, концепт розвитку не завжди є пов'язаним з інноваційними зрушеннями. Досить часто, незважаючи на інновативність діяльності підприємств, час впливає на економічні зміни та зумолює рух вперед, чим спонукає різні зміни.

Як зазначають вітчизняні дослідники Бабенко Г. та Безчасний Л.: «Економічний розвиток слід розглядати як рух або процес, що показує поступові зміни в економічному середовищі, які зосереджуються на забезпечення певних результатів [11, с. 52].

В економічних дискусіях має місце думка про те, що економічний розвиток слід розуміти зважаючи на ті позитивні зміни, що притаманні

неоднозначності та непостійності у сфері економіки. Розвиток визначається циклічним характером, він виходить із зв'язку експансії та еволюції, прогресу та зростання [78, с. 22; 100, с. 309].

Дослідження економічного розвитку із застосуванням системного підходу здійснювали Енке С., Бут Т., Нурєєв Р., які вкладають у дане визначенні сукупність складових елементів, що мають наслідком виникнення змін в інституціональній, економічній, техніко-технологічній, соціальній та політичній сферах, а також в інфраструктурному та освітньому просторі, впливають на основні чинники виробництва: капітал, працю, ресурси з навколишнього природного середовища [119, с. 55; 127, с. 148; 16, с. 22].

Мочерний С. розглядає економічний розвиток через закономірність та незворотність змін технологічного способу виробництва (виробництво ґрунтується на економічному та техніко-технологічному поєднанні особистісних та матеріальних виробничих факторів, побудові системних взаємозв'язків між елементами продуктивних сил) [111, с. 63]. Певною мірою є індивідуалістичним підхід, запропонований Благодетелевою-Вовк С.Л., що визначає економічний розвиток на основі творчого пізнання та суспільної діяльності, які спрямовуються на підвищення рівня життя в соціумі та державах [13].

Заслуговують на увагу трактування економічного розвитку сучасними науковцями. Так, Якушева О.В. визначає процес економічного розвитку, як системні конкурентні, економічні, соціальні, інституційні активні перетворення відтворювальних елементів суспільного розвитку, що відбуваються за умовами прогресивного зростання й враховують циклічність або поступальний характер змін у середовищі функціонування, чим створює суспільні блага та забезпечує економічне зростання [200, с. 52]. Матіщак Ю.І. економічний розвиток розглядає з позиції кількісних та якісних змін, що здійснюються під впливом низки закономірностей та мають наслідком структурні зміни, що забезпечують довгострокову результативність функціонування підприємства [110, с. 21].

Економічний розвиток визначається цілеспрямованим характером та має незворотні наслідки циклічного переходу з одного стану до наступного, що має нові, удосконалені чи поліпшені властивості. Такі зміни призводять до системних трансформацій як державної так і світової господарської системи, чим створюють основу для зростання елементів економічної системи країни. Економічний розвиток є провідним етапом появи безперервних змін в економіці, виникнення інноваційних технологій, еволюційних змін у господарській системі та суспільстві. Він визначається як безперервний процес поліпшення структурних елементів економічної системи та її перехід до оновлених кількісних та якісних характеристик.

Зважаючи на циклічний характер процесу економічного розвитку, який виражається у зміні одного стану іншим, слід звернути увагу на таку важливу особливість розвитку як часовий перебіг. Певному часовому періоду розвитку у суспільстві передують значні зміни що стосуються нових перетворень та досягнень. Слід наголосити на тому, що етапи економічного розвитку відбуваються нерівномірно, із значними циклами спаду та зростання, якісних перетворень та кількісних зрушень, позитивної та негативної динаміки розвитку економічної системи. Таким чином, чинник часу відображає життєвий цикл розвитку економіки у визначений період, відображає дискретність змін, наявність нерівномірностей, часових інтервалів, призначених для реалізації визначених змін.

Рушійною силою розвитку аграрних підприємств є науково-технічний прогрес, якого притаманні такі властивості як наукові знання; ідеї; технології; зростання державних пріоритетів та суспільних цінностей у напрямі впровадження наукових досягнень у всі галузі економіки; зростання кількості підприємств та об'днань у напрямі виробництва високотехнологічної продукції; комп'ютеризація управлінської та виробничої діяльності; кардинальні зміни соціальної сфери організаційних структур; розвиток інноваційної інфраструктури; прийняття стратегічних управлінських рішень щодо виробничої діяльності та дифузії нововведень, які

є властивими для макро-, мезо- та макроекономічного рівня розвитку інноваційних процесів. Визначені елементи економічного розвитку мають важливе значення для процесу його становлення у часі та просторі (рис.1.2). Так, техніко-технологічне оновлення визначає рівень розвитку системи впровадження інновацій та рівень використання досягнень науково-технічного прогресу. Тому даний елемент економічного розвитку забезпечує досягнення високого рівня конкурентоспроможності галузей економіки через розробку та впровадження інновацій у сфери управління, виробництва, соціального забезпечення та ін.

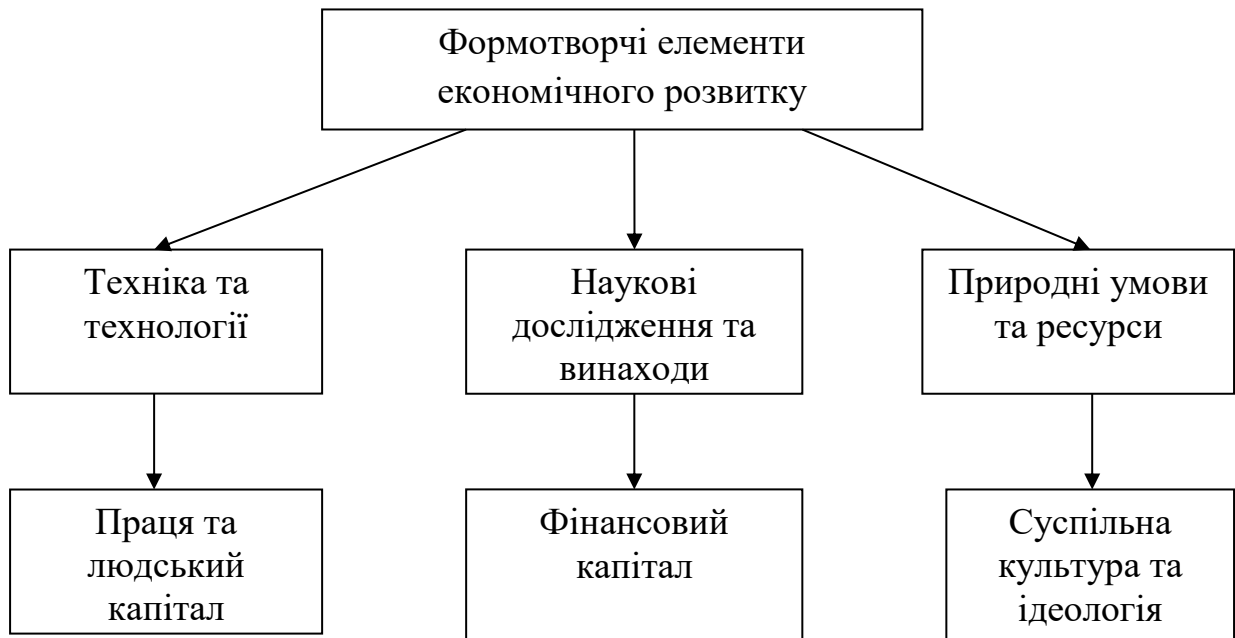

Рис. 1.2. Складові елементи формотворчої системи економічного розвитку

Джерело: сформовано автором

Подальший економічний, політичний, соціальний та культурний розвиток неможливий без активізації наукових досліджень та впровадження їх у практику. Оскільки розвиток наукової сфери створює умови для формування висококваліфікованих фахівців, що здатні до креативних змін, сучасного мислення, управління та прогнозування розвитку науки й економіки [107, с. 9].

Вважаємо, що формотворчими складовими процесу економічного розвитку є кадровий потенціал, який включає знання, рівень освіти, досвід, навички та здібності, що дозволяє управляти різними напрямками економічної системи та інвестованого капіталу. Факторами негативного впливу на процес економічного розвитку є несприятливі природні та кліматичні умови, екологічні катаклізми, техногенні катастрофи, обмеженість ресурсів, політична нестабільність та ін.

Результативність процесу управління розвитком на рівні підприємства забезпечується шляхом дотримання низки загальних принципів, які є вихідними положеннями, основою встановлення концептуальних, загальноприйнятих правил функціонування, що властивості економічним процесів, якими і є широко розповсюдженими.

Ефективність підприємницької діяльності в аграрному секторі у сучасних умовах ведення господарства визначається не лише наявністю природних ресурсів, а й рівнем впровадження новітніх технологій доступності до необхідної інформації, створення нових ідей та розробок. і Стабільність та прибутковість розвитку аграрних підприємств в умовах суспільства постіндустріального типу залежить від застосування знань та інформації у виробничих процесах. Розвиток аграрних підприємств може відбуватись у різних формах функціонування (табл. 1.1). Тобто, для зростання конкурентоспроможності аграрної сфери, забезпечення збільшення обсягів виробництва та стимулювання зростання рівня продуктивності праці, закріплення молодих спеціалістів у сільській місцевості й розвитку сільських територій об'єктивною є потреба переходу аграрних підприємств на інноваційний тип розвитку.

Тому, пріоритетним завданням стає формування ефективної системи інноваційного розвитку за підтримки держави діяльності науково-дослідних установ та активізації інноваційного підприємництва.

Системні виклики для аграрного сектору економіки щодо необхідності підвищення кількісних і якісних обсягів виробництва визначають потребу

оновлення та модернізації наукової, технічної, технологічної та інформаційно-аналітичної бази на новій платформі та зумовлюють необхідність переходу до нової моделі розвитку [94, с. 90].

Таблиця 1.1.

Форми та функціональні сфери розвитку підприємств аграрного сектору економіки України

Форма розвитку	Функціональний концепт розвитку форм підприємств
Еволюційна	базується на поступальній, повільній форма розвитку, що передбачає плавні, якісні зміни
Революційна	характеризує різкі зміни, міжфазовий перехід, що передбачає зміну функціонального спрямування підприємства
Ринкова	відображає процес збільшення та розширення кола споживачів та клієнтів
Прогресивна	відбувається зміна якісних характеристик системи, перехід до вищого та більш функціонально-спроможного стану
Регресивна	зниження якісного рівня, деградацію організації, падіння її якісних і кількісних характеристик
Організаційна	відображає процес розвитку суб'єкта господарювання, групи підприємств або сфер відповідальності, системи менеджменту залучення ініціативної підтримки
Стійка	розвиток відбувається під впливом внутрішнього та зовнішнього чинників та визначається зростанням його потенціалу, масштабу господарської діяльності, формуванням попиту на продукцію, можливістю здійснювати безперервний виробничий процес протягом тривалого терміну зберігати платоспроможність, незважаючи на зміни, що притамані середовищу діяльності підприємства
Інтенсивна	Характеризується виникненням нових, якісно змінених форм
Екстенсивна	Різноманітні прояв та зростання вже існуючого
Підприємницька	спрямування ресурсів відбувається у напрямі максимального забезпечення конкурентоспроможності у максимально сприятливі часові періоди
Управлінська	представляє системи підприємства, що регулюють інноваційні та інвестиційні процеси та призводять до якісних та кількісних змін у функціональних сферах підприємства, а також визначають коло зв'язків щодо вирішуються управлінських завдань стратегічного та тактичного характеру, а також рівень впровадження механізмів самоорганізації та оперативного управління процесами розвитку та функціонування

Джерело: сформовано автором

Особливості економічного розвитку держав з ринковою економікою показують, що протягом останніх років першочергового вирішення у науково-технічному прогресі отримали дрібні капітали бізнесових структур малих форм. Малі фірми та дрібні капітали є більш гнучкі рухливими та маневреними для успішного забезпечення виконання науково-технічних ідей, функцію доведення та розробки прийнятних для практичного впровадження та ефективного використання технологій та технічних засобів. Значення середніх та дрібних підприємств є дуже важливим на початкових етапах реалізації інноваційного процесу та впровадження досягнень наукового прогресу. Так, до прикладу, у перше десятиліття XXI ст. більше 50% усіх нововведень в аграрному секторі США відбувалось за рахунок дрібних венчурними фірм та малих інноваційних підприємств.

Становлення та перехід від одного якісного стану системи до іншого потребує значних витрат та ресурсного забезпечення. Для реалізації процесу трансформації винаходів у інновації також необхідні витрати багатьох видів ресурсів, основними з яких є інвестиційні, часові та мотиваційні. В ринкових економічних умовах система відносин щодо купівлі – продажу продукції, у яка є формуючою для ціни, попиту та пропозиції визначальними елементами інноваційної діяльності є інвестиції, нововведення та винахідницька діяльність. Сучасні винаходи створюють ринок новацій, інвестиційні ресурси – ринок капіталу (фінансове забезпечення), інновації (нововведення) – ринок для чистої конкуренції та прогресивних нововведень. Такі три основних складових й формують інноваційну інфраструктуру загалом та підприємств аграрного сектору зокрема.

На основі проведеного аналізу та систематизації фахової літератури вітчизняних і зарубіжних авторів пропонуємо сформовану систему принципів управління розвитком інноваційної інфраструктури підприємств (Додаток А).

Поглиблене дослідження будь-якої сфери у системі управління здійснюється у декілька етапів, основними з яких є такі етапи: визначення

складу та оцінка стану системи управління, формується та організація у управлінських процесів.

Вихідною позицією у дослідження управлінської системи є встановлення стратегічної мети. Узагальнено мету управління можна визначити як бажаний стан для майбутнього стосовно об'єкта управління [7, с.29]. Метою управлінської діяльності розвитком підприємства є гарантування стійкості та економічного зростання, оптимізації процесів господарської діяльності для стабільного та прогресивного функціонування підприємства в оглядовій перспективі.

Першим кроком на шляху дослідження системи управління є обґрунтування складу та проведення аналізу сучасного стану управлінських процесів, тобто об'єктом дослідження виступає структура управління підприємством. Наступним етапом вважається формування та організація процесу управління, тобто досліджується функціонування системи управління. Під час виконання функції управління щодо розвитку підприємства головна мета та основні завдання та принципи реалізуються базуючись на положеннях теорії менеджменту. Управління розвитком підприємства доцільно здійснювати шляхом реалізації його основних функцій [56, с.92]:

- моніторинг – комплексне спостереження за діяльністю підприємства, аналіз результатів діяльності, побудова альтернативних планів, напрямів та способів їх виконання;

- організація та координація – формування процесів та узгодження чинників впливу на реалізацію запланованих заходів;

- активізація та стимулювання діяльності – розробка системи стимулів та мотивів для працівників щодо забезпечення ефективності та узгодженості роботи;

- прогнозування – встановлення цільових завдань функціонування визначення стратегії, тактики реалізації планів, розробка засобів, настанов, шляхів подальшого розвитку;

Реалізація процесів управління розвитком підприємства здійснюється на основі використання сукупності управлінських інструментів, методів впливу, сучасних методик та технологій менеджменту. З метою методичного забезпечення управління підприємством як динамічною системою зазвичай застосовуються факторних оцінок, методи економіко-математичного моделювання, статистики, прогнозних оцінок та інші, що створюють комплексні методики аналізу розвитку, формування стратегії розвитку та його прогнозування [26, с. 146].

Аналіз проблеми економічного розвитку безпосередньо пов'язаний з визначенням та диференціацією основних його функціональних властивостей (рис. 1.3).

– кількісні та якісні зміни, до кількісних відносяться: заробітна плата на одну особу; рівень безробіття, зміни показників на макроекономічному рівні; якісними – структури економічної системи за галузями, рівень інфраструктурного розвитку, політичні умови для розвитку соціуму, стан довкілля;

– непередбачуваність – зміна економічних процесів залежить від багатьох чинників;

– збереження послідовності економічних явищ та процесів – трансформації протікання процесів у різні часові періоди економічного розвитку не може не впливати на новий етап розвитку економічної системи;

– незворотність економічних процесів – відображає те, що система, для якої характерні незворотні економічні процеси, не повернується до початкового етапу розвитку без відповідних змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі;

– альтернативність – показує можливість реалізації певною сценарію розвитку того чи іншого процесу;

– адаптація до зміни умов зовнішнього оточення – передбачає реагування на зміни в економічному розвитку та пристосування до середовища функціонування;

– цілеспрямованість та закономірність – визначає здатність економічної системи до набуття нових ознак, можливість змінюватися, а закономірність показує наявність відповідності між певними зв'язками та змінами.

Рис.1.3. Основні функціональні ознаки економічного розвитку з позиції формування ефективної системи управління

Джерело: сформовано автором

При визначенні особливостей економічного розвитку не можливо зосереджувати увагу на ролі чинників негативного та сприятливого впливу на нього. Ретроспективний аналіз свідчить, що економічний розвиток змінювався під впливом чинників, притаманних саме певному часовому періоду. У сучасних умовах господарювання на формування системи

економічного розвитку позитивно впливатимуть такі фактори, як зростання обсягу фізичного капіталу, прогрес технологій та техніки, дієвий механізм нормативно-правової підтримки та податкового законодавства, збільшення частки зайнятих працівників, удосконалення розподілу ресурсів та стабілізація системи фінансування інновацій. Найбільш дієвим інструментом управлінського впливу на інноваційний розвиток аграрного сектора економіки є субвенції з державного бюджету країни та місцевих бюджетів.

З метою забезпечення результативності інноваційного процесу першочергове значення мають такі складові його структури, за яких кінцевий результат кожного етапу міг би слугувати базою для поступального руху на майбутній період. Важливе значення набуває поєднання етапів, що забезпечують гнучкість, динамізм та безперервність всього процесу, що без програми його стимулювання є неможливим. Як наслідок, система реалізації інноваційного процесу стане ефективна лише тоді, коли гарантуватиме інтеграцію усіх етапів, швидкість створення нововведень та їх впровадження у галузі сільськогосподарської діяльності. Таким чином, беручи до уваги специфіку трансформаційних процесів у вітчизняному агропромисловому секторі та особливості розташування і функціонування наукових організацій, постає питання розробки концепції поєднання та удосконалення інноваційних структур, що зацікавлені проектами розвитку аграрної сфери.

Чинники організаційно-управлінського характеру діють ефективно тоді, коли приватні організації інтегруються з університетами, науковими установами тощо. Як результат виникають організаційні форми взаємодії, що дають можливість інноваційній діяльності розвиватися [131]. До їх числа належать: технополіси, науково-технічні центри, локальні науково-промислові комплекси, технопарки, бізнес-інкубатори, венчурні фірми, комплексні підрозділи фірми (проектні групи, творчі бригади). На рисунку 1.4. відображено концептуальну схему формування системи управління розвитком інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору.

Рис. 1.4. Концептуальна схема формування системи управління розвитком інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору

Джерело: складено автором

Формуючи концепцію інноваційного розвитку, слід створити ефективну систему організаційно-регулятивного забезпечення та залучити до її діяльності представників з різних категорій господарювання, включаючи малі форми, що представлені переважно господарствами населення. У даному контексті дієвим вважаємо механізм кооперування, що надасть змогу залучення до своєї діяльності новітніх наукових розробок та сучасних технологій виробництва.

Впровадження інноваційної моделі розвитку аграрного сектору як інституційного орієнтиру для управління інноваційною сферою економіки надає фактичну спроможність забезпечення таких стратегічних цілей, як: формування і регулярне конструктивне коригування екологічних і соціально-економічних завдань; застосування сталої екологічної стратегії та забезпечення оптимального використання природних надр; розробка й впровадження передових інновацій аграрного орієнтиру у виробничій та соціальній складових розвитку; формування стабільності інноваційного середовища, стійкої довіри суб'єктів інвестування до аграрної сфери; забезпечення якості і безпечності у процесі досягнення сталого розвитку економіки; раціональне використання аграрних ресурсів для наступних поколінь через впровадження основ інноватизації у сфері природокористування.

Впровадження та широке використання інновацій є визначальними чинниками забезпечення зростання виробництва продукції та зайнятості в аграрному секторі та створює передумови формування резерву підвищення якості сільськогосподарської продукції; раціоналізації матеріальних і трудових витрат, зайнятості населення й продуктивності праці; розвитку соціальної інфраструктури та удосконалення організації й управління виробництвом, підвищення його ефективності; відродження сільських територій та відтворювальної структури населення, поліпшення умов праці та життєдіяльності й розв'язання екологічних проблем.

Вищеперелічені чинники зумовлюють досягнення високого рівня конкурентоспроможності аграрними підприємствами внутрішньому та зовнішньому ринках, покращення соціально-економічного стану в аграрному секторі держави. Розглядаючи сучасний стан і тенденції розвитку економіки розвинутих країн світу, у тому числі економіки аграрного сектору, науковці дійшли висновку, що кризові явища пов'язані із закономірним ретроспективним процесом переходу одного технологічного укладу до іншого [40]. Тобто. особлива роль у розвитку агробізнесових структур

належить інноваційним чинникам та використанню досягнень науково-технічного прогресу.

Щодо ролі України в сучасному світоглобалізаційному процесі і можливих шляхів розвитку її економіки, багато науковців вважають, що в умовах зміни укладів з'являються додаткові можливості становлення та зміцнення науково-технічного потенціалу, оскільки створення контурів нового технологічного укладу дозволить використовувати набутий інвестиційно-інноваційний досвід розвинених країн світу. У таких умовах значно посилюється значення довгострокового планування, прогнозування, визначення та обґрунтування пріоритетів макроекономічного розвитку як на загальнонаціональному рівні, так і в окремих секторах та сегментах ринку. У такій ситуації стратегія довгострокового зростання аграрного сектору, має бути зорієнтована на інноваційних пріоритетах розвитку.

Для здійснення проектів інноваційного розвитку необхідні значні інвестиційні ресурси, проте більшість товаровиробників аграрної продукції, не володіючи достатнім обсягом власних коштів, не мають змоги використовувати кредитні ресурси. Домінуючий механізм забезпечення інвестиційними ресурсами інноваційного розвитку на рівні суб'єктів господарювання здійснюється за такими напрямками: акумулювання власних джерел інвестиційного забезпечення інноваційних змін; підтримка державою ініціатив інноваційного підприємництва; створення сприятливих умов для залучення приватних інвестицій в аграрну галузь [76, с. 34].

Проекти, фінансування яких здійснюється за рахунок бюджету держави або коштів місцевих бюджетів, а також інноваційні проекти, у яких замовниками виступають органи державного чи місцевого управління, потребують обов'язкової експертизи, що передбачається законодавством. Проекти інвестиційного розвитку, що фінансуються через інші джерела, підлягають державній експертизі в обов'язковому порядку щодо відповідності санітарно-гігієнічним та екологічним вимогам. У деяких випадках експертиза проектів інноваційного розвитку, що мають

загальнонаціональне значення, проводиться на основі рішення Кабінету Міністрів України.

Наявні недоліки у формуванні інноваційної інфраструктури відображено на рис. 1.5.

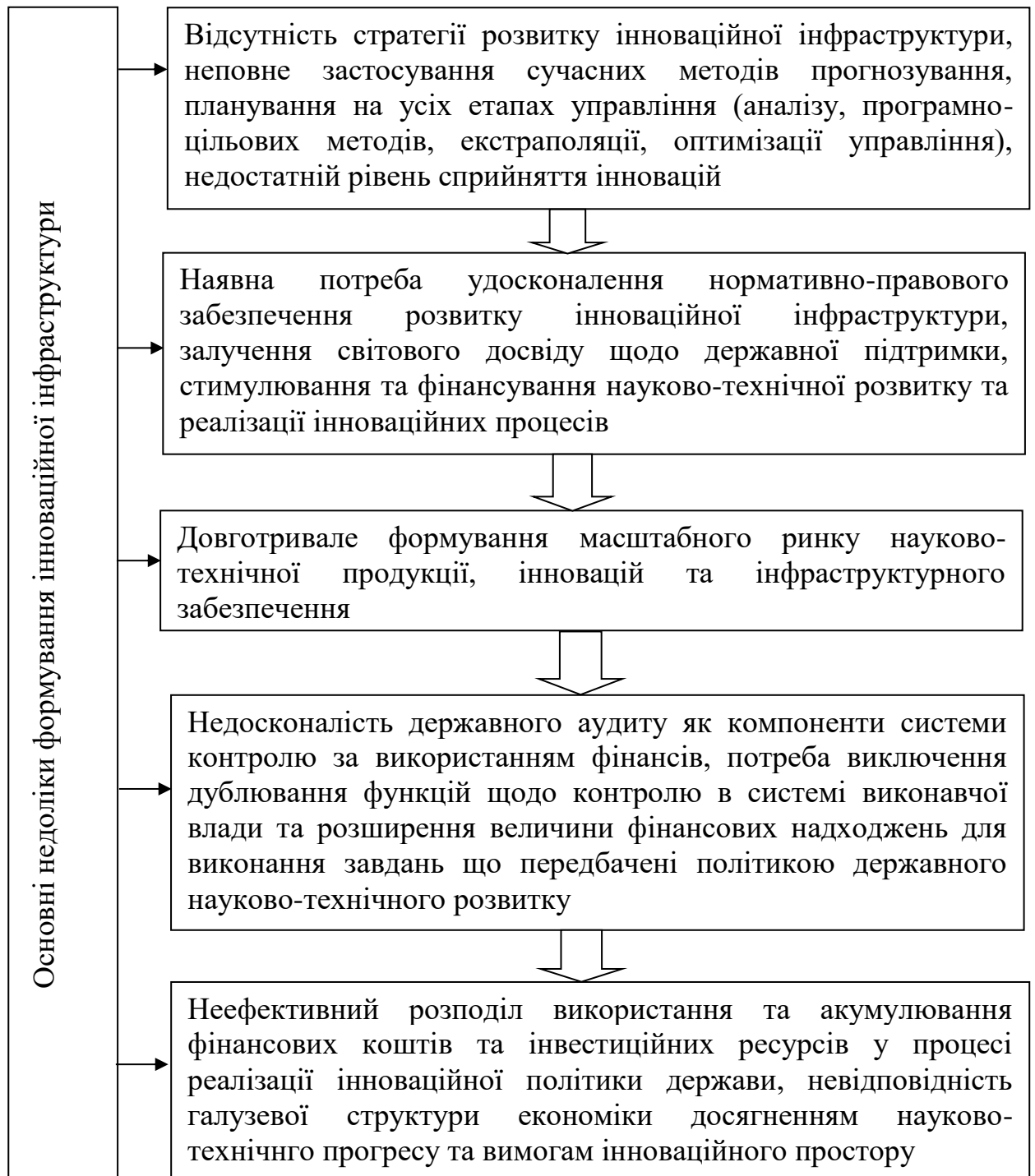

Рис. 1.5. Основні недоліки формування інноваційної інфраструктури

Джерело: сформовано автором

Державне регулювання інвестиційного забезпечення відбувається з урахуванням економічних факторів, які впливають на структуру формування інвестиційних ресурсів; організаційно-методичне базу державного регулювання у сфері інвестування; формування потужних джерел інвестицій; створення стимулів та умов щодо залучення зовнішніх інвестицій у діяльність підприємств аграрного сектору ресурсів і здійснення інвестування.

Реалізація інноваційних проектів у середньостроковій перспективі на рівні регіонів відбувається на конкурсній основі шляхом виконання інноваційних програм регіонального розвитку та інноваційних проектів, створення технологічних парків інноваційного розвитку. Інформаційними джерелами для аналізу інвестиційної діяльності є законодавчі акти питань фінансування й планування капітальних вкладень та розробки нових видів та введення в дію виробничих потужностей та техніки, а також нормативна документація, проектно-кошторисні документи, фактографічна інформація, первинні звітність, документи з виконання планів надходження інвестицій та інше. У практиці господарювання необхідно застосовувати методичні розробки вітчизняні та зарубіжних науковців, враховуючи особливості розвитку вітчизняного аграрного сектору: рівень прибутковості; структурні коливання щодо ціноутворення; дотримання умов здійснення взаємних платежів; стабільність у постачанні ресурсів та ін. Наслідком проведення експертно-аналітичного моніторингу діяльності підприємств аграрного сектору для реалізації інноваційних проектів може бути рівень фінансової підтримки, що здійснюється через: а) безвідсоткове кредитування (з урахуванням інфляційних перерахунків) коштів Державного бюджету; б) часткового кредитування (у розмірі 50 % від потреби з урахуванням інфляційних перерахунків) за рахунок Державного бюджету; в) часткового або повного відшкодування коштами Державного бюджету; г) отримання державних гарантій для комерційних установ, які займаються кредитуванням інноваційних проектів, що мають пріоритетне значення для національного

носподарства; д) залучення майнового страхування для гарантування виконання завдань інноваційних проектів.

Активізації інноваційної діяльності сприятиме використання усього спектру регуляторів економічного розвитку держави – фінансово-кредитних, податкових тощо [47, с. 249]. Система податків, ставки оподаткування а також надані пільги; норми та порядок здійснення амортизаційних відрахувань; процеси ціноутворення, фінансування, надання дотацій, субсидій; кредитування, позики з бюджету; заходи антимонопольного характеру; контроль та експертиза інвестиційних проектів; приватизація державної власності тощо мають на меті ефективний розвиток усіх галузей вітчизняної економіки та визначають темпи інноваційної діяльності підприємств аграрного сектору.

Провідними агентами у забезпеченні економічного зростання слід вважати високотехнологічні комерційні організації, тому підтримка державна з боку держави має бути зосереджена саме у середовищі їх створення та фондової підтримки початкових інвестиційних вкладень для фінансування їх розвитку.

Наданням широкого переліку послуг щодо технічної, маркетингової, інформаційної, консультційної та різних форм фінансової підтримки суб'єктів господарювання визначають свою діяльність бізнес-інкубатори, що мають розвинену науково-технічну базу [116, с. 201]. Таким чном створюються необхідні умови для здійснення перспективних новацій та виведення їх на ринок, підвищується їх наукомісткість та досягається новий рівень конкурентоспроможності, що уможливорює реалізацію моделі інноваційного розвитку національного господарства та підприємницького сектору. Випереджальна модель інноваційного розвитку сприятиме створенню так званих «платформ створення» інновацій для усіх галузей економіки. Проте для впровадження практики поширення інновацій необхідна значна фінансова підтримка з боку місцевих та державних органів влади а також дослідження тенденції розвитку інноваційних процесів у світі.

Формування агропромислових об'єднань у сучасних умовах є ознакою спорідненості за технологічним та/або інноваційним характером розвитку. Основним мотивом створення таких формувань є отримання його учасниками задіювати у практичну діяльність новітні агротехнології, що нададуть змогу підвищувати конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції виробничих підприємств. За умови поширення такої практики зростання вартості продукції на різні галузі аграрного комплексу, зокрема на сільськогосподарське машинобудування, у перспективі можна очікувати технологічного зростання та збільшення виробництва наукомісткої продукції [148, с. 45]. Використання у виробничій практиці світового досвіду управління інноваційними змінами дозволить активізувати інноваційний розвиток держави. Проте при виборі моделей та напрямів інноваційного розвитку необхідно враховувати особливості вітчизняного ресурсного та науково-технічного потенціалу аграрної сфери на регіональному та галузевому рівнях.

Особливу увагу необхідно звернути на розвиток регіональних агропромислових кластерів, що мають зосереджуватися не лише на ресурсному регіональному потенціалі, а й бути індикатором розвитку його інноваційного рівня. Сучасний стан розвитку аграрного сектору економіки характеризує наявність в державі значних розробок прикладного та фундаментального характеру, проте спостерігається зниження рівня інноваційної активності, що пов'язана з відсутністю власних фінсових ресурсів у підприємств та недостатньою підтримкою з боку держави.

Інноваційний тип розвитку підприємств аграрного сектору забезпечує потребу щодо зростання економіки, досягнення конкурентоспроможності шляхом модернізації та постійного оновлення технічних засобів та технологій, продукції і послуг багатогалузевого призначення, розширення збутової мережі й ефективного використання досягнень науково-технічного прогресу.

1.3. Методичний інструментарій оцінки і діагностики чинників розвитку інноваційної інфраструктури аграрного сектора економіки

Зважаючи на функціональне значення в ринкових умовах господарювання, інфраструктурний розвиток забезпечує взаємозв'язок, взаємодію та синтез організаційних та управлінських процесів багатьох інститутів та органів влади, які організаційно та фінансово впливають на перебіг ринкових процесів розвитку господарських систем: товарорух, - фінансово-економічну та господарську діяльність структурних елементів ринку, кругообіг товарів та грошових коштів, визначають умови взаємодії між продавцями, покупцями та посередниками.

Теоретичні концепції, розроблені на основі застосування методології інституційно-еволюційного аналізу проблем і перспектив інфраструктурного забезпечення сільського розвитку, по-перше, найбільш повно відображають особливості трансформаційних процесів, що відбуваються в агропромисловій галузі сучасної України. По-друге, сприяють формуванню системи знань і уявлень про найбільш істотні закономірності здійснення господарської діяльності суб'єктами сільської економіки, розвиваючи, тим самим, інституційно-еволюційну теорію інфраструктурного забезпечення розвитку. По-третє, дозволяють більш глибоко діагностувати проблеми розвитку сучасного сільського співтовариства, прогнозувати можливі варіанти еволюції сільських соціально-економічних систем, виробляти дієві рекомендації з підвищення ефективності реалізованих сьогодні і розроблених на перспективу концепцій, програм і стратегій сталого сільського розвитку [44].

У середовищі вільного ринку найбільш динамічним компонентом є споживачі та постійно змінні потреби, що й визначає основна рушійна сила конкуренції та є основним орієнтиром для визначення завдань щодо спрямованості функціональних дій суб'єктів пропозиції на ринку. Зміни у формуванні суспільної думки та цільовій спрямованості інфраструктурного

забезпечення суб'єктів господарської діяльності, їх орієнтації на споживача визначає потребу розробки інноваційного підходу до системи управління конкурентоспроможністю та стійкістю на усіх рівнях господарського механізму.

Встановлення вимог до системності інноваційному розвитку для соціально-економічних систем в умовах трансформаційних змін потребує інституційно-структурної трансформації господарської системи; перегляду механізмів управління інноваційним розвитком; проведення моніторингу стратегічної конкурентоспроможності усіх суб'єктів інноваційної інфраструктури, що має стати визначальною передумовою дієвої системи управління розвитком соціально-економічних систем та їх інноваційного забезпечення.

Серед принципів формування інфраструктури підприємств аграрного сектору слід виділити:

- в основі формування інфраструктури лежить принцип сталості систем, що передбачає гарантування стабільного функціонування усіх інфраструктурних складових (фінансово-кредитного, податкового,, валютного тощо) та їх законодавчо-правового забезпечення;

- елементи інноваційної інфраструктури повинні відзначатися цільовою спрямованістю на ефективне функціонування економічної системи, адаптивністю до змін у середовищі та бути спрямованими на максимальне задоволення суспільних потреб господарюючих суб'єктів й відповідати встановленим стандартам якості взаємодії, управління та обслуговування, встановлених на державному та міжнародному рівнях;

- налагодження ефективної системи забезпечення ресурсами, що відображає взаємозв'язки між господарюючими суб'єктами та здійснює регулювання потоків фінансів, продукції, робочої сили, послуг і є визначальною умовою результативної роботи елементів ринкової системи;

– вітчизняні економічні реформи спрямовані на створення ринкової економіки збалансованого типу та є інтегратором розвитку усіх елементів інфраструктурного забезпечення;

– формуванні інфраструктури потребує врахування посилення інтеграційних зв'язків вітчизняної економічної системи до міжнародних інформаційних та економічних систем за пріоритетності дотримання інтересів держави [19].

Ефективність моделі інноваційного розвитку підприємств аграрного сектора не може оцінюватися відірвано від державної моделі розвитку економіки, оскільки формування стратегічних пріоритетів відбувається на вищому рівні управлінської системи. Враховуючи вищевказане, ефективність моделі інноваційного розвитку підприємств аграрного сектора доцільно визначати орієнтуючись на можливості щодо:

- 1) економічного розвитку;
- 2) конкурентоспроможності аграрних підприємств;
- 3) удосконалення технологічної сфери;
- 4) формування людського капіталу;
- 5) збереження біологічного потенціалу;
- 6) відтворення біологічних ресурсів на селі;
- 7) продовольчої безпеки держави та ін.

Трансформаційні зрушення у структурі економіки є результатом зміни джерел та чинників економічного зростання з визначенням нових пріоритетів – реалізації інноваційних процесів та впровадження науково-технічного прогресу з поступовим відходженням від традиційних ресурсів. Часові зміни економічних показників, використовуваних у моделі економічного зростання характеризують загальні параметри розвитку економіки, окремих галузей та суб'єктів господарювання. У якості чинників економічного зростання, передусім використовують науково-технічний прогрес, рівень інвестиційного забезпечення, виробничі засоби та ресурси, трудовий та науково-освітній потенціал, стан навколишнього природного середовища [21].

Як свідчить досвід розвинутих країн світу, розвиток сфери науки і технологій сприяє зростанню конкурентних переваг не лише на внутрішньому ринку, й забезпечує просування на зовнішні ринки. Становлення науково-технічного прогресу як провідного чинника економічного розвитку зумовлено його значенням для продукування наукомістких товарів, зростання якісних параметрів виробництва, підвищення продуктивності праці, диверсифікації виробництва, що визначає напрями зростання соціально-економічних систем. Для співставлення ієрархічно споріднених типів соціально-економічних систем за рівнем інноваційного розвитку доцільно розрахувати інтегральний індекс розвитку інновацій (на державному, регіональному, галузевому та підприємницькому рівнях) шляхом проведення розрахунків індексів організаційного, економічного, технічного, технологічного, екологічного та соціального розвитку:

$$I_{IP} = \frac{\sum_{j=1}^5 I_j}{5}, \quad (1.1)$$

$$I_j = \frac{\sum_{i=1}^n I_{x_{ji}}}{n}, \quad (1.2)$$

$$I_{x_{ji}} = \frac{x_{ji} - \min(x_{ji})}{\max(x_{ji}) - \min(x_{ji})}, \quad (1.3)$$

де I_{IP} – інтегрований індекс розвитку інновацій економічної системи;

I_j – індекс розвитку j -го типу (організаційний, економічний, технічний, технологічний, екологічний, соціальний);

x_{ji} – вимірник i -го типу, що показує розвиток j -го різновиду.

Грунтуючись на методологічному підході, що головною метою інноваційного розвитку є загальна соціально-економічна ефективність, для аналізу результативності впровадження моделі інноваційного розвитку підприємств аграрного сектора економіки диференційовано різновиди ефектів розвитку.

Особливістю впровадження моделі інноваційного розвитку визначається характер синергії, який досягається у результаті зростання економічної ефективності інновацій у всіх сферах діяльності об'єкта управління. Позитивні зрушення у розвитку освітнього, наукового та культурного середовища функціонування соціально-економічної системи зумовлюють мультиплікаційний ефект від впровадження інновацій, що супроводжує технологічні зміни на підприємствах.

Завдяки впровадженню досягнень науково-технічного прогресу інноваційна модель розвитку стає основою найбільш оптимального використання фінансових, матеріально-технічних ресурсів й наукового потенціалу економіки та ефективного застосування організаційно-економічних та соціальних механізмів управління [168].

Модель інноваційного розвитку економіки направлена на забезпечення руху економіки країни до підвищення рівня життя населення, а її ефективність визначається чинниками, що свідчать про просування до більш прогресивного типу розвитку. Такі чинники впливу стосуються усіх сфер суспільства, передусім його економічної, соціальної, політичної та культурної складової, оскільки саме їх гармонійне поєднання забезпечить вирішення завдань, що стоять перед економікою і соціумом.

З метою вирішення таких завдань встановлено цілі інноваційного розвитку аграрного сектору: посилення позицій вітчизняної сільськогосподарської продукції на світовому аграрному ринку; зростання рівня інвестиційної привабливості усіх сільськогосподарських галузей; створення сприятливих умов для розвитку сільських територій; формування інноваційної інфраструктури; підвищення зайнятості сільського населення та зростання рівня доходів; гарантування економічної безпеки, прогнозованості та довгострокової стійкості аграрного сектору.

Багаторівневість розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектора економіки за напрямками та сферами відображено у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Багаторівневість розвитку інноваційної інфраструктури аграрного сектора економіки за напрямками та сферами

Сфери, в яких очікуються зміни	Рівень розвитку інноваційної інфраструктури аграрного сектора економіки		
	Підприємницький	Галузевий	Загальнодержавний
Організаційно-управлінська	Впровадження сучасних методів і форм організації підприємницької діяльності Зростання рівня конкурентоспроможності підприємства	Підвищення рівня інвестиційної привабливості та інноваційності галузі Розвиток галузевої інфраструктури	Створення сприятливого інвестиційного клімату Сприяння розвитку інноваційних підприємств та форм фінансування Зростання інтеграційних зв'язків між науковим та виробничим середовищем
Фінансово-економічна	Прибутковість Зростання продуктивності праці Окупність інвестицій у інновації	Збільшення інвестування галузі за рахунок розвитку нових форм фінансування Розвиток більш конкурентоспроможних інфраструктурних об'єктів	Зростання ВВП Збільшення доходів до державного та місцевих бюджетів Забезпечення національної безпеки
Науково-технічна	Зростання техніко-технологічного забезпечення підприємств Впровадження ресурсозберігаючих технологій та техніки	Зростання техніко-технологічного забезпечення галузі Впровадження ресурсозберігаючих технологій та техніки	Зростання техніко-технологічного забезпечення держави Одержання конкурентних переваг у сфері інфраструктурного розвитку
Соціальна	Створення нових робочих місць Висока заробітна плата Соціальне забезпечення працівників	Покращення рівня життя на сільських територіях Зростання рівня освіти сільського населення Розширення сфери праці, зростання рівня працевлаштування сільського населення Соціальне забезпечення працівників	Зростання рівня життя, освітнього рівня та інтелектуалізації суспільства Збереження, розширення та створення нових робочих місць, соціальної підтримка Розвиток інноваційної інфраструктури Покращення здоров'я населення
Екологічна	Впровадженнями екологічних типів інновацій Гарантування безпечних умов праці та відпочинку Екологічно безпечні технології і техніка	Відновлення якісних властивостей ґрунтів та показників водних ресурсів Виробництво, реалізація та споживання екологічно чистої сільськогосподарської продукції Покращення характеристик навколишнього природного середовища	Збереження та відновлення природно-ресурсного потенціалу держави Покращення характеристик навколишнього природного середовища Виробництво, реалізація та споживання екологічно чистої продукції

Джерело: розроблено автором

В залежності від місії, що визначає соціально-економічна система здійснюватимуться видозміни та ієрархія економічних, соціальних, техніко-технологічних, екологічних, біологічних й організаційних завдань. Шляхом

узагальнення теоретико-методологічних досліджень встановлено, що будь-яка ціль має практичне значення для досягнення загальної результативності реалізації моделі інноваційного розвитку, що зростає із збільшенням цільового рівня. Проектування такої позиції на аграрну сферу, показує що результативність моделі інноваційного розвитку визначається багаторівневістю усіх його складових, а також внеском у загальний розвиток економіки.

Зважаючи на особливості розвитку підприємств аграрного сектора, необхідно виділити ефективність різних типів: організаційно-управлінську, економічну, технологічну, матеріально-технічну та соціальну. У зв'язку з зростанням суперечностей між виробничою діяльністю підприємств та потребою охорони навколишнього природного середовища набувають актуальності питання оцінки діяльності господарюючих суб'єктів з позиції екологічності. Тому для ефективної реалізації функції управління розвитком аграрного підприємництва вважаємо за доцільне використовувати такі складові:

- 1) елементи організаційно-управлінської сфери розвитку включає інноваційної інфраструктури поєднують такі елементи організаційного забезпечення як матеріальні ресурси управлінської структури, способи, методи та форми організації та менеджменту виробництва, зосереджується на розвитку як групи фахівців так і окремого працівника й спрямована на удосконалення управлінських процесів. Оскільки підприємство вважається відкритою системою, що формує зв'язки із середовищем зовнішнього оточення, оцінку ефективності системи управління доцільно здійснювати на основі не лише внутрішньої а й зовнішньої результативності управлінських процесів. Аналіз внутрішньої ефективності системи управління організаційною структурою має базуватись на комплексній оцінці ефективності за визначеними складовими, які створюють комплекс засобів та інструментів управління. Важливою складовою вартісно-оціночного підходу до створення ефективної системи управління підприємством є

максимальне врахування усіх фінансово-економічних ризиків та загроз з боку його зовнішнього середовища;

2) економічна сфера розвитку інноваційної інфраструктури направлена на відновлення та ефективний розвиток підприємств аграрного сектора економіки за рахунок збільшення фінансування, надходження інвестицій, розвитку прогресивних форм праці а також потребує збільшення числа конкурентоспроможних аграрних підприємств, розширення мережі споживачів, зростання частки ринку, максимізації фінансово-економічних показників господарської діяльності [152, с.78]. Складовими елементами досягнення економічного результату є: прибуток за результатами виробничо-господарської діяльності, оптимізація собівартості за рахунок раціоналізації використання матеріально-технічних ресурсів підприємства, зростання обсягів реалізації, рівня продуктивного використання потужностей виробничих та ін. Ефективність економічна сфери розвитку може бути фактичною, тобто виражатись реальними комерційними результатами або мати потенційний характер;

3) технологічна складова сфера розвитку аграрних підприємств містить результати взаємодії виробничих чинників, які показують результати зміни продуктивності живих організмів, що відтворюються в сільському господарстві як виробничі засоби [65]. У галузі рослинництва до показників, що відображають технологічну ефективність належать врожайність сільськогосподарських культур з одиниці земельної площі та якісні параметри продукції рослинництва (вміст білка, клейковини – у зернових, цукру – у буряках, насичених жирів – у насінні соняшника та ін.). За технологічні показники ефективності у тваринництві прийнято: основні якісні характеристики продукції тваринництва, а також продуктивність сільськогосподарських тварин та птиці.

4) матеріально-технічна сфера поєднує в собі розширення можливостей для залучення відповідних ресурсів, а також забезпечення аграрних підприємств сучасною технікою та технологіями виробництва. Для

проведення оцінки матеріально-технічної сфери слід віднести та використовувати визначену систему показників, що поділяється за групами: ефективності наявного стану та проців відтворення матеріально-технічної бази підприємств та узагальнені показники ефективності використання матеріально-технічної бази й коефіцієнти використання обладнання, устаткування та виробничих ділянок;

5) соціальна сфера ефективного розвитку тісно пов'язана з соціальними гарантіями та захистом працівників підприємства: створенням або переналаштуванням робочих місць, зростанням рівня зайнятості сільського населення, підвищенням рівня доходів працівників та оплати праці, гарантуванням безпеки життєдіяльності та праці, задоволенням матеріальних, соціальних, духовних та культурних потреб, перекваліфікації та підвищенні професійного рівня працівників, зростанням якісного рівня та тривалості життя;

б) екологічна сфера розвитку підприємств аграрного сектору передбачає застосування на практиці методів та технологій ведення господарства, які забезпечують належну якість та визначений обсяг сільськогосподарської продукції за умови мінімальних витрат ресурсів та мінімально можливого впливу на навколишнє природне середовище. З метою оцінки екологічної компоненти розвитку підприємств аграрного сектору у відповідності з міжнародними стандартами якості та екологічного менеджменту ISO 14000, необхідно використовувати групи показників оцінки:

1. Показники результативності функціонування екологічного менеджменту. Дана група показників охоплює: матеріальні та енергетичні потоки, що надходять на підприємство; постачання функціональних компонентів організації виробничих процесів; технічне обслуговування виробничого устаткування та обладнання, будівель та споруд; вихідні матеріальні та енергетичні потоки: готову продукцію, відходи виробництва, у тому числі безпечні, небезпечні, придатні до повторного використання та

відновлення, викиди в атмосферне повітря, скиди земельні площі та у водні ресурси, радіаційне, шумове, теплове, вібраційне та інші види забруднення навколишнього середовища.

2. Показники ефективності управлінських процесів в екологічній сфері. Визначення показників ефективності управлінських процесів потребує значної кількості інформації для опрацювання та дотримання законодавчих норм, досягнення результативності у використанні матеріальних ресурсів, високих фінансово-економічних показників, урегульованості усіх витрат на систему менеджменту підприємства та охорони навколишнього природного середовища.

3. Показники стану навколишнього природного середовища. До показників стану навколишнього природного середовища при створенні інфраструктурних об'єктів належать: рівень використання ресурсів природного походження (вплив на водні, земельні ресурси, атмосферу, та ін.); величина та розміщення відходів виробництва; вплив на соціальне середовище та людину [80].

Варто зазначити, що число вимірників розвитку такої системи корегується залежно від цілевстановлення та планового періоду часу для досягнення запланованих результатів рівня інноваційності розвитку системи.

Вважаємо, що для здійснення повної оцінки та перспектив соціально-економічного й фінансового розвитку підприємств аграрного сектору економіки необхідно здійснити оцінку враховуючи такі показники:

– величина коштів, які аграрне підприємство має у господарському розпорядженні, що дає можливість здійснити загальну оцінку усіх активів, що є наявними на балансі суб'єкта господарювання. Збільшення значення такого показника інформує про зростання майнового потенціалу підприємства;

– суб'єкт господарювання може вважатися платоспроможним за умови продажу його активів за вартістю, що перевищує боргові зобов'язання. За умови перевищення зобов'язань над активами підприємство потребуватиме санації.

З метою оцінки інфраструктурного розвитку підприємств аграрного сектору пропонується використовувати, систему показники (рис.1.5):

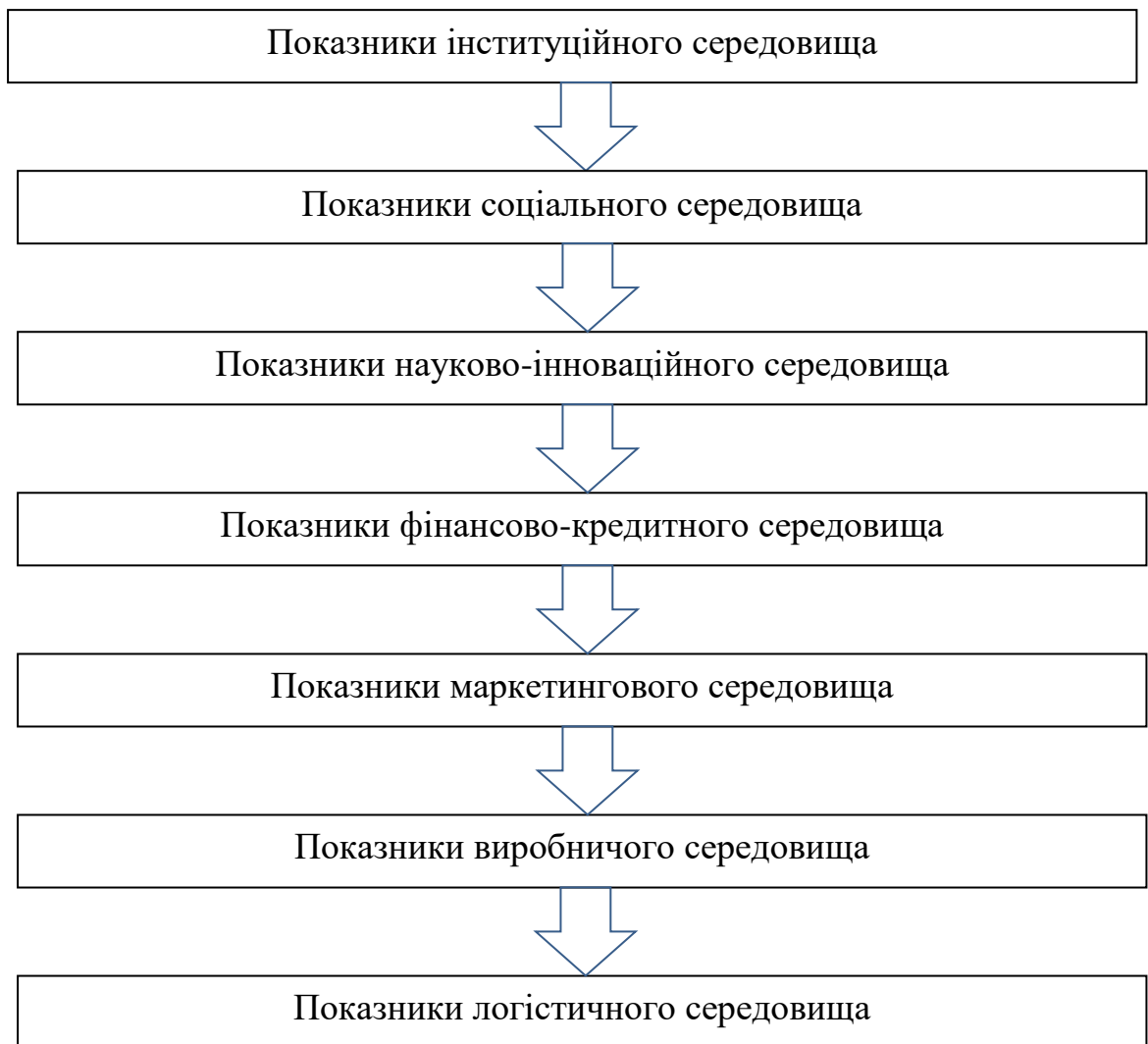

Рис. 1.6. Системоутворювальні показники оцінки інфраструктурного розвитку підприємств аграрного сектору

Джерело: розроблено автором

До групи інституційного середовища віднесено:

– врегульованість нормативно-правової бази щодо інфраструктурного розвитку аграрних підприємств:

– ефективність дії регіональних інститутів розвитку;

– механізм формування державного та місцевих бюджетів;

- фінансове забезпечення аграрного розвитку та підприємництва інноваційного типу;
- рівень доходів населення, що проживає на сільських територіях;
- системність та рівень використання інструментів та методів державного управління на розвиток аграрного сектора та ін.

Вплив виробничого середовища на інфраструктурний розвиток визначають:

- показники собівартості та обсягів робіт, які виконуються в обслуговування виробничих процесів (у кількісному та вартісному вираженні). До них належать уся виготовлена продукція, за галузями, напрямками та сферами, а також усі нормативи, що визначають задані параметри розвитку для обслуговування виробничих систем;
- показники формування матеріально-технічної бази, системи виробничого обслуговування галузі, відповідність сучасним вимогам основних засобів, зокрема активної частини, а також створення їх пасивної частини;
- показники, що визначають ресурсозабезпеченість виробничого обслуговування системи: число працівників, що задіяні на виробництві та їх якісний склад, наявність у використанні основних засобів та їх структурні якісні відповідності;
- показники складу та якості матеріально-технічного забезпечення інфраструктури підприємств;
- показники рівня забезпечення матеріально-технічної бази за виробничою потужністю та часовими характеристиками;
- показники ефективності системи обслуговування виробництва у натуральному та вартісному виразі;
- показники результативності використання трудових ресурсів у системі обслуговування виробництва;

– показники взаємозв'язку інфраструктурних об'єктів з усіма господарськими елементами щодо матеріального забезпечення розвитку та надання послуг;

– динаміка формування системи обслуговування виробничими процесами за усіма економічними показниками.

Фінансово-кредитна система інфраструктурного розвитку визначається:

– платоспроможність ліквідність та фінансова стійкість організацій фінансово-кредитної системи;

– територіальна концентрація установ з надання фінансових послуг на регіональному та загальнодержавному рівнях;

– кількість організацій, що здійснюють кредитування у процесі створення та функціонування інфраструктурних об'єктів;

– частка позикових коштів у складі фінансових ресурсів аграрних підприємств;

– величина прямого іноземного інвестування;

– оцінка величини кон'юнктурних коливань на ринку надання депозитів та позик, аналіз горизонтальних потоків та їх розподіл у міжсекторальному вимірі.

Визначення показників впливу науково-інноваційного середовища визначається :

– рівнем розвитку та фінансування об'єктів науково-технічної сфери;

– кількістю установ та організацій, що здійснюють науково-дослідну та науково-технічну діяльність;

– кількістю та структурою працівників, що здійснюють дослідницьку діяльність, індикативним показником забезпеченості науковими працівниками (відношення кількості працівників, які здійснюють науково-дослідницьку та науково-технічну діяльність, до загальної кількості населення);

- рівнем впровадження технологічних процесів нового покоління підприємствами аграрного сектору;
- рівнем розвитку виробничих та технологічних процесів різними типами організаційних структур (технопарки, бізнес інкубатори, центри інноваційно-технологічного розвитку та ін.);
- кількість навчальних закладів та з підготовки та перепідготовки фахівців у сфері управління;
- оцінкою системи проведення експертних оцінок (організації, що надають експертні висновки для сільськогосподарських виробників, кредиторів, інвесторів тощо);
- розвиненою системою стандартизації, сертифікації й акредитації та наявністю об'єктів ліцензування, патентування та консалтингу.

Маркетингові показники представляє:

- оцінка розвитку регіональних дилерських мереж, роботи сервісних служб сервісу та інститутів, які гарантують права споживачів продукції та послуг;
- дослідження зовнішніх чинників визначення організаційно-управлінських засад збутової діяльності підприємств аграрного сектора;
- оцінка можливостей надання рекламних послуг, розвитку консалтингової діяльності та ін.;
- моніторинг діяльності об'єктів інформаційної сфери (інформаційно-аналітичних центрів, статистичних мереж та баз даних);
- розвиток фінансової структури (страхових організацій та фондів підтримки, бюджетні та позабюджетних установ, венчурних фондів);
- наявність торгівельних мереж й можливостей щодо укладання договорів співпраці;
- оцінка ефективності функціонування точок роздрібною торгівлі, ринків, бірж та забезпеченість споживачів співвідносно з їх кількістю.

Логістичний аспект оцінки інфраструктурного розвитку підприємств аграрного сектору розкривається через:

- дослідження величини та пропорцій у функціонування різних видів транспортних засобів та технологічного забезпечення у процесі їх розвитку;
- пропорції розвитку перевезень на різних видах транспорту;
- показники розвитку системи перевезень вантажів контейнерного типу для формування великотоварної пропозиції;
- наявність логістичних комплексів, складів та терміналів з розвиненим транспортним сполученням.

Функціонально-індикативний вплив чинників розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектора відображено у Додатку В.

Науковий контент соціального впливу інфраструктурних об'єктів розкривається через: дослідження фінансування з державного бюджету закладів соціальної сфери; введення в експлуатацію установ охорони здоров'я, об'єктів культурного, туристичного та спортивного спрямування на селі; дослідження процесів міграції зайнятих у сільськогосподарському виробництві та обслуговуванні працівників; визначення рівня матеріально-технічного забезпечення та використання елементів соціальної інфраструктури населенням.

Визначені методичні підходи щодо оцінки ефективного розвитку підприємств аграрного сектору та аналізу інфраструктурного забезпечення дають змогу встановити тенденції та суперечності у функціонуванні суб'єктів інноваційної інфраструктури.

Світова практика щодо використання методичних підходів до інфраструктурного розвитку свідчить, що формування інноваційної інфраструктури має певні особливості:

- забезпечення конкурентоспроможності та проведення реформ для регулювання та компенсації неефективних ринкових сфер;

- застосування різних методів прогнозування, моніторингу та аудиту для визначення перспективного розвитку (Великобританія, Швеція, Нідерланди);
- створення систем стратегічної інформації ринкового розвитку, освіти на досліджень з використанням «cluster – studies», «case - studies» (США Канада, Нідерланди, Фінляндія, Данія);
- сприяння розвитку різних форм посередництва в умовах недосконалих зв'язків між окремими суб'єктами інноваційної інфраструктури (Австралія, Великобританія, Данія, Нідерланди);
- створення платформ для проведення конструктивного співробітництва (США, Німеччина, Австрія, Фінляндія, Нідерланди, Данія, Швеція, Великобританія);
- формування мережевих структур та коопераційних зв'язків через пулову організацію, кластерні об'єднання (Бельгія, США, Фінляндія, Великобританія, Нідерланди);
- створення науково-дослідницьких центрів промислового розвитку з метою ефективного регуляторного впливу у випадку інституціональних суперечностей у структурі суспільного розвитку та ринку (Швейцарія, Данія, Фінляндія, Іспанія, Швеція, Нідерланди, Бельгія);
- інтеграція та кооперація науково-дослідних центрів та освітніх установ (Швеція, Іспанія, Фінляндія);
- формування умов для розвитку капіталу праці та розкриття людського потенціалу (Швеція, Данія);
- впровадження програм технологічного трансферу (Швейцарія, Іспанія);
- політика освіти та навчання громадян в умовах недостатнього розвитку попиту та значної кількості недостатньо вимогливих споживачів (Швеція, Нідерланди, Данія, Австрія);
- раціоналізація відносин комунікативно-ділового характеру(Канада);

- розширення горизонтальних взаємозв'язків та горизонтальної взаємодії (Канада, Данія, Фінляндія);
- розширена консультативна діяльність громад (Нідерланди, Канада);
- зменшення втручання влади та приватизаційні процеси за наявності помилок урядового чи регіонального управління (Канада, Великобританія, США).

Таблиця 1.3

Розподіл зон контролю між суб'єктами в процесі взаємодії суб'єктів аграрного сектора економіки

Державні органи	Комерційний сектор	Некомерційний сектор
Інноваційний розвиток	Розширення ринків та інноваційна активізація суб'єктів	Задоволення визначених соціальних, духовних, екологічних потреб окремих груп
Розвиток інноваційної інфраструктури комерційного сектора	Підтримання чесної конкуренції на основі інноваційної діяльності	Адресна допомога малозахищеним верствам населення
Розвиток інноваційної інфраструктури некомерційного сектора	Створення конкурентоспроможної продукції	Соціальні інновації
Розвиток інноваційної інфраструктури міжсекторного партнерства	Соціальне інвестування	Використання творчого та інтелектуального потенціалу населення
Підтримка міжсекторних інновацій	Участь в міжсекторних інноваціях	Ініціювання міжсекторних інновацій
Контроль за стратегічними напрямками інноваційного розвитку та інтелектуалізацією суспільства	Контроль за задоволенням матеріальних потреб	Контроль за задоволенням соціальних, духовних, екологічних потреб

Джерело: розвинуто ідею [251]

Важливе значення для розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектора мають інституційні трансформації, що визначаються на сучасному етапі як базовий компонент побудови модернізаційного механізму визначення зон контролю між суб'єктами в процесі взаємодії суб'єктів аграрного сектора економіки (табл.1.3). Завдання, що виникають у процесі формування інфраструктури, пов'язані з потребою удосконалення методології управління інфраструктурним розвитком та

інноваційними змінами, які вносять корективи в процес технологічного розвитку та інженерно-технічного забезпечення, підвищують ефективність надання послуг та виконання робіт, підвищення рівня капіталомісткості та зменшення частки питомих витрат, що сприяє процесу відтворення інфраструктурного середовища [95].

Інститути інноваційного розвитку створюють належні умови для обміну, розподілу та оптимального використання капіталу, праці та інших ресурсів економічної системи, продукуючи якісно новий механізм забезпечення конкурентоспроможності та економічного розвитку. Як запорука прогресу, в ринковій економіці може розглядатись інноваційна діяльність, що надає можливість суспільному розвитку та встановлює економічні цінності та надбання інноваційно-спрямованих формацій ринку [192].

Вперше залежність між економічним розвитком та впливом структурних економічних змін була виявлена С. Кузнецьом. Шляхом аналізу економічних показників розвитку низки держав встановлено, що величина ВВП обумовлена також структурними змінами у функціонуванні економічної системи, що пов'язано з такими економічними змінами, як: коливання доходів; зменшення/збільшення обсягу виробництва продукції; коливання цін; рівня зайнятості населення; переструктуризація капіталу, праці та ін. [98].

Дослідження С. Кузнеця, щодо наявності зв'язку на емпіричному рівні між економічними змінами та структурними зрушеннями в економіці, показали, що «структурні коливання є передумовою зростання економіки, а їх початок створює, формує, підтримує або стримує процес економічного розвитку держави» [91]. Згідно теорії С. Кузнеця виділено наступні типи змін в управлінні розвитком економічної системи, які характерні для України: інституційні; техніко-технологічні; відтворювальні та формотворчі (рис 1.7).

Сучасний етап розвитку економіки за пріоритети, все більшою мірою визначає інформаційні та інтелектуальні ресурси, які набувають нового,

необмеженого за своїм концептом значення, знижуючи роль матеріальної форми капіталу. Тому провідним напрямом розвитку економіки держави має стати реалізація організаційно-управлінських та соціально-економічних механізмів зростання рівня впровадження інновацій та підвищення їх ефективності.

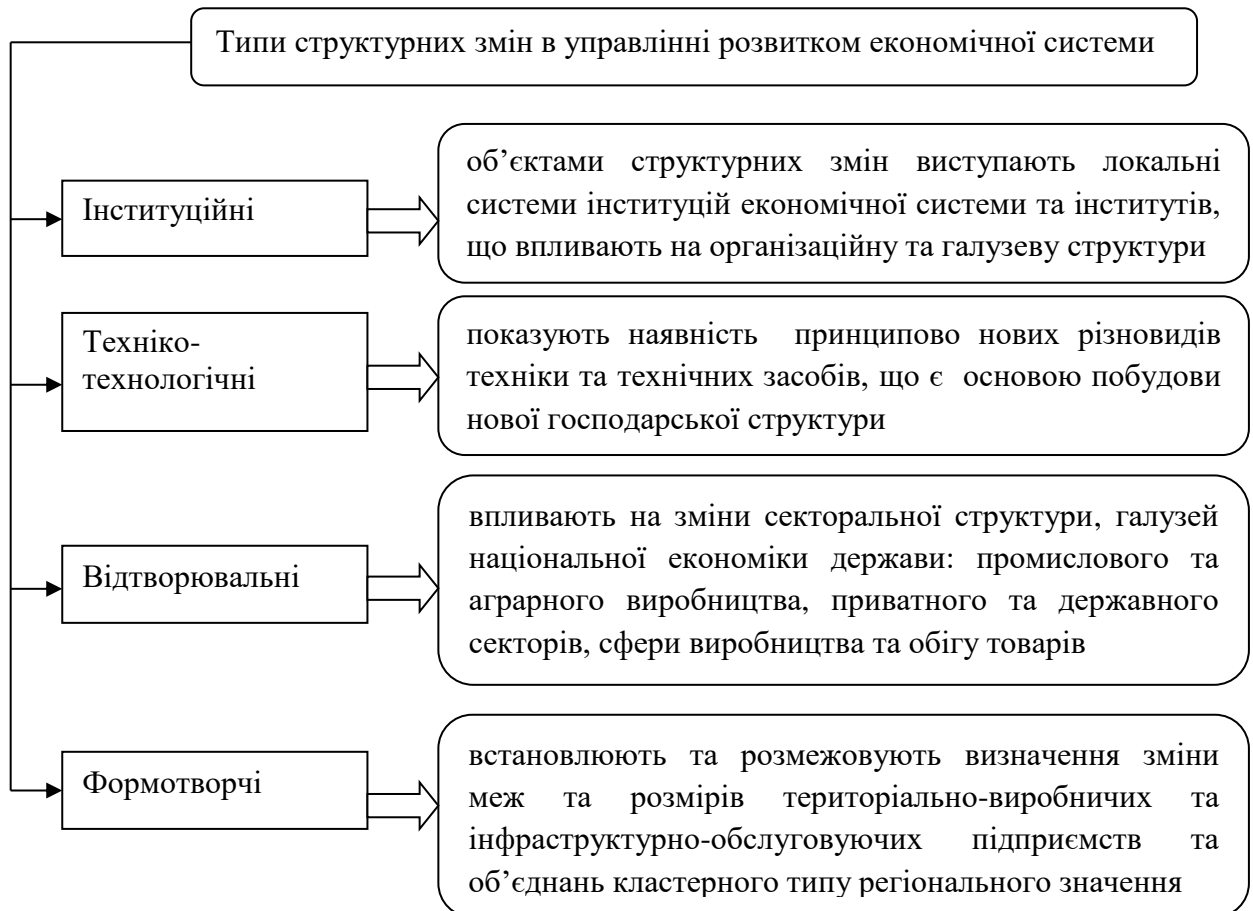

Рис. 1.7. Типологізація структурних зрушень в економіці в процесі її розвитку

Джерело: складено за матеріалами дослідження С.Кузнеця [91]

Розгляд інституційного середовища інноваційно-орієнтованого сільськогосподарського виробництва в контексті організаційно-структурного наповнення дозволяє визначити її як складно взаємопов'язану сукупність інституційних структур, що співіснують паралельно, які виникають як спонтанно, в ході історично тривалого сільського розвитку під впливом цілого комплексу інфраструктурних чинників і умов, так і створених усвідомлено, цілеспрямовано, відповідно до визначених планами або

програмами, а також норм, що регулюють відносини, які виникають у процесі взаємодії інституціональних структур. Інституційна структура, в свою чергу, представляє собою якісно відмінну від інших впорядковану цілісність однорідних інститутів (як форм здійснення господарської діяльності), закріплених (формально і неформально) в агроекономічному просторі і певним чином структуруючих взаємини суб'єктів сільської економіки.

Провідну роль у системі забезпеченні якісного переходу на інноваційну модель розвитку мають відігравати організації науково-освітньої сфери, що здійснюють підготовку та перепідготовку кадрів та формування інноваційних ресурсів. У найблищій перспективі необхідно забезпечити високий рівень фінансування таких організацій, їх інституційну, ідеологічну та державну підтримку розвитку. Для створення інноваційного типу господарювання поряд з ресурсним потенціалом аграрного сектора важливе значення мають юридичні, управлінські, інфраструктурні та господарсько-функціональні інституції (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Інституції інноваційного типу розвитку підприємств аграрного сектору

Інституції	Видові характеристики і функціональні ознаки	Ефективність дії, що реалізується через вплив на економічне явище чи процес
Юридичні	Встановлені норми	Створення сприятливих умов та гарантування державної підтримки
Управлінські	Ринкові регулятори і державні структури	Дотримання виконання законодавчо-встановлених норм та контрольні у процесі їх реалізації на практиці
Інфраструктурні	Суб'єкти ринкової інфраструктури	Створення системи зв'язків у виробничих процесах, під час просування та продажу
Господарсько-функціональні	Підприємства	Формування сприятливих умов для здійснення господарської діяльності

Джерело: сформовано автором

Ринок аграрної продукції за ієрархічним ступенем побудови та формуванням внутрішніх відносин можна віднести до типу ринків що перебувають на етапі трансформаційних змін. За умови відсутності на аграрному ринку первної інституції чи інституту може спостерігатись нереалізованість певних економічних операцій у сфері інвестування реклами чи реалізації. Проте, коли є занадто складними, недостатньо розробленими або непрозорими контракти, угоди, «правила гри» та інші умови зростають трансакційні витрати, що підвищує вартість товарів та послуг на споживчому ринку та має наслідком неефективний розвиток окремих складових розвитку інфраструктури підприємств аграрного сектору.

Систему державного регулювання розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору відображено у додатку Б.

Інституційне забезпечення має на меті усунення деструктивного впливу внутрішніх зовнішніх та факторів, створює імпульс для перспективного розвитку інноваційної інфраструктури, дозволяє здійснити прогнозування визначених показників розвитку у майбутньому. Державне регулювання дозволяє забезпечити виконання та дотримання нормативних законодавчих актів на національному рівня та встановити напрями формування інфраструктурного забезпечення сільських територій.

Вивчення механізму інституційного регулювання інфраструктурного розвитку аграрного виробництва дозволило обґрунтування необхідність формування функціональної системи господарюючих суб'єктів, економічного і природного середовища та поєднати їх на основі спільної інституційної взаємодії.

Системна модель формування інститутів інфраструктурного забезпечення інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору представлена на рисунку 1.8.

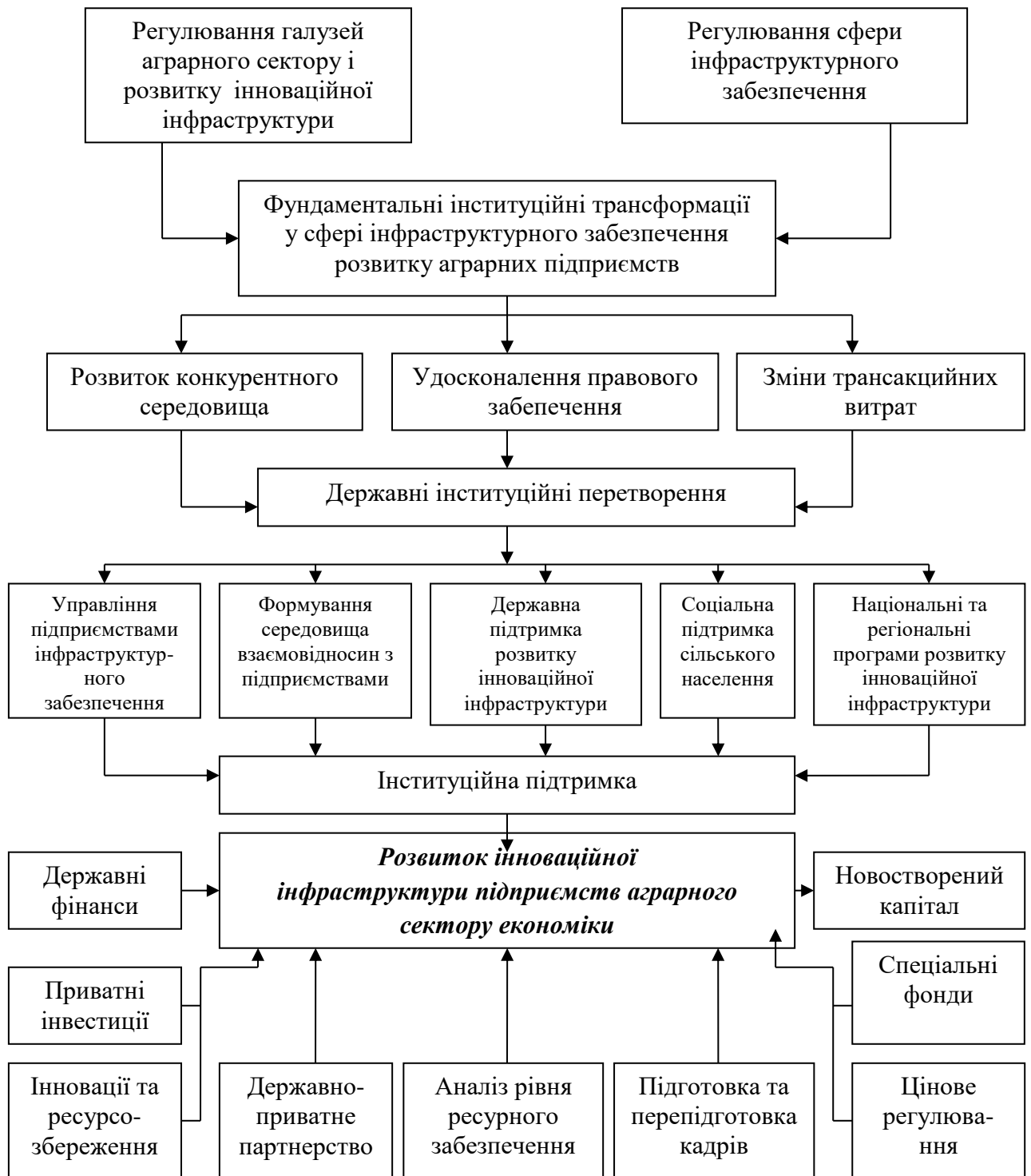

Рис. 1.8. Системна модель формування інститутів забезпечення розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору економіки

Джерело: розроблено автором на основі [133,134,162]

Проведене узагальнення теоретико-методологічних підходів до формування системи інноваційно-орієнтованого інфраструктурного розвитку підприємств аграрного сектору дозволило:

1) при здійсненні моніторингу сучасного стану підприємств аграрного сектору визначити доцільність підбору відповідного інструментарію дослідження проблем та перспектив інноваційного розвитку;

2) обґрунтувати розвиток аграрного сектору з позиції системного, поступального та збалансованого процесу зміни структури та параметрів інституційного середовища функціонуючих на сільських територіях галузевих інфраструктурних об'єктів та умов їх безперебійного функціонування, відтворення, формування та посилення внутрішніх інтеграційних зв'язків;

3) довести потребу становлення цілісної системи зв'язків між інфраструктурними об'єктами, що направлені на вирішення економічних та соціальних проблем в аграрній сфері та ресурсному забезпеченні суб'єктів господарювання й збереження навколишнього природного середовища.

Практична реалізація визначених напрямків потребує формування відповідного середовища інституційного забезпечення інфраструктурного розвитку, яке характеризується багатокomпонентністю та складністю внутрішньої побудови, невизначеністю з боку зовнішнього середовища, перевагою соціально-економічних чинників у життєдіяльності сільського населення.

Висновки до розділу 1

Розвиток аграрного сектору та забезпечення конкурентоспроможності господарських систем є залежними від рівня інноваційності його інфраструктури. Інноваційна діяльність як базисний чинник ефективності та процес, що визначає рівень розвитку економічних суб'єктів й ринкового механізму є основою зростання ефективності економічних систем, що знаходяться у процесі інституціоналізації й впливу ринку. Саме аграрна

сфера потребує удосконалення управлінського впливу на організацію інноваційної діяльності для підвищення рівня конкурентоспроможності.

Інфраструктурне забезпечення – як система виробничих, соціальних і ринкових елементів, може бути визначена сукупністю економічних зв'язків і відносин з господарюючими суб'єктами, що знаходяться, з одного боку, під впливом макроекономічних чинників, а з іншого – обумовленої специфікою зональної організації сільського господарства. В контексті розмежування чинників впливу на процес формування інфраструктури «відкритого еко-типу», що визначається новітніми формами організації системи ведення виробничої діяльності й впровадженими типами екологічних інновацій в умовах переходу до інноваційно-орієнтованого сільськогосподарського виробництва, виділено принципи, що лежать в основі розробки системи та підбору інструментів для реалізації дієвого еколого-економічного механізму збереження та інноваційно-орієнтованого відтворення виробничих ресурсів.

До інноваційної інфраструктури належить увесь спектр об'єктів різних форм власності, які забезпечують розвиток та здійснюють підтримку реалізації інноваційного процесу, прискорюють впровадження науково-технічних досягнень. Вона є індикатором інноваційного розвитку, формує вертикальні та горизонтальні зв'язки у процесі інноваційної діяльності. Оскільки саме об'єкти інноваційної інфраструктури забезпечують умови для розвитку інноваційних підприємств ефективної інноваційної діяльності, шляхом реалізації ідей, науково-технічних винаходів, надання у користування матеріально-технічних, інформаційних ресурсів, виробничих приміщень, здійснення консультацій з низки питань правового, економічного та науково-технологічного характеру.

Доведено, що формування інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектора економіки необхідно здійснювати через сукупність взаємоузгоджених механізмів розвитку на усіх ієрархічних рівнях системи управління організації, що потребує визначення та обґрунтування пріоритетних напрямів розвитку інноваційної сфери держави, національного

аграрного виробництва, впровадження моделі інноваційного розвитку на основі інституційного забезпечення.

За результатами дослідження методологічних підходів до управління розвитком підприємств визначено, що найбільш ефективним для розв'язання проблем активізації розвитку інноваційної інфраструктури є використання концепцій сучасного менеджменту, на основі взаємодії системного, цільового, ситуаційного, процесного, кумулятивного та синергетичного наукових підходів.

Зважаючи на обґрунтовані нами положення щодо формування інноваційної інфраструктури, основними її ознаками визначено: 1) спрямованість на досягнення визначеної цілі, що є системоутворюючим параметром; 2) орієнтацію системи на виконання завдань відповідно до поставленої мети; 3) комплексність в ідентифікації усіх підсистем та їх елементів; 4) повну взаємодію та функціональну взаємозалежність структурних елементів; 5) досягнення ефекту синергії у взаємодії складових системи. Тому інноваційна інфраструктура підприємства може розглядатись лише як цілісна система функціонально залежних елементів і відносин, що виникають в процесі взаємодії та є направленими на досягнення результату та збалансування інтересів в процесі управління розвитком через його науково-технічне забезпечення, інтелектуалізацію економічних, виробничих відносин, суб'єктно-об'єктного складу, якісних трансформацій, зростання ресурсного забезпечення матеріального та інтелектуального капіталу.

За результатами дослідження, отриманими у I розділі, опубліковано праці автора: [180,181, 185, 203, 204].

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

2.1. Передумови розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектора економіки

Розвиток інноваційної інфраструктури аграрного сектору та формування умов для трансферу технологій спрямоване на зростання кількості об'єктів інноваційної інфраструктури та суб'єктів, що впроваджують інновації, що потребує дієвої системи управління на усіх етапах інтелектуалізації виробництва та підвищення рівня ефективності управління інноваційною інфраструктурою.

Аграрний сектор України, незважаючи на значний рівень ризикованості, є одним з головних інструментів гарантування стійкого розвитку України та потребує розробки додаткових підходів у збалансованій економічній політиці з метою реалізації комплексного розвитку, що базується на виробництві інноваційної продукції та сприяє підвищенню доходів, через розвиток в сільській місцевості діяльності, яка не є прямо пов'язаною з сільським господарством та спрямовані на зростання стійкості й підвищення продуктивності вітчизняних товаровиробників.

Проте, нині великі аграрні підприємства, які б мали у своїй структурі відділення, що спрямовані на наукові дослідження практично відсутні. Як свідчать матеріали інституту економіки та прогнозування НАН України на підприємницьких структурах, які займаються проблемою інновацій, система управління базується на залученні кількох відділів та є досить розгалуженою. Приміром, регулювання інноваційної діяльності здійснюють функціональні департаменти – 64,5% підприємств, організаційні відділи стратегічного розвитку – 24%, функціональні відділи – 21%, відділи зовнішніх зв'язків – 43%. [190]. Проте, в аграрному секторі така структуризація не є можливою, оскільки більше 70% аграрних підприємств є невеликими за розміром

(переважно фермерські господарства), що не мають можливості здійснювати фінансування створення та функціонування підрозділів, які б займалися інноваційною діяльністю.

Формування інфраструктури інноваційного розвитку, що відповідає принципу локальної інтегрованої системи для аграрного сектору повинно супроводжуватися реалізацією відповідних механізмів, з урахуванням усієї сукупності методів та форм організації суспільних дій та економічних інтересів суб'єктів господарювання. Такі механізми мають бути спрямовані на створення відповідних умов для результативності інноваційного розвитку забезпечення ефективного функціонування сільськогосподарських товаровиробників відповідно до встановленої мети, сучасних досягнень науки, визначених тенденцій розвитку на основі економічних знань та законів, використання інституціональних, нормативно-правових, соціально-психологічних та організаційно-економічних структур.

Реалізація процесу інноваційного розвитку у вітчизняній практиці господарювання не набули масштабного поширення та відповідно не забезпечують належного зростання ВВП, незважаючи на їх відзначення на різних ієрархічних рівнях, а складові науково-технічного потенціалу досить часто не використовувались для соціально-економічного забезпечення розвитку країни. За інформацією Інституту економіки та прогнозування НАНУ, виробництво товарів, що відбувається згідно укладу третього технологічного рівня відбувається у межах 58%, частка четвертого – складає близько 38%, п'ятого – понад 4 %; досить значною є частка четвертого укладу за величиною фінансування здійснених науково-технічних робіт – близько 70%, частці п'ятого технологічного укладу відповідає величина у 23%. Щодо частки інноваційних витрат, то третій уклад відображає величина у 30%, четвертий – у 60%, п'ятий – близько 8,8 %; за інвестиціями витратами – у виробництво, що відбувалось за третім технологічним укладом спрямувалось 75% інвестиційних ресурсів, четвертий – понад 20%, п'ятий – коливається у межах 5 %. Щодо шостого

укладу, що відрізняється найвищим рівнем конкурентоспроможності за виготовленими товарами, то він становив лише 0,1%, за фінансовим забезпеченням виконання науково-технічних робіт – близько 0,3%; за витратами інноваційного характеру – 0,4%, за інвестиційними надходженнями – 0,5 % [68].

Усі механізми формування інфраструктури інноваційного розвитку господарюючих суб'єктів аграрного сектора необхідно розглядати як систему, що поділяється на рівні: мікрорівень (сільськогосподарські підприємства); мезорівень (галузь або регіон); макрорівень (держава). Варто зосередити увагу на тому, що кожен з рівнів механізмів повинен перебувати у повній узгодженості, забезпечувати принципи комплексності сучасного розвитку та системності [156].

При використанні системного підходу та враховуючи особливості функціонування підприємств аграрного сектора, та при цьому, враховуючи особливості функціонування підприємств сільськогосподарського сектора економіки, доцільно виділити наступні етапи розвитку (рис. 2.1).

Рис. 2.1 Етапи інноваційного розвитку

Джерело: розроблено автором

Завершальним етапом процесу впровадження інновацій має стати супроводження інновацій після їх впровадження, це сприятиме зростанню

конкурентоспоможності інновацій та збільшенню часового лагу у досягненні конкурентостійкості, здебільшого за допомогою еволюційних змін, або через створення революційної інновації на фундаменті старої.

Варто зазначити, що застосування крос-функціональних команд задля гармонійного сучасного розвитку організації отримує все більше розповсюдження, беручи до уваги значний рівень результативності зазначених груп, а також синергетичний ефект, що маємо після їх використання. Слід врахувати певні принципи створення крос-функціональних команд, з метою інноваційного розвитку організаційних структур, формування їх здатності до системних інновацій, що відображено на рисунку 2.2.

Рис. 2.2. Принципи створення крос-функціональних команд

Джерело: розроблено автором

На першому рівні формування інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектора визначальним елементом є механізм інтеграції останнього до глобального простору економічного, науково-технічного та інноваційного спрямування, що сприятиме зростанню рівня проінформованості господарюючих суб'єктів щодо оновлення

застосовуваних базових інновацій у сільськогосподарській сфері та забезпеченню сприятливих умов для входження до глобальної економічної спільноти вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників на умовах рівноправного та рівноцінного партнерства. Необхідність підвищення професійного рівня спеціалістів аграрної сфери являється похідним від зазначеного раніше механізму, що повинен бути реалізованим за двома напрямками. Перший вимір повинен передбачати підготовку менеджерів нового покоління із молоді, яка здобуває освіту у профільних навчальних закладах аграрної сфери, шляхом вивчення переваг сучасного управління та адміністрування з формуванням відповідної системи нових управлінських цінностей, що ґрунтується на особливостях входження національної аграрної сфери до глобального середовища із використанням сукупності усіх можливостей для захисту інтересів національних товаровиробників та посилення їх позицій. Другий вектор передбачає підвищення професійного рівня спеціалістів та управлінців через удосконалення системи практичних робіт та збільшення їх кількості протягом навчального процесу.

У створенні інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектора економіки на макрорівні фундаментальну роль відіграє механізм його залучення до глобального наукового, інноваційного, економічного та науково-технічного простору, що в свою чергу забезпечить зростання рівня обізнаності суб'єктів господарювання відносно епохальних та базових інновацій для потреб аграрного сектору та забезпечить можливість для подальшого внесення вітчизняних виробників сільськогосподарської галузі як рівноцінних конкурентів та рівноправних партнерів до спільноти глобального економічного простору.

В загальному розумінні макрорівневі механізми поділяють залежно від функціонального складу елементів, на регулятивні та забезпечуючі, що включають інвестиційну, кредитну, податкову складові, державну підтримку фінансове забезпечення за визначеними інвестиційними програмами та проектами.

Сучасні механізми мезорівня надають можливість виконання політики інноваційного розвитку держави через інноваційні програми. Щодо підприємств аграрного сектора, то інноваційні програми регіонального рівня, базуючись на системі механізмів, повинні розв'язати питання оптимізації структурної побудови сільськогосподарського виробництва на регіональному рівні; сприяти раціоналізації використання науково-технічного, природно-ресурсного та виробничо-господарського потенціалу регіону; впливати на формування інноваційної інфраструктури; активізації процесів інтеграції науково-дослідницького сектору, ВНЗ та вітчизняних аграрних підприємств. Особливого значення, на сучасному етапі розвитку аграрного сектора України набуває потреба реалізації механізмів формування галузевої та регіональної системи фінансового забезпечення проектів науково-інноваційного розвитку. Вважаємо, що фінансова підтримка галузі на регіональному рівні має здійснюватися шляхом залучення комунальних інноваційних установ з надання фінансово-кредитних послуг. Дещо складнішими у реалізації є механізми галузевого розвитку, зважаючи потребу здійснення структурних трансформацій аграрних виробничих систем та необхідність підтримки щодо отримання доходів аграрними підприємствами.

Дослідження проблеми трансформаційних зрушень у формуванні системи інфраструктурного забезпечення підприємств аграрного сектора економіки, показує що організаційні структури, створені у межах мережі централізованого управління, нині, у переважній більшості, знаходяться в умовах постійного виживання, значних ризиків та загроз. Сільськогосподарські підприємства приватної форми власності та об'єкти інфраструктури, які є новоствореними та зосереджені у сфері малого бізнесу й розвивають нову систему цінностей, спрямовують свою діяльність на зміцнення ринкових позицій та зростання прибутків. Характеристика етапів розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору економіки представлена у таблиці 2.1 .

Таблиця 2.1

Характеристика етапів розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору економіки

Назва етапу	Зміст діяльності, здійснюваної на етапі	Фінансування	Ризикованність (рівень)	Очікувані результати
Встановлення запитів	Проведення аналізу щодо задоволення потреб споживачів на основі побудови системи суспільних потреб	Кошти підприємств, організацій або зовнішніх замовників	Низький	Відсутність комерційної вигоди нівелюється очікуванням результатів у перспективі, підвищується ймовірність вигоди на наступних стадіях інфраструктурного розвитку
Моніторинг середовища	Встановлення слабких та сильних сторін, зовнішніх ризиків та розширення можливостей для перспектив розвитку	Власні кошти підприємств або зовнішніх замовників	Середній	Формування звітної інформації про оцінку середовища, поступове наближення до одержання результатів інфраструктурного розвитку
Формування цілей та відбір ідей	Розвиток системи мотивації та створення стимулів для генерування ідей у середовищі функціонування	Власні кошти підприємств або зовнішніх замовників	Низький	Сформований портфель інноваційних рішень щодо створення інфраструктурних об'єктів
Науково-дослідницький процес	Обґрунтування спроможності інфраструктурних об'єктів задовольняти потреби розвитку аграрних підприємств. Встановлення галузевих характеристик інноваційної інфраструктури	Фінансування з державного та місцевих бюджетів, позики та інвестовані кошти, внески замовників	Вище середнього	Результативність ідей щодо формування та розвитку конкретних інфраструктурних об'єктів
Організація процесу функціонування об'єктів інноваційної інфраструктури	Управлінський контроль за результативністю функціонування, внесення змін у випадку корегування цілевстановлення	Кошти підприємств, організацій або зовнішніх замовників	Високий	Системність результативного супроводження на усіх етапах виконання своїх функцій об'єктами інноваційної інфраструктури

* Авторська розробка на основі ідеї [91].

Взаємодія у системі інфраструктурного забезпечення між установами та організаціями й сільськогосподарськими підприємствами має на меті перспективу щодо формування та розширення взаємовідносин різновекторного характеру.

В умовах централізованого управління підприємств та організації підпорядковувалися міністерствам і відомствам, і їх взаємодія здійснювалася, як правило, по вертикалі з однією - двома структурами. На сучасному етапі домінують у більшості підприємств і управляючих організацій взаємини з партнерами-клієнтами на рівні портфеля взаємин, що вказує на еволюційне формування об'єктивного інфраструктурного забезпечення сільських територій, що діє на ринкових засадах.

Подальший розвиток інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору в Україні зумовлений не лише рівнем вітчизняного інтелектуального та технологічного потенціалу, наявними об'єктами інтелектуальної власності, а й рівнем комерціалізації наукових розробок, що могли бути здійсненими, а також тими потребами господарюючих суб'єктів інноваційної інфраструктури у різновидах послуг, які вона здійснює. Тому, для ефективної діяльності інноваційної системи на рівні регіону необхідно створити умови для активного розвитку усіх складових інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору. Разом з тим, перевагу перевагу варто було б надати створенню венчурних інноваційних фондів регіонального масштабу, основними напрямками діяльності яких необхідно вважати ризикове фінансування невеликих інноваційних підприємств на етапі їх утворення та початкової діяльності; технологічних хабів, які здатні забезпечити більш ефективне використання новітніх розробок інноваційного характеру [70].

Окрім того, управлінський вплив з боку місцевої влади має бути спрямовано на підтримку інфраструктурних об'єктів, діяльність яких зорієнтована на підтримку малих організаційних форм, які займаються комерційним просуванням інновацій. Такими об'єктами можуть бути бізнес-

інкубатори, громадські організації, що функціонують на засадах безприбуткової діяльності та залучать міжнародну науково-технічну підтримку. Інкубатори повинні отримати спеціалізацію та мати сприятливі умови для реалізації інноваційного процесу [29].

Потребує активізації формування новітніх соціально-інтегрованих структур, передусім найбільш ефективної їх форми – кластерних утворень інноваційного типу, що здійснюють важливі функції у розвитку інноваційної системи підприємств аграрного сектору та вимагають розвитку менеджменту інновацій, зусиль усіх учасників та науково-дослідних установ. Вбачаємо доцільність у входженні до інфраструктурних об'єднань спеціалізованих підприємств, які мають виробничо-технологічний взаємозв'язок та зацікавлені у практичному використанні інноваційних технологій, що базується на відповідному кадровому забезпеченні .

Завдання кадрового забезпечення розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору є одним із найважливіших, тому слід передбачити розвиток освітницьких центрів, впровадження систем підготовки фахівців для виконання діяльності у науково-дослідницькій та інноваційній сфері. Особливе значення для забезпечення ефективної роботи науково-виробничої системи мають такі елементи інфраструктури як фінансова сфера, транспортна мережа, телекомунікаційні зв'язки, інформаційні комунікації.

Всебічне та гармонійне поєднання необхідних складових науково-виробничої системи інноваційної інфраструктури при здійсненні цілеспрямованого управлінського впливу, економічній, організаційній та інформаційній підтримці надають змогу активізувати системну взаємодію учасників формування інноваційної інфраструктури, що забезпечує високий результат такої діяльності і виступає чинником перспективного розвитку науково-виробничого сфери підприємств аграрного сектору.

Виявлено, що з початком економічного зростання вкладеннями в інфраструктурне забезпечення у сільському господарстві зацікавилися

корпоративні і приватні інвестори, серед яких можна виділити наступні групи: торгові і фінансові компанії, що диверсифікують свій бізнес; переробні підприємства, які зміцнюють свою сировинну базу; підприємства-постачальники ПММ, енергії, обладнання, що розширюють ринки збуту своєї продукції; процвітаючі організації, в тому числі і сільськогосподарські, і фізичні особи, які прагнуть до розширення свого бізнесу шляхом залучення в господарський оборот землі і майна неплатоспроможних господарств та ін.

Загальна модель інноваційної інфраструктури складається з сукупності організацій, які сприяють розробці нових технологій, підприємницьких структур, що здатні забезпечити на їх основі випуск конкурентоздатної, високоякісної продукції та об'єктів, діяльність яких направлена на забезпечення інноваційними, інформаційними, фінансовими, кадровими та іншими видами ресурсів, а також послугами під час діяльності на ринках.

Основою ефективного розвитку інноваційної інфраструктури є трансформація науково-виробничого територіального комплексу, зважаючи на конкретні потреби у збуті товарів та реальну величину платоспроможного попиту населення. Досягнення високого рівня ефективності інноваційного розвитку уможливорюється за умови формування науково-виробничий комплексу, що відповідає новому технологічному укладу, який системно впливає з раніше сформованого в економіці регіону технологічного укладу [19].

Розвиток інноваційної інфраструктури значною мірою залежить від фінансово-економічної стану економіки країни, ефективності діяльності підприємств, виконання своїх функцій органами державної та місцевої влади, науковими установами, рівня підготовки фахівців та інших чинників.

Слід наголосити на тому, що формування інноваційної інфраструктури має базуватися передусім на створенні підприємств інноваційного типу (центрів інноваційного розвитку, бізнес-інкубаторів, технопарків тощо) а також створенням кластерних об'єднань, взаємопов'язаних структур

необхідних для досягнення високих результатів перебігу інноваційного процесу – від виникнення ідеї до практичної реалізації інновацій.

Саме активізація інтелектуального потенціалу та формування відповідної інноваційної інфраструктури можуть забезпечити передумови для стратегічного розвитку національної економіки.

Результативність розвитку інноваційної інфраструктури залежить від ефективності взаємозв'язку та взаємодії усіх ланок інноваційного процесу (освіта – наукова діяльність та науково-технічна робота – виробнича галузь–сфера споживання). Для яких мають бути характерними певні властивості:

а) регіональна поширеність, що сприятиме реалізації на місцях завдань повного інноваційного та функціонального напрямків: від початкової стадії із розробки інноваційної новинки, її виробничої пропозиції та розробки маркетингової політики до техніко-економічного обґрунтування щодо впровадження новації у серійне виробництво та подальшої комерціалізації проекту;

б) універсальна адаптивність та ринкова гнучкість, здатні забезпечити успішну реалізацію інновацій у будь-якій сфері діяльності та сприятимуть швидким змінам у науково-технологічному розвитку ринкового середовища; фінансова, кадрова та інформаційна забезпеченість усіх виробничих ланок та складових діяльності інноваційного типу, що в поєднанні із конструктивністю здатні забезпечити досягнення остаточного результату оптимального змісту.

Разом з тим, необхідно окреслити коло проблем, які гальмують розвиток інноваційної інфраструктури в Україні:

- недосконала науково-методологічне забезпечення процесів формування інноваційної інфраструктури аграрних підприємств;
- відсутність системних заходів у діяльності державних органів щодо впровадження інноваційної складової розвитку національної економіки;
- інноваційна діяльність з боку держави здійснюється без чітко сформульованої стратегії інноваційного розвитку та її науково-технологічної

складової, практичного механізму її реалізації, а також через відсутність виваженої та послідовної економічної політики у її зовнішньому та внутрішньому векторах;

- відсутність сформованої системи основних пріоритетів розвитку наукової сфери та її технологічної складової;

- апарат державного управління неготовий до предметної діяльності, яка б визначала чітку спрямованість на розвиток економіки інноваційного типу;

- інноваційна діяльність з боку державних органів управління забезпечується за принципом галузевої направленості та поділу;

- недостатність системної координації дій щодо розвитку інноваційної діяльності між зацікавленими суб'єктами;

- відсутність належного обсягу фінансових ресурсів для здійснення наукових досліджень та практичної реалізації розробок інноваційного змісту;

- незважаючи на вжиті заходи, науково-технологічна та інноваційна складові нашої країни і досі, на превеликий жаль, не стали привабливими сфери для інвестування ні серед вітчизняних, ні серед іноземних підприємців. В певній мірі така ситуація пов'язана із неможливістю держави створити сприятливі умови для стабільного залучення значних фінансових потоків для стимулювання інноваційної діяльності.

Для високоефективного розвитку аграрного сектору країни визначено низку завдань щодо забезпечення конкурентоспроможності аграрної економіки як у межах держави так на і зовнішньому ринках, що уособлюється через економічну стійкість та збалансовану соціально-економічну систему сільських територій. Відповідно до Указу президента України розроблено проект та затверджено «Національну доктрину реформування агропродовольчого комплексу України» [1], а також окреслено коло завдань для Кабінету Міністрів України щодо реалізації Державної цільової програми розвитку агропродовольчого комплексу та переведення його на інноваційну основу. Затверджена Доктрина проголошує

принципово нові завдання, що покладаються на агропродовольчий комплекс України. Провідне з його завдань – гарантування продовольчої безпеки держави та забезпечення надійного економічного базису для створення необхідних умов для життєдіяльності сільських мешканців [1]. Як зазначається у документі, вітчизняна економіка належить до типу низького рівня державної підтримки розвитку та відтворювальних процесів у виробничій сфері аграрного сектору (у розрахунку на 1 га ріллі). Наслідком цього є перехід підприємств аграрного сектору на моновиробництво конкурентоспроможної (у певний період) продукції, частіше експортоорієнтованої продукції, що часто має негативні наслідки для біосистеми. До проблем функціонування підприємств на сільських територіях належить й відсутність господарсько-управлінських підрозділів – близько 50%. Інвестиції надходження на соціальної розвиток села є набагато нижчими потреби та складають менше 7,7 млрд. грн./рік [132].

Інформаційно-комунікаційна складова інноваційної інфраструктури усе частіше здійснює вплив на усі напрями життя суспільства. Обраний стратегічний курс на інноваційну модель розвитку економіки та побудови інформаційного суспільства відповідно до мети економічного реформування потребує прискореного впровадження новітніх технологій інформаційного забезпечення та комунікацій [42].

Фіскальна політика держави не повною мірою враховує усі особливості реалізації інноваційних процесів а аграрному секторі, серед яких – значні витрати на впровадження нововведень, вплив біологічних та природно-економічних чинників та висока ризикованість інноваційних проектів, що направленні на зменшення впливу природно-кліматичних умов, підвищення продуктивності праці, ефективнішому використанню ресурсів, зокрема енергетичних, охороні навколишнього природного середовища, вирішенню соціально-економічних проблем та пов'язані зі змінами умов життя та праці сільських мешканців.

Впровадження інноваційних технологій підприємствами є одим з пріоритетних завдань політики економічного розвитку, що є необхідною умовою ефективного функціонування в ринкових умовах. З метою забезпечення ефективного розвитку економіки необхідне макrorівневе впровадження інновацій через здійснення якісних трансформацій продуктивних сил та структурних міжгалузевих зрушень.

Особливості мікрорівневого впливу на розвитку інноваційної інфраструктури підприємств полягає у їх безпосередній зацікавленості до збільшення виробництва продукції, покращенні її якісних властивостей, забезпеченні стабільності та високих результатів господарської діяльності.

2.2. Оцінка науково-інноваційної складової у забезпеченні інфраструктурного розвитку підприємств аграрного сектора економіки

Господарська діяльність вітчизняних підприємств аграрного сектору відзначається низкою особливостей, які визначають прояв впливу чинників ризикованості. Так, процес виробництва сільськогосподарської продукції значною мірою залежить від впливу природних чинників: досить часто спостерігається невідповідність часового лагу між робочим та виробничим періодами, наявна залежність виробництва від економічних, фінансових регіональних, збутових й інших особливостей, що впливає на розробку, прийняття та впровадження на практиці управлінських рішень та визначає рівень ефективності аграрних виробничих систем.

Ринковому середовищу, в якому здійснюють свою діяльність підприємства аграрного сектору, притаманні ознаки невизначеності, що супроводжується кризовими економічними явищами та значними фінансовими ризиками. Тому, результативність ведення бізнесу аграрними підприємствами різних форм власності визначається можливістю швидкої адаптації до швидких змін внутрішнього та зовнішнього середовища,

здатністю до своєчасного внесення коректив при реалізації поставлених цілей та завдань, а також способів їх виконання. Особливо важливе значення така обставина у процесі здійснення функцій менеджменту підприємствами аграрного сектору, що визначається не лише чинниками фінансово-економічних ризиків, характерними для різних галузей економіки (зміни ринкової кон'юнктури, інфляційні процеси, підвищення рівня конкуренції, зменшення платоспроможного попиту населення), але й низкою специфічних сільськогосподарських ризиків, що є обов'язковими для урахування та найчастіше зумовлюють негативних наслідків [169, с.266].

Відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [144] розвиток наукової і технічної сфери є визначальним чинником суспільного прогресу, зростання добробуту населення, підвищення рівня інтелектуального та духовного росту. При цьому держава зобов'язана забезпечувати впровадження сучасних світової та вітчизняної досягнень науки і техніки з метою задоволення потреб соціуму (економічних, соціальних, культурних, освітніх).

Рівень суспільного розвитку та економічного зростання визначають можливості інноваційних зрушень, перебудова управлінської системи на інноваційний тип розвитку, що є основою забезпечення ефективного функціонування підприємств та базується на інноваційному характері відтворення, створенні й використанні нових знань.

Сучасний стан наукової сфери держави відзначається змінами вікової структури кадрів, має недостатнє матеріально-забезпечення, що зумовлено сукупністю чинників, а саме:

- низький рівень та несруктурованість фінансової підтримки держави;
- значна розпорошеність науково-дослідних організацій та недоконала організаційна структура (підпорядкованість розпорядникам коштів державного бюджету; різні умови праці та матеріального стимулювання науковців залежно від сектора праці, наявність значних переваг академічного сектора у порівнянні з галузевим та університетським та ін.);

- невизначеність пріоритетів та їхнього значення для розвитку економіки держави;
- незначний попит серед підприємств реального сектору національної економіки на наукові та технічні досягнення та результати інноваційної діяльності;
- нерозвиненість міжсекторальної взаємодії інноваційної системи.

Підґрунтям розвитку сталої економіки та забезпечення розвитку інноваційної інфраструктури підприємств є зростання ефективності сфери досліджень та науково-технічних розробок.

Основною умовою процесу розвитку є побудова структури появи нової якості, що в економічній системі уможлиблюється лише за рахунок застосування управлінських інструментів формування інноваційного потенціалу із задіянням соціальної сфери. Щодо впливу внутрішньо-системних чинників на впровадження моделі інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору економіки, то він визначається здебільшого науковим потенціалом розвитку інноваційної інфраструктури.

Згідно з оцінкою спеціалістів-практиків, низький рівень активності аграрних підприємств в інноваційній сфері пояснюється передусім несистемністю заходів аграрної та інноваційної політики щодо підтримки державою (на 17%), низькому рівні кредитного, венчурного, та інших джерел інвестування (26%), обумовлено неготовністю учасників інноваційної інфраструктури, системою фінансово-кредитних організацій, а також значними ризиками інноваційної діяльності в аграрному секторі (12%) [65, с.245].

Важливими компонентами державної науково-технічної політики є аналіз та оцінка стану виконання досліджень та розробок є моніторинг отриманих ними результатів щодо реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, що визначених на державному рівні.

У 2018р. дослідження та розробки у сфері науки в Україні здійснювали 950 установ та організацій, 48,1% з них входять до державного сектору

національної економіки, 37,0% – до підприємницького, 14,9% – до сфери вищої освіти.

На усіх підприємствах в установах та організаціях, які проводили наукові дослідження, число виконавців дослідницьких розробок на кінець 2018р. склала 88,1 тис.чол. (включаючи сумісників та працівників, які здійснюють свою діяльність за цивільно-правовими угодами), з них 9,7% – техніки; 65,4% – наукові дослідники, 24,9% – допоміжні працівники (табл.2.2).

Таблиця 2.2

Кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок за категоріями (осіб)

Роки	Кількість працівників - усього	У тому числі				
		з них мають науковий ступінь		дослідники	техніки	допоміжний персонал
		доктора наук	доктора філософії (кандидата наук)			
2010 ¹	182484	11974	46685	133744	20113	28627
2011 ¹	175330	11677	46321	130403	17260	27667
2012 ¹	164340	11172	42050	122106	15509	26725
2013 ¹	155386	11155	41196	115806	14209	25371
2014 ^{1,3}	136123	9983	37082	101440	12299	22384
2015 ^{1,3}	122504	9571	32849	90249	11178	21077
2016 ^{2,3}	97912	7091	20208	63694	10000	24218
2017 ^{2,3}	94274	6942	19219	59392	9144	25738
2018 ^{2,3}	88128	7043	18806	57630	8553	21945

Джерело: розраховано за даними [209].

¹ Дані за 2010-2015 роки включають постійних та тимчасових працівників (сумісників та осіб, які працюють за договорами цивільно-правового характеру, включаючи науково-педагогічних працівників).

² Починаючи з 2016 року дані наведено без урахування науково-педагогічних працівників, які не виконували наукові дослідження і розробки.

³ Дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Наявна структура управління науково-технічною та інноваційною діяльністю на загальнодержавному рівні не забезпечує ефективної реалізації інноваційної та науково-технічної політики у сфері координації та побудови інтеграційних зв'язків науки та виробництва, спрямованості науково-технічної діяльності на розвиток економіки за рахунок ефективного використання вітчизняних науково-технологічних здобутків.

Суттєвою перешкодою для реалізації інноваційної моделі розвитку аграрного сектора є асиметрії розподілу державних інвестиційних ресурсів (з перевагою у сторону міст) та слабка система інвестиційного менеджменту всередині аграрного сектора економіки. Низький рівень окупності інвестицій у сільському господарстві пов'язується з наданням субсидій для приватних потреб, або виплат соціального характеру, що є низькопродуктивними, порівняно з фінансуванням наукових досліджень розвитку сільського господарства та його інфраструктури, сфери охорони здоров'я та освіти.

Активізація процесу розвитку інноваційної інфраструктури та формування кластерних об'єднань значною мірою залежить від налагодження дієвих механізмів взаємодії між окремими господарськими суб'єктами, науково-освітніми установами та дослідницькими організаціями й має забезпечуватись сприянням та органів державної та місцевої влади. Розглядаючи інноваційну активність підприємств аграрного сектора економіки у напрямі розбудови його інноваційної інфраструктури визначено сукупність якісних властивостей системи менеджменту щодо стратегічних засад інноваційної діяльності, формування інноваційного потенціалу, надходження інвестиційних ресурсів у розвиток об'єктів інноваційної інфраструктури. Тому вважаємо, за доцільне узагальнити управлінсько-організаційні впливи на рівень інноваційної активності підприємств аграрного сектору за ендо- та екзогенною ознаками. Здійснення такого групування надасть змогу виявити слабкі сторони інфраструктурного розвитку не лише аграрного сектору, а й усього національно-господарського комплексу України (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Узагальнення чинників управлінсько-організаційного впливу на рівень інноваційної активності підприємств аграрного сектору

	Чинники негативного впливу	Чинники позитивного впливу
Ендогенні	<ol style="list-style-type: none"> 1. Організаційні ризики пов'язані з природно-кліматичними особливостями господарської діяльності підприємств аграрного сектору. 2. Низький рівень фінансового забезпечення аграрних підприємств аграрного сектору. 3. Відсутність належного рівня підготовки управлінських кадрів аграрних підприємств щодо розвитку підприємств на інноваційних засадах. 4. Величина оплати праці в аграрних підприємствах є значно нижчою порівняно з іншими секторами економіки, що стримує приплив висококваліфікованих спеціалістів. 5. Слабка система інвестиційного менеджменту всередині аграрного сектору економіки 6. Наявні проблеми землекористування, землевідведення та раціонального використання сільськогосподарських угідь. 7. Проблеми оновлення технічних засобів, пов'язані з високим рівнем їх зношення, морального та матеріального старіння. 8. Зниження кількісних та якісних показників щодо проведення науково-дослідних робіт й загального рівня інтеграційних процесів у системі «наука-виробництвом». 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Наявність високопродуктивного природно-ресурсного забезпечення 2. Внутрішньогалузевий потенціал щодо ефективної взаємодії у формі кластерних об'єднань 3. Національні традиції ведення сільськогосподарського виробництва 4. Значна кількість освітніх закладів для підготовки фахівців аграрної сфери 5. Функціональні зв'язки між виробниками сільськогосподарської продукції, логістичними та науково-освітніми центрами
Екзогенні	<ol style="list-style-type: none"> 1. Характерною є несистемність у процесі прийняття та узгодження рішень щодо політики аграрного інноваційного розвитку. 2. Непослідовність проведення реформ в аграрному секторі економіки. 3. Відсутність організаційних структур в аграрному секторі з координації інноваційних претворень діяльності як на загальнодержавному так і на місцевих рівнях. 4. Високий рівень ризику реалізації інноваційних проектів підприємствами аграрного сектору 5. Асиметрії розподілу державних інвестиційних ресурсів (з перевагою у сторону міст) 6. Цінова невідповідність сільськогосподарської та промислової продукцію (потреба управлінського впливу на подолання диспаритету цін). 8. Нерозвинена система інформаційного доступу та підтримки. 9. Зменшення обсягів реального фінансування за цільовими науково-дослідними програмами. 10. Нерозвинута система фінансово-кредитних відносин щодо інноваційної діяльності фондами спеціалізованого розвитку та венчурними організаціями. 11. Неврегульованість питань щодо ринку землі та удосконалення системи орендних відносин між підприємствами аграрного сектору 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Перехід з адміністративного типу управління до вільного вибору форм та методів здійснення господарської діяльності 2. Високий рівень інтелектуалізації виробничо-господарських процесів, застосування раціоналізаторського типу мислення

Джерело: розроблено автором

Нині в Україні наявний розрив між виробничою сферою, наукою та освітньою системою, спостерігається низька результативність обміну у сфері технологій. Основними партнерами для інноваційних підприємств виступають постачальники устаткування та обладнання, технічного, програмного, матеріального забезпечення, зв'язки з якими налагоджені у 17% аграрних підприємств, а також постійні споживачі. У той же час, залишається слабо розвиненим співробітництво з державними науково-дослідними та освітніми установами підтримують зв'язки лише близько 5% та 3,5% суб'єктів відповідно, що свідчить про переважно прикладний характер зв'язків, та недостатню мотивацію виробництва нової продукції.

Аналізуючи вітчизняну науково-дослідну сферу наукових організацій, дослідних центрів та установ виявлено, що невирішені проблеми їх функціонування є взаємопов'язаними та становлять певну загрозу для технологічній безпеки підприємств аграрного сектору. У критичному стані перебуває організаційна, кадрова, фінансово-економічна діяльність аграрної науки держави. Основними проблемами залишаються: зменшення числа організацій, що здійснюють дослідження та розробки; зменшення дослідників, що здійснюють наукові та науково-технічні роботи; недостатнє фінансування наукових установ та організацій, що спричиняє зниження активності та ефективності науково-дослідної сфери.

Оцінка показників інноваційної активності вітчизняних підприємств свідчить про незначне зростання частки підприємств, які здійснювали впровадження у своїй діяльності інновацій. Так, протягом 2000-2018 рр., зазначений показник збільшився на 1,7 рази. Значні зміни спостерігаються у величині реалізації інноваційної продукції, частка якої у загальному обсязі знизилась з 9,4% до 0,8% у 2018 році порівняно з 2000 роком, тобто спостерігається скорочення реалізованої інноваційної продукції майже у 5 разів. Проте, за період дослідження зросла кількість нових технологічних процесів, що були впроваджені на практиці, переважно за рахунок ресурсозберігаючих та маловідходних технологій (табл.2.4).

Таблиця 2.4

Аналіз показників інноваційної активності вітчизняних підприємств

Роки	Частка кількості підприємств, що впроваджували інновації (продукцію та/або технологічні процеси), в загальній кількості промислових підприємств, %	Впроваджено нових технологічних процесів, од	У т.ч. маловідходні, ресурсозберігаючі	Впроваджено виробництво інноваційних видів продукції (товарів, послуг), од	З них нові види техніки	Частка обсягу реалізованої інноваційної продукції (товарів, послуг) у загальному обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг) промислових підприємств, %
2000	14,8	1403	430	15323	631	9,4
2001	14,3	1421	469	19484	610	6,8
2002	14,6	1142	430	22847	520	7,0
2003	11,5	1482	606	7416	710	5,6
2004	10,0	1727	645	3978	769	5,8
2005	8,2	1808	690	3152	657	6,5
2006	10,0	1145	424	2408	786	6,7
2007	11,5	1419	634	2526	881	6,7
2008	10,8	1647	680	2446	758	5,9
2009	10,7	1893	753	2685	641	4,8
2010	11,5	2043	479	2408	663	3,8
2011	12,8	2510	517	3238	897	3,8
2012	13,6	2188	554	3403	942	3,3
2013	13,6	1576	502	3138	809	3,3
2014	12,1	1743	447	3661	1314	2,5
2015	15,2	1217	458	3136	966	1,4
2016	16,6	3489	748	4139	1305	... ⁴
2017	14,3	1831	611	2387	751	0,7
2018	15,6	2002	926	3843	920	0,8

Джерело:[41]

Дієвим засобом при забезпеченні збалансованого та гармонійного удосконалення діяльності підприємств аграрного сектора є впровадження інновацій. Створення й реалізація продукції, що є екологічно чистою, з впровадженням сучасних технологій на їх економічному обґрунтуванні матиме позитивний вплив для підвищення конкурентоспроможності й ефективності суб'єктів господарювання, а також сприятиме економічному зростанню. Такий метод надасть можливість досягнення високих результатів виробникам щодо забезпечення конкурентоспроможності на ринку екологічно чистої високоякісної сільськогосподарської продукції, що надасть можливість здійснення наукових досліджень та вирішення загальногосподарських й виробничих проблем за інноваційним сценарієм розвитку економіки аграрного сектора.

Вважаємо, для ефективного розвитку вітчизняної інноваційної інфраструктури потребують удосконалення відносин з ЄС. Реформування аграрної, регіональної та бюджетної політики ЄС не було здійснено та завершено вчасно, що мало наслідком невідповідність внеску окремих держав до загального бюджету ЄС та досягнення одностайності в ухваленні важливих рішень щодо інноваційного розвитку. Ще однією проблемою ЄС є формування адаптаційних можливостей до Європейських стандартів аграрного сектору держав Східної та Центральної Європи. Величина витрат на проведення єдиної аграрної політики у межах Європейського Союзу становлять близько 50% загального бюджету, неадаптована система підтримки сільськогосподарського виробництва може призвести до надлишку певних видів продукції та зумовити потребу освоєння нових ринку збуту за межами об'єднання.

Тобто, вимоги до учасників міжнародної співпраці, які що мають намір вступу до СОТ є сформованими, але не є достатньо врегульованою перспективна модель підтримки аграрних підприємств та не врегульовані аспекти взаємин аграрної сфери СОТ та ЄС. Зважаючи на високий рівень

розвитку договірних відносин, вважаємо за найбільш прийнятним для України є сценарій інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору, де матимуть рівні можливості для реалізації як технологічні так і організаційно-економічні інновації.

Усі учасники інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору забезпечуватимуть формування середовища для впровадження досягнень науково-технічного прогресу та уособлюються державними агенціями, проектними установами з інноваційного розвитку, науково-дослідними вітчизняними і зарубіжними фондами з інновацій. Сучасні тенденції розвитку вказують на поступове скорочення числа науково-дослідних організацій із зростанням кількості наданих послуг із забезпечення інноваційного розвитку, що вважається наслідком зростання рівня результативності діяльності вказаних організаційних структур. Втім слід зауважити, що зменшення кількості наукових установ та організацій та їх кадрового забезпечення є наслідком скорочення рівня фінансування багатьох сфер економіки національного господарства. Вищевказана ситуація є характерною для усіх регіонів України, окрім Кіровоградської, Івано-Франківської, Чернівецької та Херсонської областей, де кількість організацій, що здійснюють науково-дослідницьку діяльність змінною, проте рівень виконання робіт має тенденцію до зростання, що зумовлює загальне підвищення продуктивності у розрахунку на кожен науково-дослідну установу. В Україні найбільшою є кількість науково-дослідних організацій у Харківській області, що коливається від 180 од. до 210 од. залежно від періоду дослідження. Середня чисельність науково-дослідних установ за регіонами знаходиться в межах 20 од. [3].

Науково-дослідними організаціями, установами та вищими заклади освіти організовано співпрацю з багатьма міжнародними фондами, установами та організаціями: Рада Європи, Британська Рада, ОБСЄ, ООН,, ОЕСР та ін. Наша держава є членом програми EUREKA (Міжнародної

європейської інноваційної науково-технічної програми) та УНТЦ (Українського науково-технологічного центру), співпрацю та є партнером-учасником програми «Еразмус+», яка займається питаннями молодіжну політики, освіти та спорту.

У країнах ЄС наукоємність ВВП складає у середньому – 2,0%. Перевищує середнє значення Швеція – 3,3%, Австрія – 3,1%, Данія – 3,0%, Німеччина – 2,9%, Фінляндія – 2,9%, Бельгії – 2,3%, Франція – 2,2%; Румунії, Латвія, Кіпр та Мальта (від 0,5% до 0,8%) [209].

Важливим пріоритетом міжнародної співпраці держави у науково-технічній сфері є інтеграційні процеси щодо входження у Дослідницький простір Європи (ERA), на що спрямовано двостороння та багатостороння співпраця з країнами ЄС та деякими державами-учасниками: Австрія, Німеччина, Франція, Італія, Греція, Іспанія, Бельгія, Фінляндія, Нідерланди, Естонія, Польща, Кіпр, Литва, Латвія, Болгарія, Хорватія, Чехія, Угорщина, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія та державами (Туреччина, Сербія, Молдова, Македонія), які є асоційованими членами програми міжнародної співпраці «Горизонт 2020».

У сфері інноваційних досліджень та новітніх технологій Україна спільно з державами ЄС реалізує програми, спрямовані на підтримку співпраці та реалізацію спільних проєктів, серед яких: Європейська програма наукових досліджень та розвитку технологій (здійснюється реалізація окремих положень за напрямом FP7); «Горизонт 2020» – програма досліджень і науково-технологічного розвитку (після FP7 та є діючою за усіма напрямками); Tempus; Erasmus Mundus; програми навчання «Lifelong Learning Programme за проєктом Жана Моне; INOGATE; INSC, фінансовані програми розвитку через інструменти Європейського партнерства та добросусідства (ENPI) а також низка Програм з реалізації положень міжнародної співпраці. За результатами проведених конкурсів у період перших трьох років програми «Горизонт 2020» науково-дослідними

установами, вітчизняними науково-освітніми організаціями та підприємствами було здійснено 69 проекти загальною вартістю 12 млн. євро.

Європейським співтовариство з проблем атомної енергії та Україною та у 2016 р. було підписано Угоду про співпрацю у науковій і технологічній сфері та асоційовану участь держави у Програмі досліджень й навчальній практиці «Євратом». Набуття такого статусу як асоційований член відкрило можливості для участі вітчизняних наукових організацій у перспективних дослідженнях з ядерної енергетики, що формуватиме механізм імплементації стандартів ЄС у сфері ядерної безпеки.

Українські науково-дослідні організації та науково-освітні організації окрім залученості до різноманітних програм ЄС здійснюють співпрацю з такими міжнародними організаціями як Американський Фонд розвитку та цивільних досліджень (US Development and Civilian Research), Міжнародний інститут ядерних досліджень (JINR), Міжнародний комітет з досліджень космосу (COSPAR), Міжурядової виконавчий комітет ЮНЕСКО (комісія з океанографії та водних ресурсів (IOC), Федерація Європейської академії наук (ALLEA), Міжнародний союз академій з соціально-гуманітарних і наук (IUA).

Важливою складовою науково-технічної співпраці України є співробітництво з США, що здійснюється через діяльність міжнародних американських фондів. Так, провідне місце у розвитку відносин у сфері наукових досліджень та розробки й впровадження інноваційних технологій належить Фонду суспільного розвитку та досліджень США (CRDF), згідно програм якого українські науковці приймають участь у реалізації спільних проектів, здійснюють спільні проекти у конкретних галузях та проводять наукові конференції, симпозіуми та оглядові виставки. Проекти міжнародного науково-технічного співробітництва вітчизняних аграрних підприємств представлено у додатку Г.

2.3. Аналіз системи фінансування інноваційно-інфраструктурного розвитку підприємств аграрного сектора економіки

Останніми роками спостерігається зміна інвестиційних пріоритетів в аграрному секторі. Особливого значення для підвищення інвестиційної привабливості в аграрного сектору набуває проблема трансферу інноваційних технологій, що вимагають значних інвестицій.

Частка вітчизняних та закордонних фондів інноваційного розвитку протягом досліджуваного періоду (2016-2018 рр.) є незначною як на галузевому так і на регіональному рівні, наявна позитивна динаміка в 1,2 рази. Недостатньо активна діяльність фондів є стримуючим фактором інноваційного розвитку та реалізації інноваційних проєктів, оскільки створення венчурних компаній та інвестиційних фондів є перспективним напрямів залучення ресурсів для формування інноваційної інфраструктури.

Для активізації розвитку та створення сприятливих умов інвестиційних процесів на регіональному рівні було створено агентства інновацій та розвитку, функції яких першочергово здійснювали обласні державні адміністрації. У кожному регіоні було сформовано мережу центрів регіонального інноваційного розвитку. У 2007 році, після початку роботи таких центрів відбувається суттєве зростання кількості реалізованих проєктів на регіональному рівні, що підтверджує потребу їх створення та результативність їх роботи. Основними джерелами щодо фінансування діяльності з розвитку інноваційної сфери, окрім власних ресурсів підприємств, значну частку займають кошти з інших джерел, зокрема залучені за рахунок іноземних інвестицій, а також державні інвестиції. При цьому зауважимо, що обсяги інвестицій, після формування центрів інноваційного розвитку за регіонами суттєво зросли, як із зовнішніх, так і за рахунок внутрішніх джерел. Зниження рівня інвестування може бути пов'язане із зниження економічного розвитку регіону та наявністю значних

ризиків у сфері діяльності інноваційного підприємництва. Витрати на виконання наукових досліджень і розробок за видами робіт представлено у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Витрати на виконання наукових досліджень і розробок за видами діяльності (млн.грн)

	Усього, у фактичних цінах	У тому числі на виконання		
		Фундаментальних наукових досліджень	прикладних наукових досліджень	науково-технічних (експериментальних) розробок
2010 ¹	8107,1	2175,0	1589,4	4342,7
2011 ¹	8513,4	2200,8	1813,9	4498,7
2012 ¹	9419,9	2615,3	2023,2	4781,4
2013 ¹	10248,5	2698,2	2061,4	5488,9
2014 ^{1,2}	9487,5	2452,0	1882,7	5152,8
2015 ^{1,2}	11003,6	2460,2	1960,6	6582,8
2016 ²	11530,7	2225,7	2561,2	6743,8
2017 ²	13379,3	2924,5	3163,2	7291,6
2018 ²	16773,7	3756,5	3568,3	9448,9

¹ Дані за 2010-2015 роки перераховано без урахування витрат на виконання науково-технічних послуг.

² Дані наведені без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м.Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: [40,41]

Недосконалість вітчизняної фіскальної політики пояснюється неврахуванням такої характерної для інноваційної діяльності особливості, як високі затрати та значний рівень ризику у процесі впровадженні інновацій та під час появи та просування на ринок інноваційної продукції. Загальний обсяг витрат за напрямками інноваційної діяльності підприємств структуровано відображено у додатку Д.

Ретроспективний аналіз фінансування за джерелами фінансування інноваційної діяльності підприємств представлено у додатку Ж.

Структурування за джерелами надходження фінансів для розвитку інноваційної діяльності показує, що основними джерелами для фінансування є ресурси державного бюджету, а також зовнішніх замовників, як вітчизняних так і зарубіжних. Низькою залишається рівень вкладення коштів

господарських суб'єктів, що не перевищує 10% у загальній структурі фінансування (рис.2.3). Так, величина фінансування розвитку інновацій в Україні за сукупністю джерел у 2016 р. склала 11530,7 млн. грн., з них частка державних коштів становила 32,1% – 3700,86 млн. грн.

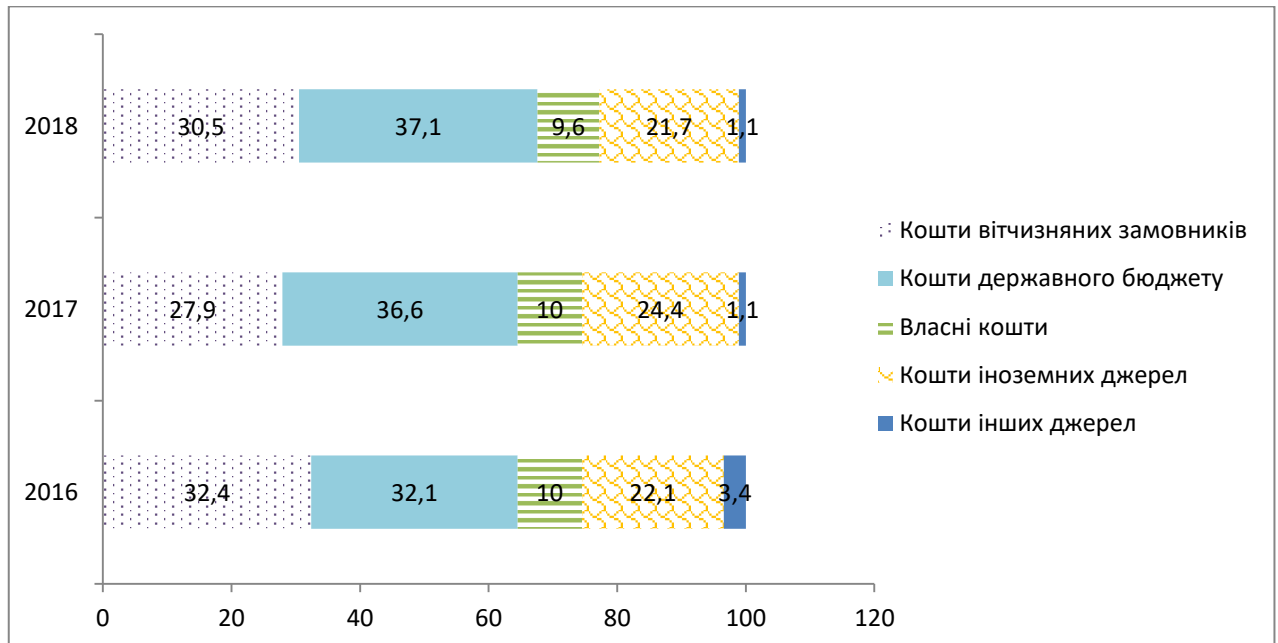

Рис. 2.3. Структура фінансування інноваційної діяльності за джерелами, %

Джерело: побудовано автором на основі [40]

У 2017р. загальний обсяг витрат на розвиток інноваційної діяльності коштами підприємств та організацій склав 13379,3 млн.грн, з них: витрати на виплату заробітної плати – 7152,9 млн.грн, капітальні витрати – 781,8 млн.грн (з них: витрати на придбання устаткування – 659,1 млн.грн), поточні витрати – 5444,6 млн.грн. Частка витрат у загальному ВВП склала 0,45%, у тому числі за рахунок державного бюджету – 0,16%.

Нині фінансування науково-технологічного розвитку за рахунок державного бюджету є основною формою його прямої державної підтримки та одним з провідних інструментів фінансового забезпечення реалізації науково-технічної політики у сфері економічного розвитку країн Європи.

Із загального обсягу витрат у 2017 році близько 22% зосереджувались на здійсненні наукових досліджень фундаментального характеру, які

фінансувались за рахунок державного бюджету на 92%. Щодо виконання наукових досліджень прикладного характеру, то рівень витрат на їх реалізацію склав 23,6%, а фінансування з державного бюджету перевищує 50%, підприємствами та організаціями профінансовано 27,6% дослідницьких робіт прикладного характеру.

Для здійснення експериментальних науково-технічних розробок було спрямовано 54,5% з усього обсягу загальних витрат, що фінансуються іноземними замовниками на 40,3%, підприємницьким сектором – на 28,7%; власні кошти підприємств та організацій у структурі фінансування експериментальних науково-технічних розробок займає частку у 14,3%. Близько половини усіх витрат, спрямованих на виконання наукових досліджень фундаментального характеру належить до природничої галузі наук, до технічної галузі належить 25,5% , до сільськогосподарської – близько 10%. На реалізацію наукових досліджень прикладного характеру направляється близько 45% з усіх витрат технічної галузі наук, 20,5% – природничої галузі та 12,3% – наукових досліджень аграрної сфери. Переважна більшість витрат на виконання експериментальних науково-технічних розробок (близько 85%) належить технічній галузі наук.

На здійснення інноваційної діяльності власними ресурсами підприємств у 2018 році було витрачено 16773,7 млн.грн, у тому числі витрати на виплату заробітної праці – 8553,0 млн.грн, капітальні витрати становили 764,4 млн.грн, з яких – на придбання устаткування та обладнання – 588,0 млн.грн. інші витрати поточного характеру – 7456,3 млн.грн. Розподіл обсягу фінансування інноваційної діяльності за джерелами у 2018 році відображено на рисунку 2.4.

Усі видатки державного бюджету спрямовані на фінансування наукової сфери у 2016 р. здійснювались за 44 програмами та 23 головними бюджетними розпорядниками коштів. У межах бюджетних програм фінансування визначено:

– згідно плану – 5608,45 млн. грн., з них: 70% (3924,55 млн. грн.) кошти загального фонду бюджету держави; 30% або 1683,90 млн. грн. – за рахунок надходжень до спеціального фонду бюджету держави;

– фактично профінансовано лише 5287,75 млн. грн., з яких із загального державного фонду – 73,7% від величини фінансування (3898,21 млн. грн.), відповідно спеціальним державним фондом виділено 26,3% (1389,54 млн. грн.).

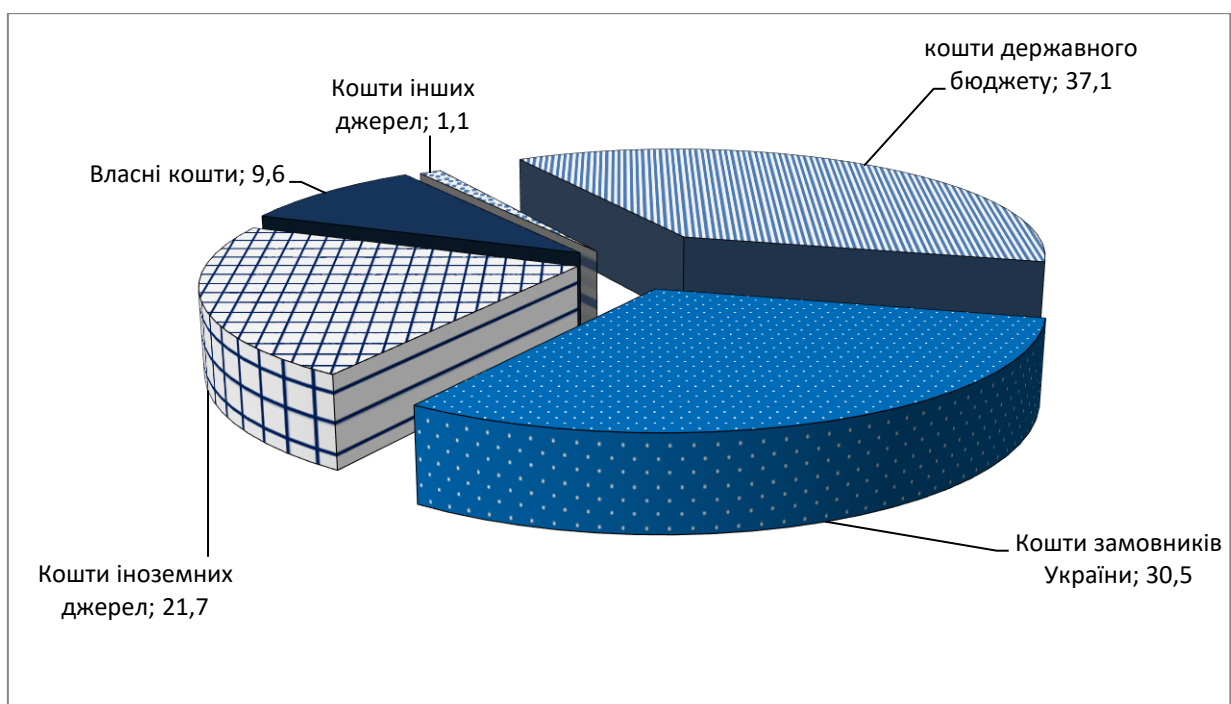

Рис. 2.4. Розподіл обсягу фінансування інноваційної діяльності за джерелами у 2018 році, %

Джерело: побудовано автором на основі[40,41]

Як свідчить аналіз розподілу загального обсягу фінансування з державного бюджету за головними розпорядниками наукової сфери, то найбільші видатки на фінансування отримали п'ять розпорядників коштів, на яких припало близько 88% усіх видатків бюджету (4635,55 млн. грн.). Згідно з здійсненими розрахунками, рівень загальних витрат у структурі ВВП складає 0,47%, у тому числі коштами державного бюджету – 0,17%.

У 2017р., рівень витрат на науково-дослідну діяльність у ВВП держав Європейського союзу відповідає 2,1%. Вищим за середній рівень витрат на проведення досліджень та розробок спостерігався у Швеції – 3,4%, Австрії – 3,2%, Данії – 3,1%, Німеччині – 3,0%, Фінляндії – 2,8%, Бельгії – 2,6%, Франції – 2,19%; дещо меншим є дана величина в Латвії, Румунії, Мальті, Болгарії та Кіпрі (від 0,5% до 0,8%).

У 2018р. із загального обсягу витрат на наукові дослідження 22,4% було здійснено на виконання фундаментальних досліджень, які фінансувались за рахунок бюджету держави на 91,9%. Найбільші обсяги надходження коштів з бюджету для наукової сфери у розрізі головних розпорядників представлено у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6.

Обсяги фінансування наукової сфери у розрізі основних розпорядників у 2018 р.

Найменування головного розпорядника	Обсяг фінансування		У тому числі, млн.грн.:	
	Усього, млн.грн	% у загальному обсязі фінансування	За загальним фондом	За спеціальним фондом
НАН	2649,10	50,1	2010,75	638,35
МОН	1052,65	19,9	773,14	279,51
НААН	452, 26	8,6	284,84	167,42
НАМН	304,62	5,8	207,97	96,65
ДКА	176,92	3,3	176,92	-
Інші головні розпорядники	652,20	12,3	444,59	207,61
Разом	5287,75	100,0	3898,21	1389, 54

Джерело: складено на основі [59].

Рівень витрат на проведення наукових досліджень прикладного змісту склав 21,3%, їх фінансувалися на 58,1% здійснювалось за рахунок державного бюджету, на 23,6% – коштами підприємницького сектору економіки. Для проведення експериментальних науково-технічних розробок виділено 56,3% загального обсягу коштів, фінансування яких на 36,1%

здійснено іноземними замовниками, на 32,1% – підприємницьким сектором та 12,5% – власними коштами організацій. Близько половина усіх витрат спрямованих на проведення фундаментальних досліджень, здійснюється у природничій сфері; 24,8% – у технічній, 8,7% – зосереджено на дослідження в аграрній науці. Для проведення прикладних досліджень в науці здійснено 37,8% витрат у технічній галузі, 23,2% – у природничій, рівнозначною є частка витрат на сільськогосподарські та медичні науки – по 12,9%. Переважна більшість витрат (близько 89%) направляється на виконання експериментальних науково-технічних робіт, що здійснюються у науково-технічній сфері.

Поглиблений аналіз видатків на розвиток наукової галузі за рахунок загального державного фонду у 2018 році за бюджетними програмами свідчить:

– за програмою «Фундаментальні та прикладні наукові дослідження та науково-технічні розробки» виділено 1918,94 млн. грн., що у загальному обсязі фінансування склала понад 49 %, спрямовано на проведення робіт за державним замовленням та цільовими програмами на підготовку науковців, розвитку наукової інфраструктури, забезпечення функціонування бібліотек, поповнення наукових джерел, фінансову підтримку об'єктів, що входять до національного надбання НАНУ.

– за бюджетною програмою «Дослідження, наукова діяльність, науково-технічні роботи, за державним замовленням та державними цільовими програмами, підготовка та перепідготовка наукових кадрів, підтримка преси, фінансування розвитку інфраструктури науки, об'єктів науково-дослідного призначення, які входять до національного надбання, сприяння діяльності Державного фонду фундаментальних досліджень», МОН виділено – 434,19 млн. грн. або 11,14%;

– за бюджетною програмою «Фундаментальні розробки, науково-технічні та наукові дослідження, здійснення робіт за державним замовленням та цільовими державними програмами в аграрній галузі, підготовка кадрів

для наукової сфери, забезпечення технічними засобами наукових установ, підтримка діяльності об'єктів наукової інфраструктури та національного надбання держави» виділено – 265,65 млн. грн. або 6,81%.

– за бюджетною програмою «Фундаментальні і розробки, науково-технічні та науково-прикладні дослідження, проведення робіт за державним замовленням та цільовими програмами у галузі профілактики та лікування населення, підготовка та перепідготовка наукових кадрів, підтримка розвитку інфраструктури наукової сфери та об'єктів, які віднесено до національного надбання держави», НАМН виділено на реалізацію 197,09 млн. грн. або 5,06%;

– за програмою «Виконання досліджень за державним замовленням та цільовими програмами бюджету у космічній галузі, що включає витрати на виконання загальнодержавної програми космічної науково-технічної сфери України», ДКА – у розмірі 176,92 млн. грн. (4,54%).

Тобто, із загального фонду державного бюджету 76,8% видатків здійснюються на наукову сферу та розподілено в межах п'яти програм бюджетного фінансування.

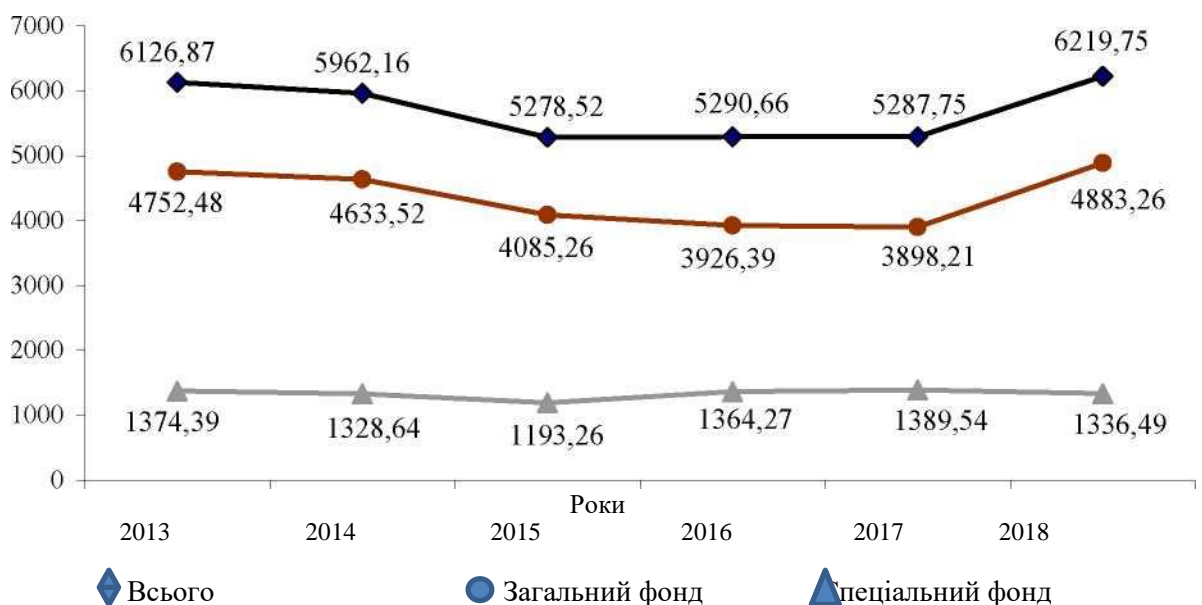

Рис. 2.5. Динаміка бюджетного фінансування наукової сфери, млн. грн.

Джерело: побудовано автором на основі [40,67]

У сфері фінансування науки за рахунок загального фонду державного бюджету ресурси розподіляються за наступними напрямками: на проведення дослідницьких робіт загалом виділено близько 84% загального обсягу фінансування з бюджету наукової галузі, що включає: фінансування фундаментальних наукових досліджень – 51,1%, прикладних досліджень і розробок – 27,1%, витрати на проведення ДЦНТП – 4,9%, здійснення наукових розробок за цільовим замовленням держави – 0,75%, реалізація проектів у сфері науково-технічної міжнародної співпраці склали – 0,1%; на оновлення системи матеріально-технічного забезпечення та формування наукової інфраструктури – 5,37%; інші напрями фінансування наукової сфери у 2018 році займають частку у 10,7% , що порівняно з 2015 роком більше майже у 2 рази (рис.2.6).

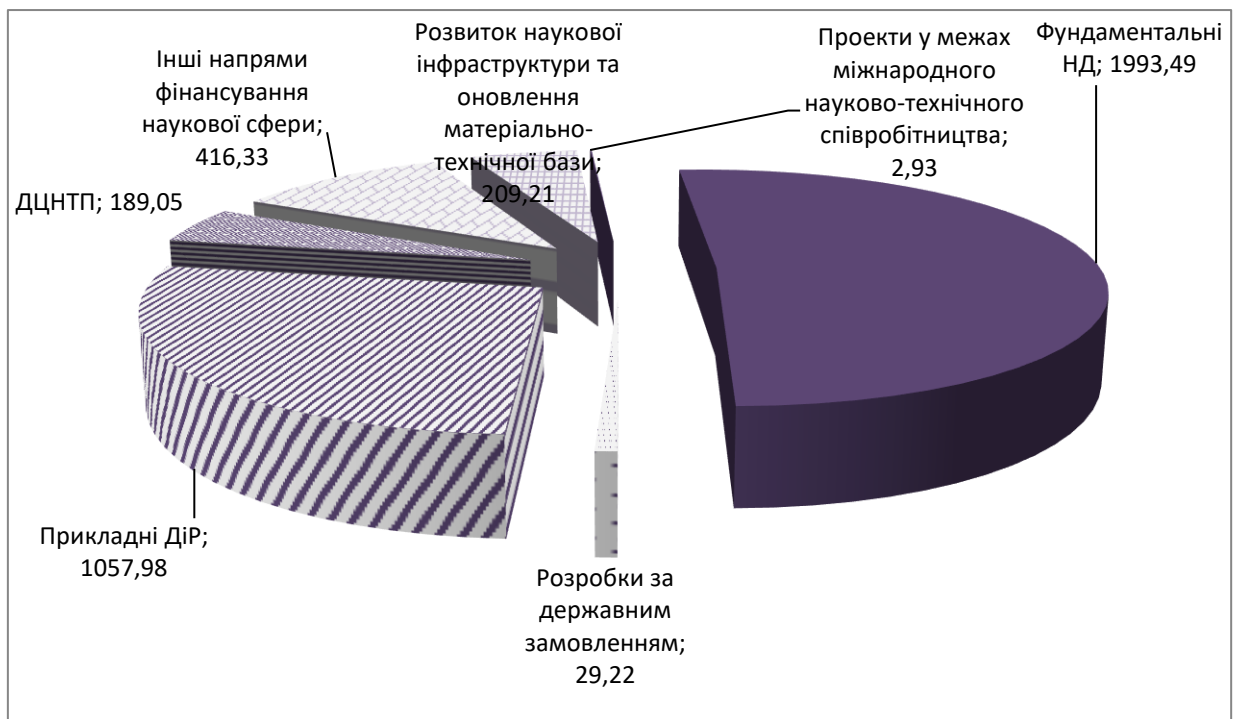

Рис. 2.5. Розподіл витрат державного бюджету на розвиток наукової сфер за напрямками фінансування, млн. грн.(%)

Джерело: побудовано автором на основі[40,41].

Щодо співвідношення фінансування різних видів дослідницьких робіт протягом 2018 року, то спостерігаються певні зміни порівняно з періодом 2017 року у сторону зростання рівня фінансування наукових досліджень прикладного характеру та зменшення величини фінансових витрат на проведення наукових досліджень фундаментального характеру. При цьому, рівень експериментальних науково-технічних робіт, здійснених коштами загального фонду бюджету має вкрай низьке значення. Як свідчить проведений аналіз фінансування ДіР з урахуванням усіх джерел фінансування, частка ДіР профінансованих із загального фонду державного бюджету у 2018 р. склала лише 28,4% , що порівняно з 2015 р. на 3,4% менше (табл. 2.7).

Таблиця 2.7.

Витрати на виконання ДіР за видами та джерелами фінансування, млн. грн.

Вид ДіР	2017 рік		2018 рік	
	За рахунок усіх джерел	Загально-державний фонд державного бюджету	За рахунок усіх джерел	Загально-державний фонд державного бюджету
Фінансування ДіР, усього, у т.ч. за видами	11001,90	3494,65	11530,7	3272,67
Фундаментальні наукові дослідження (Ф)	2460,24	2294,35	2225,7	1993,96
Прикладні наукові дослідження (П)	1960,60	1023,87	2561,2	966,19
Науково-технічні (експериментальні) розробки (Р)	6581,06	176,43	6743,8	312,52
Співвідношення (Ф : П : Р)	22:18:60	66:29:5	19:22:59	61:29:10
Фінансування ДіР, усього, у т.ч. за видами	11001,90	3494,65	11530,7	3272,67
Фундаментальні наукові дослідження (Ф)	2460,24	2294,35	2225,7	1993,96

Джерело: складено на основі [41].

З метою проведення дослідних робіт за визначеними пріоритетними напрямами розвитку економіки виділено 2939,07 млн. грн., що у відносному значенні складає 89,8% від загального обсягу фінансових витрат на дослідні

роботи із загального фонду бюджету держави, з яких 67,8% використано на виконання пріоритетного напрямку розвитку «Фундаментальні наукові розробки та дослідження з найважливіших питань розвитку наукового, соціально-економічного техніко-технічного та соціально-політичного, кадрового потенціалу» для забезпечення високого рівня конкурентоспроможності держави у міжнародному економічному просторі та досягненні сталого розвитку економіки держави та суспільства.

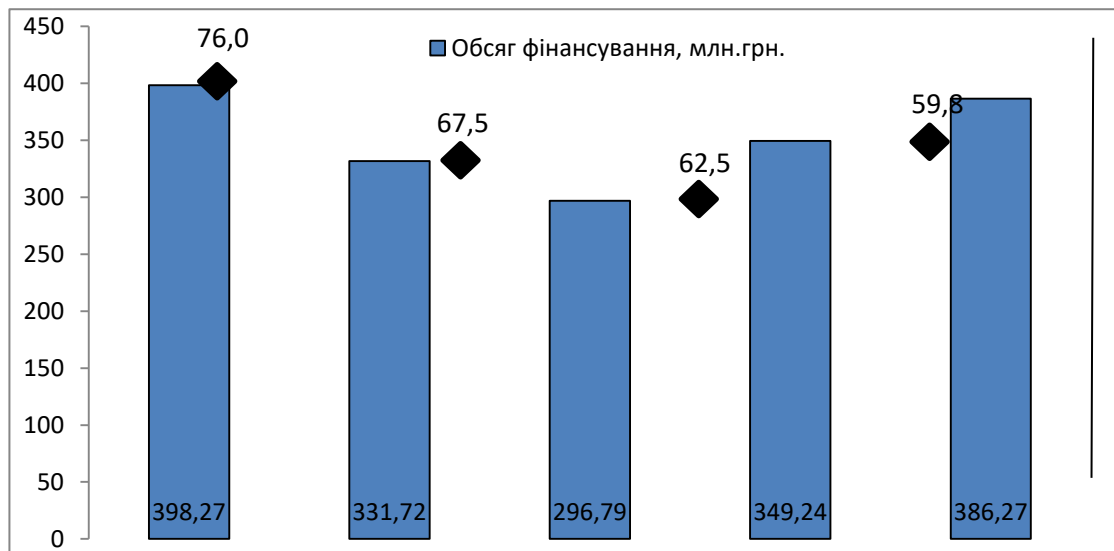

Рис. 2.7. Видатки за напрямом фінансування з бюджету «Фінансова підтримка розвитку наукової інфраструктури та матеріально-технічної бази»

Джерело: [59].

Вагомий внесок у процес інноваційного розвитку нині покладається на аграрну науку, передусім на галузеві наукові установи, що відносяться до НААНУ (Національної академії аграрних наук України), де здійснюється апробація готових наукових розробок, дослідження у сфері маркетингу, трансферу інновацій й супроводження наукових інноваційних проєктів, консультаційне та науково-інформаційне обслуговування сільсько-господарських підприємств.

За рахунок загального фонду бюджету фінансування ДіР за науковими секторами у 2018 р. найбільше коштів було виділено на розвиток наукової сфери академічного сектора – 2352,98 млн. грн. або 71,9% загального рівня фінансування дослідні роботи (табл. 2.8).

Таблиця 2.8.

**Фінансове забезпечення ДіР за рахунок коштів загального фонду
державного бюджету за науковими секторами**

Напрямок бюджетного фінансування	Академічний сектор		Сектор вищої освіти		Галузевий сектор		Підприємницький сектор	
	млн.грн	%	млн. грн	%	млн. грн	%	млн. грн	%
Фундаментальні НД	1747,31	74,26	241,86	51,01	4,32	0,98	-	-
Прикладні ДіР	586,49	24,92	216,4	45,64	255,09	57,49	-	-
ДЦНТП	7,53	0,32	0,16	0,03	181,35	40,87	-	-
Розробки за держзамовленням	10,02	0,43	14,43	3,04	2,94	0,66	1,83	100
Проекти у межах міжнародного науково-технічного співробітництва	1,63	0,07	1,31	0,28	-	-	-	-
Разом	2352,98	100	474,16	100	443,7	100	1,83	100

Джерело: складено автором на основі [41].

За напрямом фінансування «Фінансова підтримка розвитку наукової інфраструктури та оновлення матеріально-технічної бази» бюджетні надходження з бюджету держави у 2018 р. здійснено в обсязі 386,27 млн. грн.: за загальним бюджетним фондом – 209,21 млн.грн., та спеціальним – у розмірі 177,06 млн. грн. із залученням 14 основних розпорядників (рис. 2.6).

Найбільші частки щодо витрат на фінансування за загальним фондом бюджету посідають видатки НАНУ – 96,87 млн.грн. або 46,3% та МОНУ – 71,76 млн.грн. або 34,3% (рис. 2.8).

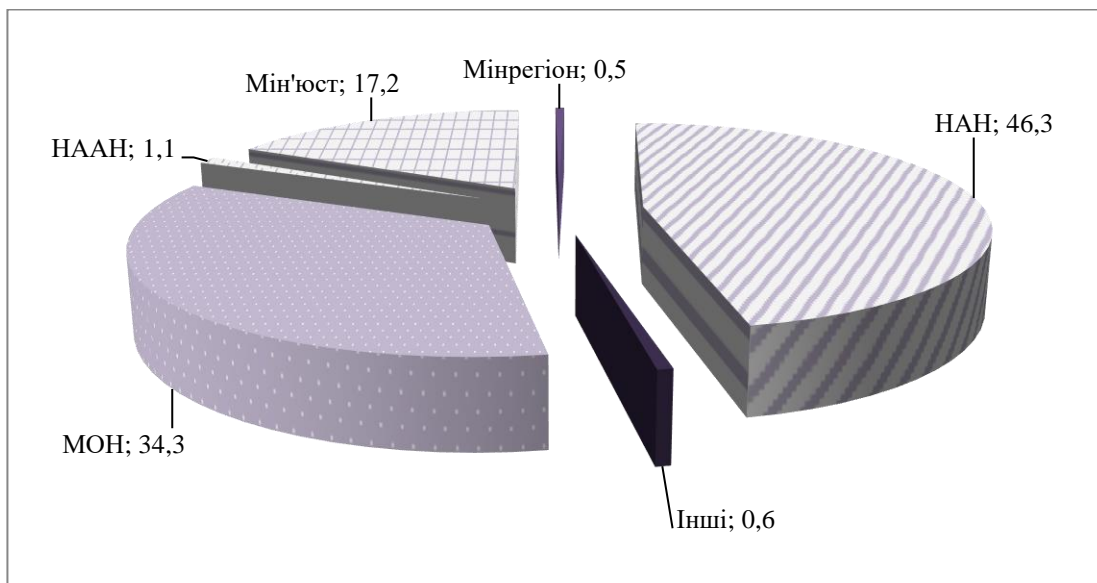

Рис. 2.8. Розподіл видатків бюджетного фінансування за напрямом «Фінансова підтримка розвитку інфраструктури науки та матеріально-технічне забезпечення» за основними розпорядниками, %

Джерело: побудовано автором на основі[40,41]

Найбільш забезпеченими у 2018 році фінансовою підтримкою з боку держави є піднапрями «Розвиток наукової інфраструктури» та «Технічна база науки та закупівля обладнання й устаткування» (рис. 2.9).

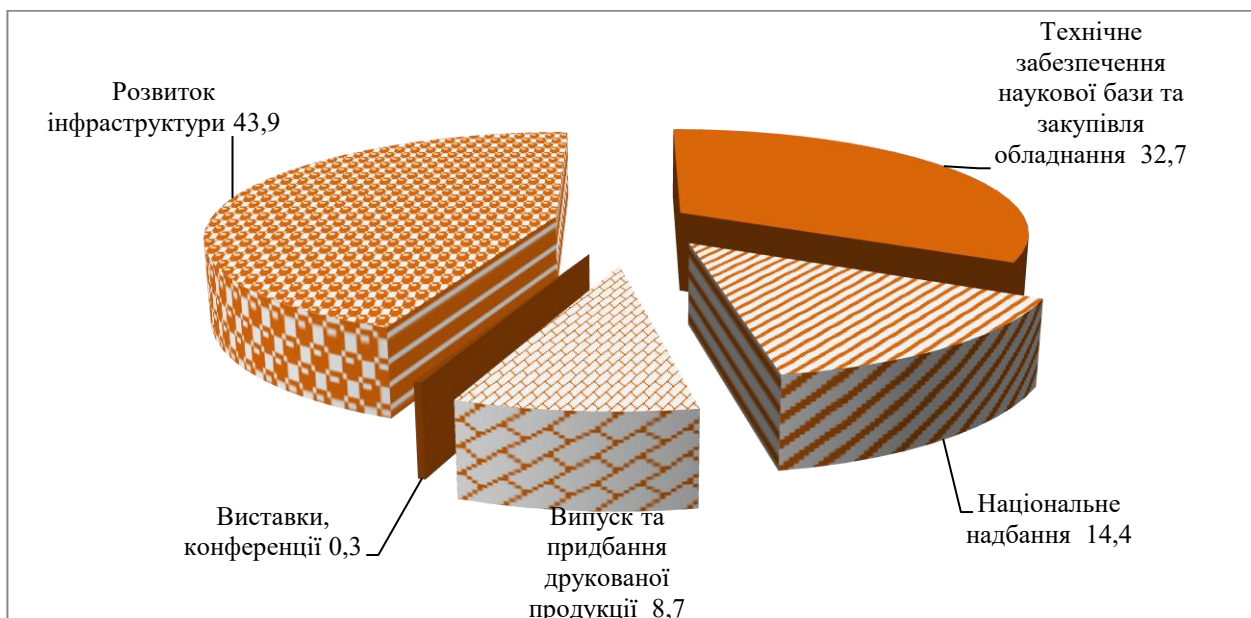

Рис. 2.9. Видатки з бюджету держави за напрямом фінансової підтримки «Фінансова підтримка розвитку інфраструктури науки та матеріально-технічне забезпечення», %

Джерело: побудовано автором на основі[40,41]

Фінансування піднапряму «Розвиток інфраструктури науки» з бюджетних видатків у 2018 р. виконували 5 основних розпорядників за бюджетними програмами, величина яких склала 91,9 млн.грн, а найбільші обсяги коштів отримали НАНУ 44,57 млн. грн. або 48,5%, Міністерство юстиції – 36,0 млн. грн або 39,2% та МОНУ – 9,78 млн. грн або 10,6%.(рис. 2.10).

Розподіл коштів за напрямом фінансування з бюджету держави, що стосується підтримка розвитку інфраструктури науки та матеріально-технічного забезпечення за піднапрямами, свідчить про те, що видатки здійснювали три основних розпорядника за бюджетними програмами, до складу яких увійшли: МОНУ– 49,63 млн. грн. або 72,51%, НАНУ – 18,8 млн. грн. або 27,5%, Мінагрополітики – 0,02 млн. грн або 0,03%.

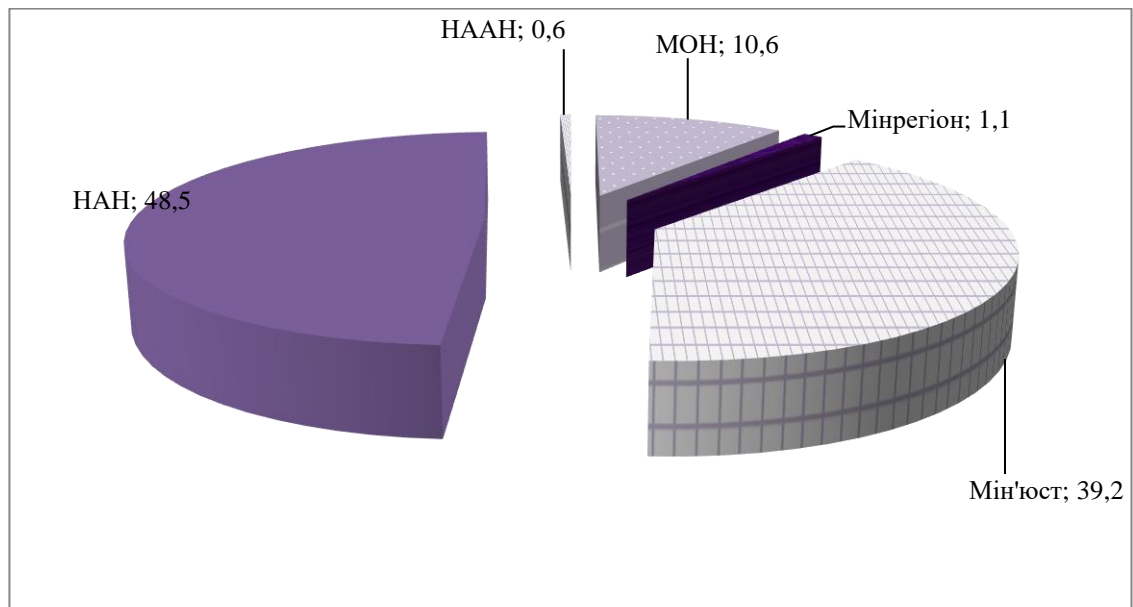

Рис.2.10. Розподіл видатків бюджетного фінансування за напрямом «Фінансова підтримка розвитку інфраструктури науки та матеріально-технічне забезпечення»

Джерело: побудовано автором на основі[40,41]

Із загального фонду бюджету найбільша частка видатків, що здійснюється за іншими напрямами фінансування у 2016 році відводиться МОНУ – 212,18 млн. грн. або 51,0% (рис. 2.11).

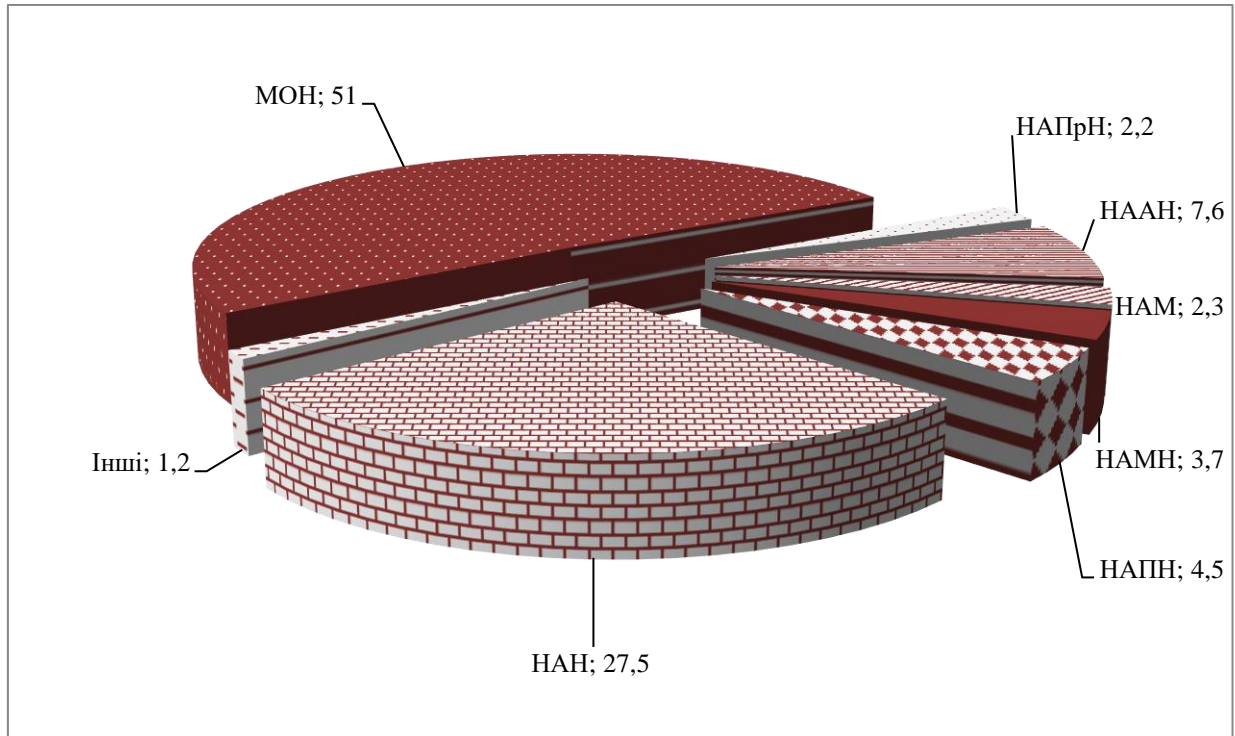

Рис. 2.11. Розподіл фінансів за іншими напрямами видатків бюджету за основними розпорядниками %

Джерело: побудовано автором на основі[40,59]

Структура видатків, що здійснювались з загального фонду державного бюджету за іншими напрямами фінансування показує, що у 2018 р. значні обсяги витрат були здійснені за напрямом «Внески до міжнародних організацій Україною» – 189,47 млн. грн. або 45,5% (рис. 2.12). При цьому, МОН забезпечує 98,0% видатків за вказаним напрямом, НАНУ – лише 2,0%.

Регіональні академічні центри наукового забезпечення інноваційного розвитку сільського господарства, провадять свою діяльність у сфері створення, апробації, практичного впровадження та організаційного супроводу інновацій.

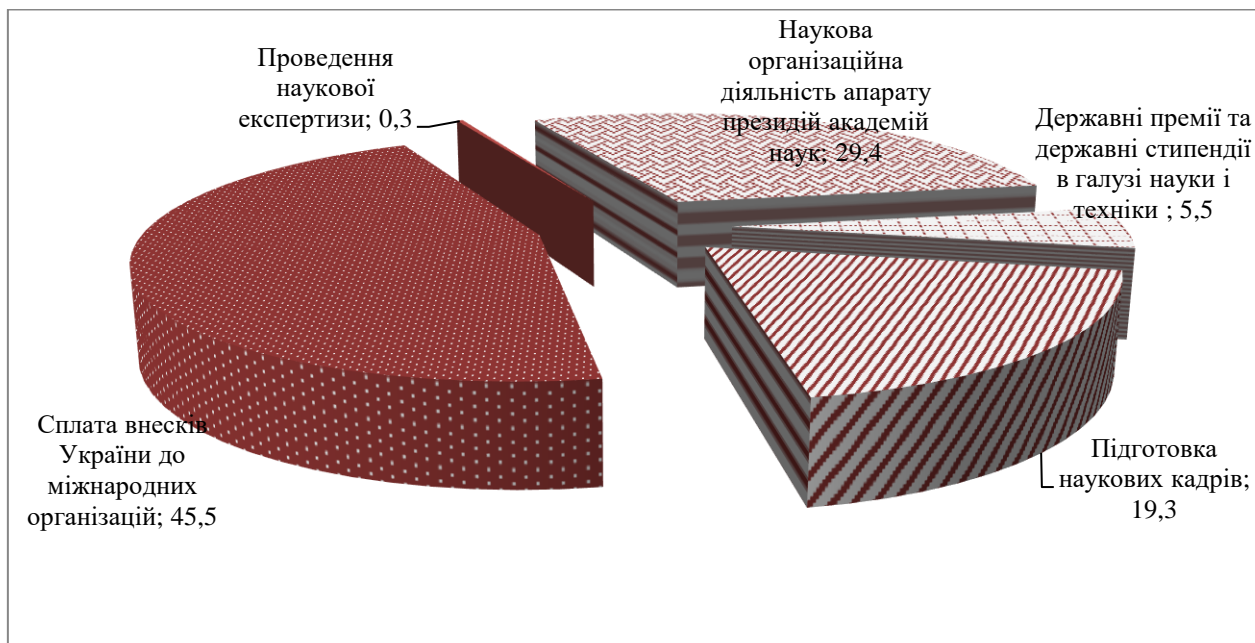

Рис. 2.12. Структура видатків із загального фонду бюджету за іншими напрямами фінансування

Джерело: побудовано автором на основі [40,41].

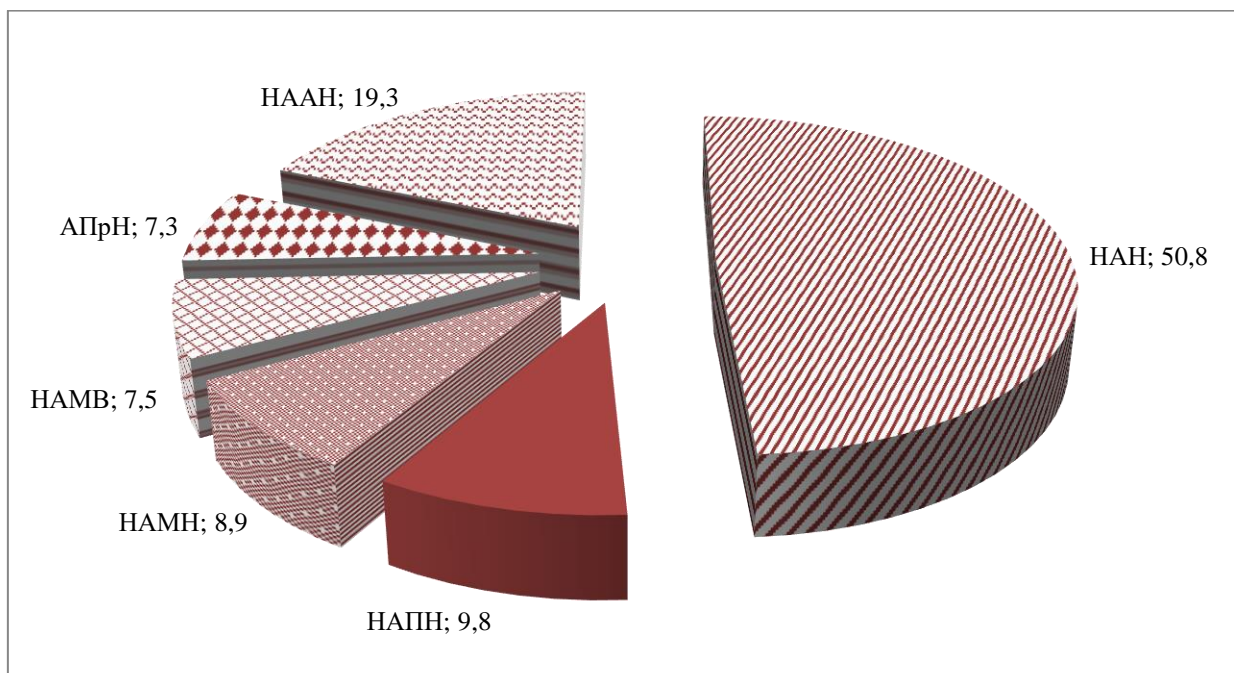

Рис. 2.13. Розподіл видатків за напрямом фінансування з державного бюджету «Наукова і організаційна діяльність, за академіями наук, президій академій», %

Джерело: побудовано автором на основі [40,59].

Видатки з державного бюджету за напрямом фінансування «Наукова і організаційна діяльність апарату президій академій наук» у 2016 р. покладено на шість основних розпорядників за виконанням бюджетних програм, обсяг фінансування яких становив 122,50 млн. грн. або 29,4% загального фінансування наукової сфери, з яких понад 50% віднесено до досліджень НАНУ – 62,20 млн. грн. (рис. 2.12).

У вітчизняній практиці функціонуючі елементи інноваційної інфраструктури ще достатньо впливають на інноваційно-господарські процеси, що вимагає активізації фінансового забезпечення та підвищення результативності їх діяльності. Такий стан зумовлений низкою причин, серед яких: недостатній рівень ресурсного забезпечення для вирішенні завдань інноваційного розвитку підприємств аграрного сектора; інноваційна інертність малих за розмірами підприємств, несформованість попиту на послуги інноваційної інфраструктури; низький рівень підтримки діяльності інфраструктурних організацій державою та інноваційно-активними суб'єктами бізнесу, порівняно з високорозвинутими державами світу.

Провідні засади політики державної підтримки розвитку інноваційної інфраструктури мають відображати: цілі, завдання й принципи державного управління; умови підтримки за програмами інноваційного розвитку та напрямками їх виконання; перелік джерел фінансової підтримки та величини прямих державних дотацій [186].

Рівень фінансового забезпечення інноваційної інфраструктури підприємств є визначальною умовою формування наукової й техніко-технологічної, інформаційної систем, здійснення структурних трансформацій, спроможності до розвитку інновацій, використання ресурсів навколишнього природного середовища; та має вирішальне значення для формування попиту серед підприємств аграрного сектору на інновації, що сприятиме нівелюванню інформаційної асиметрії, зростанню рівня комерціалізації інновацій, інтеграційним змінам у науково-освітньому

просторі, організації кластерної взаємодії для учасників інноваційного процесу та ефективному функціонуванню інноваційної інфраструктури для зростання темпів розвитку економіки аграрного сектору.

Висновки до розділу 2

Визначено, що на активність інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору економіки впливає формування його інфраструктурного забезпечення, передусім наукової складової, що визначається науковим потенціалом держави та реалізується шляхом взаємодії наукових, фінансових, виробничих, консалтингових, маркетингових, інформаційно-комунікативних, юридичних, освітніх, організацій з питань трансферу технологій тощо. Формування наукового середовища як сукупності елементів наукового простору виконує стимулюючу функцію проведення нових наукових досліджень для інноваційного розвитку та відіграє роль індикатора зростання розвитку продуктивних сил суспільства та вдосконаленні відносин у сфері виробництва, обміну та розподілу продукції.

Доведено, що розвиток інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору має забезпечуватися інноваційними підприємницькими структурами, такими як: інноваційні бізнес-інкубатори, агропарки центри інноваційного розвитку, технопарки, кластери та інші форми об'єднань, що функціонують як взаємопов'язані системи, створені для ефективної реалізації усього інноваційного процесу діяльності – від появи ідеї до комерціалізації нововведення.

Визначено, що невід'ємною складовою політики науково-технічного розвитку є оцінка рівня проведення науково-дослідних робіт, технічних розробок та аналіз отриманих результатів щодо реалізації державних пріоритетів соціально-економічного розвитку. Протягом 2018 р. в Україні виконувannya наукових досліджень та розробок забезпечували 950 установ та організацій, з яких 48,1% відносяться до державного сектору, 14,9% – до

сектору вищої освіти, 37,0% – належать до підприємницького сектору, що підтверджує нерівномірність навантаження науково-дослідницькою діяльністю на міжсекторальному рівні економіки.

Аналіз системи кадрового забезпечення інноваційної інфраструктури свідчить про значне скорочення наукових працівників, що виконували науково-дослідні роботи та були задіяні у дослідно-технологічній роботі протягом досліджуваного періоду (2010-2018 рр.). Так, за період дослідження число наукового персоналу скоротилось в 2,1 рази, а задіяного в науково-дослідній сфері технічного персоналу – в 1,3 рази. Зменшення кількості працівників й організацій науково-дослідної галузі є результатом недофінансування. Фактичне вивільнення фахівців наукової сфери відбулось на рівні – 57114 дослідників галузі та на 11560 – технічних працівників, наслідком чого є поглиблення розриву між виробничими процесами, науковою та освітньою сферами, зниження ефективності обміну технологіями. Кількість наукових установ та дослідних організацій за досліджуваний період має тенденцію до зменшення, проте обсяг наданих ними послуг, зростає, що свідчить про зростання результативності діяльності таких організацій.

Дослідженням визначено, що фінансування наукової галузі України здійснюється коштами державного бюджету, організацій та підприємств, а також за рахунок вітчизняних та іноземних замовників. Аналіз структури витрат на проведення наукових досліджень та розробок показує фактичне їх збільшення (більш ніж у 2 рази), за напрями фундаментальних та прикладних досліджень, наукових та науково-технічних розробок.

За результатами дослідження, отриманими у II розділі, опубліковано праці автора: [181,182, 183,184, 204].

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ

3.1 Обґрунтування напрямів удосконалення науково-інноваційного середовища розвитку інфраструктури

Подальший розвиток підприємств аграрного сектору економіки України має такі основні напрями: шляхом використання ресурсів природи або активізації розвитку науково-інноваційного потенціалу. Процеси інтенсифікації та антропогенне навантаження на навколишнє природне середовище України нині знаходиться на межі допустимих норм, що впливає на економічну та екологічну ситуацію в країні. В аграрному секторі України споживання природних ресурсів не можна визнати раціональним, високою є ресурсомісткість технологій, що використовуються у виробничих процесах, вони досить часто завдають шкоди навколишньому середовищу та не сприяють досягненню бажаних результатів. Можливість відновлення природних ресурсів та поліпшення їх стану, покращення фінансового стану аграрних галузей у поєднанні із зростанням соціального добробуту та досягнення економічної стабільності можливо досягнути шляхом підвищення науково-інноваційного потенціалу через впровадження інновацій в аграрному виробництві, що в результаті сприятиме його відродженню та якісно новому розвитку.

Для покращення наявного стану наукової складової інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору економіки необхідно:

– забезпечити зростання інтересу з боку держави та приватного сектору до впровадження сучасних досягнень науково-технічного прогресу та поживати у підприємств інтерес до фінансування науково-технічної діяльності;

- підвищити на законодавчому рівні захист інтелектуальної власності;
- запровадити механізми стимулювання для підприємств аграрного сектора, які здійснюють господарську діяльність з використанням сучасних досягнень науково-технічного прогресу [59, с. 183];
- розробити та затвердити програми інвестиційної підтримки аграрних товаровиробників з урахуванням їх економічних інтересів [64];
- надавати підтримку аграрним підприємствам через механізми фінансових преференцій у вигляді винагороди за результатами інноваційної діяльності [67];
- впровадити систему кадрової підготовки наукових співробітників для аграрної сфери та забезпечити захист їх соціально-економічних інтересів;
- забезпечити реалізацію процесу інтеграції наукових здобутків у виробничу діяльність аграрних підприємств;
- активізувати міжнародне співробітництво у сфері наукової діяльності вітчизняних аграрних підприємств;
- ініціювати до співпраці у науково-дослідній та науково-технічній діяльності провідних вітчизняних науковців та залучати більш широке коло інвесторів [103, с. 184].

Тому, ефективний розвиток підприємств аграрного сектору потребує повсякчасного залучення до виробничої діяльності досягнень науково-технічного прогресу. Вважаємо, що модернізація економіки аграрного сектора може відбутися лише завдяки техніко-технологічному оновленню аграрної економіки, впровадженню новітніх методів управління у діяльності господарських систем, що уможливорює процеси стабілізації та забезпечення конкурентоспроможної діяльності аграрних підприємств.

Оцінка функціонування науково-технологічної складової підприємств аграрного сектору показує результати недостатньо ефективного використання наявного потенціалу науково-технічного розвитку та небажання впроваджувати новітні технології аграрними підприємствами, що

в результаті несе загрози не лише технологічній безпеці аграрної галузі, а й національній безпеці країни загалом. Відтак, наслідком поглиблених наукових досліджень, зростання наукових відкриттів та впровадження технологічних новацій стане формування конкурентних переваг підприємств аграрного сектору економіки [149, с. 194].

Відповідно до Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» встановлено організаційні, правові та економічні основи забезпечення реалізації першочергових завдань інноваційної політики держави [145]. Ціллю прийняття Закону є забезпечення правового підґрунтя для акумуляції ресурсів на визначених напрямках науково-технологічного розвитку виробничої сфери держави, забезпечення надання послук на внутрішньому ринку та створення конкурентної наукомісткої продукції на вітчизняному та міжнародному ринку.

Пріоритетні цілі державної інноваційної діяльності складаються із визначених стратегічних та середньострокових цілей. Середньострокові пріоритети визначають напрями інноваційного розвитку, що охоплюють період перших п'яти років та зосереджуються переважно на інноваційному оновленні виробничих процесів аграрних підприємств та обслуговуючої сфери щодо впровадження нових технологічних рішень, технічної модернізації та виробництві конкурентоспроможної на вітчизняному та зарубіжних ринках сільськогосподарської продукції. Середньострокові цілі інноваційної діяльності встановлюються на основі стратегічних пріоритетних напрямів інноваційного розвитку з урахуванням економічного та природно-ресурсного потенціалу аграрного сектору, новітніх досягнень сучасного вітчизняного та світового науково-технічного прогресу, оцінки попиту та пропозиції на внутрішньому й світовому ринках. Залежно від напрямку, масштабу та особливостей реалізації пріоритетні середньострокові напрями інноваційної діяльності можуть визначатися на галузевому, регіональному та загальнодержавному рівнях [145].

Високотехнологічний розвиток підприємств аграрного сектора є одним з стратегічних напрямів інноваційної діяльності держави, що визначається потребою реформування аграрного сектору вітчизняної економіки та вимагає проведення науково обґрунтованих заходів з перетворення її на потужний, високоефективний конкурентоспроможний сектор економіки на внутрішньому та світовому ринках аграрної продукції. Для реалізації поставлених завдань необхідна державна участь щодо підтримки інноваційних змін у розбудові інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектора економіки України. Підприємства аграрного сектора більш триваліше адаптуються в складних економічних умовах та повільніше впроваджують техніко-технологічні новації порівняно з промисловими підприємствами, що ускладнює темпи переорієнтацію на виготовлення нової продукції та адаптуватись до змін на ринку.

Концепцією реформування інфраструктури розвитку аграрних підприємств України визначається: «щоб ствердити Україну як найбільш розвинуту державу світу як потужного гравця на аграрному ринку, слід здійснити низку економічних, організаційно-управлінських, технічних та технологічних заходів, спрямованих на модернізацію та забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, соціальної відкритості, еколого-економічного балансу та рівноправності усіх учасників інфраструктурного розвитку для успішного розвитку суспільства та держави» [151].

Трансглобалізаційні зміни структури світової економіки та інтеграційні процеси з міжнародними організаціями вимагають техніко-технологічного оновлення інфраструктури вітчизняних аграрних підприємств, формування якісно нового рівня функціонування [147].

Нині підприємства аграрного сектору функціонують у складному середовищі для ведення бізнесу. Як наслідок їм необхідні управлінські навички щодо досягнення найбільших результатів за рахунок виконання

наступних цілей [83, с. 25]: ефективно керувати динамікою та обсягом доходів; здійснювати регулярний моніторинг стану досягнення економічних показників, існуючих резервів для їх підтримки та їх запровадження у потрібний час; виконання заходів, стосовно ефективного розподілу витрат і ресурсів; розподіл функцій з економічного управління поміж усіх інфраструктурних суб'єктів у напрямі поліпшення структури підприємства; формування напрямів підвищення ринкової вартості капіталу та застосування сучасних напрацювань з менеджменту розвитком економічних систем.

Головними причинами незадовільного стану елементів технологічної складової інфраструктурного розвитку аграрних підприємств є низький потенціал щодо впровадження інноваційних управлінських рішень відносно зміни технологій виробництва, наявні проблеми з доступом до вже наявних на ринку прогресивних засобів та методах виробництва, складнощі із залученням інвестицій на впровадження інновацій та трансфер технологій, недостатня технологічна готовність управлінських кадрів до інноваційних змін.

До основних причин наявного рівня науково-освітнього та науково-технічного забезпечення підприємств аграрного сектора відносяться:

- невідповідність системи управління виробничими процесами в аграрних підприємствах сучасним потребам ринку;
 - неузгодженість мотиваційного механізму впровадження сучасних техніко-технологічних рішень;
 - неналежний рівень фінансування науково-дослідницької діяльності у сфері інноваційних технологій виробництва рослинницької та тваринницької продукції й залучення новітньої техніки для забезпечення їх реалізації та ін.
- [129].

Відтак, механізми розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору першочергово мають бути зосереджені на усунення перешкод, пов'язаних із створенням та впровадженням на практиці інноваційних процесів. Так, функції менеджменту повинні забезпечити

нівелювання ризиків та негативних наслідків щодо стереотипів сприйняття та обмеженого бачення застосування інновацій. Найбільш ефективними у перспективі стануть механізми, які забезпечуються внутрішньо управлінськими заходами через організацію навчання, мотивацію та заохочення раціональних ідей, внесення пропозицій та їх обґрунтування.

Вважаємо, що для досягнення поставленої мети у напрямі розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору необхідно:

- здійснення організаційно-управлінських заходів щодо посилення потенціалу вітчизняної науково-технічної сфери, підвищення ефективності використання здобутків аграрної науки, шляхом наукового супроводження інноваційної техніки та технологій, обґрунтування їх ефективності та можливостей застосування у певних природно-кліматичних умовах;

- впровадження для аграрних підприємств інноваційної моделі розвитку через мотиваційний механізм впровадження інноваційних наукоємних технологій, створення агротехнологічних об'єднань, розвитку нових напрямів міжнародного співробітництва у сфері інноваційній, що сприятиме підвищенню результативності роботи та зростанню конкурентоспроможності підприємств аграрного сектору;

- удосконалення структури технічного та інноваційно-технологічного забезпечення через модернізацію та техніко-технологічне розширення матеріально-технічної бази для здійснення виробничих процесів, що має зосереджуватись на високотехнологічному та технічному переобладнанні виробничих та агросервісних підприємств;

- формування інноваційно-технологічного та наукового середовища для дослідження інновацій у напрямку біологізації виробництва продукції та методів управління процесом відродження окремих галузей аграрного сектору для забезпечення виробництва високоякісної конкурентоспроможної продукції на вітчизняному та міжнародному ринках;

- технічного переобладнання дослідницьких та навчально-дослідних підприємств Національної академії аграрних наук, науково-дослідних

установ та організацій, навчальних закладів системи освіти, що відповідає світовим стандартам якості.

Рис.3.1. Вектори результативності розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору

Джерело: розроблено автором

Вважаємо, що саме ефективна управлінська політика лежить в основі сучасних системних та динамічних змін у розвитку аграрних підприємств, насть змогу вийти на якісно новий рівень й отримати конкурентні переваги на ринку. Досягнення визначених результатів може бути забезпечено за рахунок обґрунтування векторів результативності розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору, що сприятиме підвищенню ефективності управлінських процесів (рис. 3.1). З якого ми бачимо, що усі вектори результативності розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору є взаємопов'язанми, взаємодоповнені та взаємозалежними, обумовлює формування механізмів, які направлені на функціонування інфраструктури як одного цілого в межах якого окремі суб'єкти мали змогу ефективно здійснювати виробничо-господарські процеси з метою досягнення високих фінансових результатів та на основі використання інновацій одержати новостворену вартість у вигляді прибутку.

Для забезпечення реалізації ефективного механізму функціонування інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору необхідне планомірне забезпечення процесів управління фінансовими ресурсами, інтелектуальною власністю, маркетингом інноваційних ідей, розвивати нові форми інвестування в інноваційну продукцію. Система менеджменту соціально-економічних формувань має забезпечити безперервність інноваційного процесу та здатність організації щодо досягнення запланованих результатів через поліпшення системи планування, обліку та контролю щодо структурних змін у діяльності підприємства.

Представлена схема формування центрів інноваційної інфраструктури на онові міжцентрової взаємодії міжнародних та вітчизняних учасників, що поєднані системним науковим інтегратором, базується на скорочені кількості зв'язків між окремими суб'єктами шляхом розвитку багатоступеневих інфраструктурних зв'язків, що є результатом формування центрів інноваційної інфраструктури та матиме наслідком зменшення витрати

трансакційного характеру та підвищення загальної ефективності інноваційної діяльності усіх учасників (рис. 3.2).

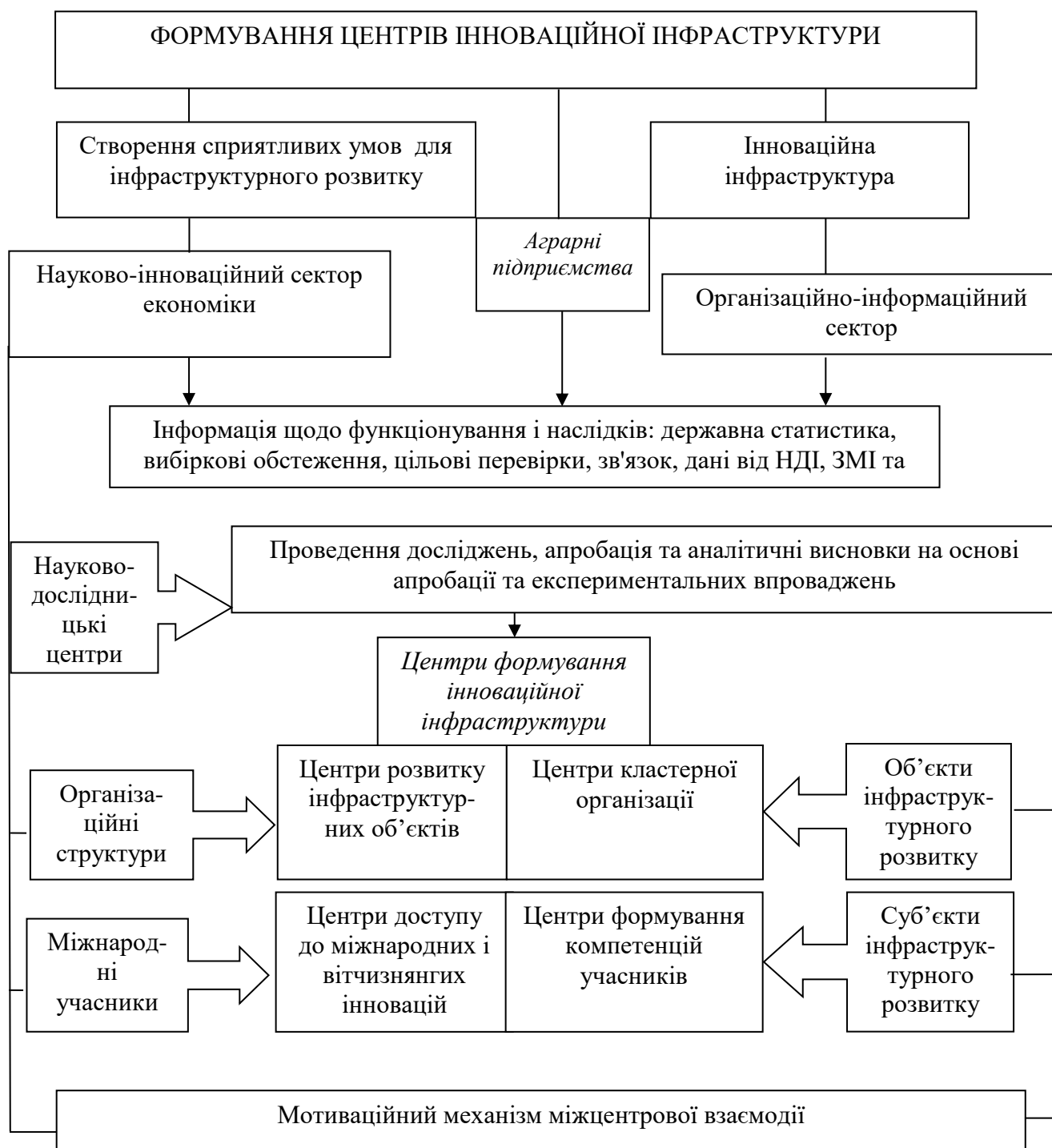

Рис.3.2. Формування центрів інноваційної інфраструктури

Джерело: розроблено автором

Впровадження інноваційних систем управління діяльністю підприємства має враховувати форми і методів організації науково-дослідної та інноваційної діяльності, стан системи інноваційного розвитку. Результативність інноваційних змін залежить від рівня їх обґрунтованості за визначеними напрямками та складовими соціально-економічних змін, проходження етапів інноваційного циклу та зрілості системи управління інноваційним процесом.

Варто відзначити те, що інноваційний процес задіює усі етапи інноваційної та наукової діяльності, науково-інноваційні складові розвитку соціально-економічної системи. Як наслідок, ефективність інноваційного процесу залежить від обґрунтованості основних етапів і напрямів розвитку як економіки та і соціального середовища, сформованістю системи інноваційного менеджменту та стадіями інноваційного циклу.

Процес формування інноваційної інфраструктури потребує координаційної роботи виробничих національних кластерів на базі системного наукового інтегратора.

Реалізація заходів з формування кадрової складової інноваційної інфраструктури як стратегічної складової економічного зростання сільськогосподарської галузі слугуватиме поштовхом для:

- формування системи підготовки, становлення сучасних високоосвічених професіоналів, в яких присутнє креативне мислення, здатних на цілісне розв'язання проблем, спроможних давати оцінку ситуації і здійснити проривний й стійкий динамічний розвиток економіки;
- кадрове забезпечення аграрної галузі професіоналами справи та подальше стимулювання їх кар'єрного зростання на виробництві;
- скорочення відтоку спеціалістів із сільських територій;
- гарантуванню повернення молодих кадрів за допомогою регіонального замовлення, що здобули професійну підготовку і освіту в сільську місцевість;

- зростанню освітнього рівня керівного апарату, що задіяні у виробничій діяльності;
- підвищенню частки кваліфікованих спеціалістів та керівників підприємств, що відносяться до економічно активної групи;
- зростанню якості підготовки спеціалістів і скороченню періоду їх адаптації у професійній зайнятості;
- удосконаленню вищої економічної аграрної освіти і науки;
- формуванню підтримки й розвитку розумового та дослідницького потенціалу за допомогою програми безперервного «протягом життя» навчання.

Переважає більшість підприємств аграрного сектору вбачають у навчанні можливість для розвитку їх структур. Така модель розрахована на об'єднання навчальної системи й розвитку персоналу у загальний план розвитку. Переконані, що оптимально збалансована корпоративна система освіти сприяє підвищенню рівня професійної компетентності всіх категорій працівників підприємства, лояльного ставлення зі сторони працедавця до робітника, а також формуванню системи пошуку та подальшого розвитку талановитих працівників, що в цілому забезпечує зростання конкурентних переваг компанії.

Корпоративну освітню систему необхідно формувати зважаючи на стратегічні завдання компанії. Навчальний процес для персоналу повинен включати вивчення базисів корпоративних стандартів та поєднувати індивідуальні переваги співробітника. Кожен працівник повинен зрозуміти, що йому надається не лише унікальна можливість отримати нові для нього уміння, навички та знання, а ще й закріпити їх шляхом долучення до практичних тренінгів, семінарів та виставок. Зазначений підхід дозволяє обмінюватися набутим професійним досвідом та застосувати у практичній діяльності кращі світові практики, навички та технології.

Внаслідок запровадження таких освітніх заходів підприємства аграрного сектора економіки зможуть отримати доступ до професійних кадрів, які в умовах інноваційного розвитку компетентні організувати та забезпечити високопродуктивний, ресурсозберігаючий та ефективний виробничий процес. З метою досягнення поставлених цілей визначено наступні основні завдання:

- визнання основ соціального партнерства та усвідомлення соціальної відповідальності кожного учасника у формуванні інноваційної інфраструктури шляхом використання інтелектуального потенціалу та пов'язаних з процесом відтворення людського капіталу чинниками;

- необхідність залучення потенційних роботодавців до процесу навчання майбутніх співробітників;

- створення гнучкого (індивідуального) підходу до освітнього процесу та системи підготовки й підвищення кваліфікації кадрів, враховуючи існуючі запити ринку праці, наявні потреби інноваційного розвитку конкретної сфери діяльності та стратегічні перспективи розвитку відповідних регіонів, рівень розвитку агропромислового виробництва на визначених сільських територіях;

- підвищення якісних аспектів освітньої підготовки та ефективності механізму закріплення випускників навчальних закладів за регіональними аграрними підприємствами для отримання практичних навиків на виробництві та подальшої адаптації молодих фахівців до особливостей виробничого процесу;

- поглиблення інтеграційних зв'язків між освітньою, науковою та виробничою сферами для оптимізації структури аграрної освіти;

- розробка нових навчальних форм та широке впровадження інформаційних технологій у освітній діяльності (дистанційна освіта тощо);

- оновлення бази сільськогосподарської техніки, навчально-лабораторного обладнання за рахунок джерел коштів з різних джерел

(державних, територіальних бюджетів та коштів підприємницьких структур) з метою зміцнення матеріально-технічної бази професійної освіти та закладів вищої освіти.

Щодо міжнародної науково-освітньої співпраці в аграрній сфері, то вона має здійснюватися шляхом міждержавного науково-технічного співробітництва, створення умов для участі у науково-технічній роботі, розширенні інтеграційних зв'язків та зміцненні кооперації у глобальному науково-технологічному просторі. Беззаперечною умовою подальшого розвитку науки і освіти України слід визнати подальшу реалізацію євроінтеграційних процесів відповідно до укладених міжнародних угод. Вважаємо, що визначальною передумовою активного формування інноваційної інфраструктури для організаційних структур в аграрному секторі є законодавча, організаційна та бюджетна фінансова підтримка наукового та освітнього розвитку.

Представлені напрямки формування кадрового потенціалу для інфраструктурного розвитку аграрного сектора відображено на рисунку 3.3.

Незважаючи на наявність оптимістичних прогнозів оцінок щодо інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору є необхідність ретельного вивчення низки чинників, що гальмують та загрожують процесам міжнародного співробітництва через низький рівень фінансування НДДКР, пролонгують процес наближення до європейського економічного простору; впливають на довіру з боку іноземних підприємців щодо використання фінансових ресурсів за науково-дослідницьким призначенням; еміграція значної частки найбільш конкурентоспроможних наукових науковців; значний розрив між поколіннями вітчизняних науковців та дослідників [29].

В умовах наявності слабких сторін та існування загроз зовнішнього характеру, науково-освітній складові інфраструктурного розвитку притаманні сильні сторони, що сприятимуть поглибленню співпраці з іноземними партнерами та організації міжнародної інтеграційної діяльності.

Рис. 3.3. Напрями розвитку кадрової складової інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектора економіки

Джерело: побудовано автором

Значну роль у формуванні системи кадрового забезпечення відіграє система вищої освіти та науково-дослідницький сектор, що надають економічно обґрунтовані результати: створення людського капіталу; здобуття нових знання; розробку та трансфер технологічних інновацій; вплив на інвестиційний клімат; розвиток інноваційної інфраструктури.

Аналіз науково-освітньої складової інфраструктурного розвитку підприємств аграрного сектора (табл.3.1).

Таблиця 3.1

Аналіз науково-освітньої складової інфраструктурного розвитку підприємств аграрного сектору

Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>1. Можливості реалізації потенціалу делегування обов'язків, що надає можливість зростання відповідальності та самостійності структурних одиниць.</p> <p>2. Потенціал розвитку аграрної науки та освіти, що уособлюється комплексом довузівського навчання, фаховими коледжами, інститутами, закладами безперервної освіти аграрного спрямування, дослідними станціями та господарствами й відзначаються наявністю сучасного обладнання та сільськогосподарської техніки, інноваційними структурами, які здатні забезпечити впровадження у виробництво аграрного сектору наукомісткі технології.</p> <p>3. Наявність успішного досвіду протягом тривалого періоду щодо здійснення набору та цільової підготовки студентів, що відповідає доступності освіти для усіх випускників, у тому числі з сільських шкіл, що мають намір працевлаштування на підприємствах аграрного сектору економіки</p> <p>4. Повне охоплення усіх регіонів країни розвиненою структурою аграрних закладів освіти, що дозволяє залучення до науково-освітнього процесу значної кількості населення сільських територій</p> <p>5. Наявні ресурсні можливості сфери виробництва та апробації інноваційних товарів для різних природно-кліматичних аграрних зон.</p> <p>6. Успішна багаторічна співпраця з міжнародним товариством у сфері наукової та навчально-освітньої практики з практичною базою реалізації здобутих знань.</p> <p>8. Лідерські позиції провідних учених аграрних закладів освіти у багатьох наукових галузях.</p> <p>9. Наявність потужного потенціалу аграрної освіти для забезпечення повної та всебічної підготовка працівників для наукових організацій та закладів вищої освіти.</p> <p>10. Формування системи міжвузівської співпраці, міжвузівського обміну навчально-методичними розробками, інформацією та науковими здобутками</p>	<p>1. Забезпечення навчально-методичними матеріалами освітніх закладів не завжди враховує сучасні організаційно-управлінські та техніко-технологічні новації, що мають місце у багатьох високорозвинених державах світу та ефективних вітчизняних аграрних підприємствах, відтак підготовка працівників для аграрного сектору відбувається досить часто із застосуванням застарілих засобів та методів, що суттєво впливає формування їх конкурентних переваг.</p> <p>2. У процесі навчання недостатньо викривуються сучасні технології здобуття знань, а системи оцінювання й контролю та професійного рівня суб'єктів в процесі навчання не є достатньо адаптованими до сучасних змін.</p> <p>3. Стимулювання науково-дослідної, індивідуальної та самостійної робота студентів здійснюється на неналежній основі у вищих навчальних закладах та недостатньо приділяється увага для індивідуальної практики в процесі навчання.</p> <p>4. Наявний стан навчально-методичних комплексів за деяких напрямками освітніх програм, пов'язаний з матеріальним забезпеченням для реалізації замовлень та виконання навчально-методичних планів.</p> <p>5. Послаблення зв'язків у системі «аграрна наука – освітній простір – сільськогосподарське виробництво». Освітній простір аграрного сектору, як наукова сфера АПК, залишається осторонь від супроводжувального процесу інновацій.</p> <p>6. Наявні проблеми сучасної аграрної освіти тісно пов'язані із запозиченням досвіду високорозвинених держав, їх адаптацією до вітчизняного досвіду що змін у сфері освіти, впровадженням інноваційних технологій навчання, суспільними вимогами до визначення пріоритетів у якості освіти.</p> <p>7. Потреба формування додаткових джерел фінансових ресурсів для комплексного та ефективного розвитку вітчизняної аграрної освіти та реалізації стратегії інноваційного розвитку.</p> <p>8. Відсутність стимулів до наукової діяльності професорсько-викладацького колективу, слабка мотивація процесів відтворення наукових кадрів сфери аграрної освіти.</p> <p>9. Низький рівень забезпечення інформаційними технологіями й технікою, що не відповідає темпам зростаючих вимог структурних змін у методах та формах навчального процесу.</p> <p>10. Несформованість стратегій просування послуг освіти аграрними закладами зовнішні ринки та низька конкурентоспроможність сфери послуг освіти.</p> <p>11. Невирішена потреба щодо оновлення та модернізації матеріально-технічних база закладів аграрної освіти відповідно до потреб сучасного розвитку середовища інформатизації тощо.</p> <p>12. Недостатня кількість науково-дослідних робіт, що виконуються згідно господарських договорів та відповідають зростаючим потребам підприємств, що є наслідком низького платоспроможного попиту в аграрному секторі економіки.</p> <p>13. Низька зацікавленість у зміцненні інтеграційних зв'язків між аграрними підприємствами, освітніми закладами, науковими установами та організаціями що спільної реалізації завдань розвитку інноваційної інфраструктури.</p>

У контексті розгляду питання аналізу науково-освітньої складової інфраструктурного розвитку підприємств аграрного сектору доцільно виділити зовнішні можливості та зовнішні загрози. До зовнішніх можливостей слід віднести: наявні позитивні регіонального та загальнонаціонального характеру щодо стимулювання праці молодих спеціалістів на селі, підтримка з боку територіальних громад, надання стартового капіталу, належного рівня заробітної плати, що суттєво мотивує молоді до вступу та здобуття освіти в вищих навчальних закладах; важливе значення на вітчизняному та міжнародному ринку продовольчих товарів для забезпечення продовольчої безпеки та прискорення інноваційних змін в економіці держави.

До зовнішніх загроз науково-освітньої складової інфраструктурного розвитку підприємств аграрного сектору належать: суттєві обмеження щодо автономності прийняття управлінських рішень; значна комерціалізація надання освітніх послуг, висока вартість освітніх послуг для багатьох сільських мешканців; низький рівень платоспроможного попиту на перекваліфікацію, проведення наукових досліджень, інноваційні технології а також складнощі з працевлаштуванням висококваліфікованих фахівців, що не мають достатнього досвіду практичної діяльності; демографічні диспропорції, що пов'язані з порушеннями структурного співвідношення наявних місць у вищих навчальних закладах з кількістю учнів, які закінчують навчання в школах; відсутність у багатьох роботодавців розуміння рівня бакалаврської та магістерської освіти, що має наслідком неефективність управління системою працевлаштування; значний адміністративний вплив на процес проведення наукових досліджень, щодо поділу наукових досліджень в установах НААН України, у які спрямовується більша частка державних видатків та процесу навчання у вищих навчальних закладах; тенденції щодо зменшення кількості наукових установ у державному секторі науки, впливає на результативність його впливу на національну економіку.

Розв'язання проблем сучасного розвитку аграрної науки та освіти можливе завдяки поступовій реалізації напрямів моделі інноваційного розвитку та взаємодії інфраструктурних складових в межах організаційно-економічного механізму функціонування ринкових систем. Для цього вважаємо доцільним забезпечити реалізацію заходів щодо вирішення наявних проблем в аграрній освіті та науці за наступними напрямками [129]:

1. Фінансової підтримки досліджень молодих вчених, формування національної ідеї наукового розвитку економіки, підвищення статусу працівника наукової сфери.

2. Зростання вагомості наукових досліджень в аграрній сфері шляхом забезпечення виконання пріоритетних завдань розвитку за науково обґрунтованими принципами.

3. Організація управління науковими дослідженнями з використанням програмно-цільового методу, який ґрунтується на розробці програм, формуванні джерел фінансування, створення ефективної системи менеджменту та підбору висококваліфікованих працівників, проведення оцінки результатами виконання дослідження.

4. Забезпечення рівноправної діяльності різних форм дослідної діяльності аграрної науки, з гарантуванням вимог щодо збереження технологічної спорідненості великотоварного виробничих комплексів, технологічній єдності майнових комплексів та земельних площ на основі інноваційної спрямованості створених науково-виробничих підприємств.

5. Створення інституційного забезпечення розвитку аграрної науки, інноваційної інфраструктури шляхом розвитку наукових парків, бізнес-інкубаторів, та інших організаційних формувань.

6. Формування ресурсного забезпечення аграрної науки, що надасть змогу оптимізувати діяльність усіх наукових організацій відповідно до поставлених завдань щодо розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектора економіки, створення ефективних відділів економіки, менеджменту, маркетингу та технологічного трансферу.

8. Налагодження системи розповсюдження здобутків аграрної науки та формування інформаційних мереж щодо діяльності науково-технічних центрів та їх науково-методичного забезпечення аграрними навчальними та навчально-науковими закладами, що створюватимуть, акумулюватимуть та будуть удосконалюватимуть здобуті знання й досягнення науки щодо інноваційного аграрного розвитку.

9. Нормативно-правове забезпечення та податкова підтримка аграрного науково-освітнього простору на державному рівні, а також розвиток самоврядування у системі управління сферою аграрної науки.

10. Активізація співпраці з міжнародними організаціями та розвиненими державами світу в напрямі розвитку спільних науково-дослідницьких проектів, результатів наукової техніко-технологічної діяльності, обміну технологіями та досвідом.

В аграрному секторі економіки сформовано високий потенціал для впровадження інновацій, що сприятимуть зростанню обсягів виробництва, передусім у галузі тваринництва. Втім реалізація такого потенціалу за рахунок впровадження найбільш перспективних проектів інноваційного розвитку галузі потребує інституційного підкріплення: 1) розробки механізму державної підтримки вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції, що впроваджують інновації організаційного та виробничого характеру та потребують цільового фінансового забезпечення; 2) організації діяльності ефективних дорадчих служб щодо забезпечення доступу підприємств аграрного сектору до фінансових та інформаційних ресурсів; 3) розробки системи заходів щодо стимулювання розвитку інфраструктурних зв'язків у межах об'єднань сільськогосподарських товаровиробників; 4) сформування дієвої системи забезпечення доступними кредитними ресурсами, у тому числі з наданням мікрокредитів для аграрного інноваційного підприємництва; 5) налагодження та забезпечення інфраструктурного інноваційного розвитку малих форм господарювання на селі.

Для інноваційного розвитку галузей рослинництва особливо прийнятним є формат агропарку, що сприяє вирішенню проблеми забезпечення місцевої переробки вирощеної продукції та подолання сировинної спрямованості рослинництва. Таке забезпечення передбачає сортування, пакування, переробки сільськогосподарської продукції, надання їй якісно нової форми, що дозволить малим товаровиробникам мати конкурентні переваги на ринку. Агропарки є особливою інституційно-спрямованою моделлю регулювання відносин та виробничої сфери, що відзначається територіальними особливостями, оскільки створюється на основі кластеризації та кооперування. Така структура пропонується як інноваційна компонента механізму хеджування системних ризиків агропродовольчого комплексу, вона надає можливість впроваджувати аграрним підприємствам інновації та забезпечувати повний цикл переробки сільськогосподарської продукції. Агропарки є порівняно новою формою розвитку коопераційних відносин, що посилює інновативність сучасного організаційно-управлінського впливу на вітчизняних товаровиробників. Для середніх та малих товаровиробників сільськогосподарської продукції характерною є потреба щодо ефективного входження до ринків збуту, здобуття конкурентних переваг, передусім для трудомістких сфер, конкурентоспроможний розвиток яких неможливий без впровадження інновацій у виробничі процеси. Створення сучасних агропарків для розв'язання окремої проблеми має важливе значення, що підкріплено світовим досвідом (Іспанія «Мерласа», Франція – «Ронжис»), що спричинило активний розвиток ринків гуртової торгівлі. Спорідненим в пропозиційному сенсі є також досвід Німеччини та Нідерландів, що представлений прогресивним типом формування агропаркових структур як інтегратора інноваційного розвитку та розширення інфраструктури підприємств аграрного сектора. Традиції формування структури агропарків розвинених країн свідчить про наявність досконалих управлінсько-мотиваційних

механізмів, що заслуговують на залучення до вітчизняної практики господарювання.

Мотиваційний механізм формування агропарків спрямований на вирішення наявних проблем щодо усунення диспропорцій сировинного характеру виробництва та розвитку високотехнологічного аграрного сектору. Модель галузевої інституційної організації зосереджує функціонування у напрямі сталості, прогнозованості та формуванню додаткової вартості. Інституційно унормований механізм дозволяє більш швидко залучати інвестиції для реалізації довгострокових інноваційних проектів, які активізують переробної сферу аграрного сектора економіки. З ринкової позиції та забезпечення конкуренції інноваційна структура організації функціонування аграрного підприємства набуття споживачем можливості щодо придбання високоякісних продуктів харчування за ціною виробника, а товаровиробник – сприятливих умов розвитку бізнесу та отримання договорів на закупівлю сільськогосподарської сировини. При створенні агропаркових структур необхідно обов'язково аналізувати сучасний стан економіки аграрного сектора, виявляти тенденції проблеми та визначати шляхи їх вирішення, національні особливості праці в сільській місцевості. Обов'язковими для врахування є вітчизняні традиції щодо ведення господарства підприємствами аграрного сектора, ставлення до землі та праці, набуття права власності на предмети праці та засоби виробництва, наявність різних організаційних форм функціонування аграрних підприємств. Розбудова сучасних форм кластерної взаємодії має базуватись на інституційно-правовому та науковому забезпеченні діяльності усіх учасників реалізації інноваційного типу інфраструктурного розвитку підприємств аграрного сектору економіки. Важливий внесок держави зосереджено на прийнятті низки нормативно-регулятивних актів, що визначаються широкомасштабністю підтримки інноваційного розвитку, основні проблемні питання полягають у можливості розширення джерел фінансового забезпечення такого розвитку. Практична реалізація інноваційної моделі

розвитку ускладнюється наявністю багатьох ризиків та потребує зростання довіри до вітчизняного аграрного бізнесового середовища та, гарантування економічної безпеки підприємств аграрного сектору та розбудови на цій основі ефективної системи інституцій розвитку інноваційної інфраструктури.

3.2. Формування системи інвестиційного забезпечення інноваційно-інфраструктурного розвитку підприємств

Розвиток інноваційної інфраструктури потребує формування прозорої та дієвої системи фінансування як на загальнонаціональному рівні так і на рівні окремих галузей та підприємств. Лише за таких умов можливе досягнення сприятливих обставин для накопичення та ефективного маневрування фінансовими засобами, оперативного керування фінансовими потоками та їх концентрації за ключовими аспектами обраної інноваційної стратегії. В свою чергу, вагому роль у забезпеченні сприятливих умов для успішної взаємодії учасників інвестиційного процесу відіграють елементи інфраструктури. Враховуючи зазначене вище, інформаційна складова інфраструктури має бути представлена також на регіональних рівнях включаючи господарську діяльність підприємств та організацій, торговельно-промислових палат, регіональних інвестиційних фондів, а також проведення спеціалізованих виставкових та промоційних заходів. Департаменти та управління при облдержадміністраціях за напрямками регіонального розвитку, залучення інвестицій, зовнішньоекономічних відносин тощо також, значною мірою, сприяють реалізації виставкової та презентаційної діяльності на регіональному рівні, шляхом долучення до формування планів перспективних виставок та заохочення як вітчизняних так і зарубіжних підприємств до участі в них [44].

Формування інноваційної інфраструктури як на рівні окремих підприємств, галузей так і на рівні держави передбачає створення науково обґрунтованої системи інвестування. Лише за таких умов можливе

досягнення достатнього обсягу для накопичення та маневрування фінансових ресурсів, їх концентрації за основними напрямками розвитку інноваційної інфраструктури. Складові інфраструктури створюють умови для кооперації учасників інвестиційної діяльності. Як наслідок, інформаційна складова системи визначена діяльністю регіональних організацій та підприємств, центральними серед них є регіональні інвестиційні фонди, торговельно-промислові палати та спеціалізовані виставкові центри. Функція щодо створення сприятливих умов для залучення інвестицій, розширення зовнішньоекономічних зв'язків та здійснення виставкової діяльності покладена на управління регіонального розвитку обласних державних адміністрацій, що створюють та координують плани виставок та залучають підприємницькі структури до участі в їх діяльності [44].

До головних проблем, що впливають на формування системи забезпечення інноваційно-інфраструктурного розвитку підприємств необхідно віднести:

- відсутність належного фінансування та прямого стимулювання з боку держави та незацікавленість суб'єктів господарювання у реалізації інноваційних проектів через їх високу вартість;
- недосконалість структури промислових підприємств та методів використання їх інноваційного потенціалу;
- розрізненість у підходах при визначенні інноваційного потенціалу підприємств та рівня їх інноваційної активності;
- необхідність прийняття законодавчих актів та правових інструментів з метою врегулювання механізму залучення недержавних інвестицій для розвитку вітчизняної економіки;
- недосконалість існуючої інноваційної інфраструктури та механізмів комерціалізації результатів розробок та досліджень наукового змісту;
- відсутність програм розвитку пріоритетних галузей економіки;
- неналежний рівень науково-технічної підтримки з боку держави.

Найбільші обсяги інвестицій здійснюють підприємці для власних бізнесових потреб, друге місце посідають банківські установи, третє – належить інвестиційним вкладенням держави, четверте – інвестування за рахунок проектів регіонального та місцевого розвитку, п'яте – населення держави, шосте іноземні інвестори та організації. Нині спостерігається відносно низький рівень зацікавленості інвесторів зарубіжних держав через несприятливі умови для вкладення фінансових ресурсів. Тому перспективним напрямом активізації інвестиційної діяльності є укладання угод між регіональними та місцевими органами влади щодо безстрокового співробітництва з іншими регіонами для інноваційного розвитку та підвищення ефективності економіки.

На першому місці, серед найбільш зацікавлених інвесторів знаходяться власне суб'єкти господарювання, далі йдуть банки, держава, органи влади загальнодержавного та регіонального рівнів, приватні особи, і на останньому місці перебувають інвестори з інших країн. Зазначений стан справ свідчить про несприятливі умови для інвестування, а відтак низьку зацікавленість з боку іноземних інвесторів до участі у співпраці в перспективних проектах, тому цій проблематиці необхідно приділяти більше уваги. Серед шляхів підвищення інвестиційної привабливості до нашої країни необхідно виділи: удосконалення національного інвестиційного законодавства, посилення захисту прав вітчизняних та іноземних інвесторів, забезпечення з боку держави сприятливих умов для постійного залучення нових суб'єктів інвестиційних угод з метою зростання обсягів залучених інвестицій, сприяння економічному розвитку, підвищення рівня інвестиційної активності та розширення співробітництва з іншими країнами та регіонами України. Вважаємо, що активізації інвестиційної діяльності сприятиме більш ефективному розвитку системи інфраструктурного забезпечення аграрних підприємств.

Нині в Україні політика довгострокового розвитку інноваційно-екологічних процесів, на державному рівні недостатньо обґрунтована,

основні зусилля держави у даному контексті спрямовано на вирішення проблем агроекології. Недостатньо функціонально забезпеченою залишається інфраструктура для здійснення страхування ризиків аграрних підприємств та механізм залучення ресурсів для проведення такого різновиду страхової діяльності, що має наслідком спрямування іноземних інвестицій у менш ризикові проекти інших виробничих галузей.

Особливий вплив на формування інноваційної інфраструктури має інвестиційний клімат. Створення умов в аграрному секторі економіки для формування інвестиційного клімату потребує розуміння особливостей функціонування сільськогосподарських підприємств, пов'язаних природно-біологічними чинниками виробництва, значними ризиками ведення сільськогосподарської галузі та наявними екологічними проблемами функціонування основних засобів в аграрного виробництві [20]. Інвестиційні вкладення в інноваційні інфраструктурні проекти на рівні аграрних підприємств та усього агропромислового комплексу виконують низку взаємопов'язаних функцій щодо гарантування умов зростання підвищення рентабельності основного капіталу галузі; впровадження прогресивних змін та структурних трансформацій; реалізація на практиці новітніх досягнень у галузі науки та техніки, і підвищення ефективності виробництва на основі науково-технічного прогресу.

Сучасний інвестиційний клімат характеризують низька купівельна спроможність; нестабільність наявної нормативно-правової бази; наявність тіньової економіки, що спричиняє неконкурентоспроможність продукції офіційної економіки; високий рівень корупції тощо [54]. Всі ці фактори відлякують іноземних інвесторів. Водночас представники багатьох іноземних компаній відкрито стверджують, що надходження масштабних інвестицій в Україну ускладнюється відсутністю стабільності навіть на короткий проміжок часу.

Підвищення інвестиційної активності підприємств аграрного сектору України сприятиме формуванню потужного виробничого потенціалу, який

забезпечить комплексне розв'язання проблем розвитку сільського господарства. Одна з найголовніших проблем, що стримує розвиток сільського господарства України і розширення його інвестиційної діяльності є, насамперед, низька інвестиційна привабливість підприємств аграрного сектору. Своєчасна оцінка інвестиційної привабливості підприємства з метою прогнозування перспектив подальшого ефективного розвитку аграрного сектору сприятиме відкриттю нових можливостей диверсифікації для вітчизняних й іноземних інвесторів, підвищенню гарантій вкладення коштів іноземних інвесторів в інвестиційні проекти.

Впровадження комплексної програми інвестування в аграрний сектор економіки стимулюватиме її перехід на якісно новий інноваційний тип розвитку та сприятиме підвищенню конкурентоспроможні галузі. Достатньо новим елементом інфраструктурного розвитку можна визнати бізнес агенції із залучення інвестицій для здійснення інноваційних проектів. Вказані організації направлені на активізацію інвестування та розробку інвестиційних програм, співпрацюють з органами місцевої виконавчої влади у сфері стимулювання інвестиційних процесів, пошуку інвесторів, запровадження позитивного досвіду розвинених держав світу. До інституційної інфраструктури також належать консалтингові фірми, які здійснюють консультативну діяльність та надають послуги й спеціалізуються на сфері інвестування.

Розвиток агенцій регіонального інноваційного розвитку сприятливо впливає на прискорення інноваційного процесу регіональних підприємницьких структур, мотивуючи зростання інтересів потенційних інвесторів до залучення наукових досягнень у практику власного бізнесу, що свідчить про доцільність такої сфери діяльності. Проте, зростаючі обсяги інвестицій необхідні й для відновлення роботи багатьох регіональних наукових організацій, розробки стимулюючих заходів для підтримки наукої галузі, що призведе до формування регіонального наукового потенціалу.

Недоліки та переваги різних джерел фінансового забезпечення розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору відображено у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2.

Джерела фінансового забезпечення розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору

Джерела фінансового забезпечення	Переваги	Недоліки
Фінансування з боку суб'єктів господарювання (акумулювання внутрішніх коштів, прибуток від реалізації певних видів майна та інші нагромадження)	- самостійність та незалежність від кредитних та банківських установ; - фінансова стійкість підприємств аграрного сектору, забезпечення платоспроможності у визначеному майбутньому, мінімізація фінансових ризиків;	- несвоєчасність внесення платежів зменшує можливості щодо інвестування в інновації за рахунок доходів підприємства; - недостатній рівень фінансового забезпечення за рахунок власних коштів впливає на зниження інноваційної активності суб'єкта господарювання;
Запозичені фінансові ресурси та засоби (кредитування фінансово-кредитними та банківськими установами лізингові операції, франчайзинг, форфейтинг)	- можливість створення виробничих систем інноваційного типу, збільшення рівня прибутковості вкладеного капіталу; - прискорення процесів оновлення основних фондів виробництва без суттєвих витрат разового характеру;	- зниження показників реалізації проектів у частині фінансових результатів; - значний рівень ризиків; - невизначеність величини застави та встановлення гарантій у процесі залучення позикових коштів;
Залучені ресурси (кошти державного та місцевого бюджетів; внутрішні та зовнішні інвестиції: пайові членські внески зарубіжних інвесторів, міжнародні гранти, програми, фінансування науковими фондами інших держав)	- зосередження значних фінансових ресурсів через розміщенні акції; - наявні можливості щодо відносно швидкого та вільного оперування та зміни структури надходження фінансів; - внесення прямих інвестицій в основні засоби, об'єкти інтелектуальної та промислової та власності, цінних паперів, що здійснюється шляхом договірних відносин про спільне формування інноваційної інфраструктури	- непрозорість проведення конкурсного відбору проектів інноваційного розвитку; - малі підприємства не можуть акумулювати достатні обсяги інвестицій; - діяльність на ринку цінних паперів високовартісним є та складним процесом; - недостатній рівень розвитку фондового ринку держави

Джерело: складено автором на основі [31, 88, 187]

Як свідчать проведені дослідження, суттєвою перешкодою для розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектора економіки є навні диспропорції у державному інвестуванні міст та сільських територій, а також недостатня обґрунтованість інвестиційних рішень в системі управління підприємствами аграрного сектора. Як правило, окупність інвестицій у сільському господарстві є значно нижчою порівняно з іншими галузями економіки, оскільки включає низку ризиків та потребує додаткового субсидіювання та низки соціальних виплат. Вказані витрати є низькоефективними порівняно з вкладеннями в наукові дослідження в аграрному секторі, розвиток інфраструктурного забезпечення, охорону здоров'я та освіти. За міжнародними оцінками, в сільському господарстві рівень окупності наукових досліджень є досить високим: коефіцієнт віддачі від проведених досліджень прирівнюється до величини 30-50% [23].

З метою досягнення справедливого розподілу державних інвестицій на для окремих галузей слід постійно проводити порівняльний галузевий моніторинг окупності витрат за напрямками. Сформована система цільових інвестицій для реалізації інноваційних проектів здатна активізувати інфраструктурний розвиток та піднести аграрну галузь на новий, більш конкурентний рівень розвитку та забезпечивши високу рентабельність виробництва вітчизняної продукції аграрними підприємствами, його оптимальні галузеві співвідношення та раціональне використання ресурсів навколишнього природного середовища.

Стимулювання залучення інвестицій в інноваційну діяльність потребує розробки механізму, що уможливить активізацію ефективного розвитку аграрної сфери. Наукове положення щодо детермінацій в основний капітал держав та забезпечення сталого попиту на сільськогосподарську продукцію було обґрунтовано М.Туган-Барановським, який стверджував, що мінімальний платоспроможний попит обумовлений низьким попитом на інноваційні товари, відсутність якого призводить до кризових явищ у виробництві, при

споживанні, що не відповідає за рівнем якості визначеним нормам. Стан економіки, за якого попит на товари є недостатнім для відшкодування витрат на їх продукування, називається, за тлумаченням М.Туган-Барановського, надвиробництвом товарів [170]. Стимулювання попиту є одним завданням ефективного державного управління, що досягається в сучасному середовищі конкуренції лише у взаємозв'язку з стимулюючими заходами з підвищення рівня попиту на інноваційну продукцію.

Структура фінансування інфраструктурних об'єктів в державах-членах ЄС за джерелами відображена у табл. 3.3.

Таблиця 3.3.

Структура фінансування інфраструктурних об'єктів в державах-членах ЄС

Джерела фінансування	Питома вага, %
міжнародні агенції ЄС	22
Державні та місцеві органи влади	46
Бізнес-структури та банки	14
Внески науково-дослідних організацій та університетів	5
Інші джерела фінансування	13
Всього	100

Джерело: складено автором на основі [209].

За правилами Світового банку, можливості суспільства щодо створення, підбору та перетворення у джерело доходу та застосування на практиці наукових знань має провідне значення для забезпечення стійкості економічного розвитку та зростання життя населення. Тобто, знання трансформується у найбільш впливовий чинник економічного розвитку в умовах світоглобалізаційних змін. Проте на відміну від високорозвинутих країн світу, в Україні необхідно сформулювати стратегію, що поєднує використання наукових знань на практиці та зростання економіки, а також сформулювати потужний потенціал національної науково-технічної галузі [109].

При достатньо стабільній економічній ситуації в країні суб'єкти підприємництва, зокрема, й аграрного сектору, використовують наступні методи фінансування інновацій [14]:

1. Самофінансування за рахунок власних коштів, створених на базі таких джерел, як амортизаційні відрахування і прибуток. У зв'язку з кризовими явищами в економіці прибуток більшості підприємств аграрного виробництва є низьким, тому інвестування уможлиблюється фактично лише за умов наявності необхідної суми амортизаційних відрахувань. У більшості аграрних підприємств за останні роки суттєво скоротилися основні засоби, тому суми амортизаційних відрахувань не можуть бути значними.

2. Акціонування – залучення інвестиційних ресурсів за допомогою випуску цінних паперів, зокрема акцій. Цей метод вважається одним із найбільш ефективних для суб'єктів підприємництва промисловості, торгівлі, фінансового сектору економіки. В аграрному комплексі акціонерних товариств дуже мало, а тому тільки окремі підприємства можуть розраховувати на одержання необхідних фінансових коштів для здійснення інвестиційної діяльності за умов випуску нових акцій.

3. Кредитування – одержання позик або від банківських структур, або за рахунок випуску облігаційних позик, або за рахунок фінансового лізингу. Проте в умовах кризи аграрні підприємства можуть розраховувати лише на лізингові операції відносно основних засобів виробництва.

4. Пайове фінансування – здійснюється приватними інвесторами або власниками кооперативів, товариств з обмеженою відповідальністю. Таке фінансування інвестиційної діяльності може відбуватися за будь-яких умов, у т.ч. в період фінансової кризи, тому що деякі приватні інвестори мають необхідні фінансові ресурси і з метою підвищення ефективності власного аграрного виробництва можуть вкласти свої кошти в інвестиційну діяльність.

5. Пряме іноземне інвестування. Іноземний капітал вкладається в тих країнах, де економічна криза практично не зачепила реальний або фінансовий сектори економіки.

З метою зростання можливостей кредитування аграрних підприємств необхідно більш ширше застосовувати сучасні методи кредитування, зокрема форфейтинг, факторинг, проведення лізингових операцій.

Різновидом інвестування, що забезпечує інвестору відсутність кредитних ризиків є форфейтинг – фінансова операція, що здійснює трансформацію комерційного кредиту у банківський через придбання боргових зобов'язань, вказаних у кредиторському оборотному документі на безобіговій основі. Схема інвестування у формі форфейтингу представлено на рисунку 3.4.

Рис. 3.4. Схема інвестування у формі форфейтингу на розвиток інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору

Джерело: розроблено автором з використанням [12,14,20]

Як свідчать проведені дослідження, суттєвою перешкодою для розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектора економіки є навні диспропорції у державному інвестуванні міст та сільських територій, а також недостатня обґрунтованість інвестиційних рішень в системі управління підприємствами аграрного сектора.

Проблема послаблення інвестиційної активності на внутрішньому ринку через зменшення обсягів інвестицій може бути вирішена шляхом залучення ресурсів іноземних інвесторів, передусім у галузі та напрями економіки, де разом з вітчизняними ресурсами буде досягнута максимальний ефект від співпраці. Організаційно-управлінська система впливу інвестиційного забезпечення на розвиток інноваційної інфраструктури відображена на рисунку 3.5.

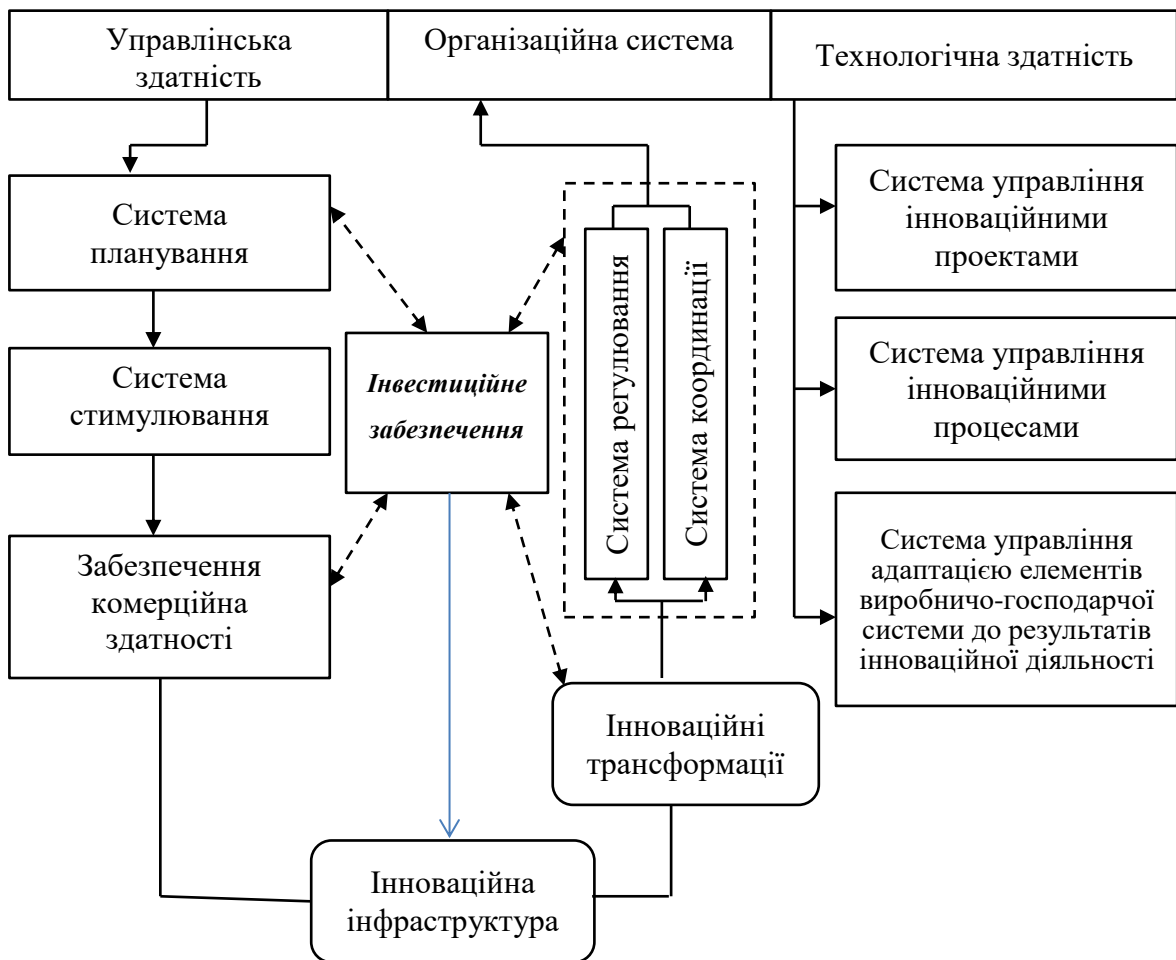

Рис. 3.5. Організаційно-управлінська система впливу інвестиційного забезпечення на розвиток інноваційної інфраструктури

Джерело: розроблено автором

Для формування інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору провідну роль відіграє економічної стабілізація та безпека діяльності. Досягненню стабільних умов функціонування підприємств аграрного

сектору економіки сприятимуть: зростання величини капітальних вкладень, на рівні, не менше 30 % загальної потреби; розробка мотиваційної системи реінвестування прибутку аграрними підприємствами, надання пільг при здійсненні оподаткування діяльності у сфері інноваційно-інвестиційного розвитку, впровадження цільових пільгових програм кредитування, застосування систем амортизації за прискореним методом; цільова підтримка малих форм господарювання в аграрному секторі [102, с.348].

Для розвитку інноваційної інфраструктури необхідно здійснити систему організаційно-економічних заходів, зокрема:

- впровадження дієвої інвестиційної політики розвитку інфраструктури на рівні держави, узгоджуючи пропорції і темпи розвитку науки, виробництва і технологій;

- удосконалення механізму захисту інновацій, процедури патентування та надання прав інтелектуальної власності;

- створення сприятливих умов для розвитку наукомістких технологій, що включають увесь цикл виробництва та залучення різних видів підтримки держави;

- покращення інноваційної інфраструктури за допомогою розвитку комплексу інформаційного забезпечення в сфері інноваційної діяльності, впровадження і сертифікації розробок, первинної підготовки та перепідготовки спеціалістів;

- реалізація плану комерціалізації наукових розробок через формування засад результативного партнерства підприємницького та державних секторів в інноваційній галузі;

- зростання міждержавної співпраці в сфері наукових досліджень та інноваційної діяльності, спрямування зусиль на розв'язання питань щодо розвитку першочергових завдань формування інноваційної інфраструктури [27, 46].

Вибір напрямку здійснення інвестиційних вкладень залежить від сукупності передумов інвестиційної діяльності та може мати декілька прогнозованих типів розвитку (таблиця 3.4).

Таблиця 3.4

Прогнозовані типи розвитку залежно від напрямів інвестиційної діяльності підприємств аграрного сектору

Напрями інвестиційної діяльності	Характеристика типів прогнозованого розвитку		
	Суперечливий	Раціоналістичний	Оптимальний
Інвестиційні вкладення в наукоємні сфери виробництва та послуг, що мають орієнтацію на експорт	За наявності розбалансованості у структурній побудові галузевого виробництва товарів продовольчого призначення та формування потенціалу для експорту	За умови заповненості внутрішнього ринку продовольчих товарів та формування потенціалу для експорту	За умови забезпечення внутрішнього ринку продовольчих товарів власного виробництва та використовуючи систему квотування за імпортованими товарами
Інвестиційні вкладення в наукоємні сфери виробництва та послуг, для яких характерна висока норма прибутковості	При використанні у визначені життєві цикли товарного розвитку та, як короткостроковий захід для зростання галузей економіки й наповнення державного бюджету	В умовах регулювання інвестиційного забезпечення та реалізації програм інноваційного розвитку економіки галузей, що є лідерами на міжнародному ринку	За умови наявності портфелю стратегій, що направлені на розв'язання завдань та визначення напрямку інвестиційних вкладень
Інвестиції в розвиток сфер, що гарантують продовольчу безпеку та раціональну структуру споживання продовольчих продуктів	В умовах зміни позицій на міжнародних ринках	В умовах наявного та потенційного балансу між сукупним попитом та пропозицією, а також соціальної орієнтацією інноваційного підприємництва	Обґрунтована доцільність в умовах розвитку на вітчизняному ринку потенційного попиту

Джерело: розроблено автором

Реалізація запропонованих заходів надасть змогу суттєво підвищити інноваційну активність підприємств, прискорити оновлення складових виробничих процесів, більш ефективно залучати внутрішні та зовнішні резерви інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності.

Для забезпечення активізації інноваційного розвитку та інноваційної інфраструктури необхідна підтримка держави щодо формування сприятливого середовища впровадження управлінських високотехнологічних рішень та нових здобутків аграрної науки.

В умовах обмежених ресурсів формування національної економіки інноваційна сфера повинна використовувати багаторівневу систему формування стратегічних цілей та пріоритетів: 1) «точки забезпечення росту» – для галузей, що можуть здійснити прорив в інноваційний прорив; 2) «точки досягнення сталого розвитку» – для традиційних та базових галузей економіки. Перша сукупність галузей має належати до стратегічних пріоритетів держави, оскільки вони задіяні у формуванні механізмів перспективного розвитку та можуть гарантувати конкурентні переваги у довгостроковому періоді з урахуванням зовнішнього вектору розвитку. Друга група галузей – є основою для реалізації політики держави щодо забезпечення продовольчої, економічної та фінансової безпеки. Але необхідно враховувати, що для системи управління, загрозливим є застосування утилітарних підходів формування ресурсного потенціалу для стабілізації розвитку галузі, вони не забезпечують перспективного інноваційного прориву, проте направлені на стабілізацію розвитку країни та фінансування інноваційних проектів. Уперіод найближчого десятиліття, згідно з прогнозами американського відомства стратегічного розвитку RAND Corporation «Глобальна революція технологій – 2020», технологічне лідерство у світі буде за такими країнами як: США, Японія, Канада, Австралія країни ЄС та Тайвань, забезпечуючи виробництво нових технологій та розповсюджуючи їх по світу. Інші ж країни виконуватимуть лише роль користувачів інтелектуальних продуктів [348].

Якщо економічний розвиток не забезпечується механізмами розширення та має опосередкований характер, то парадигма формування «точок зростання» не може бути концептуальною основою економічної системи держави [74]. При цьому, реалізація механізму забезпечення

зростання в економічному середовищі криється у площині системи управління підприємствами або у побудові концепції росту, що визначає механізм зростання через розповсюдження функціональних мереж постачання та споживання та розкривається через трансформацію сприйняття процесів зростання, прийняття грамотних управлінських рішень на рівні підприємницького менеджменту.

У системі розвитку аграрного сектору інвестиційна політика має підпорядковуватись принципам побудови ефективної економіки та зосереджуватись на забезпеченні гармонійного та збалансованого функціонування усіх його складових, стимулювати оновлення потенціалу виробничої системи, підвищення результативності його використання на основі практичного використання ресурсозберігаючих технологій, досягнень науковотехнічного прогресу, реконструкції та модернізації господарських процесів. Вплив держави в ринкових відносинах на інвестиційний процес здійснюється через формування науково обґрунтованого встановлення цін на продукцію, податкової, кредитної та амортизаційної політики, здійснення лізингових операцій, стимулювання інноваційного підприємництва та надання пільг, цільового фінансування за визначеними пріоритетними напрямками, розробка індикативних планів інвестування. На рівні регіонів та регіональних підприємницьких структур необхідне обґрунтування бізнес-планів, що потребують державного інвестування та прийняття виважених управлінських рішень [173].

Активізації інвестиційної діяльності в аграрному виробництві сприятиме розширення фінансування інфраструктурних об'єктів на сільських територіях з боку держави. Принциповими особливостями такого процесу мають стати:

- децентралізація інвестиційних процесів та розвиток різноукладності економіки;
- зростання частки власних коштів підприємств у фінансовому забезпеченні інвестиційних проектів;

- підтримка підприємств аграрного сектору економіки державою за рахунок централізованого вкладення інвестиційних ресурсів при заміщенні бюджетного фінансування на принципах безповоротності на кредитування за результатами проведення конкурсу на платних та зворотних засадах;
- збільшення платформи спільного державного та комерційного інвестування інноваційних проектів;
- дотримання бюджетного фінансування для об'єктів, що мають важливе соціальне значення та функціонують на безприбутковій основі, використовуючи власні джерела інвестування;
- розміщення централізованих капітальних інвестицій обмеженого характеру та фінансування інноваційних проектів державою відповідно до цільових державних програм фінансової підтримки.

В аграрному секторі економіки до формотворчих елементів механізму реалізації інвестиційної політики віднесено:

- створення системи договірних, взаємовигідних відносин між підприємствами аграрного сектору та господарюючими суб'єктами інших галузей національного господарського комплексу, які сприяють досягненню продовольчої та економічної безпеки держави;
- забезпечення умов для інвестування підприємницьким сектором самостійно із можливістю щодо залучення інвестиційних ресурсів із зовнішніх джерел;
- державно-приватна співпраця в сфері інфраструктурного розвитку та реалізації проектів, які направлені на стимулювання інноваційної діяльності та виконання завдань аграрного розвитку.

Розвиток системи інвестиційного забезпечення інноваційної інфраструктури підприємств аграрної галузі потребує організації інновацій різних типів, що розглядається уособлено та мають міжкоцептні взаємозв'язки у межах інноваційного процесу.

Схему формування системи інвестиційного забезпечення інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору відображен на рисунку 3.6.

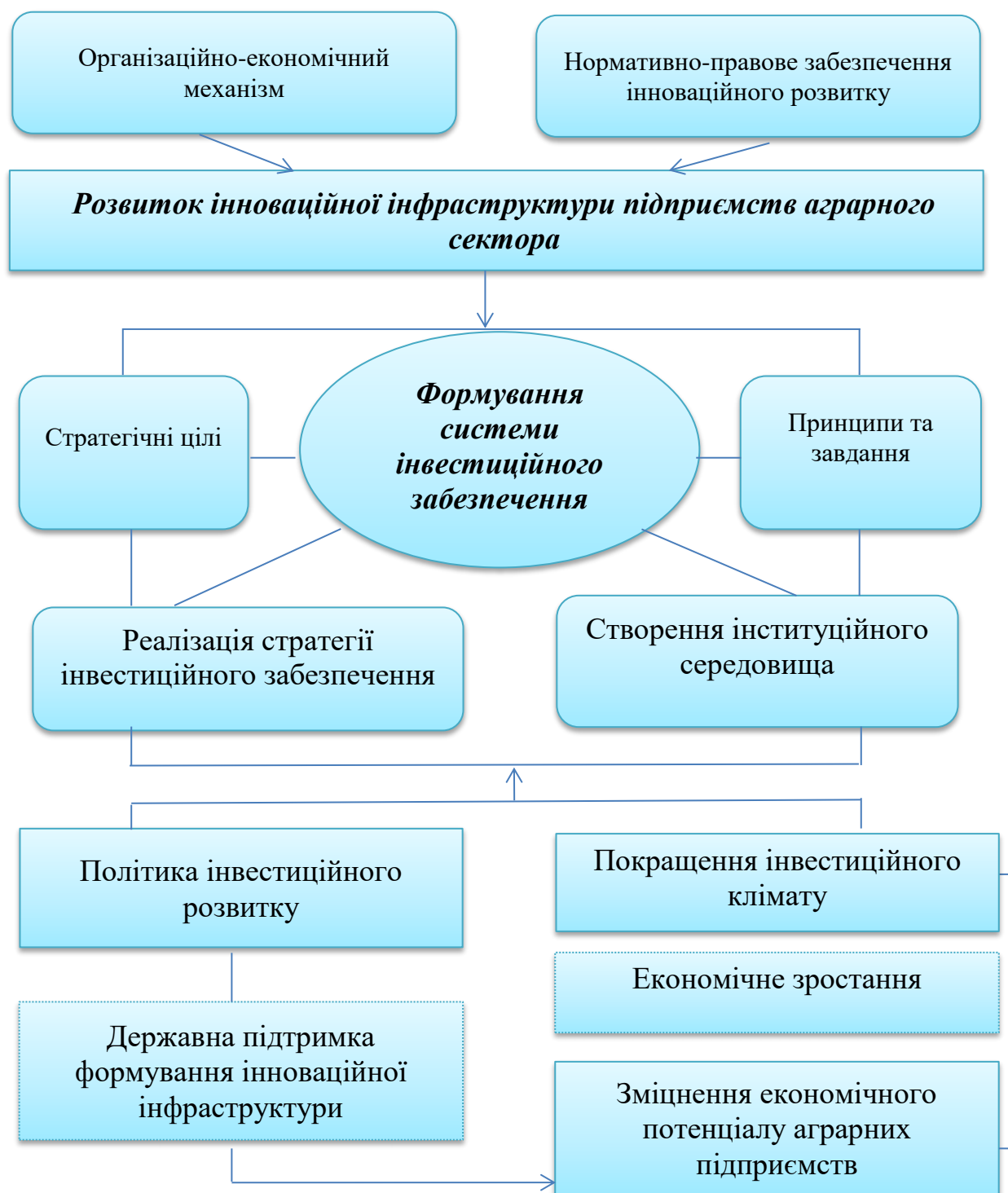

Рис. 3.6. Формування системи інвестиційного забезпечення інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектора

Джерело: розроблено автором

Розвиток інвестиційної діяльності є не лише базовою умовою виведення аграрної галузі з глибокої кризи, а також стає найвирішальнішим фактором майбутнього розвитку. Необхідно не лише реформування загального суспільного устрою на сільських територіях за допомогою інституційних перетворень, які були пріоритетом на початку аграрної реформи, а також залучення в аграрну галузь значних за масштабами інвестицій. Формування сприятливого інвестиційного клімату для залучення інвестицій в аграрну галузь повинно стати чи не найголовнішим заходом стратегії аграрної політики державного рівня. Першочергово потрібно забезпечити розвиток сприятливого економічного ринкового середовища, у якому економіка є піддатливішою до інвестицій, а для учасників ринку з'являються й збільшуються інвестиційні можливості для реорганізації, формування основного капіталу та його розширення за рахунок залучених та власних коштів, враховуючи іноземний капітал.

На розвиток інноваційної інфраструктури та інвестиційне забезпечення інноваційних процесів мають негативний вплив несприйняття керівниками середньої та вищої ланки управління надзвичайної необхідності регулярного здійснення фінансового забезпечення наукової діяльності. Для аграрних підприємств інноваційні процеси є визначним фактором конкурентоспроможності їх продукції на українському ринку. Відсоток приватних інвестицій на створення в аграрних підприємствах внутрішніх інвестицій на реалізацію інноваційних процесів має стати значним важелем для забезпечення дієвої системи їх інвестиційного забезпечення.

В умовах високорозвиненої економіки ринкового типу, що визначається розвиненим ринком інвестицій та цінних паперів, інвестиційні ресурси перевищують інші наявні джерела фінансового забезпечення (до 60 % загального обсягу коштів). В Україні, зважаючи на досить обмежені можливості бюджетного забезпечення інноваційної діяльності аграрних підприємств у запровадженні механізмів інвестиційного забезпечення наявні суттєві відмінності від загальноприйнятих світових стандартів.

Наявні в Україні загрози та перешкоди щодо реалізації визначених напрямів формування системи інвестиційного забезпечення мають комплексний характер та включають організаційно-управлінську, фінансово-економічну та науково-технічну складові.

Важливим завданням державної інвестиційної політики є поведення моніторингу, стратегічного аналізу та ревізії наявної системи розвитку та підтримання сприятливого інвестиційного клімату держави, пріоритетів розвитку аграрного сектора економіки, а також визначення чинників, які впливають на ефективність управлінських рішень, що приймаються для забезпечення сприятливого інвестиційного клімату.

Враховуючи потребу та розуміючи важливість покращення інвестиційного клімату в Україні, основним завданням перспективного розвитку на середньо- та короткостроковий період є розробка та впровадження необхідної організаційно-управлінської платформи для забезпечення дієздатності механізму формування сприятливого інвестиційного клімату та організаційних засад підтримки й зростання конкурентоспроможності підприємств аграрного сектору економіки. Для цього слід реалізувати комплекс першочергових заходів щодо деполітизації економічної системи, реалізації визначених стратегічних завдань та забезпечення послідовності реформ для захисту та безпеки інвесторів, забезпеченні їх прав та вільного вибору діяльності, а саме:

а) розробити план дій по створенню сприятливого інвестиційного клімату у всіх секторах економіки, що відповідає пріоритетам держави у сфері соціально-економічного розвитку та задіяти до участі в його розробці провідних науковців, експертів, державних управлінців, керівників та менеджерів підприємств;

б) обґрунтувати регіональні програми та плани із забезпечення зростання інвестиційної привабливості сільських територій з урахуванням характеристик їх рейтингування щодо інвестиційної привабливості, здійснити державний моніторинг їх реалізації як одного з показників

ефективності місцевих органів влади;

в) розповсюдити інформацію щодо наявних навчальних програм розвитку бізнесу, інвестиційних програм та пропозицій інвесторів, надання допомоги у складанні бізнес-планів інвестиційних проектів, юридичного супроводу та менеджменту інвестиційних проектів, а також розробити механізми щодо надання послуг з підвищення кваліфікації спеціалістів у галузі інвестування;

г) розширити кількість заходів із реалізації конкурентної політики по усуненню загроз від антиконкурентних дій щодо вітчизняних та іноземних інвесторів на внутрішньому ринку, впровадити сучасні методики визначення недобросовісної конкуренції та її проявів з урахуванням сучасного стану економічної системи;

д) розвинути практику прозорості співпраці між інвесторами щодо взяття взаємних зобов'язань з поведінки у конкурентному бізнес-середовищі інвестиційного ринку у довгостроковому та середньостроковому періоді;

е) сформувати об'єднання підприємців та визначити основні напрями спільної роботи профільних міністерств а також галузевих об'єднань щодо довгострокового інвестування в транспортної, телекомунікаційну та енергетичну сфери розвитку інфраструктури підприємств аграрного сектору економіки, а також встановити заходи щодо посилення відповідальності у сфері інвестиційної діяльності.

Нині на рівні держави формується програму комплексного соціально-економічного розвитку, розробляються напрями реформування та структуризації економіки, зокрема у напрямі забезпечення відповідних механізмів господарювання, дієвої інвестиційного, бюджетного та кредитного регулювання. Проте забезпечення відтворення економічного потенціалу аграрної сфери потребує розширеного відтворення на інноваційних засадах та активізації інвестиційної діяльності, що має вирішальне значення для всієї економічної системи країни, оскільки сприяє

усуненню загальноекономічних кризових явищ та забезпечує структурну перебудову галузей економіки й підприємницького сектору [116].

Ефективність інвестування на рівні економіки держави залежить від узгодженості та розробки стратегічно важливих напрямів та сфер діяльності, що зорієнтовані на досягнення високих результатів економічного розвитку регіонів, галузей та підприємств.

В умовах формування інноваційної моделі розвитку державна інвестиційна політика повинна орієнтуватись на чітко встановлені принципи пріоритетності інвестиційного забезпечення розвитку інноваційної інфраструктури. Оскільки місцеві управлінські органи не мають достатньо реальних важелів впливу на реалізацію процесів інвестиційного забезпечення аграрних підприємств, необхідно зосереджувати увагу на регіональних та галузевих особливостях сільськогосподарського виробництва й впроваджувати інноваційні регуляторні заходи з боку місцевої влади. Реалізація на практиці регіональної підтримки та зростання ролі місцевих бюджетів в інвестиційному процесі має на меті активізувати політику інвестування.

3.3. Стратегічні засади розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектора економіки

Стратегічне значення розвитку підприємств аграрного сектору економіки пояснюється їх місцем у формуванні виробничо-господарських зв'язків, зміцненні експортного потенціалу, внеском у забезпечення продовольчої безпеки та значним впливом на економічну та екологічну системи. Аграрний сектор має також вирішальний вплив економічне та соціальне підґрунтя інноваційного розвитку сільських територій [162].

Обґрунтування стратегічних орієнтирів розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектора економіки з сучасних позицій є важливим моментом в осмисленні всієї сукупності процесу соціально-економічних змін і може відігравати роль ефективного механізму у

розв'язанні практичних завдань та сприяти прогресивному розвитку в подальшому. Для змісту поняття «соціально-економічний розвиток» характерними є три наступні взаємопов'язані елементи: зміна, поліпшення, зростання. Безпосередньо процес розвитку передбачає формування цілей; визначення учасників, порядок та характер їх взаємодії; аналіз ситуації, оцінку можливих наслідків за прийнятими рішеннями; підбір нових комбінацій наявних ресурсів і пошук нових можливостей для залучення ресурсів та покращення ефективності [157].

Одним з стратегічних пріоритетів розвитку аграрного сектору є інноваційна модель. Як показує світовий досвід, індикатором сучасних світоглобалізаційних трансформацій є інновацій та їх впровадження у всі сфери господарського середовища, поява яких є результатом впливу й можливостей до сприйняття державної політики розвитку та вимог інституційного середовища.

Стратегічним орієнтиром, що відіграє провідну роль у формуванні інституційної сфери інфраструктурного розвитку є інноваційні форми організації підприємництва, що створюють можливості для ефективного використання, консолідації на зростання інноваційного потенціалу аграрного сектору. Інституційні структури можуть зосереджувати потенціал середніх та малих суб'єктів господарювання, надавати їм доступ до інноваційних технологій, супроводжуючи, таким чином, процес досягнення високого рівня конкурентоспроможності продукції, що виготовляється.

В умовах ринку сільськогосподарська діяльність зосереджена не лише на виробництві продукції, а також визначає рівень економічне зростання та забезпечення продовольчої безпеки, визначає позицію держави на міжнародному аграрному ринку. Важливою складовою ефективної економіки за ринкових трансформацій є створення середовища для мотивації інноваційного розвитку аграрними підприємствами.

В сучасних умовах господарювання наявні проблеми формування інноваційної інфраструктури можуть бути розв'язані шляхом досягнення

високої ефективності впровадження в аграрне виробництво інноваційної продукції, яка підтверджує необхідність сприйняття нових ідей, наукових знань та передових технологій; мотивації щодо впровадження новацій у виробництво, чому сприятиме наукове обґрунтування запитів підприємств аграрного сектору, розвиток інтеграційних зв'язків з науково-дослідницькою сферою; стимулювання наукових працівників до розробки наукоємної продукції, зокрема високопродуктивних сортів сільськогосподарських рослин, нових порід тварин, ресурсозберігаючих технологій та техніко-технологічних систем, нових видів устаткування та технічних засобів).

Перехід підприємств аграрного сектору на інноваційний тип розвитку має забезпечуватися політикою держави, яка встановлює пріоритети розвитку високих технологій та технологічних виробництв, забезпечує наукоємність виробничих сфер на основі сучасних наукових досягнень. Інноваційні зміни доцільно розглядати у розрізі таких їх складових, як: наукове середовище – інноваційний процес – виробничі системи. Розвиток виробництва інноваційним шляхом в аграрному виробництві має базуватись на пріоритетності управління знаннями для перетворення їх у нові форми організації виробництва, прогресивні технології та випуск наукоємної продукції. Трансформаційні зміни в аграрного виробництва актуалізують потребу формування інноваційної моделі інституціонального середовища з відповідною структурою зв'язків, що здійснюють регулювання взаємозв'язків між елементами інноваційної інфраструктури.

Формування стратегії розвитку інноваційної інфраструктури базується на парадигмі інноваційних змін в розвитку аграрного сектору на засадах цілеспрямованого переходу вітчизняної економіки на інноваційний тип розвитку. Важливою передумовою таких змін є впровадження відповідної стратегії розвитку, що зорієнтує управлінську систему у напрямі створення нових організаційних структур та прийняття рішень на основі урахування особливостей застосування управлінських підходів до розвитку аграрної сфери. Сучасні принципи децентралізованого управління спрямовані на

реалізацію спільної мети щодо збалансованого та динамічного розвитку соціально-економічної сфери кожного суб'єкта господарювання.

Метою стратегії розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектора є забезпечення структурної складової побудови інноваційної моделі, направленої на забезпечення підвищення ефективності функціонування господарських суб'єктів на основі впровадження новітніх досягнень науково-технічного прогресу.

Основними стратегічними цілями розвитку аграрних підприємств з урахуванням визначеної мети є:

Адаптація господарських елементів вітчизняної інноваційної системи до умов сучасних глобалізації змін у досягненні високого рівня конкурентоспроможності, що уможлиблюється шляхом:

1. Зростання рівня винахідницького потенціалу у сфері створення інновацій та управління інноваційними змінами.
2. Забезпечення комерціалізації науково-технічних розробок для аграрного сектору економіки держави.
3. Зосередження системи організації та виробництва інноваційних товарів на розширення попиту на споживчому ринку.
4. Підвищення рівня кадрового забезпечення науки та інновацій за рахунок розробки мотиваційного механізму управління та формування сприятливих умов для працівників науково-дослідної сфери та підтримки молодих вчених.

На думку провідних науковців ННЦ «Інститут аграрної економіки» формування інституціонального середовища інфраструктури потребує [162]:

1. Розвиток нових організаційних форм інноваційної інфраструктури в аграрному секторі для фінансового, консалтингового, маркетингового, інформаційно-консультативного, юридичного просвітницького забезпечення діяльності фінансово-кредитних установ, центрів інноваційного розвитку та бізнес-інкубаторів, лізингові центрів, техно- та агропарків, фондів підтримки

інноваційного підприємництва, інвестиційних фондів, товарних бірж, довірчих товариств, аудиторських організацій, страхових компанії та ін.

2. Застосування системного підходу до побудови системи управління інноваційним розвитком підприємств аграрного сектора економіки.

Досягнення цілей стратегічного розвитку інноваційної інфраструктури передбачається шляхом вирішення системи основних завдань (рис. 3.7).

Рис. 3.7 Завдання по досягненню стратегічних цілей розвитку інноваційної інфраструктури

Джерело: розроблено автором

Забезпечення зростання поточних витрат підприємств, надходжень з бюджету держави та місцевих бюджетів на проведення наукових та науково-дослідних робіт в галузі управління економікою та активізації розвитку малих форм інноваційного бізнесу в аграрного секторі економіки.

Основними напрямками по досягненню стратегічних цілей розвитку на найближчу перспективу щодо інноваційного забезпечення підприємств аграрного сектору на визначено [162] :

- впровадження ефективного механізму стимулювання ринкових процесів залучення інновацій виробничими аграрними підприємствами;
- розподіл джерел та механізмів інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку;
- додаткове використання конкурентних механізмів фінансового забезпечення науково-дослідної та інноваційної діяльності;
- науково обґрунтоване використання прямого та непрямого методів інвестиційного забезпечення наукової та інноваційної сфери;
- спрямування фінансових ресурсів в науку та інновації з державного бюджету та створення стимулів для залучення у ці сфери коштів із недержавних джерел, зокрема підприємницького сектору;
- формування системи зацікавленості серед сільськогосподарських товаровиробників у національних інноваціях через можливості отримання додаткових пільг;
- активізація використання наукового кадрового забезпечення вищих навчальних закладів та науково-дослідних установ шляхом залучення до діяльності наукових парків та бізнес-інкубаторів;
- максимально можливе залучення потенціалу вітчизняної науки щодо виведення нових сортів та гібридів рослин, проведення селекційної роботи для виведення нових порід та кросів тварин і птиці;
- розвиток інституціонального середовища сприятливого для функціонування інноваційного аграрного сектору, що уможливить достатнє забезпечення потреб населення в сільськогосподарській продукції та

створить умови для зміцнення конкурентних позицій підприємств аграрного сектору на зовнішніх ринках.

Ефективність виконання окреслених завдань матиме вияв у досягненні наступних результатів:

- зниження відтоку висококваліфікованої робочої сили, до якої належать працівники активного трудового віку;
- призупинення виключення кваліфікованих спеціалістів зі сфери матеріального виробництва та їх залучення до галузей, що не впливають безпосередньо на розвиток науково-технічний прогресу в аграрному секторі економіки;
- зміни у структурі навчання, підготовки та перепідготовки фахівців в вищих аграрних навчальних закладах в сторону бік збільшення кількості виробничих професій та підготовки спеціалістів за технологічними напрями діяльності підприємств;
- зростання рівня соціальної мотивації для формування активної творчої молоді для реалізації інноваційних процесів;
- створення умов для розвитку конкурентоспроможного виробництва сільськогосподарської продукції на міждержавному та внутрішньому ринках;
- зростання продукування наукоємної продукції через спрямування інноваційних розробок у виробництво, розширення коопераційних та інтеграційних зв'язків між підприємствами аграрного сектору;
- посилення ролі держави у підтримці стратегічно важливих наукових досліджень та створенні ефективної системи матеріально-ресурсного забезпечення наукової сфери аграрного розвитку;
- розвиток підприємств аграрного сектора економіки, соціально-економічного середовища у сільській місцевості на засадах інноваційного типу функціонування;
- зростання виробництва валової продукції у сільському господарстві за рахунок впровадження науково-технічних розробок та інноваційних досягнень для підвищення рівня продовольчої безпеки держави.

Стратегія розвитку інноваційної інфраструктури повинна реалізуватись за принципами комплексності, безперервності та системності. У межах концепції інноваційного розвитку економіки, інноваційна інфраструктура має визначатись активізацією інноваційної діяльності. Системна дія чинників активізації сприятиме підвищенню рівня конкурентоспроможності економіки аграрного сектору за рахунок зміцнення організаційно-управлінського та технологічного потенціалу виробничої та переробної сфери за відповідного рівня інфраструктурного розвитку.

Стратегія розвитку інноваційної інфраструктури має базуватись на таких напрямках, як:

- формування системи інституціонального забезпечення інфраструктурного розвитку, що спроможна підтримувати активний інноваційний розвиток аграрного виробництва;

- розробка системи регуляторних заходів на можливі ринкові кон'юнктурні коливання;

- розвиток соціальної складової інноваційної інфраструктури, що спрямована забезпечити підтримку кадрового потенціалу та відтворювальних процесів у формуванні трудових ресурсів;

- активізація інформаційно-консультаційного забезпечення та збільшення рівня проінформованості товаровиробників щодо інноваційної діяльності.

Основним напрямом стимулювання розвитку інноваційної інфраструктури повинно стати комплексне та системне формування законодавчої бази з метою забезпечення економіко-правового середовища для безперервного протікання інноваційного процесу. Зокрема, необхідно розробити механізми, що дадуть змогу максимально модернізувати матеріально-технічну базу підприємств та підрозділів інфраструктури. Це, у свою чергу, уможливить створення потужної інфраструктури, здатної обслуговувати освоєння високих технологій вітчизняними підприємствами в аграрному секторі економіки.

При цьому слід визначити ключові складові загального моніторингу реалізації стратегії за напрямом переходу аграрної економіки, що ґрунтується на інноваціях та знаннях: 1) наявність цілісної та адекватної сучасному економічному стану й структури інституцій; 2) високо розвинутий інтелектуальний потенціал; 3) побудована інформаційна інфраструктура, що тенденції динамічного розвитку; 4) створена ефективна система інноваційного розвитку. Відповідно до вказаних складових, при формуванні інноваційного потенціалу аграрних підприємств слід застосовувати різні стратегії розвитку.

Для реалізації завдань стратегічного розвитку інноваційної інфраструктури підприємствам аграрного сектору необхідно враховувати передумови досягнення інноваційності як особливості обраного типу розвитку, що визначає модель усього процесу розвитку у розрізі управлінсько-ієрархічних ступенів: національного, суспільного, регіонального, галузевого, підприємницького та розвитку. Діяльність інститутів, функціональних підсистем ринку, продовольчих комплексів, пулових об'єднань, в розрізі їх цільової спрямованості має відповідати концепції інноваційного розвитку та інноваційно-інвестиційній політиці держави. Коливання рівня інвестиційної активності у зв'язку зі зменшення інвестицій може бути урегульоване за допомогою вкладень зарубіжних інвесторів, передусім у ті сфери та напрями розвитку економіки, де разом із внутрішніми ресурсами він створить максимальний ефект та взаємовигідність співпраці.

Стратегічні напрями розвитку інноваційної інфраструктури є основою для визначення галузей для здійснення інвестиційних вкладень. Проте, питання визначення та конкретизації напрямів інвестиційних вкладень для розвитку інфраструктури підприємств аграрного сектора економіки в процесі розробки та реалізації стратегії серед науковців та практичних діячів залишається досі дискусійним. Вирішення окресленої проблеми вбачається у розкритті концепту вкладення інвестицій:

– у наукоємні сфери, що мають експортну спрямованість;

– у наукоємні сфери, що визначаються високою нормою прибутковості та доходу від реінвестування;

– у розвиток галузей, що є визначальними у забезпеченні продовольчої безпеки та побудовою раціональної структури споживання харчових продуктів.

Сучасне аграрне підприємство досить часто розглядається з позиції основних його об'єднаних складових – управлінської та підпорядкованої підсистем. Управлінська підсистема як суб'єкт управління здійснює вплив на підпорядковану підсистему через об'єкт управління, що втілений у виробничій системі, кадрах, технологіях, устаткуванні, обладнанні, сировині, матеріалах та готовій продукції, що й визначає вектор формування його стратегічного розвитку.

Тому цілеспрямований вплив управлінської системи на підпорядковану для забезпечення швидкого переходу від наявного стану розвитку підприємств до більш досконалого у порівнянні з попереднім, що відповідає встановленим цілям є основою побудови організаційно-управлінської системи розвитку інноваційної інфраструктури. Тобто, система управління інноваційним розвитком підприємства спрямована на зміну стану системи, заміни наявного стану іншим, більш досконалим з новими якісними властивостями.

З метою розвитку та ефективної діяльності інноваційної інфраструктури слід зважати на особливості території розміщення інфраструктурних об'єктів, соціально-економічного середовища, політичних, демографічних, історичних та культурних чинників. Для розвитку науково-дослідної, виробничо-господарської та підприємницької складових інноваційної інфраструктури на місцевому та регіональному рівнях необхідна реалізація системи заходів щодо: зміцнення матеріально-технічної основи управління та організацій інноваційної інфраструктури; посилення фінансування напрямів, пов'язаних зі створенням інфраструктурних об'єктів; здійснення підготовки, підвищення кваліфікації

та перепідготовки працівників для розвитку інноваційної інфраструктури; активізація співпраці з міжнародними партнерами у напрямі обміну досвідом інноваційного розвитку та організації роботи інфраструктурних об'єктів; створення банківських установ з наданням їм особливого режиму підтримки інноваційного розвитку та підтримки інноваційного підприємництва в аграрній сфері; створення систем інформаційного забезпечення та моніторингу інновацій.

Формування та практична діяльність об'єктів інноваційної інфраструктури потребує також зростання ролі та впливу правового забезпечення, розробки та реалізації регіональних стратегії розвитку науково-дослідної, технічної та інноваційної галузі й ухвалення відповідних управлінських рішень щодо організаційної, інформаційної, фінансово-економічної та кадрової підтримки у здійсненні інноваційної політики.

У контексті вищевказаного необхідно врегулювати функціонування вже створених інноваційних інфраструктурних об'єктів, взаємозв'язків між ними та іншими суб'єктами господарювання. Забезпечення виконання поставлених завдань можливе за рахунок виконання організаційно-управлінських заходів, а саме: створення за безпосередня участь суб'єктів управління інноваційною інфраструктурою в діяльності об'єднань та інноваційних центрів; відтворення на інноваційних засадах інформаційного сервісу, моніторингу інноваційного стану аграрної сфери для представлення інформації про наявний стан та реалізацію інноваційних проєктів, пропозицій щодо співпраці у сфері інноваційної діяльності, виробничих технологій та ін. Виконання управлінських рішень з найважливіших питань та проєктів інноваційних розвитку потребує значного обсягу інформації, аналітичних матеріалів щодо фінансового, консалтингового, маркетингового характеру та ін. Модернізація діяльності аграрних підприємств має забезпечуватись активізацією проведення семінарів з питань інноваційного розвитку та оновлення діючих науково-методичних платформ, на яких обговорюються, проводяться дискусії та аналізуються проблеми

інфраструктурного забезпечення та його впливу на результативність господарських процесів, що уможливорює ефективність функціонування інфраструктурних об'єктів на регіональному, загальнодержавному та міжнародному рівнях.

Інноваційний розвиток аграрних підприємств та економічне зростання галузі на основі оновленої інфраструктури доцільно реалізувати через удосконалення державного управління науково-дослідною, техніко-технологічною та виробничою сферою у напрямі впровадження інновацій у сфери обігу, розподілу та споживання (формування споживчого попиту), що відповідає рівню розвитку продуктивних сил економіки на усіх етапах її розвитку.

Узагальнення заходів з розвитку інноваційної інфраструктури передбачає їх відповідність визначеній стратегії розвитку та зосереджується на конкретних напрямках реалізації поставлених завдань.

Так, основні напрямки формування інноваційної інфраструктури повинні реалізовуватися у межах розроблених та обґрунтованих програм, що нададуть можливість активізації розвитку тих сфер, які забезпечать інноваційний розвиток аграрного виробництва.

Наслідком розвитку інноваційної інфраструктури визначено досягнення визначених результатів, а саме: розвиток та підтримка інноваційно-орієнтованого підприємництва; досягнення стабільного попиту та пропозиції на розробки науково-дослідних установ; розвиток інтелектуального та кадрового потенціалу; створення робочих місць у сільській місцевості та зростання інноваційної активності підприємств; формування високотехнологічного сектору економіки; використання результатів інтелектуальної власності у господарській діяльності; оптимізації заходів державного регулювання діяльності інноваційних об'єктів; розвиток нових форм організації та управління системою підготовки кваліфікованих працівників; збільшення обсягів виробництва інноваційної продукції та зростання інноваційної активності підприємств аграрного сектору [168].

Подальше удосконалення та розширення об'єктів інноваційної інфраструктури зумовлене сучасним рівнем інтелектуального та науково-технічного потенціалу, числом об'єктів, що належать до інтелектуальної власності та інших нематеріальних ресурсів, які могли б отримати комерціалізацію, а також враховувати потреби підприємств аграрного сектору в інноваційному розвитку, у послугах та товарах, що ним продуковані. Тому, склад об'єктів, що забезпечать реалізацію моделі інноваційної інфраструктури включає: наукові та науково-дослідні установи, що здійснюють розробку новітніх технологій, аграрних підприємств, які здатні впроваджувати такі технології та виробляти конкурентоспроможну, продукції, а також структури, які забезпечують фінансовими, кадровими, інформаційними, технічними та іншими ресурсами та надають послуги для діяльності у відкритому ринковому середовищі.

Розвиток стабільної, прогнозованої та конкурентоспроможної у сучасних умовах аграрної галузі є можливою а умови реалізації її інноваційної моделі. З поміж суб'єктів аграрної сфери є структури, що завдячуючи достатнім фінансовим ресурсам, в першу чергу залученим інвестиціям з інших галузей, регулярно впроваджують прогресивні новітні технології. А саме, господарства з вирощування технічних культур та зерна, галузі овочівництва, птахівничого і свинарського напрямку, які використовують інноваційні розробки.

Втім, в аграрному секторі економіки Україні ще не створено дієвої структури інноваційного забезпечення підприємств. На рівні окремих галузей значна кількість виробничих процесів здійснюється на базі застарілих технологій, це в свою чергу не дає можливості досягнення суттєвого зменшення витратних чинників виробництва та зростання рівня конкурентоспроможності виготовленої продукції. Як наслідок собівартість такого виробництва зростає швидшими темпами порівняно з рентабельністю.

Системоутворюючим чинником розвитку підприємств аграрного сектору зважаючи на стратегічні пріоритети повинна бути соціально-економічна сфера. Політика розвитку інноваційної інфраструктури має враховувати вплив на соціальну складову інноваційних процесів, максимальне розкриття кадрового потенціалу, можливостей особистісного зростання та внеску у сталість та демократизацію суспільно-економічного розвитку. Вважаємо, що сформована інноваційна інфраструктура спроможна забезпечити соціальний ефект, що базуватиметься на зростанні науково-освітнього рівня сільських мешканців та їх залученні до реалізації інноваційних процесів в аграрному секторі.

Під час проведення Круглого столу «Інноваційний розвиток: угорський досвід та українські реалії» В. Геєць наголосив на потребі поєднання в Україні ініціатив інноваційного розвитку та формування суспільної соціальної свідомості [201]. Наслідком такої взаємодії є оновлення виробничих процесів, зростання рівня доходів громадян, передусім через збільшення рівня оплати праці, оскільки здешевлення робочої сили не є індикатором зростання продуктивності праці та розвитку інновацій, що є наразі актуальним для формування інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектора.

Чинником, що стримує інноваційний розвиток аграрних підприємств є незадовільний стан матеріально-технічного забезпечення як основний фактор модернізаційних змін у техніко-технологічній сфері. Вітчизняна техніка, обладнання та устаткування забезпечують переважно реалізацію традиційних технологій виробництва, де досить часто має місце використання застарілих моделей техніки, що відстає від світових аналогів за якісними характеристиками, надійністю у використанні у 5-6 разів, а їхня забезпеченість у тваринництві є меншою 40 % від потреби, що підтверджує неефективності наявної системи забезпечення аграрного виробництва технічними засобами [79, с.135].

Досвід функціонування інноваційної системи розвинених держав світу, таких як Німеччина США, Франція та Канада показує, що провідна роль у регулюванні розвитку інновацій належить місцевим органам влади. За дослідженнями американських науковців Б. Карлсона та Р. Станкевича, «щільність технологічного та гетерогенісного забезпечення є ознакою економіки регіонів, а не держави» [79, с.135]. Зважаючи на те, що інноваційний розвиток усіх соціально-економічних систем потребує врахування їх особливостей та специфіки впровадження управлінських рішень, найбільш ефективно забезпечити вимоги формування інноваційної інфраструктури можливо з урахуванням міжнародного досвіду структурних зрушень та визначення особливостей реалізації стратегій інноваційного розвитку. Напрями реалізації стратегій інноваційного розвитку країн світу та можливості для підприємств аграрного сектору відображено у таблиці 3.5.

Для інфраструктури ринку інновацій характерним є невирішеність фінансового забезпечення, трансферу технологій, система взаємозв'язку наукової сфери, виробництва та мотивації наукової діяльності. Чинником, що стримує розвиток інноваційної діяльності в аграрному секторі низька платоспроможність багатьох вітчизняних товаровиробників, високі ставки за користування банківськими кредитами для впровадження в господарську діяльність сучасних ресурсозберігаючих технологій, нових машин, обладнання для механізації та автоматизації виробничих процесів, відгодівлі сільськогосподарських тварин та вирощування високоінтенсивних сортів і гібридів рослин.

В умовах ефективної господарської діяльності можна забезпечити поєднання наукового та виробничого секторів економіки, що надають можливість досягнення конкурентних переваг та створюють основу для подолання кризових явищ та економічних спадів [14].

Таблиця 3.5

Напрями реалізації стратегій інноваційного розвитку країн світу та можливості для підприємств аграрного сектору

Направленість стратегії інноваційного розвитку	Держави, що використовують стратегічний напрям розвитку	Характеристика напрямів розвитку стратегії	Можливість щодо застосування	Потенціал використання підприємствами аграрного сектору	Сфери реалізації в аграрному секторі
Лідерство в науковій сфері	США, Франція Великобританія	Розробка та реалізація проектів цільового розвитку в науково-виробничому та логістичному ланцюгу продукції	Оборонна промисловість Космічна сфера Впровадження біотехнологій Органічне виробництво	Формування конкурентних переваг та здобуття лідерських позицій щодо вартісних та якісних та кількісних показників продукції, біологічного та органічного виробництва	Науково-дослідна сфера аграрного сектора Інтелектуальний сектор аграрних інститутів Збереження та відновлення природних ресурсів Виробничі технології Розвиток біологічного потенціалу
Рефлексійно-інноваційні технології	Швеція, Німеччина, Швейцарія	Створення сприятливого середовища для розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності	Формування умов для інноваційно-інвестиційної діяльності на рівні держави, регіонів та окремих суб'єктів інноваційної діяльності	Створення умов для інноваційної діяльності в аграрному секторі через диференціацію функцій управління інноваційною інфраструктурою	Зміцнення інноваційного потенціалу аграрних підприємств для подальшого розвитку інноваційної інфраструктури
Орієнтація на інфраструктурний розвиток економіки	Фінляндія, Японія	Реалізація механізмів забезпечення розвитку інноваційної інфраструктури	Інноваційна політика держави щодо збалансованості інноваційної інфраструктури та ефективністю функціонування аграрних підприємств	Створення об'єктів інноваційної інфраструктури, що відповідають потребам суспільства за напрямами інноваційного розвитку й забезпечують інтеграційні процеси та надають конкурентні переваги	Готовність системи менеджменту до впровадження інноваційних змін Зміцнення організаційного, інтелектуального та кадрового потенціалу

Джерело: розроблено автором

Нині темпи економічного зростання все більшою мірою визначає потенціал, що створюється на місцевому рівні, саме він визначає конкурентні переваги вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників. Сучасна модель розвитку вітчизняного аграрного підприємництва значно поступається у порівнянні з інтеграційними процесами, які відбуваються економіці розвинених країн світу, оскільки не спроможна здійснити активну переорієнтацію свого розвитку, розв'язати економічні та соціальні проблеми сільських територій, обґрунтовано використовувати наявний природно-ресурсний потенціал аграрного сектору. Цьому перешкоджає сукупність системних загроз, які залишаються невирішеними протягом усього періоду проведення реформ в аграрному секторі.

Формування стратегії розвитку інноваційної інфраструктури має базуватись на принципах системності, безперервності, комплексності та вирізнятись посиленням впливу інноваційних чинників економічного розвитку. Комплексна дія цих чинників забезпечить зростання конкурентоспроможності підприємств аграрного сектору за рахунок підвищення технологічного та організаційного рівня виробничих систем, що підтверджує потребу реалізації стратегічних напрямів розвитку інноваційної інфраструктури на засадах системності та багаторівневості розвитку, створення цілісних та ефективних інфраструктурних об'єктів. Одним з найбільш важливих шляхів стимулювання розвитку інноваційної інфраструктури є вплив держави через політику управління інноваційно-інвестиційних проектами. Погоджуємось з думкою І. Іртищевої щодо потреби осмислення та поглиблення ролі держави в розвитку інноваційного середовища. Регулювання державою інноваційних процесів не може обмежуватися законодавчим забезпеченням, створенням системи правил та норм, що є підґрунтям організації діяльності її уповноважених органів на місцевому, регіональному та загальнонаціональному рівнях. З метою дотримання безпеки функціонування в інноваційній сфері інфраструктурних об'єктів необхідне посилення контролюючої функції апарату управління,

встановлення правил та обмежень, що більшою мірою стосуються виконавців інноваційного розвитку [69].

Функціональна схема взаємозв'язку між інституційними партнерами наведена на рис.3.8.

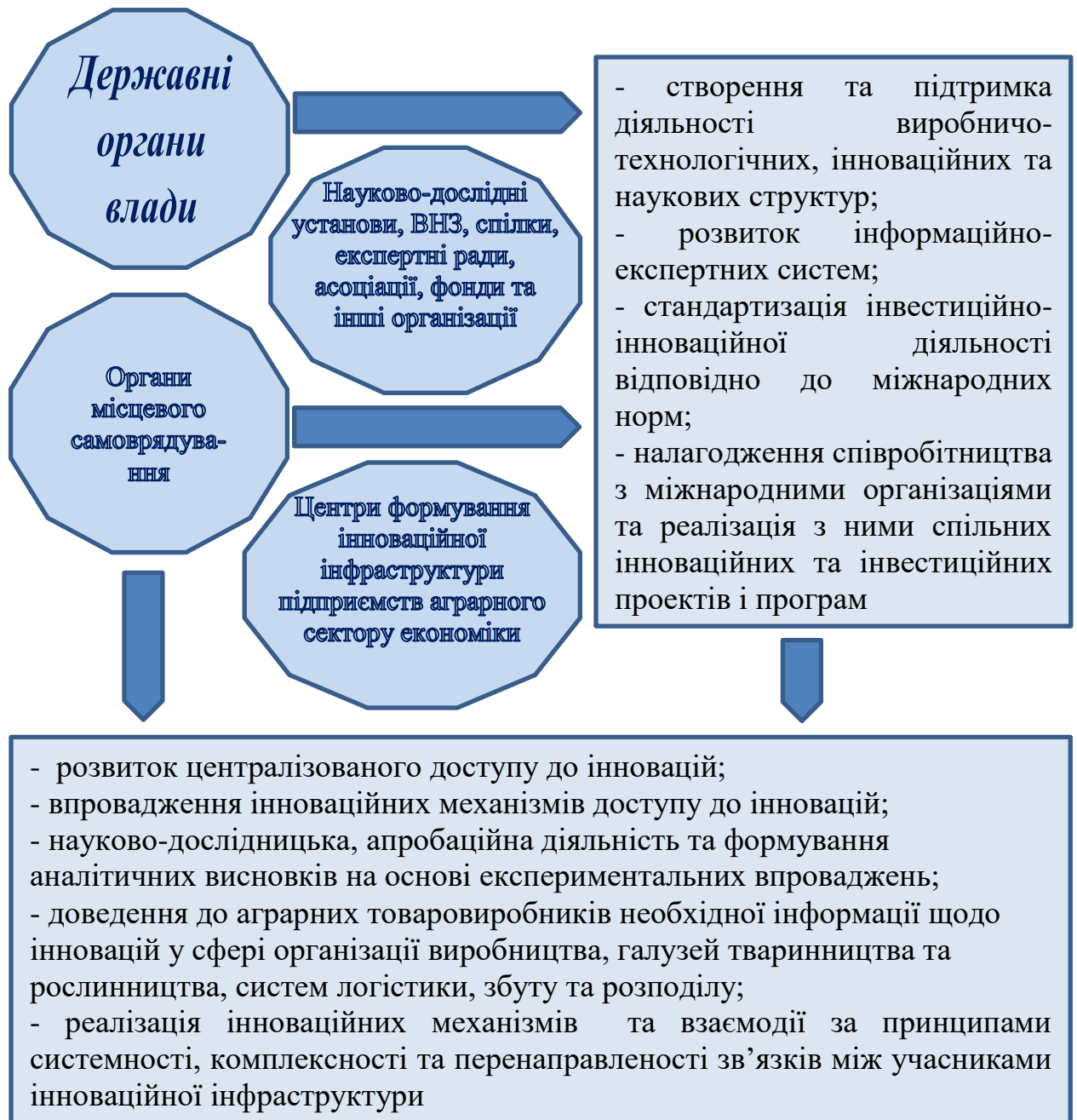

Рис. 3.8. Функціональна схема взаємозв'язку між інституційними партнерами

Джерело: розвинуто ідею [69].

Зважаючи на світовий досвід формування дієвої інноваційної інфраструктури необхідне формування інтегратора інноваційних змін, створенню якого передують проведення заходів щодо:

- формування та управління розвитком інноваційних, науково-дослідних, науково-виробничих та виробничо-технологічних структур (наукових, технологічних парків, інноваційних центрів, бізнес-інкубаторів, інноваційно-технологічних організацій, підприємств, що виготовляють інноваційну продукцію та функціонують у сфері трансферу технологій;

- розвиток експертних організацій щодо підтримки створення та функціонування центрів проведення експертно-дослідницьких оцінок, надання висновків експертів для виробників, потенційних інвесторів, страхових організацій для проведення комплексної науково-технічної оцінки інвестиційно-інноваційних проектів;

- створення інформаційних мереж підтримки діяльності статистичних та аналітичних центрів й інформаційних баз даних;

- формування умов розвитку сприятливого середовища для реалізації інноваційних процесів, відтворення інноваційного циклу відкритого типу, що має початком виникнення ідеї щодо виробництва та впровадження високотехнологічних технологій та товарів, яка буде відповідати послідовності «ідея – проект – комерціалізація», зрозумілу та доступну для учасників незалежно від юридичного статусу та форми власності;

- створення «централізованого входу» для інвестиційних ресурсів і субсидій для розвитку інноваційної інфраструктури, управління надходженням інноваційних пропозицій та надання нових послуг й продуктів для новостворених об'єктів на інноваційній основі;

- введення стандартизації у сфері інноваційного розвитку інфраструктурних об'єктів відповідно міжнародних правил та норм;

- розширення співпраці з міжнародними організаціями, фондами, урядовими та неурядовими установами зарубіжних держав щодо залучення

інвестицій в економіку та реалізації програм та проектів спільної інноваційної інвестиційної діяльності;

– управління інноваційними проектами підприємств аграрного сектору економіки;

– інші заходи, що забезпечують розвиток інноваційної інфраструктури та сприяють реалізації інноваційних програм та проектів.

Тому ми рекомендуємо, щоб центральним генератором інституційних перетворень та інноваційних ініціатив щодо реформування усіх сфер національної економіки, державного управління, адміністративних територій тощо, виступили Національні наукові установи, вищі навчальні заклади, науково-дослідні центри, фонди, асоціації, торгові палати, експертні спілки, а також інші організації, що володіють високоінтелектуальний науковим та кадровим потенціалом. Такі пропозиції потрібно розробляти як для місцевих органів управління так і на загальнодержавному рівні, що будуть уточнюватись та узгоджуватись на відповідних рівнях (місцевих рад, обласних та районних адміністрацій, Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України, Державної служби статистики України, Кабінету Міністрів України).

Реалізація стратегії розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектора економіки передбачає формування дієвої системи управління економічним розвитком та інноваційною інфраструктурою, що базується на визначених пріоритетах державної підтримки та інституційного забезпечення й має на меті досягнення економічного й соціального ефектів (рис. 3.9).

Базуючись на вищеперелічених зовнішніх чинників впливу на інноваційну діяльність аграрної галузі економіки, вважаємо, що створення системи стратегічних переваг та пріоритетів розвитку держави рівномірно повинна ґрунтуватися на синергетичній взаємодії фінансово-економічного, соціально-екологічного та інформаційно-технологічного середовища [155].

Рис. 3.9. Концептуальна схема управління інноваційною інфраструктурою аграрних підприємств на засадах стратегічного розвитку

Джерело: розроблено автором

З метою збереження та збільшення науково-технічного потенціалу, який гарантує науково-технічну незалежність держави та стратегічні інтереси, потрібно:

- реалізувати структурні зміни системи наукових досліджень та розробок;
- встановити пріоритети науково-технічної політики держави, що є взаємоузгодженими із завданням гарантування економічної безпеки держави.

- забезпечити фінансування з державного бюджету реалізації визначних пріоритетів інноваційного розвитку через спрямування фіксованих витрат на їх реалізацію та організаційну підтримку провідних центрів наукових досліджень;
- створити державні програми за інноваційними напрямками основних досліджень, для підтримки науково-технічної незалежності держави, забезпечувати розвиток підприємницьких ініціативних наукових досліджень;
- забезпечити виконання комплексу економічних та організаційних заходів щодо оновлення науково-дослідних центрів держави, забезпечити соціальний захист дослідницьких колективів і вчених, створення середовища для посилення інноваційної діяльності у сфері науково-технічного розвитку, поглиблення науково-технічного співробітництва на міжнародній арені, розвитку інфраструктури науково-технічної сфери;
- забезпечити сприятливі умови для інноваційної економіки при задіянні різноманітних видів державного стимулювання популяризації сучасних технологій і охорони вітчизняних виробників конкурентоспроможної продукції наукової сфери.

Враховуючи базові умов аграрного сектора економіки, забезпеченість та якість природних ресурсів, сільськогосподарські підприємства мають усі можливості для набуття статусу провідної сфери зростання економіки країни, що потребує розробки та послідовного виконання завдань стратегії розвитку інноваційної інфраструктури, що має враховувати наступні умови:

- 1) прийняти за орієнтир інноваційного розвитку п'ятий та шостий технологічні уклади й освоювати перспективні інноваційні розробки;
- 2) використовувати у практиці господарювання управління на засадах програмно-цільового забезпечення інноваційних процесів за визначеними завданнями та пріоритетами для підприємств аграрного сектора економіки;
- 3) при розміщенні інфраструктурних об'єктів слід враховувати природно-кліматичні особливості сільськогосподарського виробництва;

4) забезпечувати на довгостроковий період зростання соціально-економічної сфери аграрних підприємств на інноваційній основі;

5) розвинути інтеграційні зв'язки в системі «наукові дослідження – інноваційний процес – виробничі системи» шляхом активізації діяльності об'єднань аграрних підприємств, які здатні акумулювати значні інвестиційні ресурси;

6) збільшувати кількість зайнятих у сільськогосподарському виробництві працівників за рахунок створення сприятливих соціально-економічних умов життя населення, підвищення народжуваності та зниження рівня смертності;

7) переорієнтація пріоритетів державної підтримки на активізацію стимулювання розвитку науково-дослідної діяльності та поширення інновацій у підприємницькій сфері аграрного сектора економіки.

Важливим стратегічним завданням для розвитку інноваційної інфраструктури вважаємо створення технологічних парків, що сприятиме збереження і поновлення успішної діяльності, формуванню середовища для удосконалення інноваційної інфраструктури.

В Україні діяльність технологічних парків визначається механізмом, що гарантує реалізацію політики держави у напрямі її інноваційного розвитку. Ретроспективна довідка функціонування технопарків наведена у додатку 3.

Відповідно до визначених пріоритетів, впровадження моделі інноваційного розвитку підприємств аграрного сектора економіки перебуває у безпосередній залежності з природно-економічними чинниками розвитку, що визначає ключовими детермінантами ефективності такого сценарію розвитку ресурсну складову, яка впливає на діяльність підприємств через систему сформованих зв'язків та їх інституційне забезпечення. Регулятивні елементи розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектора економіки представлено у таблиці 3.6.

Таблиця 3.6

Регулятивні елементи розвитку інноваційної інфраструктури підприємств
аграрного сектора економіки

Регулятивні елементи	Сфера діяльності елемента	Дія елемента системи у випадку відхилення від обраного напрямку
Сфера наукових досліджень та розробок	Зміна пріоритетів у напрямі інноваційного типу розвитку Науково-дослідне та супроводжувальне забезпечення розвитку інноваційної інфраструктури	Обґрунтування та зміна пріоритетів розвитку узгоджено із завданнями щодо замовлення та розробкою визначених інновацій державою
Система науки та освіти	Навчання менеджерів та спеціалістів інноваційному типу мислення, що мають знання навички користуватися сучасними видами техніки, розуміються на новітніх технологіях. Розробка методичних посібників для проведення наукових досліджень	Замовлення держави на підготовку фахівців, проведення дослідницьких робіт, розробку методичних посібників та вказівників
Система інформаційно-консультативного забезпечення	Виконання завдань щодо інформаційного забезпечення та надання консультацій по розвитку інноваційної інфраструктури, встановлення особливостей її реалізації, підбір та впровадження методів управління Проведення моніторингу інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору та встановлення відповідності поставленій меті діяльності	Ініціювання з боку держави створення інформаційно-консультаційних служб з надання послуг щодо впровадження пріоритетних інновацій та розробки стимулюючих заходів управлінського характеру, зосереджених на діяльності суб'єктів аграрного ринку
Система державного регулювання підтримки розвитку інноваційної інфраструктури	Стимулювання розвитку інфраструктурних об'єктів інноваційного супроводу, побудови мотиваційної системи для суб'єктів господарювання в аграрному секторі до реалізації проектів інноваційного розвитку	Зміни структури державної підтримки та стимулювання інноваційного розвитку з метою активізації інноваційної діяльності підприємствами аграрного сектору

Джерело: розроблено автором

Рівень інноваційної активності для підприємств аграрного сектору економіки є вирішальним чинником досягнення конкурентоспроможності на вітчизняному та зовнішньому ринках.

Висновки до розділу 3

Встановлено, що забезпечення системності інноваційного розвитку потребує інституційно-структурних змін середовища формування інноваційної інфраструктури; проведення моніторингу конкурентоспроможності її суб'єктів; перегляду механізмів управління, що є передумовою управління розвитком соціально-економічних систем та їх інноваційного забезпечення.

Вважаємо за доцільне здійснювати формування середовища інноваційного розвитку з урахуванням особливостей аграрної економіки на збалансованій стратегічній основі, що дозволить встановити зв'язки між організаційною культурою, управлінським профілем та цілями розвитку.

З метою удосконалення науково-інноваційного середовища розвитку інфраструктури необхідно: забезпечити зростання інтересу з боку держави та приватного сектору до впровадження досягнень науково-технічного прогресу; підвищити захист інтелектуальної власності; запровадити механізми стимулювання аграрних підприємств, які впроваджують інновації; реалізувати програми інвестиційної підтримки товаровиробників; систему кадрової підготовки науковців та забезпечити захист їх соціально-економічних інтересів; активізувати міжнародне співробітництво у сфері наукової діяльності вітчизняних аграрних підприємств.

Враховуючи потребу покращення інвестиційного клімату в Україні, завданням перспективного розвитку визначено впровадження організаційно-управлінської платформи забезпечення дієздатності механізму формування сприятливого інвестиційного клімату та підтримки конкурентоспроможності підприємств аграрного сектору економіки, що потребує реалізації комплексу заходів щодо деполітизації економічної системи, реалізації визначених стратегічних завдань та здійснення реформ для захисту та безпеки інвесторів, забезпеченні їх прав та вибору діяльності.

Стратегічним орієнтиром, що відіграє провідну роль у формуванні інституційної сфери інфраструктурного розвитку є інноваційні форми

організації підприємництва, що створюють можливості для ефективного використання, консолідації на зростання інноваційного потенціалу аграрного сектора. Інституційні структури можуть зосереджувати потенціал середніх та малих суб'єктів господарювання, надавати їм доступ до інноваційних технологій, супроводжуючи, таким чином, процес досягнення високого рівня конкурентоспроможності продукції, що виготовляється.

У межах концепції інноваційного розвитку економіки, інноваційна інфраструктура має визначатись активізацією інноваційної діяльності. Системна дія чинників активізації сприятиме підвищенню рівня конкурентоспроможності економіки аграрного сектору за рахунок зміцнення організаційно-управлінського та технологічного потенціалу виробничої та переробної сфери за відповідного рівня інфраструктурного розвитку.

Формування стратегії розвитку інноваційної інфраструктури базується на парадигмі інноваційних змін та потребує урахування особливостей застосування управлінських підходів до розвитку підприємств аграрної сфери на засадах цілеспрямованого переходу вітчизняної економіки на інноваційний тип розвитку.

Визначено, що стратегія розвитку інноваційної інфраструктури має реалізуватись за принципами комплексності, безперервності та системності та враховувати такі напрями, як: формування системи інституціонального забезпечення інфраструктурного розвитку; розробка регуляторних заходів на можливі ринкові кон'юнктурні коливання; розвиток соціальної складової інноваційної інфраструктури; активізація інформаційно-консультаційного забезпечення та збільшення рівня проінформованості товаровиробників щодо інноваційної діяльності.

За результатами дослідження, отриманими у III розділі, опубліковано праці автора: [43, 179, 181, 182, 183, 186, 204].

ВИСНОВКИ

У роботі здійснено нове теоретико-методичне обґрунтування проблеми розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору економіки України а також розроблено наукові пропозиції, узагальнення та висновки.

1. Економічний контент розвитку інноваційної інфраструктури розкривається через створення умов для ефективної інноваційної діяльності підприємств, установ, організацій, об'єднань та асоціацій, незалежно від форми власності. Основними складовими інноваційної інфраструктури аграрних підприємств є фінансово-кредитні установи, венчурні компанії та інноваційні фонди, платформи науково-технічного розвитку, технологічні парки, центри інноваційного розвитку (регіональні, галузеві, технологічні), бізнес-інкубатори (інноваційного підприємництва, інноваційно-технологічної взаємодії), фірми з надання консалтингових та консультаційних послуг тощо.

2. В роботі доведено, що інфраструктурне забезпечення необхідно розглядати як систему виробничо-господарських, соціально-економічних і ринкових складових, що можуть визначатись через наявність економічних відносин та взаємозв'язків із суб'єктами господарювання, які перебувають, під впливом чинників макроекономічного середовища та діяльність яких обумовленою особливостями територіальної організації а аграрному секторі економіки. В контексті розмежування чинників впливу на процес формування інфраструктури «відкритого еко-типу», що визначається новітніми формами організації системи ведення виробничої діяльності й впровадженими типами екологічних інновацій в умовах переходу до інноваційно-орієнтованого сільськогосподарського виробництва, виділено принципи, що лежать в основі створення системи та розробки інструментів реалізації механізму розвитку інноваційно-орієнтованого еколого-безпечного відтворення ресурсів аграрних підприємств.

3. Доведено, що формування системи забезпечення конкурентоспроможного розвитку аграрних підприємств залежить від інституціональних засад створення та практичного впровадження інновацій. Концепція інституціонального розвитку надає можливість здійснити наукове обґрунтування прийняття управлінських рішень щодо інноваційних процесів в економічних системах за транзитивних змін, що доводить доцільність їх застосування як методологічного прийому до організації діяльності інфраструктурних об'єктів аграрного сектору економіки.

4. Визначено, що в основі побудови механізму забезпечення ефективного функціонування інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору лежить модель інноваційного розвитку соціально-економічних систем, що базується на методологічних підходах та основних економічних теорій конкурентоспроможності у зовнішньому та внутрішньому економічному середовищі.

5. Управління розвитком інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору вбачається за доцільне здійснювати через систему організаційних, владних, мотиваційних, кваліфікаційних стимулів та впливів що мають організаційну єдність та перебувають у стані готовності до реалізації інновацій. Впровадження на практиці такого підходу відповідає інноваційному стилю менеджменту системи знань у циклічному взаємозв'язку «наукове середовище – освітній простір – виробничі системи», що відповідає концепції інтелектуалізації розвитку суспільства та є поєднаним з раціонально збалансованим комплексом інновативності аграрного підприємництва.

6. Доведено, що формування системи інвестиційного забезпечення інноваційної інфраструктури є визначальною умовою забезпечення інноваційної спроможності підприємств аграрного сектору до здійснення структурних трансформацій, інформаційної сприйнятливості, конкурентоспроможності та оптимізації використання ресурсів. Для розширення

інтеграційних зв'язків науково-освітніх установ з товаровиробниками сільськогосподарської продукції, прискоренню комерціалізації та формування попиту на інновації в аграрному секторі вирішальне значення має організація кластерної взаємодії об'єктів інфраструктурного розвитку аграрного сектора, що визначає потребу побудови ефективної інноваційної інфраструктури як чинника зростання темпів розвитку економіки та подолання диспропорцій галузевого розвитку.

7. Структура фінансування інноваційної діяльності за джерелами свідчить про те, що основними її складовими є кошти державного бюджету, кошти вітчизняних та іноземних замовників, досить низькою (у межах 10% у загальній структурі) залишається частка власних коштів підприємств. Аналіз кадрового забезпечення розвитку інноваційної інфраструктури свідчить про суттєве скорочення працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок протягом досліджуваного періоду (2010-2018 рр.). Так, кількість наукового персоналу зменшилась у 2,1 рази, а технічного, задіяного у науковій сфері – в 1,3 рази. Тобто, фактичне вивільнення наукових кадрів свідчить про зменшення на 57114 кількості дослідників та на 11560 – техніків у 2018 році порівняно з 2010 роком, наслідком чого є значний розрив між сферами виробництва, наукою та освітою, низький рівень ефективності технологічного обміну.

8. У дисертації визначено, що функціональні механізми розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору повинні базуватись на інтелектуалізації та інноваційності шляхом формування системи попиту на наукоємну, інноваційну продукцію та сприйнятливості аграрних підприємств до інновацій й відповідати стратегічним засадам аграрної політики держави щодо підвищення рівня життя сільського населення й зростання ефективності системи ведення аграрного виробництва.

9. Вважаємо, що структурні зміни у розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектора економіки можуть бути здійснені шляхом реалізації стратегії та механізму інституціональних трансформацій, за основу яких слід прийняти пріоритетні напрями економічного розвитку в напрямі переорієнтації сировинної спрямованості до інноваційної моделі розвитку. Необхідно забезпечити розвиток державних, регіональних та галузевих центрів науково-технічного розвитку, діяльність яких спрямується на комплексне та системне розв'язання найбільш важливих проблем науки, інновацій та соціального розвитку з врахуванням сучасних потреб аграрних підприємств.

10. Стратегія розвитку інноваційної інфраструктури має базуватись на таких напрямках, як: формування системи інституціонального забезпечення інфраструктурного розвитку; розробка системи регуляторних заходів на можливі ринкові кон'юнктурні коливання; розвиток науково-дослідницької, освітньої та соціальної складових інноваційної інфраструктури, активізація інформаційно-консультаційного забезпечення та збільшення рівня проінформованості підприємств аграрного сектору.

11. Визначено, що для розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору в Україні необхідно здійснити комплекс організаційно-економічних заходів, що охоплюватимуть: ефективну державної інвестиційної політики інфраструктурного розвитку, захист прав інтелектуальної власності та процедур патентного захисту інновацій; забезпечення сприятливого клімату для створення власних наукомістких виробництв; покращення системи інформаційного забезпечення інноваційної діяльності, сертифікації і впровадження розробок, підготовки і перепідготовки кадрів; забезпечення комерціалізації наукових результатів шляхом формування основ для ефективного партнерства державного та підприємницького секторів в інноваційній сфері та розширення міждержавного співробітництва в галузі наукових розробок та інноваційної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акофф Р. Л. Планирование будущего корпорации. Москва: Прогрес, 1985. 328 с.
2. Антонюк Л. Л., Поручник А. М., Савчук В. С. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: монографія. Київ: КНЕУ, 2003. 394 с.
3. Архієреєв С. І., Дерід І. О. Взаємозв'язок розвитку регіональної інноваційної системи, інтерактивних інноваційних комплексів та інноваційної інфраструктури. Приклад регіону Емілія-Романія. *Вісник Сумського державного університету. Серія: Економіка*. 2009. № 1. С. 80-90.
4. Архієреєв С. І., Дерід І. О. Інститут інноваційної інфраструктури та його трансакційна складова. *Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна. Вип. 37-1*. 2009. С. 158-161.
5. Аскарова А. А. Оценка инновационного потенциала предприятий малого бизнеса. Москва: Дело, 2006. 250 с.
6. Атаманова Ю. Є. Господарсько-правове забезпечення інноваційної політики держави: монографія. Харків: ФІНН, 2008. 424 с.
7. Афанасьев Н. В., Рогожин В. Д., Рудыка В. И. Управление развитием предприятия: монография. Харків : ІНЖЭК, 2003. 184 с.
8. Бабенко М. Д. Інвестиційна привабливість підприємств регіону. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. Миколаїв, 2012. № 2(66). С. 51-56.
9. Балян А.В. Проблеми інноваційної діяльності в аграрній сфері та шляхи їх розв'язання. *Агроінком*. 2013. №7-9. С. 44-47.
10. Баранчєєв В. П., Мартынов Л. М. Механизм инновационного развития организации. Москва : Изобретательство, 2005. № 7. С. 11-28
11. Безчасний Л., Бабенко С. Соціально-економічна природа і роль кооперації в ринковій економіці. *Споживча кооперація України: проблеми сучасного розвитку : монографія*. Львів: Коопосвіта, 1999. Кн. 1. С. 51-77.

- 12.Беліков О. Інвестування в інноваційну діяльність. Проблеми та шляхи їх вирішення. *Юридична канцелярія*. 2010. №3. С. 22-29. URL: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3025>
- 13.Благодетельова-Вовк С. Л. Про суть понять «економічний розвиток» та «економічне зростання». URL: <http://www.e2000.kyiv.org/biblioteka>.(дата звернення: 15.08.2019).
- 14.Блажевич О. Г., Плаксиенко В. Я. Інвестиції в аграрне виробництво в сучасних умовах розвитку економіки України. *Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції*. 2008. № 1. С. 68-71.
- 15.Брітченко І. Г., Князевич А. О. Складові ринку інновацій. *Інвестиційно-інноваційні засади розвитку національної економіки в ринкових умовах: зб. матер. міжнар. наук.-практ. конф. м. Ужгород; Мукачево, 24-25 квітня 2015р. Ужгород; Мукачево: Вид-во «Карпатська вежа», 2015. С. 21-24.*
- 16.Бутенко А. І., Войнаренко М. П., Ляшенко В. І. Модернізація механізмів розвитку малого та середнього бізнесу: монографія. Донецьк: НАН України, Ін-т економіки промисловості. 2011. 326 с.
- 17.Василенко В. А. Организационно-циклическая и структурно-функциональная модели развития организации. *Культура народов Причерноморья*. 2004. №56. Т. 1. С. 100-107.
- 18.Василенко В.О. Теорія і практика розробки управлінських рішень. Київ.: ЦУЛ, 2003. 420 с.
- 19.Васильєв О. В. Напрямки Формування інфраструктури. URL: <http://book.net/index.php?p=chapter&bid=2402&chapter=1> (дата звернення 03.11.2017)
- 20.Васильєва Л. М. Інвестиційне забезпечення стійкого розвитку аграрного сектору. URL: <http://official.chdu.edu.ua/article/download/60093/55856> (дата звернення: 29.05.2017).
- 21.Вахович І. М. Фінансова політика сталого розвитку регіону: методологія формування та механізми реалізації: монографія. Луцьк: Надстир'я, 2007. 468 с.

- 22.Вахович І. М., Денисюк Г. Л. Концептуальні підходи дослідження інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності регіону. *Економічний простір*: зб. наук. пр. Дніпропетровськ: ПДАБА. 2009. №27. С. 131-144.
- 23.Вахович І.М., Денисюк Г.Л. Концептуальні засади інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку регіону. *Актуальні проблеми економіки*. 2011. № 1. С. 138-144.
- 24.Визначення інноваційної інфраструктури, її місце в інноваційній системі.URL:
<http://moodle.ipokpi.ua/moodle/mod/resource/view.php?id=32411>
- 25.Гайдай Т.В. Вплив сучасної інституціональної теорії на розвиток економічної науки. *Економічна теорія*. 2004. № 2. С. 92-107.
- 26.Гапоненко А. Л., Панкрухин А. П. Стратегическое управление: учеб. Москва: ОМЕГА-Л, 2006. 464 с.
- 27.Гармашова О. П. Розвиток інноваційної інфраструктури як чинник конкурентоспроможності України. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2010. № 23. С. 213-220.
- 28.Геець В.М., Семиноженко В.П. Інноваційні перспективи України: монографія. Харків: Константа, 2006. 272 с.
- 29.Годунова Е.С., Яковлева Т.И. Европейский опыт построения инновационной системы на примере трансфера технологий. URL:
<http://www.vuzlib.Org/artides/6918-83/1.html>.
- 30.Горячева И.А. Особенности рынка научно-технической продукции. *Татищевские чтения: актуальные проблемы науки и практики*: сб. матер. междунар. науч. конф., г. Тольяти, 20-23 апреля 2005 г. Тольяти, 2005. Ч. 2. С. 180-183.
- 31.Григор'єва О. Є. Аспекти фінансування інноваційних проєктів в Україні. *Культура народів Причорномор'я*. 2008. №126. С. 22-25.
- 32.Гринько Т.В. Інноваційний розвиток України: тенденції та проблеми. *Технологический аудит и резервы производства*. 2013. № 1/3(9). С. 17-21.

- 33.Гурова В.О., Горбаконь Л. С. Актуальні аспекти інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств України. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*: зб. наук. пр. Маріуполь: ПДТУ, 2010. Т. 2. С. 210-215.
- 34.Давидович І.Є. Контролінг: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 552 с.
- 35.Дакус А. В., Сімченко Н. О. Економічний розвиток підприємства: сутність та визначення. Актуальні проблеми економіки та управління: зб. наук. пр. молодих вчених. 2012. Вип. 6. URL: <http://ela.kpi.ua/handle/123456789/12350>.(дата звернення: 28.08.2019).
- 36.Данік Н.В. Інвестиційна привабливість аграрного сектора економіки України. *Актуальні питання сучасної економіки*: матеріали II всеукр. заоч. наук.конф., м. Умань, 20-21 січня 2011 р. Умань, 2011. С. 71-74.
- 37.Дацій О.І. Фінансове забезпечення інновацій в агропромисловому комплексі України. *Проблеми інвестиційно-інноваційного розвитку*. 2011. № 1. С.65-76.
- 38.Дейнека Т. А. Соціально-економічні суперечності процесу глобалізації суспільства (політико-економічний аналіз): монографія. Київ : КНЕУ, 2018. 510 с.
- 39.Денисенко М.П. Основи інвестиційної діяльності: підруч. Київ: Алерта, 2003. 338 с.
- 40.Державне агентство України з інвестицій та інновацій. URL: <http://www.in.gov.ua/index.php?get=211>.
- 41.Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва. Офіційний сайт. URL: <http://www.dkpr.gov.ua/info/3023>
- 42.Деякі питання управління державними інвестиціями: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.07.2015 р. № 571. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/571-2015-%D0%BF> (дата звернення: 03.11.2017).

- 43.Добіжа Н. В. Хвічія-Дуже Г. Р. Логістичне управління розвитком інфраструктури ринку техніки. *Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, фінансів обліку, менеджменту та права: зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Полтава, 11-12 трав. 2019 р. Полтава, 2019. С. 10–11.*
- 44.Довідка щодо стану інституційного забезпечення інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні. Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України. URL: <http://www.dknii.gov.ua> (дата звернення: 05.08.2017).
- 45.Доклад о мировом развитии. Сельское хозяйство на службе развития. Москва: Весь Мир, 2008. 424 с.
- 46.Евсеев О. С., Коновалова М. Е Развитие инновационной инфраструктуры в условиях модернизации национальной экономики. *Фундаментальные исследования*. 2012. № № 9-1. С. 220-224.
- 47.Економіка та організація інноваційної діяльності: підруч. / за ред. О. І. Волкова, М.П. Денисенка. Київ: Професіонал, 2004. 960 с.
- 48.Економічна енциклопедія: у 3 т. / за ред. С. В. Мочерного та ін. Київ: Академія, 2000.Т.1. 864 с.
- 49.Економічні проблеми ХХІ століття: міжнародний та український виміри /за ред. С. І. Юрія, Є. В. Савельєва. Київ: Знання, 2007. 595 с.
- 50.Ерохина Е. А. Теория экономического развития: системно-синергетический поход. Томск : Изд-во Томского ун-та, 1999. 78 с.
- 51.Євдокимова Д. М. Державне регулювання економічного розвитку: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.01.01. Київ, 2002. 20 с.
- 52.Європейський вибір: концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002–2011 роки: Послання Президента України до Верховної Ради. URL:<http://www.rada.gov.ua>.
- 53.Єрмаков О. Ю., Кісіль М. І., Чорнодон В. І. Ефективність інвестицій у садівництво. Тернопіль: Крок, 2011. 234 с.

- 54.Жарун О. В. Фактори активізації інвестиційного клімату в АПК. *Матеріали всеукр. наук. конф. молодих учених*. Умань: УДАУ, 2008. С. 59-61.
- 55.Желюк Т. Л. Детермінанти модернізації управління національною економікою в площині забезпечення її збалансованого розвитку. *Модернізація управління національною економікою: зб. матеріалів IV міжнар. наук.- практ. конф., м. Київ, 24-25 листоп. 2016 р.* Київ: КНЕУ, 2016. С. 97-101.
- 56.Заболотько А.А. Стратегия инновационного развития. *Вопросы регулирования экономики*. 2013. Т.4. №2. С.87-93.
- 57.Забродский В. А., Кизим Н. А. Развитие крупномасштабных экономико-производственных систем. Харьков : Бизнес Информ, 2007. 72 с.
- 58.Зарова Е. В., Хасаев Г. Р. Эконометрическое моделирование и прогнозирование развития региона в краткосрочном периоде: монографія. Москва: Экономика, 2004. 149 с.
- 59.Звіт про діяльність НААН України за 2006-2019 роки та 2012 рік. Київ: Аграрна наука, 2013.
- 60.Инновационный менеджмент. Многоуровневые концепции, стратегии и механизмы инновационного развития: учеб. пособ./ за ред. В. М. Аньшина, А. А. Дагаева. Москва: Дело, 2006. 584 с.
- 61.Иноземцев В. Л. Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы: учеб. пособ. Москва: Логос, 2000. 304 с.
- 62.Иншаков О. В., Фролов Д. П. Эволюция институционализма в российской экономической мысли (IX-XXI вв.): монография: в 4 т. Москва: Экономистъ, 2007. Т.1. 511 с.
- 63.Исламутдинов В. Ф. Сущность и классификация институтов институциональной среды инновационной деятельности. *Журнал институциональных исследований*. 2014. Т. 6. № 2. С.79-90.

64. Ільницький Д. О. Науково-освітня інфраструктура як детермінанта глобального конкурентного лідерства. *Економіка України*. 2016. № 5 (654). С. 23-39.
65. Інвестиційна привабливість аграрно-промислового виробництва регіонів України / П. Т. Саблук та ін.; за ред. М. І. Кісіля. Київ : ННЦ ІАЕ, 2005. 478 с.
66. Інноваційна Україна 2020: національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця та ін. Київ: НАН України, 2015. 336 с.
67. Інформаційно-аналітичний звіт про діяльність Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України. URL: <http://www.dknii.gov.ua/?q=system/files/sites/>.
68. Інфраструктура. Літературне слововживання. URL: <http://slovoedia.org.ua/32/53382/31009.html>">ІНФРАСТРУКТУРА (дата звернення 16.08.18)
69. Іртищева І. О. Інноваційне оновлення агропродовольчої сфери Причорноморського регіону: проблеми теорії та практики: монографія. Миколаїв: Дизайн та поліграфія, 2010. 412 с.
70. Іртищева І.О. Інституційне забезпечення формування інноваційних стратегічних структур агропродовольчої сфери. *Національне господарство України: теорія та практика управління*. 2009. С. 169-177. URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/>
71. Калашнікова Т. В. Інвестиційне забезпечення розвитку аграрного сектору економіки. *Економіка АПК*. 2009. № 8. С. 79 – 84.
72. Каракай Ю.В. Маркетинг на ринку інноваційних товарів: автореф. дис.... д-ра екон. наук. Київ: ДВНЗ Київський нац. економ. ун-т ім.В. Гетьмана. 2008. 32 с.
73. Катигрובה О.В. Сутнісна характеристика понять «інститут» та «інституція» в теорії інновацій. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. Серія: Економіка. 2017. Вип. 1(7). С. 193-197. URL: <http://www.sworld.com.ua/.../7510-description-of-un>.

- 74.Кириченко О. А., Вигівська Ю. І. Інноваційний розвиток економіки в контексті сучасної теорії модернізації. *Економіка та держава*. 2011. № 7. С.13-16
- 75.Кифяк В. Теоретичні основи визначення категорії «розвиток підприємства». *Економічний аналіз*. Тернопіль, 2011. Вип. 8. Ч. 2. С. 190-194.
- 76.Кіктенко О. В. Механізми державного регулювання інноваційного розвитку національної економіки України. *Фондовий ринок*. 2007. № 5. С. 32-36.
- 77.Кісіль М. І. Стратегічні напрями інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства. *Економіка АПК*. 2012. № 9. С. 36-39.
- 78.Кларк Д. Б. Распределение богатства. Москва: Экономика, 1992. 447 с.
- 79.Князевич А. О. Ринок інновацій у складі інноваційної інфраструктури країни. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2015. №3. С. 129-139. URL: http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/mmi2015_3_129_139.pdf
- 80.Кобець М. І. Екологічний аспект агровиробництва в Україні: проблеми залучення інвестицій. URL: <http://www.undp.org.ua/agro>.
- 81.Козик В. Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: європейський вектор – нові виклики та можливості: тези доп. III міжнар. наук.-практ. конф.(м. Львів, 14-16 травня 2015р.). Львів: Львівської політехніки, 2015. 693с.
- 82.Колесник О. П. Инфраструктурная составляющая инновационного развития. *БизнесИнформ*. 2010. № 1. С. 9-15.
- 83.Колосов А. М., Коваленко О. В., Кучеренко С. К., Бикова В. Г. Економічне управління підприємством: навч. посіб. Старобільськ: Луганський нац. ун-т ім.Т.Шевченка. 2015. 352 с.
- 84.Комолова К. Ю. Функціонування та розвиток об'єктів інноваційної інфраструктури. *Ефективна економіка*. 2012. №10. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1475>.

85. Кондратюк О. І. Основні напрями економічного розвитку підприємств у сучасних умовах. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2013. № 1 (1). С. 257-266.
86. Кондратьев Н.Д. Проблемы экономической динамики. Москва: Экономика, 1989. 525 с.
87. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/ed20171013>.
88. Корольова-Казанська О. Джерела фінансування інноваційних проектів підприємства. *Економічний аналіз*. 2010. Вип.5. С. 280-283.
89. Краснокутська Н.В. Інноваційний менеджмент: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2003. 504 с.
90. Крынская Л. И. Системный подход к построению модели развития регионов. *Культура народов Причерноморья*. 2004. № 55, Т. 3. С. 96-101.
91. Кузнецова С. А., Маркова В. Д. Развитие инновационного рынка как механизма распространения наукоемкой продукции: монографія. Новосибирск, 2002. 107 с.
92. Кузьмін О. Є., Князь С. В., Шпак Н. О., Новицький В. А. Контролювання та регулювання економічного розвитку підприємства: проблеми, методологічні та прикладні аспекти: монографія. Львів: Львівська політехніка, 2006. 148 с.
93. Кузьмін О. Є., Шотік Т. М. Сутність та види інноваційної інфраструктури. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Проблеми економіки та управління*. 2008. № 628. С. 180 – 185.
94. Кукарських А. Л. Аналіз джерел фінансування інноваційної діяльності підприємств України. *Маркетинг у XXI столітті. Секція «Механізми управління інноваціями»*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. студентів і молодих вчених. Донецьк, ДонНТУ, 2008. С. 88-91.

95. Лапатинский Ю. Институциональная аграрная матрица. *Экономика Украины*. 2004. № 4. С. 64-72 .
96. Лапко О. О. Інноваційна діяльність як фактор підвищення ефективності вітчизняної економіки. *Фінанси України*. 1998. № 6. С. 31-36.
97. Лафта Дж. Теория организации: учеб. пособ. Москва: ТК Велби, Проспект. 2006. 416 с.
98. Лендел М. Нові інституційні механізми регіонального розвитку в Європі. *Регіональні студії*. 2001. Вип. 1. С. 18 – 28.
99. Литвиненко Н. І. Інституціональні складові соціально-економічного розвитку країни: монографія. Дніпропетровськ: НГУ, 2015. 310 с.
100. Лук'яненко Д. Г. Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації: монографія /за ред. д-ра екон. наук, проф. Д. Г. Лук'яненка. Київ: КНЕУ, 2001. 538 с.
101. Лушкин В.А. Организационный механизм привлечения и использования иностранных инвестиций. *Вестник МСУ*. Харьков. 2001. Т.4, № 2 (4). С. 45-47.
102. Майданевич П.М. Обґрунтування потреби в інвестиціях для інтенсивного розвитку підприємств аграрного сектору. *Наукові праці Південного філіалу Національного університету біоресурсів і природокористування України «Кримський агротехнологічний університет»*. Серія «Економічні науки». Сімферополь. 2011. Вип. 140. С. 342-349.
103. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2003. 376 с.
104. Малік М. Й., Шпикуляк О. Г., Лузан О. Ю. Інститути й інституції у розвитку інтеграційних процесів в аграрній сфері. *Економіка АПК*. 2013. № 4. С. 86-92.
105. Малойван В. В. Інноваційна інфраструктура: методологічні засади правового регулювання. *Право та інновації*. 2015. № 2 (10). С. 43-48.

- 106.Мамедов О.Ю. Тайна инновационной экономики – в ее инновационной организации. *Экономический вестник Ростовского государственного университета*. 2009. Т.7, №2. С. 5-8.
- 107.Мантур-Чубата О. С., Дубілей Ю. А., Міхалець А. В. Особливості наукового дослідження у сучасному світі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 21.Ч. 2. С. 9-11.
- 108.Марущак О.Я., Косар Н. С. Дослідження ринку інновацій України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2011. №4. С. 310-312.
- 109.Марченко О. С. Національна інноваційна система як інтегратор знань. *Вісник Національної юридичної академії України ім. Я.Мудрого. Серія: Економічна теорія та право*. 2010. № 2. С. 24-34.
- 110.Матіщак Ю. І. Характеристика зв'язку поняття «розвиток підприємства» з іншими економічними категоріями. *Сучасні економічні системи: стан та перспективи: тези доп. VI міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Хмельницький, 14-15 травня 2015 р.)*. Хмельницький : ХКТЕІ, 2015. С. 20-21.
- 111.Мочерний С. В. *Методологія економічного дослідження: монографія*. Львів : Світ, 2001. 416 с.
- 112.Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2010 році: стат. зб. Київ: ДП Інформ.-вид.центр Держстату України, 2011. 282 с.
- 113.Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2009 році: стат зб. Київ.Держстат України. 2010. 347 с .
- 114.Національна стратегія розвитку «Україна- 2015» /за заг. ред. М. Гейця, В. П. Семиноженка, Б. Є. Кваснюка. Київ, 2009. 116 с.
- 115.Нефедьев А. Д. Инновационная инфраструктура. *Креативная экономика*. 2011. № 10 (58). С. 42-48.
- 116.Никифоров А. Е. Організаційно-економічний механізм державного регулювання інноваційної діяльності в Україні. *Прометей: регион. сб. науч. тр. по экономике*. Донецк, 2003. № 2 (11). С.196-207.

117. Норт Д. Институты, институциональные изменения функционирования экономики / пер. с англ. А.Н. Нестеренко; под. ред. Б.З. Мильнера. Москва: Фонд экономической книги «Начала», 1997. 180 с.
118. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки. Київ: Основи, 2000. 198 с.
119. Нуреев Р. М. Курс микроэкономики: учеб. для вузов. 2-е изд., изм. Москва: НОРМА–ИНФРА-М, 2000. 572 с.
120. Оніщенко А. В. Технічний прогрес як чинник стрімкого економічного зростання в Японії та Китаї. *Механізм регулювання економіки*, 2013. № 2. С. 156-164.
121. Осецький В. Л., Затонацька Т. Г. Стратегія нарощування інвестиційного потенціалу національної економіки. *Фінанси України*. 2006. №7. С. 38-49.
122. Пересада А.А. Інноваційний процес в Україні. Київ: Лібра, 1998. 392 с.
123. Петрова Л.І. Становлення ринку інновацій в контексті економічної безпеки України. *Ефективна економіка*. 2013. №8. URL: <http://Mir://m'%m'f.есопоту.паука.сот.иа/?ор=1 &z=2221>.
124. Поручник А., Брикова І. Регіональна інноваційна система як основа підвищення міжнародного конкурентного статусу національних регіонів. *Вісник КНЕУ*. 2006. С. 134 – 173.
125. Піньковська Г. В. Роль сфери культури у соціально-економічному розвитку регіонів країни. *Культура народів Причорномор'я*. 2013. № 254. С. 7-12.
126. Плеханов Д. О. Удосконалення механізму державної підтримки інвестування сільського господарства. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Аpdu/2009_1
127. Плэтт В. Стратегическая разведка. Основные принципы. Москва: ИНФРА-М, 1997. 376 с.
128. Погріщук Б. В., Хвiчiя-Дуве Г. Р. Соціально-економічний розвиток суспільства в концепції розбудови нової економіки. *Соціально-*

економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. м. Вінниця, 18 квіт. 2018 р. Вінниця: ВННІЕ ТНЕУ, 2018. С. 51-52.

129. Погріщук Б. В. Формування наукового середовища як основи розвитку інноваційної економіки. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2014. Вип. 3(2). С.101-110.
130. Погріщук О. Б. Інвестиційне кредитування в системі інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектора. *Агросвіт*. 2017. № 21. С. 35-40.
131. Поліщук Н. В. Державна підтримка активізації інноваційної діяльності суб'єктів підприємництва. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2009. Вип. 2. С. 310-317. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2009_2_39.
132. Пономаренко В. С., Тридід О. М., Кизим М. О. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи: монографія. Харків: ІНЖЭК, 2003. 328с.
133. Попов В., Прутська О. Інституціональна складова трансформаційних процесів в економіці. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 1/2003. №1. С.13-18.
134. Попов Є.В. Институциональный анализ процессов производства новых знаний. URL: <http://www.ecsocman.edu.ru>
135. Про внесення змін до деяких законів України щодо спеціального режиму інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків від 11.05.2004 № 1702-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-15>
136. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України від 23.03.2000 № 1602- III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14>.
137. Про Державну програму економічного і соціального розвитку України на 2010 рік від 20.05.2010 г. № 2278-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2278-17>

138. Про затвердження Концепції науково-технічного розвитку галузей агропромислового виробництва України на період до 2015 року :наказ Міністерства аграрної політики України від 10 квітня 2008 р. N 240. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/FIN37744>
139. Про затвердження національної доктрини реформування та розвитку агропродовольчого комплексу України:Указ Президента України (Проект) від 07.09.2010 р. URL: <http://www.minagro.kiev.ua.9>.
140. Про інноваційну діяльність:Закон України від 03.06.2010р.№2314-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 34.ст.484.
141. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07. 2002 р. № 40-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 10-11.ст.86.
- 142.Про інноваційну діяльність:Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
- 143.Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 13.12.1991р. №1977-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1977-12>.
- 144.Про наукову і науково-технічну експертизу:Закон України від 10.02.1995р. №51/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/51/95-%D0%B2%D1%80>.
- 145.Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні:Закон від 16.01.2003 № 433-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/433-15>
146. Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки :Закон України від 11.07.2001 № 2623-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14>.
147. Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми впровадження в агропромисловому комплексі новітніх технологій виробництва сільськогосподарської продукції на період до 2016 року: Розпорядження КМУ від 23.12.2009р. №1650-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1650-2009-%D1%80>.

148. Пугачова М.В. Тенденції української економіки очима керівників підприємств: (аналітичний огляд). Дослідження інвестиційної політики українських підприємств. *Статистика України*. 2009. № 1. С. 41-49.
149. Раєвська О. В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі: монографія. Харків : ІНЖЕК, 2006. 496 с.
150. Рудь Л. П. Проблеми інвестиційного забезпечення сільського господарства України. URL: http://www.btsau.kiev.ua/files/list/edition/ed_tpthznibrj.pd.
151. Саблук П. Т., Кісіль М. І., Коденська М. Ю. Інвестиційна привабливість аграрно-промислового виробництва регіонів України. / за ред. М. І. Кісіля, М. Ю. Коденської. Київ: ННЦ ІАЕ, 2005. 478 с.
152. Саблук П.Т., Шпикуляк О. Г., Курило Л. І. Інноваційна діяльність в аграрній сфері: інституціональний аспект: монографія. Київ: ННЦ ІАЕ, 2010. 706 с.
153. Сидорова А. Напрями інноваційного розвитку в промисловості України. *Економіка України*. 2009. № 3. С. 19-26.
154. Синиціна Ю., І. А. Алексеєнко Проблеми розвитку взаємодії науки, бізнесу, вищої школи та інноваційної інфраструктури в Україні. *Кримський економічний вісник*. 2012. № 1. С. 9–12. URL: http://economics.crimea.ua/files/journal/01-01-12_1ch.pdf.
155. Сіренко Н. М. Ганганов В. М. Перспективи інноваційного розвитку АПК України. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З. Гжицького*. Львів, 2007. Т.9, № 4(35). Ч. 2. С. 261–265.
156. Сіренко Н. М. Механізми формування системи інноваційного розвитку аграрних підприємств: тези доп. Причорноморської регіональної наук.-практ. конференції проф.-викл. складу (м.Миколаїв, 9-11 квітня 2008 р.). Миколаїв, 2008. С. 171–173.

157. Сіренко Н. М. Управління стратегією інноваційного розвитку аграрного сектора економіки України: монографія. Миколаїв: Миколаївський держ. аграр. ун-т, 2010. 416 с.
158. Сіренко Н.М., Мельник О.І. Інноваційне підприємництво як складова стратегії розвитку аграрного сектора економіки. URL: [https://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22\(2\)_ekon/stat_20_1/69.pdf](https://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22(2)_ekon/stat_20_1/69.pdf). (дата звернення: 30.10.2017).
159. Словник української мови. Академічний тлумачний словник української мови (1970-1980): в 11т. /за ред. І.К. Білодіда. Київ: Наукова думка. 1977. Т.8. 631 с. URL: <http://www.sum.in.ua/s/rozvytok>. (дата звернення: 15.08.2019).
160. Статистичний щорічник України за 2007 р. / за ред. О. Г. Осауленка. Київ.: Консультант, 2008. 571 с.
161. Стеченко Д.М. Державне регулювання економіки: навч. посіб. Київ: МАУП, 2000. 176 с.
162. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року /за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2012. 182 с.
163. Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку аграрного сектору економіки України: кол. монографія / за заг. ред. А.В. Руснак. Херсон: ТОВ «ВКФ «СТАР» ЛТД», 2017. 432 с.
164. Стройко Т. В., Рехтета І. І. Функціонування інноваційної інфраструктури: європейський досвід та уроки для України. *Науковий вісник Миколаївського державного університету ім. В. О. Сухомлинського. Серія: Економічні науки*. 2014. Вип.2. С. 97-101.
165. Талавиря О. М. Теоретико-методологічні підходи економічного аналізу розвитку підприємства. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка*. 2015. Вип. 1(2). С. 278-280.
166. Тодаро М. П. Экономическое развитие: учеб. для студ. вузов, обуч. по эконом. спец. пер. с англ. Москва: ЮНИТИ, 1997. 672 с.

- 167.Томах В. В. Інноваційна інфраструктура як чинник забезпечення інноваційної діяльності підприємств. *Управління розвитком*. 2011. №22 (119). С. 11–13. URL:
<http://www.repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/4270/1/>
168. Трибушная В. Х. Инновационная инфраструктура как необходимость поддержки наукоемкого предпринимательства: технопарки и стратегическое управление: монография. Ижевск, 2011. 240 с.
169. Трусова Н.В. Функціонування підприємств аграрного сектору економіки: фінансові аспекти господарювання в умовах кризи. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2013. № 2(1). С. 266-276.
- 170.Туган-Барановский М.И. Промышленные кризисы. Очерк из социальной истории Англии. Київ: Наук. думка, 2004. 368 с.
- 171.Тычинин С. В. Законодательство в инновационной сфере Российской Федерации. *Актуальні питання інноваційного розвитку*. 2012. № 3. С. 104-110.
- 172.Фатхутдинов Р. А. Инновационный менеджмент: учеб. для вузов. Москва: ЗАО Бизнес-школа «Интеллект-синтез», 1998. 600 с.
- 173.Федорак В. І. Інвестиційне забезпечення технічного оновлення аграрних підприємств Прикарпаття. *Економіка АПК*. 2009. № 6. С. 69 – 72.
- 174.Федулова Л. Інноваційний розвиток: еволюція поглядів та проблеми сучасного усвідомлення. *Економічна теорія*. 2013. № 2. С. 28-45.
- 175.Федулова Л.І. Концептуальна модель інноваційної стратегії України *Економіка і прогнозування*. 2012. № 1. С.87-100.
- 176.Филипенко А. С. Экономическое развитие: цивилизационный подход. Москва: Экономика, 2002. 260 с.
- 177.Філіпенко А. С. Економічний розвиток сучасної цивілізації: навч. посіб. 3-тє вид., перероб. та доп. Київ: Знання, 2006. 316 с.

178. Хвесик М. А. Стратегічні альтернативи інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку агропромислового комплексу України. *Економіка АПК*. 2011. № 7 С. 150 – 151.
179. Хвічія-Дуже Г.Р. Інвестиційне забезпечення інфраструктурного розвитку аграрного сектору. Актуальні питання економіки, фінансів, обліку та права в сучасних умовах. зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Полтава, 10 верес. 2018 р. Полтава, 2018. Ч.1. С. 24-25.
180. Хвічія-Дуже Г. Р. Інституційні чинники інфраструктурного забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору України. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. 2018. Вип. 4(86). С. 34-38.
181. Хвічія-Дуже Г. Р., Погріщук Б. В., Добіжа Н. В. Економічна безпека як індикатор розвитку інфраструктури сучасного підприємництва. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2019. №2. С. 91-99.
182. Хвічія-Дуже Г. Р., Погріщук О. Б. Зміцнення інноваційного потенціалу аграрного сектора в умовах глобалізації. *Сучасний стан і перспективи розвитку обліку, аналізу та фінансового забезпечення підприємств агропромислового виробництва*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 9-10 листоп. 2017 р. Харків: ХНАУ, 2017. С. 306 -308.
183. Хвічія-Дуже Г.Р., Погріщук Б.В. Науково-інноваційна сфера як об'єкт формування інноваційної інфраструктури розвитку сучасного суспільства. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2018. Вип. 3. С. 35-45.
184. Хвічія-Дуже Г.Р. Оцінка наукової складової інфраструктурного забезпечення інноваційного розвитку в Україні. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2018. Вип. 4. С. 27-32.
185. Хвічія-Дуже Г. Р. Розвиток інноваційної інфраструктури в умовах інтеграційних процесів. *Розвиток освіти, науки, економіки в умовах*

- інтеграційних процесів*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. м. Вінниця, 20 квіт. 2017 р. Вінниця: ВННІЕ ТНЕУ, 2017. С. 65 – 67.
186. Хвічія-Дуже Г.Р. Стратегічні орієнтири розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектора економіки. *Перспективи розвитку фінансово-економічного простору України*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 8-9 квіт. 2020 р. Вінниця: ВННІЕ ТНЕУ, 2020. С. 177-180.
187. Ховрак І.В. Фінансування інноваційного розвитку: реалії та перспективи. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2013. №1. С. 229-235.
188. Цадо Г. В. Сутність та значення інвестиційно-інноваційних процесів в системі регіонального розвитку. *Інноваційна економіка*. 2011. №1. С. 154-160.
189. Черваньов Д.М., Нейкова Л.І. Менеджмент інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств в Україні. Київ: Знання, 1999. 154 с.
190. Чинники і тренди економічного зростання в Україні: кол. монографія / за ред. М. І. Скрипниченко. Київ: НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». 2018. 386 с. URL: <http://ief.org.ua/docs/mg/302.pdf>. (дата звернення 18.06.2019 р).
191. Швиданенко О.А. Конкурентоспроможність як фактор розвитку національної економіки . *Стратегія економічного розвитку України*: наук.зб. 2004. Вип. 4. С. 155-156.
192. Шпикуляк О.Г. Інституціональне забезпечення розвитку та регулювання аграрного ринку: аналітична оцінка. *Економіка АПК*. 2010. №4. С.150-157.
193. Шпикуляк О. Г., Курило Л. І. Інституціоналізація інноваційної діяльності в аграрній сфері економіки. *Облік і фінанси АПК*. 2010. №3. С.114-117.
194. Шпикуляк О. Г. Інституції аграрного ринку. Київ: ННЦ ІАЕ, 2009. 480с.
195. Шубравська О. Сталий економічний розвиток: поняття і напрямки дослідження. *Економіка України*. 2005. № 1. С. 36-42.

- 196.Шубравська О.В., Прокопенко К.О. Перспективи модернізації аграрного сектору України. *Економіка України*. 2013. № 8 (261). С. 64-76.
- 197.Шумпетер Й. Теория экономического развития. Москва: Прогресс, 1982. 154с.
- 198.Шумпетер Й. Теория экономического развития: исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры / пер. с англ. В. С. Автономова и др. Москва: Прогресс, 1982. 456 с.
- 199.Щедрина Т. Ринок інновацій та шляхи його розвитку. *Економіка підприємств*. 2004. №7. С.109-119.
- 200.Якушева О. В. Економічний розвиток і підтримка малого та середнього бізнесу на регіональному рівні: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.05. Северодонецьк, 2017. 288 с.
- 201.Яценко Н., Сколотяний Ю. Інноваційний розвиток: угорський досвід та українські реалії. *Дзеркало тижня*. 16 лютого 2007 р. № 5(634). URL: <http://www.dt.ua/2000/2020/55829/>.
- 202.Enke S. Consumer cooperatives and economic efficiency. *American Economic Review*. 1945. Vol. 35, No. 1. P. 148-155
- 203.Hvichiua-Duve G.R., Dobizha N.V. Marketing management tools in the formation of market infrastructure. *Sciences of Europe*. Praha, Czech Republic, 2019, № 39, VOL 3, P.17-20.
- 204.Hvichiua-Duve G.R., Pogrischuk B.V. Development of infrastructure support go agricultural sector. *Stredoevropsky vestnik provedu a vyzkum*. Praha, 2016. № 3 (39). P. 14-18.
- 205.Institution, contracts and organisations: perspectives from new instution economics. Cheltenham: Edgar Elgar Publishing, 2000. 460 p.
- 206.Pohrishchuk O.B. Investytsiine kredytuvannia v systemi investytsiinoho zabezpechennia rozvytku ahrarnoho sektora [Investment lending in the system of investment support for the development of the agrarian sector]. *Ahrosvit – AgroSvit*. 2017. №21. 35-40 [in Ukrainian].

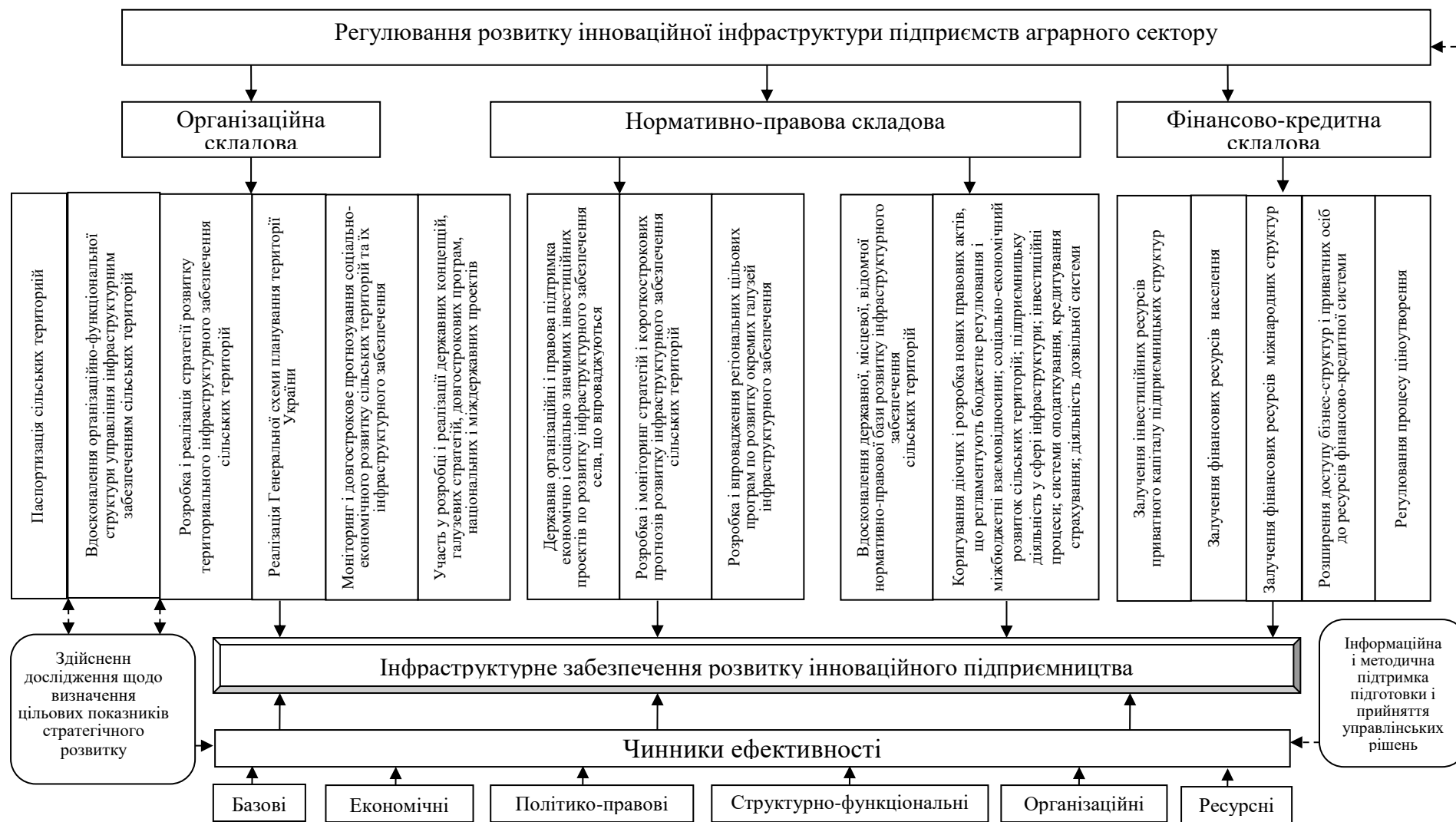
207. Schumpeter J. A. Essays on entrepreneurs, innovations, business cycles, and the evolution of capitalism. Transactions Publishers, 1991. 341 p.
208. Soroka I.V. Infrastructure of commodity market: navch. posibn. Kyiv: NMCVO MOiN Ukraine, NVF «Studcentr», 2002. 608 p.
209. UNCTAD. Foreign Direct Investment Inflows. URL: <http://yourlib.net/content/view/5293/64/>.

Додатки

Додаток А

Рисунок 1. Принципи управління розвитком інноваційної інфраструктури підприємства

Функціонально-індикативний вплив чинників розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектора

Функція	Характеристика ефекту	Індикатори
1	2	3
Організаційно-управлінська	Виявлення синергії, зумовленої впровадженням інновацій, що визначається приростом додаткової енергії, яка перевищує суму індивідуальних зусиль учасників інноваційного процесу	<p>Кількість підприємств, які використовують інновації</p> <p>Питома вага інноваційної продукції в загальній сумі доходу підприємств</p> <p>Кількість та приріст інноваційних підприємств</p> <p>Рівень розвитку інтеграції освіти-науки-виробництва</p>
Економічна	Полягає в досягненні задекларованого рівня основних економічних показників діяльності	<p>Виробничо-економічні: середньорічні темпи приросту обсягів виробництва валової доданої вартості; середньорічні темпи приросту обсягів виробництва промислової продукції; середньорічні темпи приросту обсягів виробництва сільськогосподарської продукції; виробництво ВДВ в розрахунку на одну особу</p> <p>Структурні: частка проміжного споживання у випуску ВДВ; частка оплати праці у ВДВ; частка у ВДВ галузей господарського комплексу, що виробляють товари; частка у ВДВ галузей господарського комплексу, що надають послуги; частка промисловості у ВДВ; частка сільського господарства у ВДВ</p> <p>Інвестиційні: середньорічні темпи приросту інвестицій в основний капітал; частка інвестицій у ВДВ; обсяг інвестицій в основний капітал у розрахунку на одну особу; обсяг іноземних інвестицій з розрахунку на одну особу</p> <p>Фінансові: бюджетна забезпеченість населення; частка трансфертів з державного фонду підтримки регіонів у ВДВ; кредиторська заборгованість в розрахунку на одного працюючого; дебіторська заборгованість з розрахунку на одного працюючого; кількість сплачених податків з розрахунку на одного працюючого</p> <p>Зовнішньоекономічної діяльності: частка товарообороту у ВДВ; частка експорту у ВДВ; частка імпорту у ВДВ; коефіцієнт товарності; питома вага сировини в структурі експорту</p>
Технологічна	Полягає в досягненні аграрним сектором певного визначеного рівня техніки і технологій	<p>Частка загального обсягу фінансування науково-технічних робіт у ВДВ</p> <p>Частка зайнятих у науці у загальній чисельності зайнятих</p> <p>Вікова структура наукового потенціалу аграрного сектора економіки</p> <p>Частка інвестицій в науку у ВДВ</p> <p>Коефіцієнт зносу основних засобів в галузях аграрного сектора економіки</p> <p>Індекс технологічного оновлення</p>

Матеріально-технічна	Забезпечення соціально-економічній системі переваг від реалізації моделі інноваційного розвитку на визначений період часу	Час, протягом якого модель інноваційного розвитку надає конкурентні переваги соціально-економічній системі Кількість радикальних і покращуючих інновацій, виникнення яких зумовлюється моделлю інноваційного розвитку
Соціальний	Вимірюється системою показників, які характеризують рівень благополуччя та здоров'я населення, зміну характеру і покращення умов праці, підвищення рівня інтелектуалізації суспільства	Життєвого рівня населення: грошові доходи на душу населення; рівень середньої заробітної плати; реальна заробітна плата; частка заробітної плати в грошових доходах; індекс реальної заробітної плати; частка населення з грошовими доходами, нижчими від прожиткового мінімуму; платні послуги в розрахунку на одну особу; роздрібний товарооборот в розрахунку на одну особу Стану трудових ресурсів: частка працездатного населення у загальній чисельності населення; рівень зафіксованого безробіття населення; навантаження на одне вільне робоче місце
Екологічний	Покращення параметрів навколишнього середовища, збереження та відновлення природних ресурсів Створення нових видів рослин та порід тварин, здатних задовольняти потреби суспільства на більш високому рівні (поєднання потреб у якісній і безпечній продукції і потреб в більш ефективному з економічної точки зору виробництві)	Частка капітальних інвестицій, направлених на охорону навколишнього природного середовища Частка державних програм екологічного спрямування в загальній їх кількості Індекс екологічної сталості країни Соціальні та інституційні можливості країни протидіяти екологічним впливам Зниження залежності населення від екологічних впливів Можливості країни контролювати екологічний стан Показники родючості ґрунтів та якості водних ресурсів Площа сільськогосподарських угідь, задіяна в органічному землеробстві Частка органічної продукції в загальній вартості валової продукції сільського господарства Частка органічної продукції в експорті сільськогосподарської продукції країни Кількість створених нових видів рослин та порід тварин, більш ефективних з економічної точки зору (в порівнянні із середніми даними по відповідній групі рослин або тварин) Частка країни у світовому виробництві органічної сільськогосподарської продукції

Проекти міжнародного науково-технічного співробітництва

У звітному році проекти у рамках міжнародного науково-технічного співробітництва виконувались і за кошти спеціального фонду (за договорами з іноземними організаціями або за кошти з іноземних джерел), зокрема науковими установами таких головних розпорядників: *МОН України* (Київський національний університет імені Тараса Шевченка) - завершено 4 договори за програмами міжнародного науково-технічного співробітництва (по 1 - з Францією і Литвою та 2 - з Австрією).

Мінсоцполітики України - виконано 2 проекти:

- проект ЮНІСЕФ: НТР «Аналіз розподілу бюджетних видатків та розробка рекомендацій щодо підвищення його ефективності, вдосконалення механізму забезпечення соціальних виплат для малозабезпечених домогосподарств з дітьми»;

- проект МОП: НТР «Оцінювання показників гідної праці в Україні за 2004-2015 роки відповідно до меморандуму про взаєморозуміння між міністерством соціальної політики, всеукраїнськими об'єднаннями профспілок та всеукраїнськими об'єднаннями організацій роботодавців і міжнародною організацією праці щодо програми гідної праці на 2012-2015 роки».

Мінагрополітики України (Держлісагентство, УкрНДІЛГА) - виконано 6 проектів:

проект COST (Асоціація європейського співробітництва в галузі науки і технологій) «Всихання ясен в Європі: розробка порадики та стратегії збалансованого управління» (FRAXBACK) (Австрія, Бельгія, Швейцарія, Чехія, Німеччина, Данія, Естонія, Іспанія, Фінляндія, Франція, Хорватія, Угорщина, Італія, Литва, Латвія, Норвегія, Польща, Румунія, Швеція, Сербія, Словенія, Словаччина, Туреччина, Велика Британія, Китай, Нова Зеландія, Україна);

- проект COST «Визначення інвазійності та ризику поширення доти строми» (DIAROD) (Австрія, Бельгія, Білорусь, Канада, Південна Африка, Голандія, Греція, Македонія, Чехія, Німеччина, Данія, Естонія, Іспанія, Фінляндія, Франція, Хорватія, Угорщина, Італія, Литва, Латвія, Норвегія, Польща, Румунія, Швеція, Сербія, Словенія, Словаччина, Туреччина, Велика Британія, Китай, Нова Зеландія, Україна);

- Міжнародна спільна програма моніторингу лісів у регіоні Європейської Економічної Комісії ООН (UN-ECE ICP Forests) (42 країни-учасниці з Європи, США, Канада);

- проект COST «Дослідження реакції дерев на екстремальні умови» (STReESS) - виявлено нові методологічні підходи щодо вивчення впливу стрес-факторів на дерева, якість деревини, динаміку радіального приросту дерев, виявлення рівня пластичності (адаптації) дерев до змін клімату, усихання дерев у зв'язку з екстремальними кліматичними факторами;

- проект «ФЛЕГ» під егідою WWF (правозастосування та управління в лісовому секторі Східного регіону дії Європейського інструменту сусідства і

партнерства) (Держлісагентство України, обласні управління лісового та мисливського господарства, Поліський філіал Українського науково-дослідного інституту лісового господарства та агролісомеліорації імені Г. М. Висоцького та інші наукові та навчальні заклади спільно з європейськими партнерами) - подано рекомендації щодо покращення правозастосування в мисливському секторі, розроблено 8 документів щодо нормативно-правової бази мисливського господарства України;

- спільний українсько-польський проект «Вплив глобальних змін клімату на адаптацію та ріст підвидів сосни жовтої (*Pinus ponderosa*) в Україні» у межах та за фінансової підтримки програми COST.

НАН України - виконувалось понад 20 проектів Програми «Горизонт 2020». На загальноакадемічному рівні договірна база міжнародного наукового співробітництва поповнилася шістьма новими угодами про співпрацю та меморандумами про взаєморозуміння.

Традиційно плідним було співробітництво НАН з академіями наук країн Центральної та Східної Європи. У 2016 р. оновлено угоди про двостороннє співробітництво з Болгарською академією наук та Чеською академією наук, з Чеською і Словацькою академіями наук проведено спільні конкурси проектів і затверджено плани співпраці на 2017-2019 рр. З Литовською академією наук підписано Меморандум про взаєморозуміння в галузі морських наук і технологій. Започатковано нову форму співпраці з Польською академією наук (ПАН) - грантову підтримку стажування молодих учених НАН у наукових установах ПАН. Таке стажування у 2016 р. вже здійснили 17 молодих науковців.

Загальний обсяг витрат за напрямками інноваційної діяльності підприємств

	Частка кількості інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств	Витрати на інновації	У тому числі за напрямками					
			дослідження і розробки	у тому числі		придбання інших зовнішніх знань	придбання машин обладнання та програмного забезпечення	інші витрати
				внутрішні НДР	зовнішні НДР			
	%	млн.грн						
2000	18,0	1760,1	266,2	X	X	72,8	1074,5	346,6
2001	16,5	1979,4	171,4	X	X	125	1249,4	433,6
2002	18,0	3018,3	270,1	X	X	149,7	1865,6	732,9
2003	15,1	3059,8	312,9	X	X	95,9	1873,7	777,3
2004	13,7	4534,6	445,3	X	X	143,5	2717,5	1228,3
2005	11,9	5751,6	612,3	X	X	243,4	3149,6	1746,3
2006	11,2	6160	992,9	X	X	159,5	3489,2	1518,4
2007	14,2	10821,0	986,4	793,5	192,9	328,4	7441,3	2064,9
2008	13,0	11994,2	1243,6	958,8	284,8	421,8	7664,8	2664,0
2009	12,8	7949,9	846,7	633,3	213,4	115,9	4974,7	2012,6
2010	13,8	8045,5	996,4	818,5	177,9	141,6	5051,7	1855,8
2011	16,2	14333,9	1079,9	833,3	246,6	324,7	10489,1	2440,2
2012	17,4	11480,6	1196,3	965,2	231,1	47,0	8051,8	2185,5
2013	16,8	9562,6	1638,5	1312,1	326,4	87,0	5546,3	2290,9
2014	16,1	7695,9	1754,6	1221,5	533,1	47,2	5115,3	778,8
2015	17,3	13813,7	2039,5	1834,1	205,4	84,9	11141,3	548,0
2016	18,9	23229,5	2457,8	2063,8	394,0	64,2	19829,0	878,4
2017	16,2	9117,5	2169,8	1941,3	228,5	21,8	5898,8	1027,1
2018	16,4	12180,1	3208,8	2706,2	502,6	46,1	8291,3	633,9

Джерела фінансування інноваційної діяльності підприємств

	Витрати на інновації, млн.грн	У тому числі за рахунок коштів			
		власних	державного бюджету	інвесторів-нерезидентів	інших джерел
2000	1757,1	1399,3	7,7	133,1	217,0
2001	1971,4	1654,0	55,8	58,5	203,1
2002	3013,8	2141,8	45,5	264,1	562,4
2003	3059,8	2148,4	93,0	130,0	688,4
2004	4534,6	3501,5	63,4	112,4	857,3
2005	5751,6	5045,4	28,1	157,9	520,2
2006	6160,0	5211,4	114,4	176,2	658,0
2007	10821,0	7969,7	144,8	321,8	2384,7
2008	11994,2	7264,0	336,9	115,4	4277,9
2009	7949,9	5169,4	127,0	1512,9	1140,6
2010	8045,5	4775,2	87,0	2411,4	771,9
2011	14333,9	7585,6	149,2	56,9	6542,2
2012	11480,6	7335,9	224,3	994,8	2925,6
2013	9562,6	6973,4	24,7	1253,2	1311,3
2014	7695,9	6540,3	344,1	138,7	672,8
2015	13813,7	13427,0	55,1	58,6	273,0
2016	23229,5	22036,0	179,0	23,4	991,1
2017	9117,5	7704,1	227,3	107,8	1078,3
2018	12180,1	10742,0	639,1	107,0	692,0

Ретроспективна довідка щодо функціонування технопарків в Україні

The formation of this system began in 2000. As of 2009, the total number of technology parks in Ukraine is 16, of which only one (Agrotechnopark) operates in the field of agriculture. As part of the implementation of innovative projects of technology parks from 2000 to the 3rd quarter of 2009, the volume of sold innovative products amounted to UAH 12.1 billion. In the three quarters of 2009, the total volume of sold innovative products amounted to UAH 289.3 million, which is UAH 354.9 million less than in the same period of 2008. The dynamics of reduction of sold innovative products is a consequence of the temporary suspension of state support for technology parks. R&D expenditures for the period under review increased by 479% to UAH 54 million against UAH 9.3 million in the 3rd quarter of 2008. However, the share of R&D in project expenditures increased from 1.6 to 12.2% against the background of an overall reduction costs from 600 to 442 million UAH. In general, the state's implementation of measures of the special regime of technology parks in 2008-2009 was not supported, only the amount of income tax received from the implementation of technology park projects was transferred, but the profits of enterprises in this period due to the financial crisis were insignificant. , credited to special accounts, was insufficient.

Формування даної системи розпочалося у 2000 р. Станом на 2009 р. загальна чисельність технопарків в Україні - 16, із яких лише один (Агротехнопарк) працює в галузі сільського господарства. У рамках виконання інноваційних проектів технологічних парків з 2000 р. по 3 квартал 2009 р. обсяг реалізованої інноваційної продукції склав 12,1 млрд грн. За три квартали 2009 р. загальний обсяг реалізованої інноваційної продукції склав 289,3 млн грн, що на 354,9 млн грн менше, ніж за аналогічний період 2008 р. Динаміка зменшення обсягів реалізованої інноваційної продукції є наслідком тимчасового призупинення державної підтримки технологічних парків. Витрати на НДДКР за досліджуваний період зросли на 479% до 54 млн грн проти 9,3 млн грн за 3 квартали 2008 р. Проте, зростання долі НДДКР у витратах на виконання проектів з 1,6 до 12,2% відбулося на фоні загального скорочення витрат з 600 до 442 млн грн. В цілому виконання державою заходів спеціального режиму діяльності технологічних парків в 2008-2009 рр. не підтримувалося, лише було перераховано суму податку на прибуток, одержаного від реалізації проектів технологічних парків, але прибутки підприємств у зазначений період через фінансову кризу виявились досить незначними, тому сума коштів, зарахована на спеціальні рахунки, була недостатньою.

У К Р А Ї Н А
ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ АГРОПРОМИСЛОВОГО РОЗВИТКУ

46001, м.Тернопіль, вул.Кн.Острозького, 14, тел. 52-00-92, факс: 52-10-68

25.09.2022 № 1-668/2
на № _____ від _____

Спеціалізованій вченій раді
по захисту дисертацій
на здобуття наукового ступеня
доктора філософії

ДОВІДКА

**про впровадження науково-практичних розробок дисертаційної роботи
Хвiчiя-Дуве Георгiя Ревазовича
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 073 «Менеджмент»
на тему «Управління розвитком інноваційної інфраструктури
пiдприємств аграрного сектора економіки України»**

Основні положення дисертаційного дослідження Хвiчiя-Дуве Георгiя Ревазовича щодо управління розвитком інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектора економіки України прийняті до впровадження Тернопільською обласною державною адміністрацією.

Пропозиції автора враховано у процесі розробки Стратегії розвитку Тернопільської області на 2021-2027 роки та внесено до плану заходів з її реалізації у 2021-2023 роках, зокрема було прийнято до уваги рекомендації автора щодо реалізації стратегічних засад розвитку інноваційної інфраструктури підприємств й формування системи інвестиційного забезпечення їх інноваційно-інфраструктурного розвитку.

Розглянуто та використано результати проведеного дослідження щодо взаємодії державних органів влади, органів місцевого самоврядування, науково-дослідних установ, навчальних закладів та інших організацій у системі стратегічного управління розвитком інноваційної інфраструктури підприємств та відповідає визначеним пріоритетам у забезпеченні реалізації державної аграрної політики щодо ефективного розвитку підприємств аграрного сектору.

Директор департаменту

Володимир СТАХІВ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

вул. Львівська, 11, м. Тернопіль, 46009; тел./факс +380 (352) 475051;
www.tneu.edu.ua; rektor@tneu.edu.ua; код ЄДРПОУ 33680120

126-26/591

12 травня 2020

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Перший проєктор

Тернопільського національного
економічного університету

Шинкарьк М.І.

2020 р.

Довідка

Про впровадження результатів дисертаційного дослідження Хвiчiя-Дуве Георгiя Ревазовича на тему: «Управлiння розвитком iнновацiйної iнфраструктури пiдприємств аграрного сектора економiки України» в навчальний процес Вiнницького навчально-наукового iнституту економiки Захiдноукраїнського національного університету

Результати наукового дослідження, отримані аспірантом ЗУНУ, Хвiчiя-Дуве Г.Р. впроваджені в навчальний процес Вiнницького навчально-наукового iнституту економiки ЗУНУ. Науково-методичні результати дослідження використовуються під час підготовки та проведення лекцій, практичних занять з дисциплін «Менеджмент», «Менеджмент організації», «Стратегічне і економічне управління підприємством», де розглядаються проблемні питання, щодо теми наукових досліджень аспіранта. Результати науково-дослідницької роботи використовуються при підготовці навчальних та навчально-методичних праць з економічних та управлінських дисциплін.

Висновки і пропозиції, запропоновані Хвiчiя-Дуве Г.Р. дозволять удосконалити теорію та методологію наукових досліджень і методику викладання вищевказаних дисциплін та сприятимуть покращенню підготовки фахівців з економіки та менеджменту.

Довідка видана для пред'явлення в спеціалізовану вчену раду Захiдноукраїнського національного університету по захисту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Завідувач кафедри менеджменту,
публічного управління та персоналу
ЗУНУ

Шкiльняк М.М

УКРАЇНА

**Вінницька обласна державна адміністрація
ДЕПАРТАМЕНТ АГРОПРОМИСЛОВОГО РОЗВИТКУ,
ЕКОЛОГІЇ ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ**

вул. Соборна, 15-а, м. Вінниця, 21100 Тел. (0432) 67-08-20, факс 67-08-39
email: upr_agro@vin.gov.ua Код ЄДРПОУ 41450233

28.09.2020 № 03-01-39/7025

**Спеціалізованій вченій раді
по захисту дисертацій на
здобуття наукового ступеня
доктора філософії**

ДОВІДКА

**про впровадження науково-практичних розробок дисертаційної роботи
Хвiчiя-Дуве Георгiя Ревазовича
на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
073 "Менеджмент"
на тему "Управління розвитком інноваційної інфраструктури
підприємств аграрного сектору України"**

Департаментом агропромислового розвитку, екології та природних ресурсів Вінницької обласної державної адміністрації розглянуто і прийнято до використання пропозиції Хвiчiя-Дуве Г.Р., обґрунтовані у дисертаційній роботі на тему "Управління розвитком інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору України" і спрямовані на розв'язання актуальних проблем його функціонування.

Зокрема, в процесі підготовки проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року використано пропозиції автора щодо забезпечення конкурентоздатності регіону на основі інноваційного та сталого розвитку й реалізації проектів із розвитку сучасної інфраструктури.

Практичне значення для ефективного розвитку інноваційної інфраструктури підприємств аграрного сектору економіки мають пропозиції автора щодо активізації механізму державно-приватного партнерства через ініціювання взаємодії суб'єктів господарювання та територіальних об'єднань у питаннях вирішення найбільш пріоритетних завдань з модернізації

Додаток І продовження

інфраструктурного забезпечення, що системно поєднуються з стратегічними напрямками розвитку сільських територій та реалізацією на практиці програм їх територіальної організації.

Директор Департаменту

Микола ТКАЧУК